
Clarior e tenebris.
Vera Herba
BRITANNICA
Reperta & Demonstrata ab
ABRAHAMO MUNTINGIO
Patria viret Herba Salutis.
AMSTELODAMI,
Apud Hieronymum Sweerts

Illuſtriſſimo Heroi ac Domino

HENRICO CASIMIRO.

Principi Naſſaviæ, Comiti Cattinnelliboci, Viandæ, Diezæ, Spiegelbergæ, &c. Domino Bielſteniæ, Baroni Lieſveldiæ, Gubernatori Hæreditario Friſiæ, Gubernatori & Capitaneo Generali Groningæ, Omlandiæ, & Drenthiæ, Colonello, &c.

UT ET

NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS, POTENTISSIMIS VIRIS.

Do. BINNERDO HERINGA van Groveſtins, Grietmanno in Ferwerderadeel.

Do. ERNESTO ab AYLUA, Grietmanno in Weſterdongerdeel.

Do. DOMINICO à SIXMA, Grietmanno in Barradeel.

Do. GELLIO WYBRANDO à JONGESTAT, Grietmanno in Hemelumer-Oldephaert, & Noord-Wolde.

Do. TINCONI ab ANDRIGA, Grietmanno in Lemſterland.

Do. LUBBERTO ab ANDRINGA, Grietmanno in Vtingeradeel.

Do. ABRAHAMO de SCHEPPER, Conſuli Leovardienſi.

Do. PETRO DIONYSIO LOMARS, Conſuli Franekerano.

Do. FREDERICO ALEMA, Conſuli Bolſwardiano.

ILLUSTRIUM ac PRÆPOTENTUM FRISIÆ ORDINUM

Deputatis Novemviris.

NEC NON

Amplissimo Doctissimo, Consultissimoque Viro

Do. HENRICO à WYCKEL. I.V.D. Iisdemque DD. DEPUTATIS à SECRETIS.

UT ET

Nobilissimis, Amplissimis, Spectatissimis Viris

Do. ERNESTO ab HARINXMA toe SLOOTEN, Grietmanno in Barderadeel.
Do. JOANNI HIXENIO.
Do. JOANNI de CRACK à Bouritio, Grietmanno in Aengwirden.
Do. JELTO PETRI BRUNINGA, Consuli Worchumano.

Rationum Cameræ in Frisia Præfectis.

NEC NON

Amplissimo, Doctissimo, Consultissimo Viro

Do. HECTORI à GLINSTRA, Iisdem Do. Præfectis à Secretis.

ILLU-

ILLVSTRISSIME PRINCEPS.
NOBILISSIMI, & POTENTISSIMI DOMINI.

Uantum commodi pondus generi humano attulerit exacta Plantarum cognitio, antiquissima Historiarum monumenta posteritati tradidêre; huic enim orbis universi Sapientissimi non tantum, verum etiam Principes, Regesque Potentissimi intensissimâ curâ invigilarunt. Illius notitiæ Splendorem ac singularem utilitatem intuentes, multum otii ac laboris huic acquirendæ atque illustrandæ impenderunt, eorumque plurimi haud contemnenda elucubrarunt volumina, ut propriæ non solum, verum etiam aliorum mortalium necessitati ac commodo consulerent.

Nonnulli etsi rebus togæ sagique beneficio præclarè gestis orbi se Illustres exhibuissent, Illustriores tamen se fore arbitrabantur, si facultatem Stirpium clarissimam suo quoque studio prosecuti fuissent, inde è Regionibus Terrarum remotissimis omnis generis Plantas ingentibus sumptibus ac ineffabili solicitudine conquisitas, ad se deferri curarunt, ut veram earum contexerent Historiam, viresque à se inventas mundo proponerent.

Neque enim illos latuit, nomina illorum omnibus seculis fuisse commendata, qui egregiam huic facultati operam navantes inauditum quid invenissent, scriptisque posteritati tradidissent: Herbæ enim quotannis reviviscentes, illarum Inventores, vel Historiæ, ipsarumque virium Præcones in hominum memoriam feliciter revocabant.

Gentianam enim Herbam ubique à Scriptoribus tam frequenter decantatam, à GENTIO Illyriorum Rege inventam, ac denominatam fuisse, indeque Principi tanto non parum

rum

rum Splendoris ad Famæ immortalitatem accessisse, plures affirmant Autores. Similiter Lysimachiam à se denominatam Macedoniæ Rex LYSIMACHVS, Summis ideo in cœlum laudibus extollendus, invenit. Ob Scordii inventionem nominis æterni præmium consecutus bellicosissimus Ponti Rex MITHRIDATES, qui ex Herbarum cognitione varia invenit antidoti genera, ex quibus sæpiùs composuit unum, quod ad hæc usque Tempora ejus adhuc inviolabile nomen retinuit: Frequenti illius usu corpus adversus venena adeo firmaverat Rex ille Serenissimus, ut cùm semet ipsum vitâ potiùs privare, quàm Romanorum subire servitutem mallet, veneno sæpiùs id tentaverit frustra.

Herba præterea Clymenon Regi CLYMENO Inventori suo; JVBÆ Mauritanorum Euphorbium; TELEPHO Misiæ Regi Telephium; Echium, atque Anchusa Duci Atheniensium ALCIBIADI, Famam conciliavere æternam. Præter hos ATTALUS Pergami, nec non EVAX Arabum claruêre Reges: Hic enim de Simplicium medicamentorum viribus ad Neronem scripsit plurima. His accedunt ARCHELAVS Cappadociæ, MASSINISSA Numidiæ, atque AGAMEMNON Argivorum Rex, quorum nomina vetustate penitus nullâ extingui potuerunt, quoniam Summam in cognoscendis, prodendisque Stirpibus curam, ac diligentiam adhibuerunt. PHILOMETERVM, HIERONEM, aliosque magni nominis Reges prætereo, ne solitò verbosiùs rem prosequi videar, qui, quòd rei Herbariæ studiosi extiterint indefessi, immortalem gloriam retulerunt.

Post hos & Mulieres quoque Herbarum gloriam assecutas fuisse, ut quæ curæ multum, studiique viribus earum investigandis impenderint, Poëtæ & Historici unanimi consensu tradunt. CIRCES enim, à quâ Circea Herba denominationem mutuata cernitur, tantam Herbarum notitiam adepta est, ut mirabilia seculis illis palam patrata pro Numine

potiùs,

potiùs, quàm è numero hominum fuerit habita. ARTEMISIA quoque MAUSOLI Cariæ Regis uxor, præclarissimi alioqui nominis mulier, ex hoc memorabilis, atque immortalis gloriæ extitit particeps, quoniam nomen Herbæ inditum reliquit.

Illud insuper veritate non carere videmus, tantum in se utilitatis hoc habere studium, ut & animalia quoque irrationalia, mirando Naturæ instinctu edocta, plurimarum Plantarum vires cognovisse, easque mortalibus indicasse Cervi enim Dictamnum Herbam, quoniam passu illius venatorium telum vulnerati ejecerant, sagit tarum vulneribus mederi ostenderunt. Rutam Similiter Mustelæ, Accipitres Hieratium, Columbæ Verbenacam, Hirundines Chelidonium, Ciconiæ Origanum, aliaque animalia Herbas invenère innumeras,

Quapropter si mentem homines ad prædicta convertant, si materiæ medicæ primordia spectent, nullum mihi dubium est, hanc facultatem antiquitatis nobilitate, ac utilitate cæteras antecellere ad unum omnes sublatis vocibus fateantur. Neque propterea huic tantum laudis, admirationis, ac gloriæ debetur ob cognitionem jucundam, & delectabilem, verum etiam ob summam utilitatem, & absolutam necessitatem. Ea namque omnium sanitatem, quâ homini nihil charius esse potest, tuetur, atque varia, & innumera morborum examina fugat, ferarum virus evincit, nec non lethalium venenorum vim demolitur: Hominum etiam vitam ulteriùs prorogat, ac deploratos sæpè, quorum scilicet spes nulla sit salutis reliqua, pristinis viribus restituit.

Hæc Romanorum Imperatores non pauci jure merito considerantes, in Republica administranda, Provinciisque gubernandis, iisve tuendis occupati licet essent plurimum, colendæ tamen atque illustrandæ rei Botanicæ nunquam defuère, ut inde, immortalitatem beneficio semper demereri studentes, utilitatis non minus, quàm gloriæ referrent. Majorum enim

memorabili ducebantur exemplo, qui gloriosis provocati exemplis, Regum non solum festis triumphalibus exhiberi exuvias, verum & ipsos Reges virtute bellicâ devictos, ac exoticas insuper, redolentes, nec non agrestes Plantas, in quibus naturalium virtutum deprehendebantur miracula, ante se duci curabant, nec se laudem exillis, gloriamve minorem, quàm ex Trophœis, Simulachris, atque Arcubus adeptos existimabant, quæ in perpetuam Personarum, ac rerum gestarum memoriam erigi curabat Senatus, Populusque Romanus.

Quæ cùm animo attentiùs volverem, tibi Serenissime PRINCEPS, vobisque Illustres, Potentes, Magnifici & Amplissimi Domini Herbam BRITANNICAM, omnibus Belgii incolis, nec non militibus castra sequentibus, ad sanitatem tuendam quàm maximè necessariam, dicare non erubui; non quod Celsitudini Tuæ, ac Vestris Amplitudinibus ullum me operæ-precium hoc munusculo meo facturum autumem, id enim mihi de meo tàm exiguo ingeniolo ne per somnium quidem sperare licet, sed quod vigiliis meis ob tantorum Nominum inscriptionem, quæ jure optimo Literati omnes colunt, venerantur & suspiciunt, gratiam aliquam, pondusque & autoritatem captem: Eâ insuper fiduciâ infallibili motus, ut Vestrâ Autoritate, Vestroque gloriæ splendore hæc mea BRITANNICA ab iniquorum non solum Sycophantarum morsibus virulentisque invidorum dentibus tutior, verum etiem redderetur illustrior. Unde enim gentium majorem nancisci poterit autoritatem, unde lumen quæso splendidius mutuari, quàm ab iis, qui amplissimo virtutum fastigio inter mortales veluti inter ignes Luna minores, excellunt.

In hâc enim Herbâ, licet à tot retro seculis spreta, DEI nihilominus Omnipotentis clementiâ ingenti solatio perfundentur omnes, qui hujus medicamenti auxilia semper manui ac oculis præsentia deprehendent, quorum causa, ne in afflictionibus, quæ atrocissimis in morbis proveniunt, desperent,

à DEO

à DEO Pluribus in Belgii locis solo emergens cernitur.

Suscipe igitur hanc Celsissime PRINCEPS, Suscipite & vos Potentes Domini fronte serenà, quam hic lubens affero, propono, reddove, donare nequeo: Vobis enim id, quod Patriæ ultrò innascens conspicitur, doni loco offerri nequit. Huc accedit immensa vestra erga omnes clementia, atque humana benignitas, quâ eos perpetuò promovetis, juvatis, atque fouetis, quos de Republica benemeritos esse cognoscitis, præcipuè verò Medicos, utpote qui divinam potius, quàm humanam excolunt facultatem Id quod apud Hebræos Sapientissimus Syrach testatum reliquit

Non mirum proinde Christum Dominum & Servatorem nostrum hisce in Terris mortali specie degentem, non Imperatoris, non Ducis, neque Senatoris; Verum unius Medici nomen assumpsisse, medendique justam gloriam non rejecisse, Lucamque Euangelistam Antiochenâ in urbe medicum egisse.

Quæ cum ita se habeant, plura hic addenda non existimo, ne adulatoris munere fungi me velle videar.

DEUM tandem ter Optimum Maximum preçor supplex, ut Te PRINCEPS Illustrissime & Vos Potentes Domini, Nestoreæ vitæ numerosa felicitate semper læta & prosperi regiminis successibus clementer beare dignetur, Vale iterum felix PRINCEPS Celsissime, Vosque ILLUSTRES Domini Valete, diuque vivite. Dabam ex musæo, Botanicaque officina ædium mearum Groningensium, Anno Salutis Millesimo sexcentesimo Octogesimo. Die vigesimo Mensis Augusti.

Tuæ Celsitudinis, nec non Amplitudinum Vestrarum

Humillimus Servus

ARBAHAMUS MUNTING.

AD LECTOREM.

Dubio procul non deerunt, BENIGNE LECTOR, qui OPUS hoc nostrum perlegentes vitiligent, & passim damnent, acriter reprehendant, atque amarulentius subsannent: Utpote qui post PEDACIUM DIOSCORIDEM, PAULUM ÆGINETAM, ORIBASIUM, ÆTIUM, cæterosque tàm GRÆCOS, quàm LATINOS omnes, quorum non minor extat numerus, qui de BRITANNICA quædam, licet non multa scriptis promulgarunt: Ut propterea has meas quantulascunque nugas publicè edere non veritus, tanquam supervacaneas, parumque necessarias, uti urbaniùs, idque etiam cum majori modestiâ, PRISCIS illis tot tantisque AUTORIBUS morem meo silentio gessisse debuerim. Verum & illud mihi Satyricum impingent acerbius: *Tenet insanabile multos scribendi cacoëthes.*

Quamobrem anceps atque incertus consilii ipse diu mihi reluctatus, utrum id, quod jam animo conceperam, auderem, constans tamen & sui tenax propositi tandem triumphavit audacia.

Nihil enim ab illis tam affabrè scriptum fuisse existimo, quod non emendando, expoliendo vel ornando aut illustraretur perfectiùs vel redderetur limatiùs: Ut locus non fuerit sequentibus: Nec scientiæ, artisve ulla unquam extitit pars, quæ ostentatores sui plures non habuerit. Neque ad unum omnes illi animo tam malevolo atque arroganti fuêre, ut rem à se tractatam, relinqui ab aliis intactam nollent: Atque ita ut plurimi illorum viam aperuerint, quam ab aliis lapillis & obice expurgari, nec non ex obscurâ & salebrosâ faciliorem latioremve fieri vellent. Ut mihi præterea sit vitio minimè dandum, si post tot AUTORES atque expertos MEDICOS, de hâc VETERUM BRITANNICA differam. Non ut cum iis decertem, quod nobiscum fortassè Posteri facient, Verum ut ex omnium tabulis (absit ut naufragium dicam) navim ædificem, è quorum dictis hæc nostra consarcinemus, perque illorum fortunata deambulans nemora, quicquid pretiosum lectuque sit dulcissimum, colligam, ut hæc mea ex illis adornem. Eo certè judicio & curâ quâ potui, ut quicquid ad BRITANNICÆ hujus historiam commodissimè, excellentissimèque adductis illorum sententiis, faceret, in medium protuli. Non ut laureatis PRI-

SCO-

SCORUM laudibus inviderem, dum horum Scriptis fortè non meliora, utinam æquè bona litterato Medicorum orbi propono; Sed ut potius doctis ex illorum monumentis quàm ex elucubrationibus meis lucis ac gloriæ radicem in me derivem: Non aliâ ductus ratione, quàm ut ANTIQUORUM hanc BRITANNICAM, ad hoc præsens Tempus sopitam, neglectui habitam, nec non planè deperditam, veram ac indubitatam præsentibus redderem, atque è spississimis ignorantiæ tenebris in veritatis lucem protraherem.

Illorum insuper consilio motus, qui paulo ante ætatem nostram, nostraque etiamnum tempestate artes ad unum omnes ferè extinctas vel languescentes, ac evanescentes, ut reviviscerent rursum, atque florerent, suis effecêre vigiliis. Inter quas hæc BRITANNICA nostra totius MEDICINÆ potissimum & fulcrum & ornamentum hactenus jacuit, quæ tamen DEI omnipotentis clementiâ suos jam nativos & Flores & Fructus, pristinumque nitorem recuperavit. Ægerrimè enim ferre potui, HERBAM hanc NOBILISSIMAM hominum incuriâ tam diu jacuisse; Ut ab omnibus non sine injuriâ pro derelictâ haberetur: Res inquam vitæ humanæ quàm maximè necessaria. A quâ, antequam invenissem, manus non abstinui; quam prudentissimi nostri MAIORES plurimi magnique semper fecerunt, quæque sese ultrò cuique, non negligendam, offerebat: Ut ad Viri boni Naturæque studiosi officium planè pertineret, hanc ab interitu quodammodo vindicare.

Cujus munere si non planè & ex quàlibet illius parte exactè satis fungar, saltem id, quod potui, præstare volui. Fuit præterea in hâc eruendâ tàm ardens & pertinax studium diligentiaque pœnè incredibilis, ut multa parvo tempore didicerim, & in hâc expertus fuerim, quæ hactenus Medicos latuêre plurimos. Non ut Pamphilius, quem CLAUDIUS reprehendit GALENUS, qui cùm non conspexerit, nedum per somnium viderit, de his tamen scripserit. Ex quibus omnibus non desperarem plurimis MEDICINÆ Studiosis saltem in multis, si non in omnibus, placuisse. Ut mihi hâc ratione amplissimè & magnificè satisfactum iri arbitrarer.

Quod ultimum præstare nunquam speravi. Hoc enim impossibile fore novi, id alicui ob virium infirmitatem unquam contigisse. Quod si sine prævie acquisitâ eloquentiâ, sine ingenii judiciique miraculo illis non fatisfecero, saltem curæ nostræ testimonium ostendisse sufficiat: Sin verò aliis arriserint, quæ tanto studio perfecimus, neque nos, neque

nostræ industriæ alios penitabit. Damus autem si non omnia, quæ potuimus, tamen, propter quæ reprehensioni locus erit, nequaquam: Egregii & exquisitissimi venatoris instar, qui si nonnullas in sylva feras etsi non omnes ceperit, ejus minimè tribuendum culpæ censebitur: Cum propter rei difficultatem, tùm quod ex venatione suâ alteri, sibique sat placuisse existimet.

De me autem nihil omninò prædicare possum, nisi quod hanc meam quantulancunque operam non passim neque ab omnibus reprobatum iri confidam. Si enim LECTORIS probi desiderium in pluribus non explevero, saltem illi in paucis placuisse confido, dum à benè malève dictis, aut excogitatis in nihilo affligetur.

Interim adversus malos, qui me calumniis clam prosequuntur, neque nisi oculis ignominiosâ rubedine undique obsitis me aspiciunt, velut clypei munimine me tuebor.

Est, ut eleganter PLINIUS inquit, *quoddam prodire tenus, si non datur ultra*, etiam non assecutis, voluisse, pulchrum est atque magnificum, ut saltem audaciæ meæ ære repercutere valeam. Præsertim verò quùm haud quaquam ex eorum sum numero, qui vel possim, vel æmulis carere velim. Verum ut faciliorem ab his veniam impetrem, ingenuè dico laborem hunc meum, non gloriæ ambitu superbire, verum arcis vice adversus invidos eminus & cominus apparere.

Interim tamen ab hoc vel illo acriter fortè reprehendar, stylum sibi omninò disparem videri, his inquam suggeram nos sæpiùs invitâ MINERUA nunc alacriores, nunc tristiores, nunc meditabundos calamum arripuisse. Neque enim continuò, sed intercisim, negotiis cùm publicis, tùm privatis districtos, maximâ temporis angustiâ ad momenta hæc, qualiacunque, exarasse: Nobisque labore nimio planè confectis, pensum tamen quoquemodo absolvendum fuisse.

Proinde non mirum si turbidior ac prolixior quandoque fluat oratio, & abortivum etiam canis festinantis more pariam. Quare quæ desunt alii quæso suppleant, hic cognitionem, alter eloquentiam, & artificium, aliique alia hujusmodi plura: Quod si facere dignentur, maximas illis aliquando gratias habituri sumus: Quùm non parum cognovisse, sed in cognitione parum, stultè atque diu perseverasse turpe sit, atque ignominiosum. Propterea quod alterum communi hominum infirmitati, alterum verò singulari uniuscujusque vitio sit attributum.

Nobis solis negocium scioli facessent quidem, nihil rectè factum calumniantes. Qui etsi nihil unquam boni ediderint, vel edituri sint, nihilo-

hilominus tamen fastidiunt omnia: Et quùm ad hanc immortalitatis atque gloriæ spem, ob ingeniorum imbecillitatem, laborumque molestias exhauriendas aspirare nunquam possint; veluti apum fuci, & improbissimi sycophantæ, nec non vani rerum ostentatores, solitâ sese efferentes insolentiâ, ad quodlibet carpendum proni, ingeniosi, umbratici, tenebriones, atque alienarum vigiliarum arrosores, ex alieni nominis detractione cujusdam scientiæ Famam ac Laudem inter sui similes, atque ignaros aucupantur. Quorum indies crescens invidia cæterorum præconiis miserrimè torquetur.

Quos tamen non moramur, utque hoc òccultarum reprehensionum pabulo suam alant malevolentiam, facilè patimur.

Neque etiam hos, qui tametsi sunt tolerandi mitiùs, qui nullâ aliâ mercede, præterquam reprehendendi oblectatione omnem diligentiam, studiumque alienis ad exactissimam amussim examinandis impendunt: Ut quod ipsi aliter præstare non possunt, nihilominus obtrectationis amore assequantur.

A quibus verò hoc solummodo impetratum velim, ut si in hoc nostro opere quædam vel pauca, vel fortassè plurima, neque omnia calumniari possint, quùm ex gravi CAII PLINII secundi sententiâ nullus adeò liber reperiatur malus, qui saltem ex parte aliquâ prodessè non possit.

Quare ab hoc quæso abstineant: Hâc enim ratione fiet, ut ipsi sese spinosâ legendi molestiâ, nos autem accusatione quotidianâ liberent, illis hæc legenda relinquentes omnia, quorum neque aures, neque judicium tàm sit superbum, verum demissius, candidius, atque benevolentius..

Mihi sufficiet OPTIME LECTOR, si te te saltem hujus nostræ BRITANNICÆ Herbæ beneficio atque usu à tot miserrimis morborum Endymicorum, aliorumque cruciatibus liberatum videam. Faxit DEUS ter OPTIMUS MAXIMUS ut omnia prospera sint & tibi, & mihi, & nobis omnibus. Vale.

Vete-

Veterum & Neotericorum Autorum

SYLLABUS.

Quorum operâ in hoc Scripto usi fuimus.

A.

ABrahamus Ortelius.
Adamus Lonicerus.
AEtius.
Agatius.
Albertus Crantzius.
Albinus Torinus Vitodurensis.
Alciatus.
Alexander ab Alexandro.
Amatus Lusitanus.
Ammianus Marcellinus.
Andreas Ballunensis.
Andreas Lacuna.
Andreas Matthiolus.
Andreas Vesalius.
Antonius Musa.
Antonius Musa Brasavola.
Apulejus Platonicus.
Aristoteles.
Arnoldus de Villa Nova.
Athanasius Kircherus.
Avicenna.

C.

CAjus Julius Cæsar.
Callisthenes, Historicus.
Cappadocus.
Carion.
Carolus Clusius.
Casparus Bauhinus.
Castor Durantes.
Cælius Rhodoginius.
Claudius Salmasius.
Conradus Gesnerus.
Cornelius Celsus.
Cornelius Tacitus.

D.

DEmocrates.
Dion.
Dioscorides.

E.

EGesippus.
Epicharmus.
Euritius Cordus.
Eutropius.

F. Fa-

F.

Fabius Columna.
Festus Pompejus.
Franciscus Gomara.
Franciscus Hernandes.

G.

Gabriel Humelbergius.
Galenus.
Garcias ab Horto.
Gelenius.
Gentilis.
Georgius Handscius.
Gerhardus Cremonensis.
Gotofridus Viterbiensis.
Gualterus Rijff.
Guilielmus Cambdenus.
Guilelmus Rondeletius.
Gulielmus Rouillius.

H.

Hadrianus Junius.
Hermannus à Nuenar.
Hermolaus Barbarus.
Hieronymus D.
Hieronymus Brunswicensis.
Hieronymus Tragus.
Hippocrates.
Horatius.
Hrosvitha Monialis.

I.

Jacobus Dalechampius.
Jacobus Goupilius.
Jacobus Tabernæmontanus.
Janus Cornarius.
Joachimus Camerarius.
Joannes Agricola.
Joannes Ammonius.
Joannes Bauhinus.
Joannes Bodæus.
Joannes Cherlerus.
Joannes Christovallus Calvetus.
Joannes Crispinus.
Joannes Fernelius.
Joannes Fungerus.
Joannes Goropius Becanus.
Joannes Jacobus Manardus.
Joannes Ludovicus Gotfridus.
Joannes Ruellius.
Joannes Wierus.
Josephus Quercetanus.
Julianus Martianus Rota.
Juvenalis.

*** L. Lau-

L.

LAurentius Friſius.
Leonardus Fuchſius.
Lucius Annæus Florus.
Lucius Moderatus Columella.

M.

MAcer.
Manilius.
Marcellus.
Marcellus Virgilius.
Marcus Zuerius Boxhornius.
Martianus Juriſconſultus.
Martinus Antonius Delrius.
Martinus Hamcomius.
Mathias Lobelius
Matthæus Sylvaticus.
Mauricius Imperator.

N.

NArdus Antonius Recchus.
Nicolaus Abrahamus.
Nicolaus Lonicerus.
Nicolaus Rigaltius.
Nicolaus Wincklerus.

O.

ORibaſius.
Otto Bronsfelſius.
Ovidius

P.

PAulus Ægineta.
Paulus Merula.
Paulus Oroſius.
Perſius.
Petrus Bertius.
Petrus Pena.
Philippus Cluverus.
Pierius Winhemius.
Plato.
Plautus.
Plinius.
Pontanus.
Porphyrius.
Procopius.
Pyrrhus Caſtriotta.
Pythagoras.

R.

REgino
Rembertus Dodonæus.

S.

SEneca.
Serapio.
Sidonius Apollinaris.
Solinus Polyhiſtor.
Sophocles.
Statius.
Strabo.
Suetonius Tranquillus.
Suffridus Petri.

T.

THemiſon.
Theophraſtus Ereſius.
Tobias Aldinus.
Trebellius Pollio.

V.

VAlerius Cordus.
Valerius Maximus.
Virgilius.

W.

WIthikindus.

X.

XIphilinus.

Nobi-

Nobilißimi & Amplißimi Viri

ISAACI DE SCHEPPER,

Octo-Pagorum in Frisiâ Greetmanni Dignissimi.

ELEGIA IN

HERBAM BRITANNICAM,

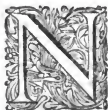
Recens erutam, novàque luce Donatam.

à

Clarissimo, Doctißimo, Cultißimoque Viro,

D°. ABRAHAMO MUNTINGH,

Med. Doct. & in Academia Groningæ & Omlandiæ
Botanices Professore celebratissimo.

Onne times, ne quis dubitet, te, Phæbe, coruscum
Nosse relegatâ Spargere nocte diem?
Inventum Medicina tuum dum militat umbris,
Et tenebris magnâ ex parte sepulta jacet.
Eccebis octo rotas spatiosis sæcula Gyris,
Et sobolem latet, ah! Herba Britanna tuam.
Illa decus fruticum, cælo data planta sereno
Nataque sexcentis una medela malis.
Phæbe, quid incertas admittis in atria plantas,
Prostat & ambiguæ postibus herba notæ?
Dum, quæ tercentum virtute potentior herbis,
Fixa patet nullis herba Britanna tholis.

Anne frutex indus duntaxat arabsve tumebit,
Doctaque per Còas currere planta manus?
Atque huic, quod Frisiis nasci contingit in oris,
Conditio cedet nobilitasque minor?
Quid juvat unde domo, si certam hæc herba salutem,
Si genti, ante alias quæ tibi culta, tulit.
Quæque Palatinas tibi condere gestiit arces,
Et pia millenis thura cremare focis.
Illa gravi vexata siti, vexata pruinis,
Atque inconsuetis attenuata malis:
Spirat anhelanti Dominantem pectore pestem,
Præsentisque minas exhibet ore necis.
Cum simul hæc Latiis monstrata Britannica castris
Optatam miseris approbat herbà fidem.
Pellit & ex unis grassantem impune medullis
Spe citius, præsens auxiliata, luem.
Quos tamen ob latam fructus precor illa salutem,
Sertaque ab incolumi quernea cive tulit?
Abscelus indignum, fructus oblivia, quodque
Exitium Latio depulit, ipsa subit.
Infami dum mensa luto, putrique sub algà
Vilis, iners per tot sæcula lapsa latet.
Et latuisset adhuc, tua ni, dulcissime rerum,
Hanc è Lethæis cura levaret aquis.
Illuvieque repurgatam, limoque situque
Iret in antiquum restituisse decus.
Sic tibi Tros Anchisiadè, tibi fraude Novercæ
Caste nimis durum Nate reperte Patrem:

Haud

Haud prius emeritam reddunt pia Numina lucem,
Dedecus indignæ quàm ſubiiſtis aquæ.
At tu, qui mediâ revocas à morte ſepultos,
Et famæ gaudes inſervuiſſe tuæ.
Perge, velut pergis, decus extendendo, ſubinde
Fætibus ingenii luxuriare novis.
Sic tibi, ſic lætis creſcat feliciter hortis
In tua quæ longùm tempora laurus eat.

In emendatas ingenii curas

ABRAHAMI MUNTINGH,

Viri Clariſſimi,

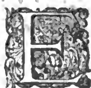
Explicantis exactè

HERBAM BRITANNICAM

Majorum Panaceam,

itemque

Aloës aliquot ſpecies antè non cognitas.

T nos hoc etiam limis debemus amicis
Hoc arvis, hortis hoc Abrahame tuis.
Hoc hortis, in queis habitat Venus alma, ſimulque
Submittit curis Semina mille tuis.
Quòd jam, quæ proavis olim monumenta latebant,
Et multum doctos implicuere Viros
Percipiant omnes errorum ambage remota,
Sic ut quod tardet nil ſupereſſe queat.

Testis, Roma, tuis quondam Panecea medendis,
Ureret in castris cum stomacace tuos,
Herba suo per te descripta Britannica cultu,
Quâ vix tam salubris planta vel ulla fuit.
Herba per ætates multas non nota parentum,
Per non tentatas herba reperta Vias.
Hanc Abrahame suis natalibus asseris, & cur
Non trito hoc Frisiis nomine dicta fuit.
Et quâ luxurie foliorum incedat, & atro
Ut placeat cultu, ceù viduata, doces.
Et quas succus opes habeat viresque medendi,
Et quid collectus flos quoque ritè juvet.
His Alôes addis species non ante notatas,
Transmissas Indo litore ruris opes.
Magnum opus ex hortis tales decerpere plantas,
Laudem unde à serâ posteritate feras.
Non ea cum sol est nimio macrescit ab æstu,
Aut hyemes metuit bruma maligna tuas.
Hos etiam ex hortis fructus Epicurus habebat,
Traderet Ille senex cum sua scita suis
Areolas inter veri Pater ille juventam,
Formabat Patriæ spem, Pater ille, suæ,
Hac in parte senem sequeris non immemor, & quas
Hinc habuit laudes & simul ipse feres.

JOH. MENSINGA.
Eloquent. Professor.

Excel-

Excellentissimo, Clarissimoque Viro

D. ABRAHAMO MUNTINGIO

M. D, & P. B,

HERBAM BRITANNICAM,

è tot cæcorum, & errantium sæculorum caligine in lucem Orbis, & Veritatis felicissimè protrahenti.

PRimitias Phœbo sacras, artisque potentis
Grande rudimentum Podalirius ore tumenti
Prosequitur, plenusque Deo præcordia, florum
Herbarumque ferens ver, & miracula, cunctis
Numen inest foliis, calathosque ad Apollinis aras
Effundens, delubra novis clangoribus implet.
Mox Phœbi populo cunctis solennia templis,
Vittatisque globis Mystarum festa per oras
Nuntiat; extemplò proprias Epidaurius ædes,
Ocyröenque piam fortunæ, artisque Magistram
Deserit, & plenâ se majestate videndum
Exhibet huic festo, Chironque opiferque Machaon
Ignotas curâ secum notasque vehentes
Delicias nemorum, & terre strem floribus æthram
Fulgentem radiis, rarosque ad pharmaca bulbos;
Herbarum quicquid cultis innascitur hortis,
Sive jugis Arabum, vel circum littora Ponti
Creta tui, quicquid vel Troiæ crescit in arvis,
Aut Amphrysiacis virtute superbit arenis
Suspendunt sacro cultu laquearibus altis.
Ast Lapathi species aras, & templa coronans
Insigni formâ rapit ora, manusque stupentum,
Suspensasque tholis herbas hæc una triumphat,
Et justo cunctas meritorum pondere vincit.
Interea Phœbus rutilanti crine decorus
Constitit ante oculos Authoris, amansque Clientis
Talia verba dedit, laudes effusus in omnes.

MUN-

Muntingii jam cerno meum Tua pagina plectrum
Percutit, & noctes studiis affixa diesque
Artis Apollineæ mens mentibus altior, æthræ
Incola, docta sono crispantibus aëra chordis
Nominis æterno prætudere mandat honori.
Per Te spes ægri dudum inclinata resurgens.
Se levat, & chartas votis suspirat anhelis.
Quæ mala dimanant ex putrescentibus undis,
Et nitri virus, nocuumque vehente bitumen
Flumine, sanabis medicamine, & omine fausto
Dissolvens strictos languore salutifer artus.
Cui ventura parem, cui sæcla fluentia gignent?
Ausa juvent animos, sis semper prosper in ausis!
Spondeo: semper eris Diis Tu Clarissime cordi.
Dixit, & in tenues properans evanuit auras.
O signanda dies! quâ post tot sæcula tandem
Dispulit errorum noctes, umbrasque removit
Sol meus: herbarum regina Britannica mundo
Prostat in exemplum: quæ tanta potentia Cælo
Floribus, aut herbis concessa salubribus extat!
Extitit! extabit! Medico insuperabilis usu est.
Tu toties quæsita Britannica, tecta Britannis,
Atque ignota Padi, Ligerisque, Tagique Lyceis.
A Belgâ detecta meo es! Muntingius orbi
Exhibet, & spissam fugat alta industria nubem.
Felix curarum! cui sunt, Parnassia menti
Dona Triumphantum, plexæque ab Apolline laurus
In decus æternum, Vastosque accinctus in ausus
Stat vigor ingenii, nullis conatibus impar,
Spe major, crebro successu illustrior herbæ.
Illius auxilio morborum examina captant
Corporibus depulsa fugam, febrilibus omnis
Ardor abest turmis, exercitus atra malorum
Supplementa trahens, loca deserit, ipsa recedit
Vis truculenta, pedum flagrans tortura, Podagræ,
Quæ tormenta parit vix fanda, nefanda tyrannis,
Muntingi inventâ splendes ceu Perside gazâ,
Persarum præstat detecta Britannica gazis.
Nunquid Phœbei selecta medulla cerebri

Visus

Visus es arte palàm? fulges ut fulserat olim
Qui succis Regem validis curaverat Orci,
Fortior Herculeis, & fortior Hercule, telis.
Munere, Divorum felicia tempora nobis
Advenére, quibus genuinus Apollinis infans
Tanto opere, & tanto dextræ molimine fortis
Accensam cæco lucem communicat orbi.
Aude animis! aude calamo! subscribe vocantis
Ad majora Dei monitricibus inclyte curis!
Te nunquam cessura gradu constantia linquat!
Sic Tua Pellæis plures Victoria palmas,
Et Famæ in varijs numerabit munera terris:
Ensis Alexandri quot millia messuit Orco,
Plura fatebuntur Tibi se debere salutem,
Optatamque diu sine morbis vivere vitam.

J. ALOYSIUS BUCHORST.

A Monsieur

MUNTING,

Docteur & Professeur en l'Academie de Groninge & Omlande,

De la Medicine & Botanique sur son Livre de

L'HERBE BRITANNIQUE.

O Medicin divin, Prince des Iardiniers
Que Febus te couronne avec ses cerds Lauriers,
Qui monstrés le premier par ta sage practique,
*Quel soit l echantillon de l'*Herbe Britannique,
Par tant de siecles de tous sçavants ignoré.
Pour ce labeur ton nom sera tousiours doré.

THEOD. UCHTEMAN.

****

Viro

Viro Præclarissimo

D. ABRAHAMO MUNTINGIO

Med. Doct. & in Almâ Groningæ & Omlandiæ Academiâ Botanices Professori eximio,

cùm

BRITANNICAM HERBAM

Per tot secula spretam, jam verò à se de novo inventam orbi communicasset.

Ecce laborantem rutili sub climate Solis
Artem Idieriis invigilare choris.
Ecce procul veri speciem, limante Minervâ,
Hippocratis quantus fertur honore gradus.
Alma Themis sacrata Diis, per Apollinis artes
Vestigat quid non officiosa manus?
Officiosa manus, quicquid Phaetontis Eoi
Prætereunt, tacitè condecorare potes.
Quicquid habet tellus, quicquid Capitolia firmant,
Hoc bene Pieridum nobile tentat opus.
In Pelagi medio, Thetidis quod clauditur undis,
Molitur Pallas sedulitate suâ.
Quicquid & abscondit Phœbus sub nubibus atris,
Hoc pandit studiis ingeniosus amor.
Visceribus terræ nihil est tam ritè sepultum,
Quod non discutiat pervigil arte Themis.
Omnia quid memorem: tangit MUNTINGIUS herbam
Naturæ monstrans grande latentis opus.
Hoc sua mens aperit, quicquid lux aurea promit,
Quo magis occultum splendeat orbe decus.
Namque salutiferâ vi surgens herba secreta
Aoniâ firmat nobilitate virum.
Quæ petiit latebras varias volat illa per oras,
Quæque locos fraudi texerat, arte nitet.
Inclyta MUNTINGI, Parnassia Lumina prodant
Dædala perplexum terra quod ipsa tulit.
Non audita cano: prætorquàm publica vota,
Hujus testantur mox monumenta libri.
Nec fallunt me Fata: potens Heliconis arenâ
MUNTINGI specimen publica Flora dedit.

Nuncia

Nuncia fama fuit, tandem vestigia prisca
  Repperit herbarum dexteritate suâ.
Palladiæ decus hoc, MUNTINGH rediviva parentis
  Gloria, Gruniaco grande decusque solo.
Hic paribus patris passus virtutibus æquat,
  De Medicâ Medicûm pondera gente ferens.
Vir pius evolvit Sophiâ mysteria doctâ
  Germinis, evolvit mystica dextra malis.
Scilicet in nostris germen venerabile terris
  MUNTINGÎ invenit cura, labor, studium.
Grande latentis opus naturæ pandit in herbâ
  MUNTINGH Frisiaci gloria tuta soli.
Siccine Castalidum comitantur docta Sororum
  Agmina Groningæ lumina tanta viri?
Siccine splendescit virtus? sic itur ad astra,
  Sic gaudet celsum Pallas habere locum.
Miremur: Latium, Sophos omnis mira relatu
  Cantat, inauditum Grunia germen amat.
Te vocat Europæ pars tertia, te vocat ora
  Ardentis Lybiæ, Grajugenûmque Domus.
Dic igitur quali signatum nomine curris,
  Ignotum toties scandis ab axe Poli.
Nam pudor est duris si nomina succuba Fatis,
  Non pudor, ast majus vellò sitere nefas.
Quæ tua sit virtus, prodis quo stemmate, narra,
  Majori ut possis laude vigere foras.
Florida terra sinus dum blandos spargit in auram,
  Expediam dictis nomina magna meis.
Nuncuper ut meritò, BRITTANNICA nuncuper herba
  Cæsaribus quondam nomina Diva fui.
Cui Groninga quidem primos devovit honores,
  Nomina cui quondam Frisia clara dedit.
Quam petiit Cæsar vel votis Claudius almis
  Dignatus qui me splendidiore loco.
Nec tamen immeritò: monstravit Frisia natis
  Sanguine de Latis, queis medicina fui.
Tum me duxerunt Romam, Capitolia pressi,
  Inque suo pretio corporis usus eram.
Ast ubi sanguineus destruxit mœnia Romæ
  Tradidit accensæ me quoque Nero pyræ.

 Posteà

Posteà viva quidem, rutilos quo Cynthius orbes
Lustravit, sed tum gloria nulla fui.
Gloria nulla fui Batavis occulta tenebris,
Atque parum auspiciis utilis ipsa meis.
Tandem Thespiadum scindens MUNTINGIUS undas
Post Spartam ingenii repperit arte suâ.
Plaudite Pierides, felix Pæantius heros
Protulit hic, Medici gloria vestra chori.
Gloria vestra chori tandem post mille labores
MUNTINGH obscuro germine victor ovat.
Et jam Lectori pulchras ostendo figuras
Quas varias veras Musa diserta probat.
Non ultrà teneo, percurrite singula visu,
Acta probant hominem, jam liber acta probat.
Quis titulos, vir macte, tuos graviore cothurno
Pro meritis igitur commemorare potest?
Dum tua Suada dedit Parnassia munera mundo,
Vulneris auxilium dum tua Suada dedit.
Queis patriæ meritis virtutem extendere factis
Principibusque viris spontè placere vales.
Auspiciis faveant Cœlestia Numina porrò,
Semper ut immensis floreat herba bonis.
Semper ut huic magno faveat fortuna labori,
Et dignum mundo posthuma fama ferat.
Herba licet nunquam Fatalia stamina firmet,
Firma tamen semper stamina laudis erunt.
Quæ tibi, Vir præstans, BRITTANNICA contulit Herba
Te vivum semper sæcula laude canent.
Vade igitur Medicâ, voveo, celeberrime famâ
Vade liber faustus quo vocat aura: Vale.

W. WIARDI,
Dammonensis. Stud.

De

De

VERA ANTIQUORUM HERBA BRITANNICA,

Ejusdemque contra Insularum Germanici Oceani, nec non Vicini Septentrionalis Saxonici Populi Endymica Mala, vulgo DE SCHORBUT, remediis Naturalibus atque expertis,

DISSERTATIO HISTORICO-MEDICA.

Caput I.

In quo de mirandâ DEI potentiâ, ineffabili bonitate, atque clementiâ, Hominis præstantiâ, ac fragilitate. BRITANNICÆ nomine, significatione, honore, veritate, nec non quorundam inani ejusdem inventionis gloria, tractatur.

Quum mentis humanæ aciem (ut cum Frambesario loquar) ad supremi, ac summè Thaumaturgi Numinis opera præclarissima, MAJESTATEM, rebus etiam in minimis maximè eminentem magnitudinem, immensam bonitatem, sapientiam, nec non potentiam suam, accuratè contemplanda, acriùs intendo; non possum non vehementer admirari, & ad nominis ipsius gloriam perpetuò celebrandam inflammari. Quis enim pulcherrimum omnibus suis partibus mundum lustrans, tanti opificii Autorem, moderatoremque summis non efferat laudibus? Nonne cœli ùndique sideribus ornati, immutabiles astrorum ordines, dispares conversiones, nec non multiplices cursus suas continenter laudes prædicant, & mortales universos

 ad

ad cultum & venerationem ipsius Numinis mirabiliter accendunt, omnesque Nationes gratas esse cogunt? Nonne diei, noctisque vicissitudines, alterna accretio & diminutio, perpetuaque constantia, clamant atque testantur tantorum operum Laudem Fortunæ nec spontaneis motibus esse tribuendam? Sed aliquem præesse, qui hæc universa ab initio constituerit, & sempiternis seculorum ætatibus omnia moderatus fuerit atque conservaverit? Quid SOLE siderum cunctorum DUCE præclarius, quid pulchrius, quid jucundius, quid utilius? Qui fulgore suo splendidissimo tenebras fugat, rebus caducis salutarem & maximè vitalem suppeditat calorem, omnes naturas augentem, nutricantem, sensuque afficientem; Terras exhilarat; ejus ingremio benedictum illud *cresciti & multiplicamini*, pullulentibus fæcundat seminibus, & insatiabili quâdam lætitiâ & voluptate omnium animantium oculos, atque animos complet? Cujus circumvectio tantâ celeritate ab extremo fertur Oriente ad Occidentem extremum, atque inde ad dexteram Cœli regionem revoluitur, ut uno circuitu integrum diem, ac noctem conficiat, modò sublimis pulcherrimos radios nobis ostentans, modò sub pedibus oculis nostris se subducens. Hæ comnia nonne incredibilis sapientiæ, ac bonitatis suæ monumenta sunt sempiterna ad gloriam suam per universas Terrarum oras infinitis seculorum ætatibus longè latèque propagandam?

Cum verò hominem sublunarium omnium PRINCIPEM attentius considero, nihil illo admirabilius præstantius, nihil perfectius, nihil denique divinius in toto Terrarum orbe animadverto. Quùm præ cæteris sedulò perspicio illum ad sui Numinis effigiem conditum, adeo ut ipsius in eo conspiciatur sculptura, non aliter atque in numismate Charagma CÆSARIS.

Imo quod præ mirabilitate obstupescendum, ad omnium rerum vices ac naturam (à summo rarum opifice uno tantum Spiritus Divini afflatu edoctus) absolutam rerum naturalium, & plenariam ac intimam PLANTARUM cognitionem obtinuit, ut primo intuitu perque earum signaturas, nec non arcanas operandi virtutes, in occulto Naturæ silentio abditas, iisque infusas, quid scilicet purgat, quid febres fugat, quid vulnera sanat, perspexerit, atque cognoverit. Quod ex solâ DEI voluntate liberrimâ factum, non ex ullâ egentis naturæ necessitate

tate

tate, verum merâ bonitate, propter infinitam gloriam suam, omnia ex profundissimo DIVINITATIS suæ conceptu & recessu promulgans, quis dubitet ? conceptu & recessu egentis suæ promulgans: Illum quoque in hoc medio mundi globo tanquam mortalem aliquem Deum collocavit, ut oculos undique circumferens ad considerandum tanti ædificii artificium, Architectum suspiceret ac veneraretur: Ut qui omnia quæcunque Cœli & Terræ complexu coërcentur, ejus potestati ditionique subjecit. Quin & COELUM ipsum, & admirabiles illos SIDERUM fulgores, nedum ea quæ gignuntur in Terris, ad illius usus & commoditates creavit, ejusdemque imperio & potestati permisit tot genera tamque disparia bestiarum sicurum, ferarumque, & omnes aërias animantes, & quæ fluminibus, & mari belluæ occultantur. Imo & in eo magni istius mundi formam tanquam in speculo, aut parvâ tabellâ adumbratam oculis spectandam proposuit. Unde non immerito μικρόκοσμος à VETERIBUS nuncupatus est. Neque solum homini præstantissimis facultatibus præditam animam, corpusque variis ad quasque animæ functiones obeundas organis sagacissimè constructum tribuit, verum, ejus etiam saluti ac commodis tantâ benignitate consuluit, ut nihil ipsi illo charius, nihil majori curæ fuisse videatur.

Cùm enim humana natura ob fœdam peccati luem primi PARENTIS culpâ contractam vinculis ac vitiorum compedibus obstricta, morti sempiternæ addicta, & asperrimo Diaboli imperio esset subjecta, unigenitum FILIUM suum è COELO in Terram mortalitatem nostram induendum dimisit, nostra ut flagitia sui corporis sacrificio, ac purissimi sanguinis effusione expiaret, & immortalitatem suam nobis impertiret, nosque, à densis scelerum tenebris, ac crudelissimâ Diaboli tyrannide liberatos, ad beatissimam REGNI sui lucem & libertatem traduceret.

Et quoniam corporis statura fragilis & caduca, variisque morbis obnoxia est, ne protinùs succumberet ac corrueret, vitave miserè & calamitosè transigeretur, cùm cæteras artes humanæ vitæ necessarias, tùm MEDICINAM imprimis mortalibus concessit, ad corporis salutem tuendam, vitamque incolumem quam diutissimè tutandam.

Nec modò præclara quondam ingenia ad præstantissimam medendi artem instituendam suscitavit, verum nova indies ad illam excolendam accendit. Etsi enim multi olim MEDICI industrii ac solertes, optimè de universo mortalium genere merendi desiderio ducti, in singularibus HERBARUM facultatibus, remediis inveniendis, ac salutaribus medendi præceptis in artem redigendis, plurimùm elaborarunt, RECENTIORES tamen (meo judicio) nostrá tempestate plurimi, in arte magnificentiùs augendâ & exornandâ, egregiam quoque navarunt operam. Quorum ego, ut verum BOTANICI studii mancipium, quantum meâ pro tenuitate hactenus præstare potui, vestigia sequutus, tam mirabilis efficaciæ BRITANNICÆ nomine Plantam, nunquam satis laudandi NUMINIS MAJESTATEM hoc in vastissimo, pulcherrimoque mundani Systematis ambitu abundè deprædicantem, VETERIBUS quidem notam, verum, à tot retro seculis, mortalibus planè incognitam, pedibus quamvis sæpiùs conculcatam, non in tot dissitarum mundi plagarum montibus præruptis, ac nivalibus, locis opacis, apricis, silvosis, segetibus, arenosis, pratosis, littoralibus & maritimis, quæ unquam humanâ ratione passibus vel navibus peragrari potuerunt, verum solius FRISIÆ, HOLLANDIÆ, GELDRIÆ, atque TRANSISALANIÆ nostræ humidis locis & paludosis, tanquam ex orco revocavi. Prius tamen (ut verum fatear) communicatis mihi per Nobilissimum & Amplissimum Dominum WARNERUM EMMEN, Reipublicæ nostræ Groninganæ Senatorem spectatissimum, quibusdam de BRITANNICA Herbâ cujusdam ignoti notis, quæ mihi ad examinandum currenti, ad eam sine morâ quæritandi, addidere calcaria: ut aliquod tandem laboris mei monumentum Reipublicæ Salutiferum posteritati relinquerem. Quod quidem hic dissimulare facilè, mihique universam hanc laudem soli vendicare potuissem, si detestandam inanis gloriæ cupiditatem sectari studerem. Sed illud PLINII me maximò movet, ut scitè in epistola ad VESPASIANUM inquit: *Benignum est atque ingenui pudoris plenum, per quos proficimus fateri.*

Verum enimvero; ne Lectori Benevolo moras justo longiores in orationis meæ limine nectere me velle videar, rem ipsam, de

de Herbæ BRITANNICÆ nomine à PRISCIS toties celebratæ ejusque genuinâ significatione incipiendo, alacriter aggredior.

BRITANNICA itaque magna quondam celebritatis vox apud optimos quosque AUTORES HISTORIOGRAPHOS eosque præsertim, qui de materiâ medicâ, PLANTISQUE edidere commantarios, passim occurrit.

Rem verò, quæ principali eâ, atque propriâ designatur Nomenclaturâ, salutare inprimis malorum multorum alexipharmacum, nec non infirmitatum grauium, quæ mortalium generi, atque domesticis quibusdam animalibus accidunt, præsentem, expertamve medelam, CLARISSIMORUM, Antiquorumque SCRIPTORUM testimonio fuisse demonstrant: VETERES, nimirum simplici BRITANNICÆ appellatione, sine ullâ rei alterius adiectione, pulcherrimam quidem & Herbam longè utilissiman, cùm adversus varias corporis humani ægritudines, tùm verò Serpentum, ac animalium venenatorum ictus mortiferos, Aquarumque venena commendatissimam significant. Quâ de causâ ex ultimis GALLICI OCEANI insulis, quibus propria, natiua, ac vernacula est, per varias Orbis Terrarum partes deportatam ex nonnullis spectatæ fidei Autoribus cognoscere licet. **Quid Britannicæ nomine quondam significatum.**

Verum GRAMMATICORUM quorundam docti Commentarii, BRITANNICÆ nomine aliis rebus adiecto, ea, quæ Insulæ Britanniæ sunt, hujusque agnata, affixa, annexa, aborigines, nec non denominationes denotari docent.

Sic enim CLAUDIUS Imperator, qui Anno Christi quadragesimo quinto de Britannia, Insulisque Orcadibus penitus devictis, ac Imperio ROMANO subjectis, triumpheuit, filium ex uxore VALERIA MESSALINA, Naturâ admodum libidinosâ atque DIONE testa, fœmininum æquo jure ac masculinum sexum ad venerem non proclives exosâ natum GERMANICUM cognominavit BRITANNICUM, qui postea NERONIS Principis mandato, ut refert libro decimo tertio Annalium TACITUS, veneno interfectus est. Insulæ verò Albionis nomine quondam celebris incolæ Britanni quoque sunt dicti, atque accedentes alii sive Victores, sive reges ac Principes, sive familiares, assimilesve, BRITANNICA nomina usurpaevrunt. **Claudius filium Britannicum dixit.** **Dion lib. Lx.** **Tacit. Annal. lib. 13.**

JUSTINIANUS autem optimus IMPERATOR, ob insignem etiam Herbæ hujus quondam apud Romanus existimationem, se quoque reliqua inter cognomina BRITANNICUM scripsisse credibile; & BRITANNICÆ familiæ, lanæ, oves aliaque admirandæ naturæ opera, Bella etiam & facta eum in in finem vulgò, per excellentiam, BRITANNICA efferuntur. VETERES enim ab Herbis quibusdam, Arbusculis, & Arboribus nomina & cognomina sua sæpiùs mutuatos fuisse, & Familiis quibusdam, Regionibus, & Fluminibus indidisse, ex antiquissimis Historiarum constat monumentis.

Porro BRITANNICA Herba hæc propter insignes ejus virtutes, peculiaremve excellentiam cætera inter plantarum genera, apud probatos AUTORES simul & MEDICOS, solum BRITANNICÆ nomen non ab Insula (ut quidam arbitrari possent) verum ab affectu sibi sortita est, quod manifeste tandem omnes intelligent: Siquidem de illâ ad eandem quoque significandam atque demonstrandam scripturus, usitatum, vetus ac naturale nomen usurpaturum me esse, illudque interpretaturum profiteor: quo minus interea de hujus BRITANNICÆ veritate quicquam dubitare possim, aut debeam, optimorum AUTORUM variorum consensus, & frequens de hâc apud illos me induxit mentio, dum quoque nec vulgaria, nec iniocunda, verum saluberrima, atque aurea tradunt remedia; quod ad fidem de incognitis, dubiisque faciendam, nec non certitudinem de ignotis habendam haud parvum momentum statuitur: Quamvis plurima afferri argumenta animadvertam, quibus viri aliquot persuasi doctissimi, nullam Herbam BRITANNICAM fuisse dictam, aut eam Betonicam, vel hujus speciem esse existimavêre: Et pro BRITANNICA, cujus caput apud PEDACIUM DIOSCORIDEM Betonicæ subiicitur, Betonicam legendum censuêre, Betonicæ adcribenda esse omnia affirmentes, utpote illis, quæ de BRITNNICA omnes apud Plantarum Scriptores, inveniuntur, convenientia. Quod quidem eò facilius, veriusque inferre videntur, quoniam descriptio BRITANNICÆ diversa valdè apud summos, & quibus plurimum sit tribuendum fidei, Autores, deprehenditur: Tum quia nemo hactenus ex tot numero Medicis, aut rerum mirandarum naturæ studiosis,

quam

quam ingentes copiæ fuère, BRITANNICAM veram ostendit. Quantumvis haud paucos invenerim, qui summoperé gloriati fuerint, ac de BRITANNICÆ inventione sibi Triumpsum popofcerint: *Quorum tamen immensas vanitates ac irrita somnia paulo post res ipsa coarguit.*

Caput II.

In hoc BRITANNICÆ quorundam ignorantia notatur. An Magica sit Herba. Quibus propria. Quid ejus nomina designatur. An vera sit Herba. De ejus inventione, descriptione, atque figurâ variorum vanitas. Ejus redintegratio.

PErceptis BRITANNICÆ nominis honoribus, ejusdemque inextinguibili Triumphantium decore. Quid de illâ SCRIPTORES censuere ANTIQUI, nunc porrò considerandum.

Plurima Herbarum nomina apud POETAS, MEDICOS, rerumque naturalium Scriptores leguntur, quibus nondum, qui eas exponere aut demonstrare potuit, delius natator contigit, tametsi in omnium ore, scriptisque observentur; cujus generis MOLY est Antiquissimi Poëtæ HOMERI. Quod quidem vocabulum orphicum esse multis videtur, qui Symbolum potius quàm Herbam eo significari arbitrantur: Quod in Emblemate centesimo primo hoc modo commodà ANDREAS ALCIATUS expressit. Alicat. Emblem. 181.

FACUNDIA DIFFICILIS.

Antidotum Ææ medicata in pocula Circes
Mercurium hoc Ithaco fama dedisse fuit.
Moly vocant: id vix radice evellitnr atra,
Purpureus sed flos, lactis & instar habet.
Eloquii candor facudiaque allicit omnes:
Sed multi res est tanta laboris opus.

Nec

Nec desunt qui SCYTICUM nomen id esse censent, patientiamque interpretantur, quæ ardua laborum omnia superat. Deinde Spartanica, LACÆDEMONIIS, à quibus nomen traxit, usitatissima olim Herba à nonnullis *Spartania* vocata fuisse traditur, quæ tamen an eadem sit, hactenus nemo ostendit, nisi quod nominis fictum Etymon ex linguâ antiquâ interpretati fuerint quidam, sed quam rectè alibi declarabitur. Quamvis aliqui quoque ἄλιμον eandem *Spartaniam* vocare non sint veriti, nominum deinceps similitudine, reique ignorantiâ in vocibus interpretandis decepti.

De Britannica Autores quid statuant.

Halimum à quibusdam BRITANNICAM dictam fuisse scripserunt, BRITANNICA eadem quasi esset quæ *Spartanica*, & *Alimus* quæ *Halymus*, quùm dilucidè tamen aliam BRITANNICAM, aliam *Spartanicam*, aliam esse quoque *Halymum*, nonnulla AUTORUM quorundam scripta tradiderint.

Verum enim verò ejusmodi hallucinatio, præcepsque confusio propter nomenclaturæ affinitatem apud imperitos (temerarios præsertim ac sciolos) frequens esse solet: Quod aromatariis in officinis, nec non quotidianâ Medicorum praxi multos quoque errores, ac detestandas planê offensiones parere videtur: Non enim leve est, quod quidam legens *Armal* pro *Harmel*, in RUTÆ salubris Herbæ locum, *Cicutam* in primis venenatam, & SOCRATIS morte percelebrem, substituit; ita Medicinam ægro lethalem pro remedio salutifero propinans.

Sed de his præsentis instituti non est disserere, cum integros Commentarios res ejusmodi requirat.

Plin. lib. 24. cap. 17.

Magicas tamen quasdam hic addam Herbas, quarum PLINIUS obiter mentionem facit, recitatque,, *Coriacesiam &* ,, *Celliciam* Herbas aquas congeleantes, *Menaidem* alio nomine ,, *Corinthadem* utilem succo contra venenatorum ictus, attin- ,, gentibus alioqui noxiam, monstrifica prorsus natura veneni, ,, præterquam contra venena; *Aproxim* mirandæ radicis vim ,, propter ignis attractricem; *Aglaoptiotim*, cujus color eximius ,, aspicientes in admirationem trahit omnes, *Achamenidon*, dictam ,, alias *Hippophonada*, quæ Indiæ sine folio innascitur; cujusque ,, radix de die cum vino pota, nocte confiteantur omnia; *Theombro-*

„ *Theombrotion*, quæ pavonis picturis similis nascitur, quæque „ mentis & justitiæ stabilitatem provocans, à PERSARUM „ Regibus contra corporum incommoda commeditur; *Abamanteida*, quæ conteri nequit; *Arianeidem*, quæ colore ignea, „ cum sol in leone sit, colligitur, cujusve tactu perunctа oleo „ ligna accenduntur; *Theriionarcam*, cujus vi feræ ad unum „ omnes torpescunt, nec nisi *Hyenæ* urinæ aspersu recreantur: „ *Ophiusam*, quâ potâ terrorem, minasque serpentium observari, ita ut mortem sibi eo metu consciscant, ob id illam bibere sacrilegos cogi; *Thalassеglan*, hâc potâ observantibus „ miraculis lymphari homines; *Taangelida*, quæ Magos divinare afficit; *Gelotophyllida*, quæ si cum Myrrha & vino bibatur, „ varias observari species, ridendique finem non fieri, ni potis cum pipere & melle in vino Palmeo nucis Pineæ nucleis; „ *Hermesiam*, ad pulchros bonosque liberos generandos aptam; „ *Anacampherotem*, cujus tactu amores odio depositi rediunt; „ denique *Schylicen*, cujus tanta vis, ut si modo ore contineatur, famem sitimque omnino non sentiant; sic & *Hippicen*, „ quæ in equis eundem effectum obtinet. His duabus Herbis „ Scytas etiam in duodenos dies in fame sitique durare posse „ tradunt: Illa à Scytis denominationem tanquam inventoribus nacta est, ut PLINIUS asserit.

Quo nomine & BRITANNICA suis inventoribus Britannis potest asscribi: at licet multi de Herbis plurima scripserunt, & infinitas mirasque opiniones in medium attulerunt; Quis tamen hactenus quæso inventus est, qui de iis aliquid certi prodidit? Nemo profecto; quin ipse PLINIUS eorum sono teste nominum meminisse mirabilium visus est, ut superbas potius voces, magorum scilicet, magicarumque artium miranda citius figmenta quàm credenda, irriserit, docueritve; quàm eas ut Herbas aut noverit, aut revera esse crediderit. Id quod aliquot etiam locis longe ante PLINIUM facit THEOPHRASTUS ERASIUS: Ad eundam modum de BRITANNICA quædam prædicare, temerarium aliqui censere possunt, tanquam ea quoque ex Magicarum genere foret una, nec contemnenda Herba, BRITANNICÆ nomen quoniam repræsentat, quam Magicæ arti etiam commodissimam quasi inserviisse PLINIUS sufficiens est AUTOR: cujus hæc sunt verba.

 Sed

Plin. lib. 30. cap. 1.

Sed quid ego hac commemorem in arte Oceanum quoque transgressa, & ad Natura inane pervecta? BRITANNIA *hodieque eam tantis ceremoniis attonitè celebrat, ut dedisse Persis videri possit. Ipsa autem ejus denominatio, qua peregrina* FRISIÆ *ac* BRITANNIÆ *Terra hominibus debetur, à Lingua Latina atque Graca Etymis prorsus aliena, si prorsus Magicum quid, & sublimè Lingua Frisica nec non Brittannica peritis significare videatur, quid mirum est?* Siquidem huc accedit illud, quod dici vulgò solet;

ANTIQUISSIMA QUÆQUE COMMENTITIA.

Cum de multis pro arbitrio Vetustatem somniasse constet. Inde apologesi suâ interrogatus PROTHEUS respondere haud ineptè introducitur.

Alciat. Embl. 182.

Proteus in Ægypto senex marinus divinus fuisse dicitur, qui in omnes se figuras convertere solitus erat.

Pellenæe Senex, cui forma est histrica, Proteu.
Qui modo membra viri fers, modo membra feri:
Dic age, quæ species ratio te vertit in omnes,
Nulla sit ut vario certa figura tibi?
Signa vetustatis, primævi & præfero sæcli,
De quo quisque suo somniat arbitrio.

Quid enim ante quisque de BRITANNICA suo etiam arbitrio somniat? quin imo ea si esset in rerum naturâ consentaneum foret, vel tot sæculis saltem aliquem, eam qui demonstrasset, extitisse, sicut id reliquo in PLANTARUM genere quæ quidem veræ sunt, à Doctissimis maximè Industriis, nec non diligentissimis nostrâ ætate Viris, rerum naturalium Scrutatoribus, & ad Stygias usque aquas & umbras singulari amore cognoscendi penetrantibus, factitatum est.

Britannicæ nomen antiquissimum.

Nomen verò BRITANNICÆ antiquissimum est, & Britanniæ Insulæ ipsâ origine, pronunciationeque consonum, atque cognatum; unde Britanniæ tanquam vicinæ FRISIIS Insulæ esset dicata, aut propria, appellatam nonnulli existimaverunt: Non enim DIOSCORIDIS solummodo tempore, quem CLEOPATRÆ Ægypti REGINÆ, & CAII JULII CÆSARIS, Romanorum Imperatoris primi ætate nonnulli vixisse prodidernnt, aut saltem PLINII, & CLAUDII GALENI nota fuit BRITANNICA; verum

verum etiam longé eam ante ætatem GRÆCIS atque LATINIS usui extitit; Id quodammodo ex DEMOCRATIS SERVILII, Medici apud Græcos clarissimi, versibus doceri potest, qui libro de Antidotis secundo apud GALENUM extant. Gal. lib. 2. de Antid.

Ex hisce quidem omnibus haud absurdum foret, si quis BRITANNICAM Magicam esse Herbam statueret, illamque ex Magicæ artis genere antiquum fictæ potius, quàm veræ Herbæ nomen repræsentare. Et sicut Antiquorum figmenta, fictaque nomina abstrusa mysterium aliquod, vel naturale, aut morale egregium ferè continent, ita BRITANNICÆ nomine etiam negotium aliquod scitu utile involui, magnique momenti rem citiùs, quàm Herbam aliquam veram designari, arbitrandum foret: Quod in HESIODI versibus de Malua & Asphodelo ex Orphicâ disciplinâ nonnulli rectè demonstrant: Interea Herbæ illæ sunt notissimæ; alio tamen negotium totum referendum esse judicant. Quid Britannicæ nomen denotat,

Cæterum omissis subtilitatibus superfluis, superstitionibus Magicis, nec non enucleationibus Orphicis, rem ipsam de BRITANNICA apertam in aciem candidè ac planè deducam. Ita tamen eam sum expositurus, ne, juxta SALOMONEM, qui nimium emungit, sanguinem elicit, equidem rei Herbariæ studiosos potius offendere, quàm rem Medicam juvare videar. Tametsi id multis hactenus non verecundiæ, non dedecori, non noxæ, verum quæstui, laudi & ambitioni fuit. Quid enim multis ambagibus opus est? Nec Periphrases requiruntur; absint quoque affectatæ, decoctæ, obliquæ, expositionesque fastidiosæ, vel digressiones ambitiosæ; simplex quandoquidem veritatis oratio, ipsiusque rei vera indubitata testimonia undique accedunt, nimirum quibus equidem eam, quæ VETERUM fuit, BRITANNICAM, Recentioribus hactenus planè ignotam, demonstrare possum; quo omnis, an BRITANNICA vera sit Herba, dubitandi scrupulus auferetur, tum quæ ea olim fuerit, hodieque existat, manifestabitur. Britannica hactenus Neotericis planè ignota.

Nihil me movet, nihil inquam multorum perturbat AUTORITAS, qui suis in scriptis quò arrogantius eo ineptius, & se primos hujus BRITANNICÆ in lucem à tot Sæculorum

 culorum

culorum ætatibus restitutæ inventores esse, demonstratoresve fuisse temerè gloriantur: Illos quoniam relicto ipso corpore, de asini quod ajunt umbrâ digladiari, pro thesauro carbones, non Gemmas, non κλεινώδια, non pretiosa metalla, nec non salubriora Aromata osttentare, verum plenis & expansis buccis ante Victoriam TRIUMPHUM canere animadverto: Quod haud dubiè etiam fatebuntur ipsi, & quotquot alii veritatis studiosi hæc mea scripta legere, & cum NEOTERICIS eorum hactenus editis commentariis de PLANTIS conferre non gravati fuerint, ipsamque rem, attentè consideraverint styli mei omisso curiosiore critico. Neque verò dictionis elegantiam venor, verum ut quæque in calamum defluunt, ita exaro: Rei veritatem apertè declarasse omnibus ingenuis credo sufficiet.

Hoc tamen observo, ne quis mihi temeritatis vel arrogantiæ crimen impingat, quam Græci τὴν φιλαυτίαν vocant: Neve alii hæc mea pauca quidem, & trivialia quasi scripta uni solummodo HERBÆ impensa, tanquam digna fastidio damnent. Nam si, re probè intellectâ, me detectis plurimorum erroribus, atque falsis opinionibus refutatis, ademtisque scrupulis rei Herbariæ veram BRITANNICAM lucidissimis facibus illatis, salvo omni aliorum Autorum Clarissimorum judicio, atque honore, amplificatâ MEDICÆ & BOTANICÆ professionis gloriâ, demonstrasse didicerint, meo huic studio æquiores existent.

Porro æquum esse judico, ut pares mihi reddant gratias, quas ipsis ago, aliorumque studia & labores, quos legendo, observando colui, quatenus veritatem exhibent, colant & promoveant.

Jam annus & eo amplius est, quod hoc meum de BRITANNICA scriptum supprimere volui, quamvis & tum paratum ac prælo destinatum; id verò non ob aliud, quam quod ex ore cujusdam, Doctissimos quosdam MEIDCOS prolixos de BRITANNICA commentarios scripsisse, jamque prælo commisisse, ac mox divulgandos habuerim: Re tamen melius intellectâ, falsa omnia esse comperi: Tum quòd icones hæ omnes, earumque ad vivum delineationes longius sibi temporis spatium poscerent.

Proinde

Proinde moram libenter amplexus, Horatiano consilio, nonum in annum premere hoc opusculum statui, editos varii generis libros expectans, sed frustra: Paulo post tamen ab amico quodam *Berocesfelanicorum* aliquot multos ante annos in Lucem protractum exemplar mihi communicatum, quod continuâ lectione evolui, atque nonnulla in eo de BRITANNICA, longè tamen pauciora, minusque vero consentanea, quàm opinione conceperam, inveni: Incidit deinde in mentem, *quæ ego non scribam?* Illudque HORATII Poëtæ dictum, *parturiunt montes, &c.* Berocesfelanicorum enim Autor sibi BRITANNICÆ nominis interpretationem vendicat, & quam se multis communicasse prædicat, de Herbâ ipsâ quoque se copiosiùs alibi scripturum insinuat. Verum in interpretando nomine plurimis non satisfacit: Et si eum à veritate haud parum abesse demonstravero, non iniquo ferat ille animo. Ecquid petitione digna res est veniæ patrocinari veritati, præsertim apud indagatores veritatis studiosos, quique demonstrandi arte excellere debent? Tum modestè quidem at ingenuè idem AUTOR fatetur, BRITANNICAM à se omnium primò inventam esse. Sed RECENTIORES non paucos, qui sua de Herbis scripta emiserunt, idem fecisse sæpiùs sum expertus: Gloriantur enim varii se veram exhibuisse BRITANNICAM, alii verissimam se novisse plurimosque docuisse, magnoque fastu ac pompæ apparatu sibi inventionis gloriam attribuisse: Sed hi genuini Thrasones hâc de controversiâ non nisi ampullas & sesquipedalia verba jactavêre. Nec tamen hactenus inter tot numero HERBARIOS, Scriptoresque NEOTERICOS quisquam, qui veram hanc BRITANNICUM ostendit, extitit.

Horat. de arte Poetica.

Britannicæ inventionis quorundam arrogantia.

Ego proinde modestissimè quidem pro virili meâ parte eam, quam illi haud vulgaris notæ AUTORES inventionem BRITANNICÆ hodie sibi adscribunt, in optimam partem interpretor, ac pro studio & labore gratias ago: Voluntatem enim HERBAM adeò utilem demonstrandi non defuisse agnosco, & pro quâ in varias opiniones se conjecerunt, Herculeosque labores exantlarunt.

Sed tamen oro, ne hoc sibi dici ægrè ferant, quod omnes circa BRITANNICÆ cognitionem in eâdem erroris

navi vehuntur, & non nisi hæreses alunt, qui diversis opinionibus à veritate remoti vagantur.

Nec quis admiretur, quod omnes BRITANNICÆ descriptiones vel picturas à NEOTERICIS hactenus editas simili cretâ & calculo notandas esse judico; Horum idcirco nullius autoritate, quamvis videatur maxima, commoveor, quo minus meum hoc Scriptum elaborem, atque in LUCEM emittam, ut eam, quam omnium hujus ætatis SCRIPTORUM primus inveni, & planè nobilem hanc BRITANNICAM Herbam alios docui, mihi vindicem, simulque omnibus Plantarum curiosis amatoribus perbenignè ac planè declarem: Quod etiam eò magis, libentiusque facio, cum neotericorum nemo aut verbis veris Herbam describat, aut picturâ, vel ullâ probabili similitudine additâ, veram figuram exhibeat: Omitto nullam inventionis, verique usus, allatam esse rationem.

Britannicæ vera descriptio, figura à Neotericorum nemine hactenus In medium prolata.

Ut interea omnium Famæ parcam (neque enim infecta cruore gloriola, vel lenis ambitio, neque Virtus fuco perfusa placet) si quis se ullo acerbiore dicto proscissum, aut digito monstratum suspicabitur, acriùs velim injunctam enunciandæ promovendæ ac defendendæ veritatis vim & necessitatem expendat: Neque enim parietem tenere, aut pulvillum cubito jacentium subdere, vel os alicujus oblinire, aut âd porticum magis quàm veritatem loqui, propositum est, si tum me multorum AUTORITATES in medium adferre cogitet, ut impositoribus & adversus vim Herbariam malignioribus notum faciam, quantæ molis sit, vel unius Herbæ veritatem usumque demonstrare; & simul ipsis, aliisque iis, qui Herbas ignotas è tenebris eruere, LUCIQUE donare conati fuerunt, voto tametsi aut opinioni non successit res, æternam laudem reddere.

Quis autem in re tam perplexâ obligatus est, obscurâ, & per tot annos crassissimis tenebris oppressâ, plurimorumque MEDICORUM contentionis plenâ, & in quâ Doctissimos AUTORES dissentientes, nec non hallucinatos esse, solis verbis fidem tribuere, aut janctantiæ subscribere, loco cedere, Veritatem supprimere, nec rem ipsam liberè profari, Ajacem, ut in spongiam sine merito incumbat, cogere, aut libellum publico usui destinatum subtrahere videmus. Quo quidem vera BRITANNICA, ejusdem plena cognitio, nec non exp ertissimus

mus olim & nunc quoque usus in antiquum statum, detectis erroribus, mendisque expunctis, à sepulchro, ut ita dicam, ad vitam postliminio revocetur; Præstat tandem aliquando potiùs, quàm nunquam tam utilis & humano generi necessariæ Herbæ redintegrationem fieri, tum & studiosorum desiderio, multorumque expectationi exhiberi, languentibus quidem languentiumque MEDICIS ad gravissimorum morborum, & Symptomatum maritimo Septentrionalis OCEANI CIMBRICI tractu grassantium, curationem demonstrari.

CAPUT III.

BRITANNICÆ efficacia consideratur. In quibus locis à DEO *creata. A quibus olim* ROMANIS *demonstrata. Aquarum nostratium qualitas. Morborum Endymicorum antiquum nomen. Prisci Saxones quinam sunt.* PLINII *locus declaratur. De Frisiis Majoribus, Minoribus, Caninefatibus, Cauchis, Sturiis, &c. Rheni, & Flevi ostiis, Wahali, ac Leccâ Fluviis; Drusiana fossa; nec non ultimis Oceani Insulis agitur. Quibus in locis Scorbutus morbus sentitur.* FRISIORUM *antiquum BRITANNICÆ nomen quale.*

AUditis variorum ANTIQUORUM sententiis: Nunc BRITANNICÆ potentiam, aliaque scitu digna perpendenda judico.

Etenim BRITANNICA *Veteribus* celebrata ut quondam profuit, ita hodie non minus præsentissima; vi suâ Naturâ Endymicis morbis, horumque variis ac periculosis Symptomatibus opitulatur; quæ omnibus fermè hominibus GALLICI OCEANI Insulas, Brittanniæque vicinas, & quæ olim forsan BRITANNICÆ nomine fuêre insignes, inhabitantibus, contingunt. Quid Britannica efficit.

Et si præterea vernaculam Insularum illarum Nomenclaturam

ram excutere vellemus, primâ verò tametsi fronte dissonum appareat, facili negotio hoc quidem Paradoxon non omnino à Veritate alienum esse demonstrarem, quod meo judicio longè fiet evidentius, dum antiquo illi ADAMICO, ac vero BRITANNICÆ dictionis Etymo, & non paucis antiquitatibus, nec non veritatis vestigiis fidem habuerimus: De quâ re postea meam sententiam uberiùs communicabo.

Endymica porro ea GRÆCIS Stomacacen, & Scelotyrben vocata fuisse mala, locuples testis PLINIUS est: Ad quorum curationem haud dubiè ea plurimum Herba prodest, quæ ei causæ propriâ virtute, occultis operationibus, atque omnibus partibus resistit, eamque præscindit, ac resecat, à quâ mala hujusmodi jam dicta originem habent; talis enim BRITANNICA est, quam Altissimus & Omnipotens DEUS ter Optimus MAXIMUS suâ ineffabili misericordiâ ideo quoque in locis mala illa Endymica obnoxiis, amplissimi tanquam thesauri necessariis receptaculis, collocavit, ut ubi ejusmodi grassantur morbi, illis ibi profligandis, jam sævientibus, mox curandis optima præsto esset medicina, juxta illud.

Vulnera quæ fecit, pariter medicando dolorem.

ET:

Terra salutiferas Herbas eademque nocentes
Nutrit, & Urticæ proxima sæpe Rosa est.

Mira providentia Divina.

Admirabilis enim suis in operibus OMNIPOTENS DEUS, summâ usus providentiâ ita cuncta miscuit, ac disposuit, ut adversus mala ubique dextera prostent auxilia, modo cognoscantur; ipsa quoque animalia contra propria venena præbent sæpenumero alexica ac deleteria: Quapropter dici vulgo solet, *à cane morsus ab eodem petat remedium, tuque illius lupi pilos plagæ imponito, qui te mordaci dente momordit heri.*

Causas autem grassantis Endymici hujusmali quod attinet, has inter præcipua statuitur aquarum circa Insulas ac continentem insalubritas; quam magis enucleare antequam aggredior, subjectos huic morbo populos nominatim recensere consultum duxi. Hi nimirum sunt MARSATII, nunc Velaviæ hospites, & ad Rhenum Trajectenses. STURII: Amstel-

Amſtelrodamenſes, & ad Sturium Fluvium degentes: FRISIABONES: Batavis Septentrionales, Friſii Minores, & Waterlandi BRUCTERI: Quibus pulſis penitùſque deletis, Angrivarii, & Chamavi illorum agros occuparunt, Drentini, Twentini, Transiſalani, Zutphanienſes, & Geldri, qui olim etiam Sicambri appellabantur; CHAUCI tàm MINORES, quàm MAJORES. MINORES: Emdani, ſive, ut hodie, Friſii Orientales, & Oldenburgenſes. MAJORES verò Bremenſes, Monaſterienſes, Oſnabrugenſes, Verdani, & Mindanenſes, qui inter Amaſim & Viſurgim hodie continentur: FRISIOS omnes Vetuſti AUTORES vocaverunt, ut ex omnibus veteris Geographiæ Interpretibus clariſſimè patet. Omnes hæ gentes & earum accolæ prædicta cruciantur ægritudine. Aquarum præcipue malignitati, paludum putredini, infectiſque veneno Terris, adſcribenda, ut quæ carneas non ſolummodo corporis partes reſolvere, ſed & etiam oſſeas afficere brevi valent, & (ſive quis bibit, vel in vaporibus verſatur) morbos generant, quos à GRÆCIS appellatos præfatus ſum στομακάκκην καὶ σκηλοτύρβην. LATINI ſuis, atque aliis deſtituti, Græcis jam prolatis nominibus utuntur: FRISIORUM itaque ut olim ita hodie Endymici ſunt morbi: Libenti PLINIUS, grato, candidoque animo plenam laudem FRISIIS tribuit BRITANNICÆ in remedium demonſtratæ Romano exercitui, iis morbis ex Aquarum potu laboranti; quas idcirco venenatas illi deprehenderunt, quod nos fateri cogimur; Si de Aquis eſſet agendum, illud facilè declararem, ſed aliò mea pergit oratio.

Sturius Fluvius antiquitùs, nunc Amſtela dictus.

Aquæ noſtrates quos morbos generant.

Britannica à Friſiis demonſtrata Romanis.

Ægritudini porro huic Nomenclatura apud FRISIOS longè eſt diverſa: Vocat enim ſuo idiomate, ADAMICO, atque primogenito id mali genus *De Schorbuc*, *de Schorbut*, ſive *de Schorbum*, id eſt *Scorbutus morbus*, quod idem nomen paulo plenius pronunciant BATAVI, *de Schorbuick*. Anglorum verò Lingua eadem eſt propemodum cum his, quos verè FRISIOS vocamus, nimirum Priſcos *Saxones* eos eſſe, quos nunc FRISIOS dicimus, quique nativam hactenus Linguam incorruptam retinent; indeque originem ANGLOS traxiſſe nihil certius eſt: Hi enim ſuccinctius enunciantes, malum id *de Schorbej*; DANI autem *de Scorbek* dicunt.

Priſci Saxones ſunt Friſii.

Præterea, infra latiùs morbi, Endymicorumque affectuum causæ expedientur: Sed rei perfecta expositio suum desiderat commentarium.

Contra Endymica mala nihil Britannicâ efficacius.

Cæterum ea contra mala omnia, ac morbos, nullum est medicamentum præsentius, vernaculum, atque antipathiâ mirabilius simplex agens, à medicæ rei Autoribus, aut HISTORIOGRAPHIS, ab ANTIQUIS FRISIIS, aut à mortalium ullo inventum, cognitum, vel declaratum, quàm hæc BRITANNICA Herba; in quâ, virium suarum mirandarum ratione, Majestatem suam explicasse Natura benignè videtur; quæ in variis Frisiæ paluſtribus lætissima provenit, ubi præsertim noxiæ sunt Aquæ, vel quarum vitio talia potissimum Pathemata imputantur.

Hanc quidem BRITANNICAM Antiqui FRISII optimè noverunt, quique nominis ipsius expeditam Etymologiam ex suâ linguâ reddere potuerunt, id, quod silentio transeundùm minimè duco, multo minus Herbam esse contemnendam. Quandoquidem morbi & affectus illi non minus crudeliter etiamnum, quàm olim in pluribus non solum totius FRISIÆ locis, verum & Insularum omnium Gallici OCEANI Septentrionalis (quem nos hodie Germanicum sive Septentrionale, vulgò *de Noord-Zee* dicimus) ac CIMBRICÆ Regionis grassantur.

Rectè Plinius GALLICI OCEANI Insulas nominat, in quibus & morbi illi humana viscera populantur, & BRITANNICA crescit. Si in hunc PLINII locum digressus, ut Cimmerias tenebras claro lumine illato discutiam, & antiqua nomina præsentibus reddidero, nec non lucidam Vetustati novitatem junxero, haud ab incepto alienum mihi fecisse videbor: Quùm ea præsertim quæ alibi latiùs demonstravi, sic obiter attingam; neque ante me quisquam hanc rem exposuit, quod scio; quanquam fieri potest, rem aliquem certè notatu dignam observasse: Nemo tamen eam ullo hactenus scripto, quod mihi legere contigit, docuit. Imprimis ergo ipsa quæso PLINII verba, quæ capite decimo quinto libri quarti exstant, audiamus.

Plin. lib. 4. cap. 15.

In Rheno ipso, inquit ille, *prope centum millia passuum in longitudinem nobilissima* BATAVORUM *Insula & Caninefatum, aliæque* FRI-

FRISIORUM, *Cauchorum*, *Frisiabonum*, *Sturiorum*, *Marsatiorum*, *quæ sternuntur inter Helium & Flevum. Ita appellantur ostia, in qua effusus Rhenus à Septentrione in Lacus, ab Occidente in amnem Mosam se spargit*. Hæc ille.

Verum enim verò antequam ulteriùs progredior, hisce in PLINII verbis mendum obortum esse unicum nemo ibit inficias, quamvis tripliciter hoc loco errasse PLINIUM libro de tribus Rheni ostiis audacter contendat * CLUVERUS; Sed quo jure nunc examinandum restat.

Primò itaque post FRISIOS, *Cauchorum* terram *Helium inter & Flevum* olim extitisse, PLINIUS innuit, quod dum, veritati contrarium esse, AUTORUM gravissimorum Scripta infallibili certitudini innixa testantur, hisce PLINII verbis, ut ingenuè fatear, hâc in re adstipulari nequeo. Quippe non modo ultra omnes Rheni alueos, verum & Amisiam amnem, Septentrionem atque GERMANIAM versus, inter Amisiam nempè & Visurgim collocantur à PTOLOMÆO & TACITO, ut libro Annalium quarto, quintove clarissimè patet.

Caninefates dicti, quasi *Conyne-vatters*, vel *Conyneureeters*: Quia hos frequentes venabantur, ut Hadriano Junio cap. hist. Batav. 14. blandè arridet. Phil.

* Cluver. de tribus Rheni Ostiis cap. 21.

Hos itaque *Cauchos*, *Cuauchos*, vel *Quaucos*, populariter olim *Cuauc*, vocatos fuisse quis quæso negabit? quam vocem in scribendo rectè ROMANOS exprimere non potuisse putem, quare quosdam *Cauchos*, nonnullos verò *Cuauchos* scripsisse veresimile est: Inde etiamnum illud in Osnabrugensi Episcopatu oppidum, antiquitùs *Cuauchenbrug*, nunc verò *Quakenbrug*, hoc est CAUCHORUM pons vocitatum, hodie super est. Quare haud absque ratione vereor, inexpertum quendam interpretem, omnisque Geographiæ ignarum Typographum hunc PLINII locum vitiasse; ut solidæ veritatis inductus testimonio clarissimus quondam CLUVERUS opinatus fuit.

Quakenbrug unde dictum.

Post hos verò, FRISIABONES, in hoc tractu Frisiaco expressa PLINII verba, unquam extitisse, negat, oculatus aliàs, & Geographiæ Veteris haud ignarus Dominus PHILIPPUS CLUVERUS: Sic enim inquit.

Sanè, aut ego vehementissimè fallor, aut hoc quoque vocabulum corruptum est. Quis enim præter Plinium agnoscit Frisiabones? Prorsus nemo. At Tacitus, qui sub Vespasiani imperii initium, quùm Civilis rebellaret, multa de Batavis, Caninefatibus, Marsacis, Frisiis, Cauchis, Bructeris, Tencteris, Usipiis, Mattiacis, Gugernis, quàm accuratissimè

Historiarum libro quarto & quinto perscripsit, de Frisiabonibus istis haud quidquam addidit. Quod sanè, si fuissent, sine dubio facturus. Neque verò soli Frisiabones hujus rebellionis expertes esse potuerunt, quùm omnes circùm nationes unanimi consensu arma in Romanos sumsissent. Hoc autem tempore Plinius opus suum condidit; vel paulò antè: Nam Vespasiano dedicavit. Quod si verò antè hanc tempestatem eos fuisse suspiceris; Certè Tacitus, qui ab usque Tiberio multas in his oris res gestas refert, utique de Frisiis frequenter, vel semel in eorum incidisset mentionem, si ulli extitissent. Atqui Frisios ille in Majores solummodò, ac Minores distinguit, tertium genus nullum prorsus agnoscens. Quodcunque igitur nomen hîc volueris adfingere, certus ille omninò excludere. Hæc ille.

Verum hic pace tanti Viri dictum volo; eum in hoc *Frisiabonum* nomine, tanquam in Labyrintho inextricabili, hallucinando versari, longeque à verâ vocis illius significatione aberrare, dum FRISICUM hoc vocabulum, omnibus re verâ FRISIIS hodiernis antiquum, nullo modo intellexisse deprehenditur.

Frisiabones olim qui.

FRISIABONES enim antiquitùs dicebantur *Frisiorum coloni*, vel etiam *Frisii novi*, qui scilicet ex Majori in minorem FRISIAM digressi agros, cultoribus destitutos, illorumque terminum ulteriùs indies extendentes, recentèr colebant.

Bona enim vel *Buna* VETERIBUS FRISIIS rusticum vel Terræ inhabitatorem sonat, quod vocabulum in DANIA, idem designans, etiamnum viget: Patrem verò familias *Husbonde*, quasi domus vinculum, ex *Hus*, quod domus, & *Bonde* vinculum significat, compositum DANI dicunt, ut optimè MARTINUS HAMCONIUS libro de Viris Frisiæ Illustribus, nec non MARCUS ZUERIUS BOXHORNIUS suo Hollandiæ, Theatro Clarissimi JOHANNIS ISACII PONTANI scientiâ edoctus. Quorum certè studium & peritiam laudo, *Cluveri* verò, ut absurdam, merito rejicio.

Mart. Hamco. fol. 70. Marc. Boxhorn. cap. 3.

Hic enim PLINII fidem autoritatemque indignè aspernatus, nullos unquam FRISIABONES fuisse, TACITUMQUE illorum memorem non fuisse, atque in *Majores* tantummodò, *Minoresve* Frisios distinxisse, tertiumque genus non agnovisse refert. Ad quod brevitèr respondeo; Neminem scilicet cincipitis tam stolidi existere posse, qui credat, PLINIUM Gentem in rerum naturâ non extantem duobus locis descri-

Plin. lib. 4. c. 12. & 16.

describere voluisse, ut ipsemet fatetur CLUVERUS, cum apud ROMANOS in hisce Gallo-Belgicæ oris MEDICUM agens, FRISIAM ingressus omnia notavit accuratè, ipsoque TACITO in rebus describendis plurimis diligentiorem sese sæpiùs præbuerit, ut ex hâc *Frisiabonum* voce, à cæteris neglectâ dilucidè satis apparet. Neque ipse *Majorum*, *Minorumve* FRISIORUM distinctionem respuit. Per *Frisiabonum* enim vocabulum diminutivè positum, non tertium quoddam FRISIORUM genus, ut Doctissimus CLUVERUS somniasse visus, verum *Frisios* tantùm *Minores* (ita ex modo virium, ut inquit TACITUS libro de Germanorum moribus, rectè vocati, hi enim & agrorum spatio, & cæteris numero impares, miritò *Minores* dicebantnr) at per *Frisiorum* nomen generaliter positum, *Majores* agnovisse PLINIUM judico. Quid per Frisiabones Plinius intellexit.

Hâc ergo ratione PLINIUM inter & CORNELIUM TACITUM controversia erit sopita. TACITUS enim, qui VESPASIANI CÆSARIS beneficio in Galliâ Belgicâ Procuratorem egit, jam sublato (TITO imperantè) è vivis PLINIO, Historias suas sub TRAJANO conscripsit, atque *Frisios* in *Majores*, & *Minores*, PLINIUS verò, ut modo dictum, in *Frisios*, scilicet *Majores*, & *Frisiabones*, id est *Minores* discrevit; Quod si liquido non constitisset, à *Tacito* jure notatus, nec non facilè correctus fuisset.

Nunc verò ad STURIOS progrediendum restat, quos etiam *Helium inter & Flevum* nunquam extitisse mordicus tuetur Doctissimus PHILIPPUS CLUVERUS. Illud tamen audacter hic nego, motus insuper Geographorum quorundam, Clarissimorumque AUTORUM scriptis, quos quidem *Sturiaca* Gentis memores fuisse, non tamen verum eorum hactenus & genuinum locum cognovisse, indubitatè constat. Cluverus notatur.

STURII itaque, quos loco citato PLINIUS agnoscit, à *Sturio* amne, cum cæteris Lacubus, *Oceani* quondam ferociâ producto extensoque, juxta quem, loci genio deliciisque irretiti, fixas olim possidebant sedes, denominationem suam sortiti sunt. Hic autem Fluvius antiquitùs primo *De Stuur*, sive *Stur*, ad illius verò ripam degentes *De an Stur*, vel ut Germani *Die am Stur* dicebantur: Inde postea litteris populorum variorum diluvio immutatis & contractis *Die Amstur:* Verus Sturiorum locus, nominisve origo.

Tandem verò *Den Amstel* appellatus fuit, cujus etiam Etymi gloriâ præsenti hoc ævo condecoratum, ad cujus ripas Oppidum Florentissimum, totoque jam orbe celeberrimum AMSTEL-DAM, vel ut nunc AMSTERDAM, AMSTERODAMUM, nuncupatum vulgò, conditum cernitur, cujus fundamenta ante quadringentos & viginti quinque annos, salvo calculo, fuêre jacta.

Amsterodami vetustas.

His itaque, ex infallibilibus Antiquitatis venerandæ mysteriis, ingenuè detectis, modò auditum PLINII locum emendandum, atque hoc modo legendum statuo.

Plinii locus restitutus.

In ipso Rheno prope centum millia passuum in longitudinem nobilissima Batavorum Insula & Caninefatum, & alia Frisiorum Majorum, Frisiorum Minorum, Sturiorum, Marsatiorum, quæ sternuntur inter Helium & Flevum.

Nunc autem Lucis ulterioris ergo à Rheni ostiis incipiam, quorum unum *Helium* olim dictum est, cujus & nunc vestigia in *Piers Hille* deprehenduntur, quod undique Insulam nunc *Den Briel* dictam, veram BATAVORUM antiquam sedem alluit, & in qua pagus nomen *Helvoet*, hoc est *Helii pes*, vel *Helii exitus*, retinet. Hujus Helii initium unum à Mosæ fluvii tergo nunc *Vahalim* fluvium, ac orientem versus alterum *Leccam* vocant, Anno Christi quadragesimo octavo, URBIS verò conditæ octingentesimo à Romanorum Duce DOMITIO CORBULONE Mosam inter & Rhenum effossam, ut testantur Libro Annalium undecimo TACITUS, & sexagesimo DION.

Brila Batavorum antiqua sedes.

Tacit. lib. Annal. 11. Dion l.60.

Quicquid verò Terrarum *Vahalim* inter & *Leccam* Fluvios, id est, BATAVORUM, nunc *De Betave*, *Betaw*, sive *Betow* (olim verò *Bataw*, Latinè *Batua*, inde *Batavia*, & *Batavi* dicti) vocant, ut rectè Libro secundo REGINO Prumiensis Cœnobii Abbas, DION CASSIUS, & capite decimo tertio, ac vigesimo CLUVERUS notarunt.

Regino l. Chron. 2. DionCass. lib. 55. Plin. l.4. Cluver. cap.2. 12. 22. &c.

Huic vero *Bataviæ* præter Batavorum castellum aut *Batawenburgum*, vulgò *Batenburg*, oppida antiquitùs fuêre nulla, nunc autem plurima, scilicet Castrum Scenkianum, Tila, Voorna, Leerdamum, Gorchumum, Viana, Culeburgum, Roterodamum, Vlaerdinga, Delphi, Haga, Bryla, &c.

Hisce CANINEFATES, quos Hadrianus Junius, Abrahamus

Had. Jun. Hist. Bata. cap. 3.

mus Ortelius, Petrus Bertius, & Marcus Borhornius *Kennemers*, Kinheimarios dicunt (à Cattis, quos hodiè HESSOS & TURINGIOS appellamus, unà cum Batavis suum antiquitùs ortum sortiti sunt) junguntur; quorum agri à Durostadio & Batavoduro, vulgò *Wyk-te-Duirstede* Lugdunum Batavorum usque, ut CLUVERO placet, extunduntur, quod sanè verissimum. In illorum autem visceribus oppida visuntur hodierna Vordum, Gouda, Veteraquinum, Montifortium, Isselstenium, Schoonhovia, &c.

Abrah. Ortel. Theat. Geogr. Tab. Anti. Frisiæ. Pet. Bert. lib. Geogr. Belg. vet. tabula. Boxhor. Holland. Theat. cap. 3.

Ultra Mosam deinde ad Helii ostium TOXANDRORUM sequuntur Insulæ non verò MATTIACORUM (quos præsenti hoc ævo Marpurgenses, & Francofurtenses, Batavis & Cattis quondam sanguine junctos, suspicimus) ut ex Plinii, Cornelii Taciti, nec non Philippi Cluveri scriptis dilucidè constat, quos hodie ZELANDOS orbis vocat universus, sequuntur.

Plin. lib. 31. cap. 2. Tacit. de Germ. morib. item lib. Annal. 4. & 11. &c. Ph. Cluv. de 3. Rheni ost. cap. 1.

Orientem versus alterum Rheni insigne *Flevi* glorioso nomine venit, quod jam vulgò *Het Vlie* vocant. Huic FRISIORUM Insulæ adjacent, quæ Rheno ad Oceanum usque prætexuntur, atque à tergo Marsatios, Sicambros, & Bructeros respiciunt, inter Amasim Fluvium, Isalam (Nabaliam antiquitùs) ac fossam Drusianam, à DRUSO, nempè GERMANICO, TIBERII Imperatoris fratre dictam, BELGIS procul dubio, omnibus ob metum hostibus bellicâ virtute incussum, valdè terribili; quocirca antiquum illud, atque etiamnum hodierno die usitatum pluribus in locis extat dicterium, *De Droes haal u*, te DRUSUS auferat, anno ante natum mundi SERVATOREM decimo, CÆSARE AUGUSTO Orbis imperium obtinente & in Oceano Germanico Herculis Belgici quærente columnas, ut Romanorum classem per eam cum exercitu ex superiore Rheni parte in Lacum sive Mare Austrinum, vulgò *De Zuyder-zee*, & Oceanum, Frisios, Cauchosve petiturus, deduceret.

Tacit. lib. Histor. V. Drusiana Fossa quæ? Frisiorum proverbiū. Tacit. de Germ. moribus. Sueton. in in Claud. Tacit. lib. Annal. 2.

FRISII autem MINORES Rhenum inter & Flevum Lacum, Oceani Germanici exundante impetu productum, quem (ut modò dictum) Mare appellant Austrinum, diffunduntur; Septentrionem versus, ad tractum maritimum, arenoso littore insurgentem collibus, cuniculorum frequentium ve-

Antiquus Frisiorum Minorum locus.

natu

natu nobilitatis, quos *Duynen* vocant, qui sese Oceano, tanquam vicino & infesto hosti suo, ut obices opponunt: Meridiem autem versus AMSTELRODAMUM usque extenduntur, atque oppida Alckmarium, Purmerentam, Beverwycum, Harlemium, Enchusam, Hornam, Edamum, Monochodamum, & Medenblecam numerant, cui contermina cernitur Waterlandia, vulgò *Waterland*. Atque harum Urbium ac tractuum incolæ FRISII dicuntur OCCIDENTALES.

Frisiorum Majorum terminus.

Inde FRISII MAJORES utrinque ad Flevum, Rheni ostium, siti, ad Oceanum & Amisiam Fluvium usque pertingunt, ac Lacus ambiunt immensos, ut est FRISIA ORIENTALIS, sive FRISIA simpliciter dicta; ubi hodie Wesopum, Muida, Naarda, Ultrajectum, Lugdunum Batavorum, Amesfordia, Harderwicum, Elburgum, Campi, Swolla, Hasselium, Geelmuida, Vollenhovia, Steenwicum, Leovardia, Dockumum, Franekera, Harlinga, Stavora, Bolswardum, Sneca, Ylsta, Slota, & Groninga Urbs toto orbe celeberrima, visuntur.

Antiquus Sturiorum terminus.

Amstelandia.

His præjacent ad Sturium Fluvium STURII, ut modò dictum, atque ab eodem ad Lacus Harlemici terminos ac ripas usque circumscripti; in quorum tractu antiquo, AMSTELRODAMENSIUM hodierna triumphat diœcesis, pagos *Amster-veen*, *Slooten*, *Slooterdijk*, & *Osdorp* cum annexis vulgò dictis sub se comprehendens, ad quos præsentem pagum *Ouder-kerk* olim pertinuisse certum est.

Porro fuit hæc Antiqua STURIORUM Gens, olim haud numerosa, arcto scilicet terrarum inclusa tractu, atque ex capturâ lucri feracissimâ animam trahens; Frisiis à TACITO tacitè procul dubio annumerata; à PLINIO verò seorsim accuratiùs notata, nec non à FRISIIS nomine tenus discreta cernitur. Horum autem Amsturiorum vadum Civitatem, hodie AMSTERODAMUM, Frisios *Majores* inter & *Minores* situm, non ab Antiquis STURIIS, sed ab Amstela fluvio hodierno, & huic imposito, aggere, *Dam* vernaculo dicto, nuncupatum.

Amstelodamum unde dictum.

Quicquid deinde Terrarum inter Rheni fossam, & NABALIAM, *de Navel* Belgicè, & *Nabel* vulgò Germanicè, nunc ISALAM dictam; usque ad maritima Frisiorum littora porrigitur,

gitur, à paludum multitudine MARSATIORUM nomen obtinuit, Arenacum ubi nunc est, Wageninga, Rhena, &c.

Non dubito quin sint eidem PLINIO *Marsati*, qui CORNELIO TACITO *Marsaci*, & vicini Caninefatibus junguntur, *in quos Claudium Labeonem*, Batavum scilicet, *pertractis secum quibusdam Nerviorum, Bethasiorumque manipulis* (Brabantiæ populorum) *in arma Marte clandestino potiùs quàm bello publico proruisse* dicit. Populari olim vocabulo MARSATERS indigitabantur, hoc est, *Paludum incolæ*, vel MARSAKSERS, id est, *Paludum operarii* ferreis instrumentis, falce, cultro præscissorio, furçâ, ligone, & similibus laborantes: Non procul Leidensium Civitate Saccorum restat pagus, quem vulgò *Sassem*, Saxorum domicilium, nominant.

Tacit. lib. 4. cap. 56.

Marsatiorum nomen unde.

His rectè intellectis, in Ptolomæi tabulis, & Strabonis, Plinii, Cornelii Taciti, VETERUM videlicet AUTORUM, nulla (opinione meâ) occurrere potest obscuritas, verum & rei veritas ex illis optimè constabit. In his enim Insulis atque continenti Terrâ adjacente Lues illa passim divagatur Scorbutica, simul & copiosè provenit BRITANNICA, tum Insulæ illæ in Gallico Oceano, quem MAJORES nostri primò olim CIMBRICUM, Recentiores deinde SAXONICUM, aut FRISICUM, postea verò GERMANICUM vocarunt, positæ sunt. Harum autem Insularum hâc nostrâ etiamnum tempestate in Frisiâ, Hollandiâ, atque Zelandiâ (quæ continens olim Terra fuit, nunc verò ex meris Insulis constans) numerus cernitur ingens. Imo Antiqua, sic & hodierna Batavia, præter puram Insulam, nihil unquam exitit. Fuêre autem Frisiorum Insulæ, quicquid Terrarum ab AMSTELODAMO ad Flevum ostium usque Lacubus crebris atque euripis diversimodè scinditur.

In quibus locis morbus Scorbutus grassatur.

Frisiorum Insulæ quæ?

In his præcipuè hoc ævo Insularum nomine claræ, *Ens, Urck, Wieringen, Texel, Eyerland, der Schelling, Ameland, Vlieland, &c.* Flevo ostio proximæ, unde & nomen ei quæsitum. Intus autem in HOLLANDIA Septentrionali complures, quæ Insularum nomine haud censentur, quia freta inter plerasque angusta. Aliæ etiam aggeribus invicem junctæ. Hæ inquam, jam inde à PLINII, TACITIQUE tempore Insulæ fuêre, quamvis non tam alto freto, ut hodie, cinctæ visuntur.

Quomodo Insulæ ex continent factæ.

Harum autem plurimæ improvidâ hominum prudentiâ effectæ creduntur. Nam quùm incolæ, aggeribus nondum velati, assiduis OCEANI æstubus vexarentur, fossas passim egerunt, quibus æstus exciperentur, ne agros satui præparatos superfluerent. Hinc postea factum, OCEANUM, quod quùm in totum inferioris GERMANIÆ littus vehementiùs irrueret, latis ubique solum atque altis fretis dissipasse facilè.

Unde non malè scripsit PLINIUS, contra quem multi arbitrantur, ex ultimis Oceani Insulis BRITANNICAM peti: Sunt enim hæ Gallici Oceani Septentrionem versus Insulæ certè extremæ.

Harum autem Insularum Aquæ peculiares, palustrium Terrarum vapores præsertim, humidique Aëris alterationes, eædem nunc in his Insulis sunt, quæ infectæ olim non raro, quæque mala prædicta generant; suâ sponte Herba passim BRITANNICA iisdem in Insulis abundè crescit; quin plurima loca, ubi affatim provenit, postea designabo: Itaque verisimile est olim non minus fuisse frequentem: Animadvertendum quoque est, non penitus BRITANNICÆ Herbæ usum apud incolas intercidisse, ad plurima enim mala usurpant, eâque optimè curant: Non tamen aliquem, qui à me de Frisicis Herbarum FRISIÆ nominibus rogatus, ulli Herbæ nomen BRITANNICÆ reddidit, audivi: Quare, an alibi adhuc usitatum maneat nomen, dubito: Quin nonnulli Herbarum nomina occultant, quod de quibusdam mihi relatum experientiâ postea compertum est, dum suæ Medicinæ quæstum faciunt, imprimis autem fœminæ, ut eò uberiore gaudeant, sua nullo modo remedia, quæ arcana vocant, revelare volunt: Rem ita optimam supprimunt, & non, nisi pacto silentio, magnoque munere accepto, idque suos amicos docent.

Aulus Persi. Satyra I.

CÆTERUM, juvandi Studii, promendæque veritatis quidem causâ procul omni invidiâ rem ipsam benignè demonstrabo: Non quæro munus, non silentium pacifcor, neque sub modio Lumen abscondo. Quid enim PERSIUS canit non me latet, scilicet.

Scire

Scire tuum nihil est nisi te scire hoc sciat alter.
At pulchrum est digito monstrari, & dicier, hic est.

Verum à teneris annis non solum didici, sed etiam & illud CATONIS Distichon inbibi, quo rerum bonarum doctrinam propogare jubeor: Tum quia PATRIÆ calamitosâ hâc tempestate pessimis atque detestandis nonnullorum PROCERUM ac MAGISTRATUUM artibus sanguinem quasi sitientibus, multorumve militium Officialium turpissimâ & damnosâ vecordiâ miserè admodum afflictæ, cui potissimum nati sumus, plurima debemus: Cui forsan quamvis ingratum, inutile tamen non erit hoc quod lubens obsequium præstare debeo, nec injocundum, studiosisque infrugiferum, cum profecto HERBAM monstrare, hominis vitam juvare, immo mortalibus vitam dare, res non sit exigua. **Publica commoda privatis anteponenda,**

Occultum ergo si quis Thesaurum, quapropter inutilem, infinitis usibus expetitum restituit, & aperit, rem planè gratam, omnique laude dignam ipsum præstare credidero; id equidem eò libentius facio, quo PATRIÆ rursum FRISICAM Herbam, à FRISIO potius præsertim, quàm ab externo, idque contra Endymica mala gloriosius ostendi existimo: Etsi in hâc palestrâ plurimi desudarunt, oleum tamen & operam perdiderunt omnes: Quin imo haud scio, an suis de BRITANNICA scriptis plus rei Herbariæ Studiosis obfuerint, quàm si silentio BRITANNICAM transivissent, dum falsissima, ac pro veris umbratilia ingessisse deprehenduntur.

Spero idcirco, quod nemo tam invidus, malignus, aut injustus rerum æstimator sit inveniendus, aut nunc tandem se mihi sit oblaturus, quin meam operam licet exiguam boni non consulat, voluntatemque studia juvandi, nec non rerum cognitionem laudet: Ac licet quis reprehensioni se accingat, ac mecum in campum descendat, non sine summo rubore ipsum evasurum spondeo, verum talis quid melius, certius, potiusque orbi propinet obsecro; unde adhuc hujus iterum HERBÆ cognitæ potissima pars, & AUTOR ero.

Insuper recti verique indagationem cæteris rebus omnibus, adeoque amicitiæ anteponat, Candidum, Piumve LECTO-

REM oro & obtestor, candidè modo, utiliter, & veræ præsentis materiæ inventam qualemcunque notitiam rursus impertiat: Candor namque ingenuus & DOCTOS docet, & currentes promovet.

Acturus itaque sum de illa HERBA, quam FRISII VETERES propriè & verè BRITANNICAM, inde GRÆCI βρεττανικὴν, vel βρεντανικὴν aspirationis loco liquidum geminando, ROMANI autem GRÆCORUM vestigiis ingressi acceptâ ab illis unà cum nomine cognitione & usu, BRITANNICAM dixêre.

Verum Antiquorum Frisiorum Britannicæ nomen.

Ut illam, quàm brevissimè potero, verè ostendam, omnes primò illius Descriptores ob oculos omnibus ponam: Sicque negotium hoc tractabo, ut, quænam sit vera VETERUM BRITANNICA, quivis intelligat: Tum imperitis obiter multarum Herbarum usu, quas in morbis curandis pro BRITANNICA usurpant, abstinere suadebo; quarum interea majus est damnum & noxa, quàm commodum & sanitas. His expertas BRITANNICÆ facultates, communes quoque ac veros Medicinæ usus contra plurimos affectus, atque venena, subjungam.

CAPUT IV.

Scripta ANTIQUORUM *de BRITANNICA proferuntur. Cimbricâ & Frisicâ Lingua* LAPATHUM *quid significatur. Frisica Lingua omnium Antiquissima, incorruptissima, atque etiamnum integrum idioma servans Adamicum* ADAM *quâ linguâ usus.* RUMEX *quid antiquo nomine Japetico denotatur.*

PRæmissis quibusdam ad BRITANNICÆ hujus Dissertationis, nec non aliorum claritatem pertinentibus, ad ulteriorem quorundam, à nemine (quod sciam) mortalium hactenus detectorum, Historiam progredior.

Ut autem ab eo, quod primum in hoc studii genere observatur, simplicissimo, acquirandæque notitiæ convenienti modo exor-

exordiar, cæterave faciliùs prosequar, & expediam, VETERUM ante omnia hâc de NOBILI Herbâ BRITANNICA factas descriptiones suo apto ordine appingam, tum variorum RECENTIORUM opiniones annotabo, quibus & meam inventionem atque sententiam sine livore censuræ subjiciam: Illud autem Aristotelicum observando, quod scilicet verum dicere non solum, verum etiam falsi causam assignare oporteat, quibusdam in locis, ut rem intricatam explicem, perneceßarium erit, falsasque opiniones nonnullorum animis eximam.

Omnium proinde Vetustissimus, qui de PLANTIS commentaria reliquêre post CRATEVAM, HIPPOCRATEMQUE extat THEOPHRASTUS ERESIUS, qui de Plantarum Historia, causisque uberrimè quamvis scripsit, nec tamen hic nec illi unquam BRITANNICÆ meminerunt, quod equidem scio; nec divinare refert, an BRITANNICAM noverint: Quùm illos, qui paulò post secuti sunt Medici, plenam BRITANNICÆ notitiam habuisse versus DEMOCRATIS indicant, quos infra appingam integros. **Cratevа, nec Hippocrates, neque Theophrastus Britanicam noverunt.**

DIOSCORIDES vero quarti libri secundo capite de BRITANNICA scripsit, cujus vulgaribus in exemplaribus hæc verba leguntur. **Dioscor. lib. 4. c. 2.**

Βρεταννικὴ ἢ βεττονικὴ πόα ἐστὶν ἔχουσα φύλλα ἐμφερῆ λαπάθῳ ἀγρίῳ, μελάντερα δὲ καὶ δασύτερα, στύφοντα ἐν τῇ γεύσει· καυλὸν δὲ ἀνίησιν οὐ μέγαν. ῥίζαν λεπτὴν καὶ βραχεῖαν. χυλίζεται δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα, καὶ ἐν ἡλίῳ ἢ πυρὶ συστρέφεται. Δύναμιν δὲ ἔχει στυπτικὴν ἰδίως ἁρμόζουσαν πρὸς τὰς ἐν στόματι καὶ παρισθμίοις νομάς. ποιεῖ δὲ καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ ὅσα στύψεως χρήζει. BRITANNICA *aut Veronica, folia habet Lapatho Agresti similia, sed nigriora, & densiora*, (quamvis tamen alii Græcum illud *δασύτερα*, *pilosiora*, vel magis *hirsuta*; verum meo judicio inconvenienter explicantes, hoc loco legunt, ut ex sequentibus palam fiet) *gustu astringentia. Caulem emittit non magnum, radicem habet tenuem & brevem. Succus foliis extrahitur, qui sole vel igne densatur. Vim habet astringentem, privatim depascentibus oris & tonsillarum ulceribus accommodam. Valet etiam ad reliqua, quibus astrictione opus est.* Hæc ille, apud quem *βρεταννικὴ* legitur.

Post Dioscoridem PLINIUS, ut qui statim eum subsequutus, & in multis interpretatus est, peritissimus pariter rerum Germanicarum (de quibus, GERMANORUMQUE Bellis, quibus tamen caremus, libros viginti edidit) de BRITANNICA copiosus in Naturalis Historiæ libris pluribus locis disseruit.

Primum libri vicesimi quinti tertio capite hunc in modum scripsit.

Plin. l. 25. cap. 3. *Nec bestiarum solum ad nocendum scelera sunt, sed interim Aquarum quoque ac locorum. In Germania trans Rhenum castris à* GERMANICO CÆSARE *promotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, quâ potâ intra biennium dentes deciderent, compagesque in genibus solverentur. Stomacacen Medici vocabant, & Scelotyrben ea mala. Reperta auxilio est Herba, quæ* BRITANNICA *vocatur, non nervis modo & oris malis salutaris, sed contra Anginas quoque & Serpentes. Folia habet oblonga, nigra, radicem nigram. Succus ejus & ex radice exprimitur. Florem* VIBONES *vocabant. Qui collectus priusquam tonitrua audiantur, & devoratus securos in totum reddit.* FRISII *quà castra erant, nostris demonstravêre illam, miror que nominis causam: Nisi fortè confines Oceano Britanniæ velut propinquæ dicavêre. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur, certum est etiam tum Britannia libera. Fuit quidem & hic quondam ambitus nominibus suis eas adoptandi: ut docebimus fecisse* REGES: *Ut res tanta debeatur, Herbam invenire, vitam juvare, nunc fortassis aliquibus curam nostram frivolam quoque existimaturis: Adeo delitiis sordent etiam quæ ad salutem pertinent: Autores tamen quarum inveniuntur imprimis celebrare par est effectu earum digestio in genere morborum.* Rursum

Plin. l. 25. cap. 8. ejusdem libri meminit BRITANNICÆ capite octavo PLINIUS.

Medentur, ait, BRITANNICA *Herba, Panacisque generum omnium radix è vino: Chironii flos & semen potum illitumve ex vino & oleo, privatimque quæ Bubila Cunila vocatur: Nimirum contra ictus Serpentum, lethalia venena cujuscunque generis hæc prosunt.* Ad hæc

Plin. l. 27. cap. 1. PLINIUS libri vicesimi septimi capite primo hæc de BRITANNICA tradit.

Scyticam Herbam à Mæotidis paludibus, & Euphorbium à monte Atlante; ultraque Herculis columnas, & ipso rerum Natura defectu: Parte altera BRITANNICAM *ex Oceani Insulis extra Terras positis, itemque*

que Æthiopidem ab exusto Syderibus axe: Alias præterea aliunde ultro citroque humanæ saluti in totum Terrarum orbe portari immensa Romanæ pacis Majestate non homines modo diversis inter se Terris, Gentibusque, verum etiam Montes & excedentia in nubes juga, partusque eorum, & Herbas quoque invicem ostentante: Æternum quæso Deorum munus sit illud. Hactenus PLINIUS; quem subsequutus diu post CLAUDIUS GALENUS etiam de simplicibus Medicamentis, horumque facultatibus prodidit certissima: Itaque illa quoque quæ de BRITANNICA reliquit, addenda puto.

GALENUS ergo de simplicium Medicamentorum facultatibus sexto, & hujus capite nonagesimo octavo hoc modo scribit. Gal. lib. 6. med. sim. cap. 98.

Βρεταννικῆς τῆς πόας ἐστὶ μὲν, καὶ τὰ φύλλα στυπτικά τε καὶ κολλητικὰ τραυμάτων, ὅμοια τοῖς τῶν ἀγρίων ὄντα λαπάθων, πλὴν ὅσον μελάντερα τε καὶ δασύτερα φαίνεται· ἔστι δὲ ὁ ἐξ αὐτῶν χυλὸς ὁμοίως στυπτικὸς ὥστε καὶ ἕψοντες αὐτὸν ἀποτίθενται τινὲς, ὡς δραστικώτατον τῶν στοματικῶν φαρμάκων· ἰᾶσθαι γὰρ δοκεῖ καὶ τὰ ἤδη σηπόμενα.

BRITANNICÆ Herba folia astringentia sunt, & vulnerum agglutinatoria, Agrestibus Lapathis similia; nisi quatenus nigriora sunt, magisque densa: Sed & expressus illis succus natus est, perinde potenter astringere. Itaque coctum quidam reponunt, tanquam inter stomatica medicamenta efficacissimum: Videtur enim sanare etiam putrescentia.

Hæc sunt verba GALENI, qui nusquam aliàs de hâc Herba, quod sciam, egisse videtur, nisi quod alibi fortè aliorum testimonia de hac in medium adducere videatur, ut latius infra patebit.

Quoniam autem GALENUS, folia BRITANNICÆ Agrestibus Lapathis esse similia dicit, idemque DIOSCORIDES loco supra citato affirmat, dum inquit; *Folia Lapatho Agresti habet similia,* hinc aliquis BRITANNICAM quandam Lapathorum esse speciem, haud temerè suspicari posset: Nec FRISIÆ terræ solummodo, verum & pluribus locis aliis propriam, ac frequentem. Idcirco, ut hanc dubitationem omnium animis eximam, integras omnium LAPATHORUM differentias hic appingere non erubescam.

Ad

Ad quam rem plenè ac absolutè conficiendam PLINII verba de Lapathis propria àdscribam; quòd is materiam hanc melius, fœliciusque, quàm DIOSCORIDES, GALENUS, aut ex Medicis (meâ sententiâ) omnibus quispiam pertractaverit.

Plin. lib. 20. c. 21. Cæterum libri vicesimi capite vicesimo primo his verbis omnes Lapathis species expressè perstringit.

Nec Lapathum, inquiens, *dissimiles habet effectus. Est autem & Sylvestre, quod alii Oxalidem appellant, sativo proximum, foliis acutis, colore Betæ candidæ, radice minimâ.* Verum hoc loco mendum esse quis non videt? meo enim judicio legendum est flore Betæ candidæ, neque enim in communi, omnibusque notissimâ hâc

Plinii locus corrigitur. Herbâ errasse PLINIUM potuisse, credibile est.) *Nostri verò Rumicem, alii Lapathum Cantherinum ad strumas cum axungia efficacissimum. Est & alterum genus, ferè Oxylapathon vocant; Sativo idem similius, & acutiora habet folia, ac rubriora, non nisi in palustribus nascens. Sunt qui Hydrolapathum tradunt in Aquis natum. Est & aliud Hippolapathum, majus sativo, candidiusque ac Spissius. Sylvestria Scorpionum ictibus medentur, & ferire prohibent habentes. Radix aceto decocta si coletur, succus dentibus auxiliatur: Si verò bibatur, morbo regio. Semen stomachi inextricabilia vitia sanat. Hippolapathi radices privatim ungues scabrosos detrahunt. Dysentericos semen duabus drachmis in vino potum liberat. Oxylapathi semen lotum in aqua cœlesti sanguinem rejicientibus adjecta Acacia, Lentis magnitudine, prodest. Præstantissimos pastillos faciunt ex foliis & radice addito nitro & jure exiguo. In usu aceto diluunt. Sed Sativum in Epiphoris oculorum illiniunt frontibus. Radice Melicerias & Lepras curant. In vino verò decocta strumas, & Parotidas, & & calculos. Poto vino & Lienes, cœliacos aquè & Dysentericos & Tenasmos. Ad eademque omnia, efficacius jus Lapathi. Sed & ructus facit, & urinam ciet, & caliginem oculorum discutit. Item pruritum corporis in solia balinearum additum, aut prius ipsum illitum sine oleo. Firmat & commanducata radix dentes. Eadem decocta cum vino sistit alvum, folia solvunt adjecto sale. Adjecit Selon (ne quid omittam) Bulapathon radicis tantum altitudine differens, & erga dysentericos effectu pota ex vino.* Hæc ibi.

Plin. l. 19. cap. 12. Verum & libri decimi noni capite duodecimo hæc in medium profert. *Solum verò ex omnibus Lapathum Sylvestre melius. Hoc in Sativis Rumex vocatur; nasciturque fortissimum. Traditur certè*

semel

semel satum durare, nec vinci unquam à Terra maximè juxta Aquam. Usus ejus cum ptisana tantum in cibis, leviorem gratioremque saporem præstat. Sylvestre ad multa medicamina utile est. De hujus radicibus scribit. *Quod amplissima sit radix Lapatho, ut quæ descendat ad tria cubita. Sylvestri minores tumidæ: Effossa quoque diu vivit.* Hactenus PLINIUS pulchrè de LAPATHO, insignibusque hujus facultatibus, quarum meminisse haud abs re fuerit, paucis disseruit. Plin. l. 19. cap. 6.

Neque me movet, quod nonnulli de his contra PLINIUM cavillantur; sed quàm rectè posteà, cum omnes LAPATHI species exponentur, manifestabitur.

Quamobrem sedulo examinavi, hæcque olim PLINII verba excussi & cum iis varias LAPATHI species contuli ut certè in hâc parte PLINII diligentiam admirari coactus fuerim. Ea nunc quoque ita paucis dicam, ut ostensis omnibus LAPATHI speciebus, ab HIPPOCRATE, DIOSCORIDE, PLINIO, atque GALENO descriptis, Herbam BRITANNICAM ab iis, adhuc esse diversam, palam fiat.

Majoris verò ac clarioris demonstrationis causâ, si vulgaria omnia, utpote nota, quibus explicari ignota expedit, iis reddam, mihi quæso quis non concedet, aut condonabit? DOCTI quidem barbaris, Herbariorumque trivialium vocabulis abstinent: Quorum hic exemplum imitari quid prohibet? Singula itaque, idque in STUDIOSORUM gratiam non sine fructu excutiamus. Id enim Parisiis olim perficere conatus fui: Atque eo modo, ibi plurimas Herbas, harumque Etymologiarum campum cognoscendi, atque latum aperui. Enim verò plurimas ARISTOLOCHIARUM species repræsentavi. Quùm multi DIOSCORIDIS commentarios PLINII scriptis anteponunt. Ego tamen, ipsâ αὐτοψίᾳ (inspectione oculatâ) longè studiosiorem PLINIUM, verioremque Herbarum inprimis Aristolochiarum descriptorem, quàm DIOSCORIDEM, fuisse, verè existimo. Idem nunc in explicandis LAPATHI speciebus antiquum meum institutum imitans atque observans sine morâ clarissimè docebo.

Doctissimi itaque PLINII verba, tanquam ORACULA, expositurus, prælibabo.

Nec Lapathum dissimiles effectus habet.

Postquam de *Althæa* abundè disseruisse sibi visus est Autor, ad Herbam earundem quodammodo facultatum virtutibus præditam, nempè LAPATHUM dictam transgreditur.

Quemadmodum enim ALTHÆA ex vino albo strumas, parotidas, mammarum inflammationes, panos, melicerias, Lepras curat, & vulneratis, sitientibusque sanguinis defectu succus decoctæ radicis epotus prodest.

Ad hæc ipsa Herbæ radix cum melle & resinâ vulneribus, contusis, luxatis, tumentibus musculis, nervis, articulisque medetur imposita. Pota quoque in vino asthmaticis & dysentericis conducit. Cruda alvum solvit, cocta in aquâ alvum sistit, miraculosè convulsis, ruptisque utilis habetur: Ita per omnes hos casus LAPATHUM sic propriè dictum eandem habet efficaciam, cujus hoc loco experimenta, utpote & numero nimia, artisque praxi consentanea, omitto.

Hoc loco, quænam HERBA propriè ac verè sit, quæ LAPATHUM dicitur, quærendum est: Ad cujus perfectam cognitionem ab ipso nomine auspicari mihi fas esse duco.

Lapathum Cimbrica Lingua quid denotat.

λάπαθον itaque Græcè proprio nomine dicitur. Cujus Etymon si ex Lingua *Cimbrica* interpretari licet, hoc significat, quod scilicet post lenem ventris laxationem mox quandam ejus astrictionem inducat. Quæ vis inest Lapatho singularis: Tum quod aperta, ulcerata, fistulosa, scabiosa, omniave summè foraminosa, vehementer consolidat, ac resarcit. Denique quod saporem facit insulsum, & sali vim adimit, ac contra id, ejusque incommoda, & salsorum in corpore humorum varia symptomata peculiaribus pollet viribus.

Quæ omnia ipsum LAPATHI clarissimâ atque verissimâ interpretatione ex linguâ FRISICÂ deductum Etymon, quæ veras CIMBRICAS continet voces, significat: Cujus usum haud aspernandum duxi. Ideoque ad illam in rerum naturalium explicatione non temerè recurro: Quippe quæ rectè cognita plurima mysteria, maximamque rerum naturalium, atque Historiarum notitiam suppeditat: Quia antiquissima est, JAPETICÆ progeniei propria, nec obscurè Orphicam, Mosaicamque Linguæ disciplinam conservans.

Atque omissis involucris Cabalisticis, Aramæicisque idiomatibus. Quin ex immensis, laboriosos, fastidiosisque GRÆCORUM,

RUM, LATINORUM, imo etiam HEBRAICORUM Grammaticorum, aliorumque AUTORUM scriptis quid quæso, quàm diversas conjecturas, multorumque opiniones haurire licet, quæ nulli tamen certitudini innituntur: omnes enim hæ linguæ in Turris Babylonicæ structurâ confusæ sunt, eam præter, quæ vera NOËTICA à Noë tradita JAPETO, hujusque posteritati, tam longis spatiis ab illâ Babylonicâ ædificatione remota.

Unde JAPETICA soboles, quæ partim Scytiam Asiaticam, partim Europæam petiit, incorruptum sibi, integrum, purumque idioma reservavit ADAMICUM, hoc est CIMBRICUM, & præsertim quod excellens, invictoque Populo, & liberis FRISIIS hactenus proprium extitit. Nam Lingua eorum lucidissima est, ac nullâ orationis ambiguitate impedita, rursus omnium brevissima, copiosissima, de quâ parte lucis est origo, eademque indigenis levissima, atque minimâ organorum molestiâ proferenda, quare hominem maximè ad quamvis aliam & addiscendam, ac probè modulandam reddit idoneum, ut libro Hermathenæ secundo testatur GOROPIUS.

Proinde non abs re est, quod idem JOANNES BECANUS mortalitatis universæ Tritavum, & humanæ familiæ caput, ADAMUM non Hebraicè, verum disertè CIMBRICÈ, id est FRISICÈ locutum fuisse omnibus persuadere conatur, cumque Cimbrum planè in Mesopotamia faciat. Omnes enim harum Provinciarum incolæ à Batavia ad Daniam usque Cimbri olim fuere dicti. Imo Holsatiæ, Jutiæ, ac Ditmarciæ indigenæ, re vera ex FRISIIS, Anno post Christum natum trecentesimo nonagesimo sexto, & ante, Frisiam ob hominum multitudinem deserentibus illasque oras omnibus pulsis indigenis, occupantibus, nec non FRISIAM, eam Regionem intrepidè vocantibus, oriundi, in hodiernum usque diem CIMBRI nuncupantur. Inde hæc nativum suum CIMBRICUM sive FRISICUM nomen hodie adhuc retinet: Hinc mirum non foret, si quis ADAMUM Cimbricâ linguâ, primigeniâ vocum omnium scatebrâ, de quâ plurima HEBRÆORUM vocabula deducta cernuntur, ut idem refert GOROPIUS, usum fuisse diceret, atque ingeniosè comminisceretur.

Goropius fol. 27. Hermath. l. 2. fol. 25. Adam Frisicè locutus.

Verum ita haud vulgares demonstrationes, AUTORES VE

 sequu-

ſequutus non dubito, quim clarius etiam totum hoc negotium facilè perſpexerit, qui Friſicæ Linguæ idioma, peritiamque cum aliis linguis contulerit, ut quæ ſola inviolata nec non incorrupta permanſerit, reliquis Cimbrici tractus linguis propter varia & continua externarum Gentium commercia, commeatuſve haud parum detortis, plurimum inquam propter Bella, ac diverſorum Populorum incurſiones immutatis: A quibus ſicut FRISIA libera fuit, ut libertatis ambitioſiſſima, ita priſcæ linguæ, & morum extitit tenaciſſima.

Friſica lingua hactenus inviolata extitit.

Quodque dolendum eſt, nunc propter improborum mercatorum deteſtabilem avaritiam, atque uſurarium quæſtum, aliorumve nefariorum lucripetarum (qui ſemper propemodum inſtitorum aſſeclæ reperiuntur, atque mercenarii exiſtunt) haud exiguam ornamentorum, nec non antiquarum virtutum jacturam fecit.

Plato citatur. Manillus adducitur.

Verum ut inquit egregiè PLATO, *habent ſua fata quæque Reſpublicæ.* Et ut MANILIUS canit: *Stat ſua cuique dies & inevitabile fatum.* Ita forſan id FRISIORUM nunc fata, eorum propter horrenda, atque impœnitenſibilia peccata, veræque Religionis Chriſtianæ deſtandam negligentiam urgent; pro quâ ANTIQUOS noſtros FRISIOS varia & acerrima geſſiſſe Bella, ſufficienter Hiſtoriarum tradunt monumenta.

Sed quorſum delabor? Ergo unde ſum digreſſus regredior.

λάπαθον quidem à GRÆCIS uſitatum, à LATINIS quoque eſſe in uſu cœpit: A quibus Herba illa antiquo nec non genuino nomine Japetico RUMEX vocabatur, ut quæ locum faceret, vel ſpatia dilataret: Alvum enim laxando, cibo poſtea ingerendo locum facit; inde varia illi ab effectu data ſunt nomina, & apud MACRUM POËTAM, ac MARCUM vulgarem ſic legitur.

Herba ſolet Lapathi vulgo Paratella vocari.

Jan. Cornar. in annot. ad Macr. de Herb. Vir. fol. 39.

JANUS CORNARIUS in annotationibus ad librum ſecundum MACRO adſcriptum *Paricellam*, vel *Parellam* legi oportere cenſet, ſed meo judicio mera eſt conjectura, nec ullâ ratione nititur, & ad vulgi pronunciationem etiam uſurpatam refert; qui linguæ veræ & Antiquiſſimæ imperitiâ in hunc ſcopulum impegit: non enim *Paratilla*, *Paritilla*, *Paricella*, vel

Pa-

Parella, verum *Rharittella* olim adhuc in FRISIA dicta *Rharitteren*, vel blæsorum, aut malè caninam litteram vitio pronunciantium *Rharittel*, vel *Rharittelen* vocatur. Verum hoc loco nostri instituti non est nominibus LAPATHIQUE Etymis insistere: Ei enim hanc dissertationem non destinavimus, nisi quatenus ad demonstrandam nostram BRITANNICAM faciat.

LAPATHUM igitur aut RUMEX, ventrem laxans per excellentiam dicitur HERBA, quæ sativa est; tametsi, ut ARISTOTELES in Problematibus quidem, omnes ex sylvestribus Herbas, translatione, cultuque sativas esse redditas verè docet: Ita RUMEX, qui hortensi postea culturâ propter præclaros effectus dignus habitus est, & *Sativus* dictus, simpliciterque tam apud GRÆCOS quàm LATINOS *Lapathi* vel *Rumicis* nomine intelligitur; quæque à Frisiis nostris hodie *Rharitter* aut *Rhoritter* dicitur. Aristot. in Problematibus.

Hoc igitur LAPATHUM PLINIUS designat, quùm non dissimiles ab *Althæa* scilicet habere effectus *Lapathum* loquitur. De hoc agere videtur DIOSCORIDES, dum scribit, *alius est sativus illi dissimilis*, ubi Codicis mendum haud malè quidem ex ORIBASIO restituunt, leguntque sic: οὐ κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, *non in omnibus simile primo*: Eâ quidem ratione nihil fortassè à Dioscoride PLINIUS dissentiet, ut innuit ANDREAS MATTHIOLUS, imo nihil prorsus. Diosc. lib. 2. c. 108. de mat. Medica.

GALENUS *Lapathum* idem intellexit, ubi de alimentorum facultatibus libro secundo hunc in modum de eo scribit. RUMICEM, ut ante diximus, *Sylvestrem Betam quis appellare posset; quùm non gustu solum, verum etiam facultate Hortensi Beta perquam similis est. Quoniam autem Beta Rumice jocundior est, idcirco eâ magis homines vescuntur: Quapropter nec hic prolixius de Rumice agendum mihi videtur; Cum in Betâ omnia ad rem facientia exposuerimus.* Gal. lib. simpl. 2.

Rursum de hoc LAPATHO idem libro simplicium septimo capite septuagesimo tertio. *Lapathum*, inquit, *moderatè digerentem sortitum est facultatem.* Id quod *Althæa*, antea quòque asscripsit, cujus libro simplicium sexto sic meminit. Gal. lib. simpl. 7. cap. 73. Idem lib. simp. 6.

Ebiscus sive Althæa (est autem Malva Agrestis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone levandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix ejus, & semen cætera quidem similiter agunt,

ut Herba viridis, sed tenuiorum partium magisque exiccatoriam & magis extersoriam quàm illa facultatem ostendunt; ut & vitiligines detergeant, & semen renum calculos confringat. Radicis verò Decoctum Dysenteria, alvi profluvio, & sanguinis rejectioni utile est; quoniam astringentem quandam facultatem possideat.

Theoph. hist. Plant. lib.9.c.19. Plin. l.20. cap.21. aliis pluribus in locis.

Huc adde quæ THEOPHRASTUS ERASTUS, PLINIUS, aliique de ALTHEA prædicant, quibus RUMICIS facultas proximè respondet, nimirum Sativi communis. Ita ut PLINIUS verè dixerit, LAPATHUM ab ALTHÆA dissimiles non habere effectus.

CAPUT V.

Sativum Lapathum quodnam. An Monachorum Rhabarbarum. Patientia Herba quæ. Lapathum Canthermum quid. Quænam inter Oxalim & Sylvestrem Rumicem differentia. Canpfer quid. Oxylapathum quid. Lapathum Sanguineum quodnam. Hydrolapathum, & Hippolapathum quale & in quibus Locis. Bulapathum quid. Schorfloof quibus malis medetur. Omnium Lapathorum enarratio.

DE quibusdam inauditis Antiquitatibus, Linguæ Frisicæ vetustate, aliisve pluribus modo diximus.

Nunc autem illud considerandum restat, quodnam SATIVUM hoc sit LAPATHUM simpliciter dictum, an ne RUMICIS nomine veniat? ut quo nomine vulgò vocetur? quo sic ab aliis quoque LAPATHI speciebus, quæ hodierno hoc tempore Hortis permultis frequentes sunt, possit distingui.

Equidem illud esse fortè non abs re judicarem, quod vulgò MONACHORUM RHABARBARUM vocant omnes. Nec (ut ingenuè fatear) satis scio an illud intellexerit PETRUS

Matthiolus notatur.

ANDREAS MATTHIOLUS, ubi de suo Italico *Rhabarbaro* super *Rhapontico* commentario agit. Nam non omninò describit, verum his tantum verbis proponit.

In

In Italia quoque Rhabarbarum quoddam in Hortis & Viridariis passim reperitur, à peregrino non absimile, quod etiam (ut à Medicis fide dignis mihi relatum est) bilem dejicit, quamvis Peregrino sit longè infirmius.

Si RHABARBARUM MONACHORUM intellexit, hoc nostrum, & verum ANTIQUORUM LAPATHUM eo loco dedit, quamvis ipse illud ignoret: Nec quo jure *Rhabarbaro* subjiciat scio, nisi eodem etiam jure *Rhabarbarum* inter LAPATHI species recenseri queat: Quod quibusdam & magni nominis Medicis haud displicuisse video.

Verum illud Italicum *Rhabarbarum*, si est, ut credo, idem cum eo, quod Monachorum RHABARBARUM vulgò vocamus, profectò passim non in Italiæ solum, verum etiam in Galliæ, Germaniæ, Angliæ, nec non Frisiæ nostræ Hortis lætè provenit: Quare recens Herba illata, aut Italica solummodo esse, ut Monachi somniant, videri non potest, verum ipsâ re SATIVUS RUMEX est, quemadmodum jam illud ex Etymo ostendi, ut laxet; quo effectu si aliquod simplex potentius paulò, quàm œnoprotica operetur, facilè bilem pellit, quod *Rumicis Sativi* proprium est: Omnium quoque LAPATHORUM olere decocto alvum molliri scribit DIOSCORIDES. **Monachi in Mesuem.**

Hoc verò Monachorum *Rhabarbarum* sylvestrium Rumicum OXYLAPATHI maximè (cui id confert DIOSCORIDES) locis in palustribus crescentis, formâ LAPATHUM haud esse dissimile, verè, & à PLINIO propriè RUMEX vocari dicitur, nascique in Hortis fortissimum asseritur, illius sive facultates, sive magnitudinem respicias, quemadmodum libri decimi noni capite duodecimo videre possunt omnes. **Plin. lib. 19. c. 12.** **Lib. 19. cap. 6.**

Porro libri ejusdem capite sexto hujus scilicet LAPATHI simpliciter dicti meminit, quo modo in magnitudine sit fortissimum: *Amplissima est radix*, inquit *Lapatho, ut quæ ad tria cubita descendat: Sylvestri verò minores sunt, sed & tumidæ.* Ex his autem *Herbam*, *Monachorum* vulgo *Rhabarbarum* vocatam, jam describi manifestum est. Unde *Rhabarbarum Monachorum* VERUM esse SATIVUM LAPATHUM sive HORTENSE *Loniceri Lubens affirmo, cujus amplissimæ radices Hortos amant. Hodie enim adhuc ipsam Herbam passim in FRISIA vere Frisii *Patziens crud*, sive *kruid* nominant, suppressâ vel obscurè pronunciatâ syllabâ La, ut sit *Lapatzens kruid.* Inde nativi nominis **Rhabarb. Monach. est Lapat. Sativum, quod hodiè Patientiam dicunt.** *** Adam Lonicerus cap. 63.**

Patientia quid.

nominis imperitiores, *Patientien kruid*, quasi patientiæ Herba esset, derivarunt, & *Patientiam* in hodiernum usque diem vocarunt.

Sed ecce illis nunc veram originem, Herbæ nomen, ipsamque Herbam, unà cum facultatibus quibusdam demonstravi; ac errorem, qui omnes hactenus ferè MEDICOS obruit, detexi. Hoc itaque dè LAPATHO dixisse sufficiet. Nunc ad reliqua PLINII verba, quæ his benè cognitis apertiora existunt, transeundem puto.

Est autem & Sylvestre, inquit ille, *quod Oxalidem appellant, Sativo proximum.* Argui PLINIUS posset, si *Oxalidem* sativo esse *Rumici* similem dixisset. DIOSCORIDES namque profert, *quartum illud esse Lapathum, quod alii Oxalida, alii Anaxerida, aut Lapathon vocant. Folia ejus Sylvestri, aut exiguo Rumici similia, caule non magno, semine subacuto, rubente, acri, in caule & agnatis appendicibus emicante.*

Discorides citatur.

Hic DIOSCORIDES Rumici exiguo Sylvestri OXALIDEM comparat, à cujus formâ sativus haud parum differt: Itaque errasse PLINIUS videretur. Quod tamen ego contrarium judicarem. PLINIUS enim in tantum solummodo *Oxalidem* Sativo proximam dicit, quantum ad effectum: Inde talis est verborum PLINII sensus. *Sativum Lapathum* simile ferè cum *Althæâ* facultate pollet: Inde (ex sylvestribus, quorum nomina & vires ordine connectit) OXALIS facultatum suarum usu, & ad *Sativum Lapathum* potentiâ proximè accedit: Quasi dicat: OXALIS ex sylvestribus præcipuus non est ferè minoris usus, quàm SATIVUS RAMEX: Quod certè verissimum est: Ideoque aliter qui de PLINIO Viro Doctissimo, rerumque naturalium perscrutatore summo sentiunt, manifestissimè calumniantur.

Plinius defenditur.

Itaque sicut post Althæam *Lapathum Sativum*, non ad formas, verum ad effectus respiciens, subjunxit: Ita post verum *Rumicem*, Sylvestrem valdè insignem & primum scilicet illum *Rumicem* collocavit, qui usu secundus est, quique ideò in Hortis quoque variis Terrarum in Locis non raro colitur, & *Rumex Cantherinus*, vel *Lapathum Cantherinum* à Romanis ad distinctionem *Rumicis* vocatur, qui usu primus est, ideoque hortensis. Postea describit, foliis esse acutis. Id DIOSCORIDES prolixius exe-

Lapathum Cantherinum.

exequitur, dum inquit: *Folia ejus Sylvestri ac exiguo Rumici similia.* Verum dum folia acuta PLINIUS asserit, pleniùs, quàm DIOSCORIDES rem ipsam exponit: Nam & formâ & sapore acuta sunt: Acutum namque & ὀξὺ apud GRÆCOS modo pro acetoso, modo pro mucronato, apud LATINOS sæpè pro acido usurpatissimum est. Sic OXALIS folia acida sunt, tum etiam non minus quàm aliarum Lapathi specierum acuta.

Pro colore supra florem restituimus: Id quod etiam omnium hactenus primus post tot quamvis oculatissimos PLINII correctores, nec non studiosissimos vitiligatores annotavi: Radicis etiam formam PLINIUS meliùs, quàm DIOSCORIDES describit.

Hic enim dum *exiguo Rumici* similem ait, nec exigui Rumicis radicem distinguit, veram hujus descriptionem omninò omittit, facilè rudioribus, malignisque cavillatoribus erroris ansam præbet, qui, quod etiam RUMICIS radicem exigui, illa OXALIS dicta, habere debeat, inferre possunt: Quùm interea communis *Oxalis* radicem habeat minimam, *Rumex* verò *Sylvester exiguus* magnam satis; ne hoc quidem nomine communis OXALIS illa erit à DIOSCORIDE descripta, aut in descriptione errasse DIOSCORIDEM oportet. Rectius igitur PLINIUS, minimâ sit radice. De Dioscoride opinio.

Neque & illud silentio transeundem esse duco, plures hodie Oxalidum species inveniri, quas vulgò *Acetosas* Aromatarii, vel *Acetosellas* solum modo gustus judicio vocant.

ANDREAS MATTHIOLUS pingit duas, majorem nimirum, & minorem, illi folia Hortensi similia, quo in loco se PLINIUM esse sequutum ait: Verum quàm rectè, alias. *Huic verò sagittarum est figura, mollia continens folia, levia, quibusdam veluti capillamentis subrubentibus inspersa, foliisque majoris aridiora: Semen utrique idem, præterquam quod majori majus, minori minus.* Hæc ille. Matthiolus in Lucem profertur.

Posteriores verò nec PLINIUS, nec DIOSCORIDES, nec GALENUS meminit.

Priorem PLINIUS antiquissimo nomine FRISICO donavit, verum incorrecta exemplaria id dubium ac obscurum faciunt: Dicam tamen. *Rumicem Cantherinum* à suis OXALIN vocari inquit.

Si legamus pro Cantherino *Canpfferinum*, vel etiàm omissa littera C, *Ampfferinum*, manifesto audiamus & cognoscimus FRISICUM & GERMANIS usitatum vocabulum *Canpffer*, & *Ampffer*, vel *Amper* alibi; dictione Theutonicâ, & à Romanis usurpatâ, quâ *Acetosam* notant. Quamvis MATTHIOLUS, & alii propriæ Linguæ Germanicæ rudes id prorsus nomen omnibus *Lapathi* speciebus applicant, & malè pro *Canpffer* dicunt *Ampffer*, qui saltem ex PLINIO aliter erudiri debuissent, si quid *Cantherinum* esset, rectè perspexissent: Cur sic vocent, ne nunc quidem dicam; res enim ad potatores, bibacesque fœminas pertinet: Magis etiam meum inventum juvat, quod in nonnullis PLIINI exemplaribus *Cantherium*, non verò *Cantherinum* legitur. Ab acido etiam gustu SURINK vocant: Id aliqui imitari volentes *Surampffer*, ADAMUS verò LONICERUS, aliique *Saurampffer* dixerunt, quùm interea propria *Frisica* Acetosæ *Nomenclatura* sit *Canpfer*.

Acetosa. Rumex quoque Canpfferinus, vel Lapathum Campferinum dicitur.

Adam. Lonicer. cap. 64.

Tertia quoque *Acetosa*, præter alias hic minimè recensendas, species est, montibus præsertim Helvetiæ frequens, nunc verò pluribus Hortis illata, nec non à Chymicis curiosis quibusdam ad aurea illorum & argentea desideria adimplenda commendata, & à nonnullis (admodum me judice malè) inter LUNARIARUM species relata, quòd se modo folia in crescentis Lunæ cornua expandunt: Sapor interea totus est acidus. Verum & nunc quoque de ACETOSA satis, quam Arabes *Humadh* vel *Hunadh*, Hispani *Azedcrilla*, Galli *Ozeille*, *Vinette*, & *Salette* vocant.

Quod autem Trifolium Acetosum Græcis ὀξὺς dicitur, ad hanc classem pertinere non videtur, de quo PLINIUS libro vigesimo septimo capite duodecimo scribit. *Oxiis folia terna habet; datur ad stomachum dissolutum; edunt & qui enterocelon habent* Sed & hæc, & Plantaginem quoque tenui foliam Marinam, sive Gramen Marinum, vel Acetosum Densifolium, quod in FRISIA *Suden* vocant, in cibo suavissimum referre supersedeo. Ergo ad instituta PLINII verba redeo.

Plin. l. 27. cap. 12.

Est & alterum genus, quod ferè Oxylapathum vocant, sativo idem similius. DIOSCORIDES primo loco *Oxylapathum* collocavit, hisque paucis describit: *In acutum tendit, dura habens extrema, in palustribus nascens.*

MAT-

MATTHIOLUS ut proposito paucis satisfaceret, rem tamen ipsam minimè demonstravit. Dicit, *Rumicem tametsi hodie in Hortis non seratur, suâ sponte tamen frequentissimè iis innasci*, nullis designans notis, quibus Sativus delineatur. Interea RUMICEM SATIVUM non pinxit, non descripsit, nec pluribus ostendit, quemadmodum me hic fecisse, omnibus, quas mihi hactenus videre contigit, *Lapathi* figuris, ad vivum delineatis, additis cuilibet videre facile est: Ita in OXYLAPATHO transcurrit negotium.

Lapathum in paludibus provenit, inquit, *Dioscoridi OXYLAPATHUM vocatur*; non quidem quod gustu acutum seu acidum sentitur, ut OXALIS, quam vulgus officinarum ACETOSAM appellat, verum quòd foliis in acutum desinentibus proveniat: Siquidem 'Οξὺ GRÆCORUM appellatione modo acutum respectu saporis, modo mucronatum respectu formæ significat. Deinde Arabes sine causâ taxat, quòd AVICENNA ac SERAPIO omne *Lapathum* nullo discrimine *Acetosam* vocant: Quùm imperiti Interpretes in illorum utpote ut ARABUM Codicibus illud nomen posuerunt, qui *Rumicem*, ut ipse fatetur, *Hamad* vel *Humadh* nominarunt. Denique PLINIUM cum DIOSCORIDE committit.

PLINIUS libro vigesimo capite vicesimo primo OXYLAPATHUM non nisi in palustribus nascens *Sativo* similius esse scribit; cum tamen alterum alteri dissimile DIOSCORIDES faciat. Plin. lib. 20. c. 21.

Verum supra ostendimus, quod correctus DIOSCORIDIS Codex ex verâ ORIBASII lectione *Oxylapathi* descriptionem inter DIOSCORIDEM & PLINIUM omnino consentientem faciat. Tum PLINIUS illud innuere non vult, quemadmodum opininatus fuisse MATTHIOLUS videtur, hoc scilicet Oxylapathon Sativo sit similius, hoc est, quod omnino est Lapatho Sativo simpliciter simile. Plinius à Matthiolo malè reprehensus.

Verum dicit, quod Oxylapathon quamvis tertio loco propter usum à Sativo sit, Sativum in primo ponendo, tum ex sylvestribus *Oxalim* in secundo, ut sit sativo proxima, inde *Oxylapathum* in tertio: *Oxylapathon* tamen ad *Lapathi Sativi* formam magis, quàm *Oxalis* accedit: Atque id oculata fides, ac ipsa Herbarum docet inspectio, verumque PLINIUM dixisse in-

 fallibile

fallibile existit argumentum. Demonstratio enim est; ut ipsa Plinii verba id dicentis docent, quod idem scilicet *Oxylapathon* sativo est similius, nempe ad *Oxalim* respiciendo proximum locum sativo obtinentem: simpliciter alioqui *Oxylapathon* & *Lapathum sativum* inspiciendo, facile inter ea dissimilitudinem inveneris: Neque enim *Sativi* ita acuta ac parva, ut *Oxylapathi*, folia sunt. Hoc in palustribus crescit. Illud Hortense est. Hoc minus est radici. Illud aliquando radices possidet tricubitates. Adde huc quæ in OXYLAPATHI descriptione à DIOSCORIDE omissa PLINIUS ponit: Quorum intuitu accuratius novisse, ac *Oxylapathum*, quàm *Dioscoridem*, descripsisse *Plinium* quivis deprehenderit: Sic enim de *Oxylapatho* PLINIUS effatur. *Acutiora habet folia, ac rubriora.* Ultimum hoc DIOSCORIDES non habet, qui pro eo, *dura habens extrema*, posuisse videtur.

Quæ inter Lapathum & Oxylapathum differentiæ.

Quæ si vera sunt DIOSCORIDIS verba, malè meo judicio OXYLAPATHON descripsit: PLINIUM enim sequi mallem, folia rubriora esse dicentem, scilicet ut ego percipio, in venis, extremitatibus, aliisve locis: Atque ita se res habet. Hoc enim illud LAPATHI genus est, quod humida & palustria loca diligit, ac suâ à rubedine SANGUIS vulgò DRACONIS HERBA appellatur.

Dioscorides taxatur.

Hoc *Matthiolus*, & quotquot hunc secuti sunt, omnes Herbarii hactenus ignorarunt. Paulò majus Acetosâ crescit, ut sit medium inter OXALIM & SATIVUM LAPATHUM, cæteraque quàm *Oxalis*, sativo longè similius. Sed nolo alieno præsertim instituto ad vivum resecare omnia: ne in digressione quàm in proposito themate diutius immorer. Sponte quidem vulgò in palustribus, aut humidis Hortorum in locis virescit, vocaturque *Draken-bloed*, vel Latinè à venis suis omnibus egregiè rubicundis LAPATHUM SANGUINEUM, *Lapathum Rubens*, vel, ut CAMERARIO placet, ERYTHROLAPATHUM. *Plinius* hujus sylvestris generis varias species, omnesque OXYLAPATHI nomine propemodum dictas insinuare videtur. Sic enim inquit.

Ignorantia Matthioli de Lapatho sanguineo.

Joach. Camer. lib. 2. in Mat. c. 36. Erythrolapathum.

Est & alterum genus, ferè Oxylapathum vocant. Primum sylvestrium genus OXALIM posuit. Nunc alterum genus addit; atque illud ferè, hoc est, non omninò; sed interea, quæ in præ-

cipuo

cipuo apud *Medicos* usu post *Oxalim* recensentur LAPATHA, *Oxylapathi* nomine comprehendi dicit: Quare *Oxylapathi* species non plures ponit PLINIUS, aliàs huc referri posse satis esse existimans.

DIOSCORIDES verò tertium Sylvestre parvum genus ponit, Plantagini proximum, humile, & molle. Illud ego *Oxylapatho* subjicio, hujusque alteram speciem duce Naturâ, formâ, atque virtute habeo hoc anno recens enatam: Humilius enim est ac mollius, quàm *Oxylapathum* prius, & Plantagini videlicet simile. Hoc MATTHIOLUS non pingit, neque describit, quod summoperè miror. Negligens profectò in rebus obviis vulgaribus, paratu facilibus, communique usui necessariis, & quàm sunt externa conventioribus; in Peregrinis, sumptuosis, ac non adeò nobis utilibus valdè curiosus. **Lapathum vulgare minus.** **Reprehenditur Matthiolus.**

Hoc quamvis DIOSCORIDES rectè describat; à nullo tamen hactenus depictum est; præsertim cum hujus usus sit maximus. Hoc vulgò adhuc FRISII nostri *Lampatz*, corruptè pro *Lappatz* vocant. Hoc vero LAPATHUM in agro Frisiæ Groningensi ante triennium inveni, maximè quà itur in pagum *Ham* & *Scharmer* in fossis Septentrionem versus viæ illi junctis: Quamvis quoque postea non in fossis solum, verum etiam humido-arenosis in locis virescentem viderim. Sub hoc porrò illam speciem, quam OXYLAPATHON pingit MATTHIOLUS, colloco. **Oxylapathum Matthioli.**

Postea DIOSCORIDES Oxylapathon, Lapathum Sativum, tertium parvum, & Oxalim posuit, subjecitque eorum facultates. *Crudi*, inquit, *Rumicis illitu melicerides, rosaceo aut Croco adjecto discutiuntur. Sylvestris*, scilicet parvi dicti, *& Oxylapathi, & Oxalidis semen ex aquâ, aut vino utiliter bibitur contra Dysenterias, & Cœliacorum affectus, stomachi fastidia, ac Scorpionum ictus. Quod si quis in potu præsumat, nihil molesti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut crudæ illitæ Lepras, Impetigines & Scabrosos ungues persanant: Sed antea locus aceto & nitro in Sole perfricandus est. Pruritus corporis decoctum earum sedat, si foveatur, aut in soliis Balnearum confricetur. Coctæ in vino & instillatæ aurium, dentiumque dolorem mulcent, Strumas, Parotidasque discutiunt lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis strumis radicum gestamine utuntur, eas collo appendentes. Trita & admota fœminarum profluvia sistunt, cum vino autem pota regio morbo medentur,*

dentur, calculos vesicæ comminuunt, menses cient, & Scorpionum ictibus auxiliantur. Verum enim verò justiore experientiarum temperie singulorum RUMICUM effectus PLINIUS ponit. Itaque ad hunc recurrere placet.

Hydrolapathum. *Sunt qui Hydrolapathum tradunt in Aquis natum.* Hoc quale sit non docet ANDREAS MATTHIOLUS, nec ejus meminit DIOSCORIDES, neque, nisi me fallat memoria, CLAUDIUS GALENUS. Nihilominus tamen notum est, ut quod amplissimis foliis *Hyppolapatho* interdum majoribus in Aquis crescente, in fossis aquosis, nec non ad rivulos quoque, *Hyppolapatho* aliàs ferè simile, nisi quod subinde majus fit, latiora quoque folia, & in medio in planum explicata, indeque in acutum tendentia habens; cujus caulis maturescendo rubescit. Necdum didici, ut verum dicam, quo nomine proprio hoc FRISII nostri nuncupent, quoniam infrequenter illud in *Frisia* nostra virescens conspicitur. Verum nunc ad PLINII reliqua tempus me vocat.

Hydrolathum sylvestre. *Est & aliud Hyppolapathum, sativo majus, candidiusque, ac spissius.* Palam autem est, rubrum quodammodo esse sativum, ut de eo supra dixi; quoniam dicit, HYPPOLAPATHUM hoc *Sativo* esse candidius. Interea tamen hoc *Hyppolapathum* non caule rubescente, flavâ radice, aut ad rubrum alibi tendente, viridibus foliis rubri aliquid subinde inspersum habentibus, neque etiam rubescente semine carere videmus. Candidus autem non foret, nisi minus rubedinis hoc *Hyppolapathum*, quam *Sativum* illud haberet, quod Monachorum RHABARBARUM vocari dixi. Idem tamen HYPPOLAPATHUM, quod *Album* sive *Magnum Sylvestre* voco, interdum plus, interdum verò minus rubedinis in se possidere conspicitur; nunc quoque candidius, ac majus, & spissius cernitur. Nam licet *Rhabarbarum* vulgare magnum quidèm sit, & amplissimâ radice: HYPPOLAPATHI tamen folia ferè majora sunt; Radices minores sed tumidiores. *Hoc Hyppolapathum olus est magnum,* inquit DIOSCORIDES, *in paludibus nascens; easdem habet vires, quas supra dicta Rumicis genera.* Plin. lib. 2. cap. 141.

Gal. lib. simp. 7. GALENUS libro Simplicium septimo sic loquitur, *Oxylapathum mistam habet vim: Nam simul cum eo, quod digerit, nonnihil quoque repercutit. Semen eorum manifestam etiam quandam obtinet astri-*

astrictionem, adeò ut Dysenterias, & Diarrheas sive profluvia sanet, maximè Oxylapathi.

Porrò Hyppolapathum quod in totum in paludibus provenit, easdem dictas facultates obtinet sed imbecilliores.

MATTHIOLUS de Hyppolapatho à GALENO & DIOSCORIDE dissentire videtur.

Sic enim inquit, *quod illud non solum in palustribus provenire videmus, sed etiam in Montibus, iis præsertim in Locis, ubi pecudes diutius stabulari solent, ubi eorum fimo pinguescit solum, illi Planta omninò respondens, quæ sub Rhabarbari Nomenclaturâ passim hodie hortis & viridariis inseritur.* Hactenus ille. Quæ cum sedulò inspicio, MATTHIOLUM, aliàs Virum Egregium ac Doctum, hic tamen non parum esse hallucinatum, atque paucis verbis quater ni fallor in Charybdim impegisse animadverto. Matthiolus de quadruplici errore accusatur.

Dum enim illud HYPPOLAPATHUM in Montibus provenire me Hercule interpretatur. Primò quod *Plantam*, quæ *Rhabarbari* Nomenclaturâ passim in Hortis vulgaris exstat, LAPATHI speciem esse ignorat, quin imo ut supra abundè ostendi, ipsam SATIVUM esse LAPATHUM: Mirum tamen est ipsum eam novisse, ac *Hyppolapatho* similem prædicasse, & *Montense Lapathum* esse *Hyppolapathum* putasse, quùm sit ab eò planè diversum.

Quâ de causâ, verum HYPPOLAPATHUM eum non cognovisse, haud malè argui potest. Nam quod ipse pingit, vel cujus figuram exhibet, illud Plinii BULAPATHON erit: Bulapathum. Aut quidem *Hippolapatho* simile, verum radicis altitudine & foliorum quoque magnitudine differre, verum est. HYPPOLAPATHUM autem in paludibus æquè quàm siccis provenire, palam est.

Sed sic obiter notandum, Nobilissimum CLAUDIUM SALMASIUM in doctissimis suis exercitationibus Plinianis *βυλάπαθον*, idem quod *Majus Lapathum* denotari, litteris expressisse; quoniam, ut inquit, *βοῦ* in compositionibus apud GRÆCOS magnitudinem designare legitur.

Verum hic paucis tanti Viri pace dixerim, hanc Plantam *βυλάπαθον*, cujus cognitionem non habuisse creditur (quapropter ipsius etiamnum BRITANNICÆ, aliarumque Plantarum à PLINIO memoratam loca neglexisse deprehenditur, Cf. Salm. exercit. Plin. part. alt. fol. 1277.

henditur) non ſecus ac BOVINUM LAPATHUM olim dictum fuiſſe: βοῦς enim hic bovem indicat, inde à Græcis βούγλωσσον, Herba *Bugloſſum* vel *Lingua Bubula* dicta, & βουκερος, *herba ut bovis cornu inflexa &c.* Sic quoque βουλάπαθον appellatum, quoniam hujus Plantæ folia, bovinæ linguæ conſpiciuntur effigie, non tamen magnitudine ſimilia. Neque eſt Naturâ major, quemadmodum Doctiſſimus SALMASIUS arbitratus fuit; Verum re vera minor LAPATHI ſpecies, ut ex deſcriptione ſequenti clariſſimè conſtat.

Præterea intelligendum hic erit, omnia loca Paluſtria à FRISIIS noſtris vulgò *Mooren, Moraſſen*, aut *Veenen* vocari, & loca paluſtria ſunt etiam alibi Montium radics, ut in Helvetia inter *Walenſtad* & *Raperswilam*: Alibi ad Maria, ut circa Terracinam in Italia, & in Friſiâ noſtrâ, nec non omni CIMBRICO & VENEDICO Scytiam verſus tractu. His in paludibus, locisque etiam paluſtrem naturam habentibus ſiccis, quemadmodum in pago, qui dicitur vulgo *Sidburen, Slochteren, weſterbroek, Engelbert*, locisque vicinis, ac extra vallum in locis paludoſis, paluſtribusve GRONINGÆ abundè hoc *Hyppolapathum* protuberat *Sylveſtre* dictum.

Rhoritter, Rhoridder, Schorfloof. Rit, Rut &c.

Illud autem vulgò *Gemeen Rharitter* ſive *Rhoritter* aut *Rhoridder* ab omnibus dicitur, vel etiam *Schorfloof*, aut *Schorflos*. Qui verò noverit, quid *Rha* & *Rit*, aut *Rut*, tum etiam quid *Kren* ſignificat, is hoc nomen tanquam novum non admirabitur, verum ut Divinum ſuſpiciet. Sciet etiam quod *Rha Ponticum*, & quid *Rha barbarum*, vel aliàs *Rhenum* dictum. Verum hic dictionum Etymologias non tradimus, de quibus aliàs.

Quod autem *Schorfloof* dicitur, manifeſtum eſt ab effectu impreſſum, Etymonque familiare Scabiei curandæ, Erſypelati, Igni ſacro, Exanthematibus, Papulis, Puſtulis, Impetigini, &c. Sola namque nuda folia impoſita tales curant affectus, ſuccus quoque inunctus, Lepræ, nec non pruritui medetur.

Hujus *Hyppolapathi*, ut & reliquarum *Lapathi* ſpecierum, alibi major, alibi verò minor eſt forma. Quod pro ſoli ubertate, locique benignitate, vel contra his ut & aliis Herbis plerumque contingit, quæ alibi luxuriant, alibi grandeſcunt, alibi verò contabeſcunt, ac pereunt.

Hic quidem lubens ſubſiſterem, niſi illud mihi in mentem veniret,

veniret, quod *Dracunculum* Lapathi foliis sativi scilicet depingit DIOSCORIDES, itemque PLINIUS scribit, quod *inter Bulbi genera sit, quodque in Ægypto Aron vocant, Scyllæ proximum amplitudine, foliis* LAPATHI, *caule recto, duûm cubitorum, baculi crassitudine, radice mollioris naturæ, quæ edatur & cruda.* Dioscor. cap. de Dracunculo majori. Plin. l. 19. cap. 5.

At nunc qui verum illum à DIOSCORIDE descriptum *Dracunculum* vidit, & folia illa cum Herbæ foliis, quæ vulgò *Monachorum Rhabarbarum* perhibetur, contulerit, is ferè simillima inveniet.

Verum enim verò ne pluribus immorari me velle videar, posteaquam reliqua PLINII verba nullam Herbarum dictarum causâ ampliorem requirant expositionem, compendio in Tabulâ hic omnem *Lapathi* materiam constringendo depingam.

- RUMEX, sive LAPATHUM.
  - Hortense.
    - Sive Sativum Rotundifolium Amplissimum flore albo. Vel Rhabarbatam verum Rotundifolium, sive Hyppolapathum Rotundum. Aut Rheum Antiquorum.
    - Fimbriatum Rotundifolium Hortense, sive Rhabarbatum Rotundifolium Fimbriatum.
    - Chinense Longifolium, sive Rhabarbarum Lanuginosum. Vel verum Matthioli.
    - Sativum Antiquorum, vel Longifolium. Patientia. Rhabarbarum Monachorum, s. Hyppolapathum.
    - Virginianum, s. Britannica Americana.
    - Hortense, sive Spinachia. dictum semine Spinoso.
    - Hortense, s. Spinachia dictum semine non Spinoso.
    - Unctuosum, sive Bonus Henricus.
  - Sylvestre.
    - Longifolium Nigrum Palustre, sive Britannica Antiquorum vera. Vel Hydrolapathum Nigrum.
    - Vulgare Album folio subrotundo, sive Hyppolapathum sylvestre Album.
    - Vulgare Rubrum retuso folio, sive Hyppolapathum sylvestre Rubrum.
    - Oxylapathum.
      - Acutum.
      - Longifolium Crispum.
      - Sanguineum, sive sanguis Draconis Herba.
      - Planum Paludosum.
      - Vulgare Minus
      - Minus Dentatum,
      - Fibrosum, sive Bulapathum Plinii.
      - Tuberosum Americanum.
    - Oxalis, sive Acetosa.
      - Vulgaris, sive Rumex Canpferinus.
      - Minor Lanceolata.
      - Lanceolata Minima.
      - Romana Rotundifolia.
      - Hispanica Maxima.
      - Vesicaria Mexiocana.
      - Annua Ocimi folia Lusitanica.
      - Annua Africana. Annua Italiaca.

Viginti septem hoc modo LAPATHI species hac in Dissertatione colliguntur, quarum omnium ad oculos meos hactenus pervenit notitio, quapropter illarum icones ad vivum delineatas, & per Libellum hunc passim sparsas hic omnibus repræsento, atque earum omnium Historiam aut descriptionem ad hujus Dissertationis calcem quàm accuratissimè exhibeo.

Neque sanè inter eas ipsam BRITANNICAM, de quâ modo agimus, hic ponere erubescam, non quoniam à DIOSCORIDE & GALENO Lapatho similis referatur; quod quomodo se habeat, infra Latius declarabo, postquam reliquorum AUTORUM testimonia de BRITANNICA scitu digna hisce attexuero; Verum ut omnium eorum Natura ac diversitas accuratiore examine ponderari, nec non à cæteris BRITANNICA ad commune commodum possit cognosci.

CAPUT VI.

De BRITANNICA Autorum plurimorum testimonia & notæ. Sub quo nomine Aëtius BRITANNICAM posuit. Quid de BRITANNICA Arabes. An Sylvestre Lapathum. Piatamano Ruellii quid. An BRITANNICA sit Betonica. An Cochlearia, &c, Oscedo Marcelli quid. Bristoris Herba quæ. An Consolidæ speciebus annumeranda BRITANNICA. *Myropolarum diligentia. Plurimorum de* BRITANNICA *inscitia.*

OMnium LAPATHORUM differentias quibusdam hactenus ignotas, ac circa eas quorundam detectos nec non emendatos errores accuratè perspeximus. Nunc autem ad Clarissimorum AUTORUM de BRITANNICA judicium atque opiniones progredior, ut multa vera, sæpè falsa & vana ab illis tradita cognoscamus.

Cæterum, libro suo septimo BRITANNICÆ meminit

nit hoc modo Doctissimus PAULUS ÆGINETA. *βρεττα-νίκη. συπτικῆς ἐστὶν ϗ κολλητικῆς δυνάμεως, ὁμοίως τῷ ἀγρίῳ λαπάθῳ τὴν ἰδέαν. ὁ δὲ χυλὸς αὐτῆς τὰς ἐν στοματι σήψεις ἰᾶται. BRITANNICA*, inquit, *astringit pariter ac conglutinat, sylvestri Rumici facie & figura similis, expressus ex illâ succus, oris putredinibus subsidio est.* Hæc ille Vir Eximius. Paul. Ægin. lib. 7. de re Mediâ.

ORIBASIUS autem SARDIANUS libro collectaneorum undecimo. *BRITANNICA*, inquit, *herba est, quæ Sylvestris Lapathi habet folia, sed nigriora & hispidiora, gustum astringentem: Caulem non magnum producit, radicem nigram. Succus foliis exprimitur, qui ad solem, vel ignem coquitur.* Oribas. lib. collect. 11. & 15.

Rursum libro collectaneorum decimo quinto idem facultates adjungit. *BRITANNICÆ folia adstringentia sunt, ejusque similiter succus astringit: Itaque coctum nonnulli reponunt, ut inter stomatica medicamenta efficacissimum, & quod ad putrescentia faciat.*

Porrò, AËTIUS AMIDANUS Antiochenus Medicæ rei Autor peritissimus, BRITANNICAM non omisit; nomen tametsi additum non habeat. Hic libro tomi primo hoc modo de *Rumice* scribit. Aëtius l. 1. Tom. 1.

RUMEX, inquit, *tanquam caloris particeps discutiendi vim habet, quâ renum calculos frangit. Ex aceto illitus scabiem & asperitates exterit.* Quæ Vir ille Maximus de RHABARBARO VERO ROTUNDIFOLIO dicto mihi dixisse videtur; utpote cujus illæ sunt facultates propriæ, & expertæ: Cujus hic iconem, cum aliis ad vivum delineatam exhibeo, quæque mihi revera, ATHANASIO KIRCHERO teste, *Rhabarbarum verum* est, ut in meâ Belgicè ante annos aliquot editâ *Plantarum Culturâ* palam scripsi. Inde hoc modo pergit. Athan. Kirch. Chin. Illust. fol. 185.

Rumex acidus miræ virtutis est. Nam præterquam quod discutit etiam repellit. Utriusque semen palam astringit: Ut dysenteriis & alvi profluviis conferat. Præstat tamen quod ab acido legitur. At hæc annotata sunt de Oxalide. Verum Rumex Magnus, quem Hyppolapathum vocant, in paludibus nascens iisdem facultatibus pollet sed imbecillius. Plura de HIPPOLAPATHO rem & verba à DIOSCORIDE mutuatus non addit.

Porrò *Agrestis Rumicis (quem μαυλαντω, hoc est Nigrum Rumicem vocant) radix in vino aut aceto decocta, dentes confirmat, aut eorum dolores sedat.*

Quorundam error. Multi μελάν, aliqui verò prius adhuc μολλώ legunt. Sed illud jam restituisse satis sit. Hæc verò *Rumicis* species, quæ nigra est, quæ dentes decocto vino confirmat, quæque dentium dolores compescit, & abscindit, nulla planè alia est Herba, quam BRITANNICA.

Aetii Rumex Niger, vera Britannica est. Itaque Clarissimus AËTIUS sub *Nigri Rumicis* nomine BRITANNICAM intellexit: Ut cum bono DEO clarius infra patebit.

Nunc ad ARABES MEDICOS properat & animus meus, & Stylus. Inter illos autem existimationis maximæ, Præclarus ille AVICENNA est, qui quasi primus hæc de BRITANNICA prodidit; Teste & fortè vero illius Interprete, Gentile de Fuligineo. Libri namque secundi sectione secundâ & capite decimo: Ex GERHARDI verò CREMONENSIS translatione cap. centesimo & vicesimo sic. *Berlanibi, hoc est* BRITANNICA, *quid est? dicitur quod acor vel acro. Valdè folium assimilatur foliis sylvestris Acetosæ. Verumtamen est vicinior nigredini, & grossior. Operationes & proprietates quæ? Folia sunt stypticæ, vulnera & ulcera consolidant, membra capitis curant, succus ejus est res pretiosa, inæstimabilis, ac optima. Succus ejus etiam res est optima ulceribus antiquis, maximè quæ in ore sunt, & ad alkola. Verum hujus causâ oportet ut fiat ROB, hoc est succus ex eo medicatus, qui peculiariter & valdè confortat.* Hinc infert Gentilis, quod BRITANNICA Acetosa sit Nigra; cujus succedaneum semen sylvestrium Granatorum, vel Lapathum Rotundum esse potest.

Avicen. lib. 2. sect. 2. c. 10. & 120. ex Gers. Cremonensis translatione.

Britannica Avicennæ Acetosa Nigra. ANDREAS verò BELLUNENSIS Doctissimus AVICENNÆ Interpres hoc modo suum nobis reddit. *Bretanikì, est autem busten abruzi, foliis Acetosæ Sylvestris, sed nigredini vicinioribus, & magis asperis.*

Itaque perspicuè ex PAULO ÆGINETA, ORIBASIO, AËTIO, & omnibus denique Arabibus BRITANNICAM *Lapatho Sylvestri* similem esse discimus.

Primo, quis tot Autoritatibus resistere audebit? Tum quis triumphatrici veritati lubens non cedet? Proinde foliis *Rumici* similem BRITANNICAM audacter asserimus: Sed cui? *Sylvestri*. Et hic quæritur, qui sit ille *Sylvestris Rumex*, cui assimilatur? Respondeo, quod sit *Sylvestris Acetosa* ab Arabum Interpretibus quidam versa, verum GRÆCORUM & LATINORUM.

NORUM OXYLAPATHUM, non OXALIS dicta. Huic igitur qualicunque *Oxylapathi* speciei ita similis est, ut Doctissimus AËTIUS eam NIGRUM RUMICEM vocare non dubitaverit: Et meo judicio quidem rectè, quoniam radix, qualis in BRITANNICA describitur, revera nigra est: Herba etiam nigra, imo adhuc foliis *Oxalidis*, qualis BRITANNICÆ foliis, nec ulli alteri è *Lapathi* speciebus similis inesse solet nigredo, nigrior.

Quamobrem ex clarissimi AËTII sententiâ atque Autoritate BRITANNICA nostra *Lapathi* species est *Sylvestris*, ad *Sativum* & *Hyppolapathum* suâ magnitudine accedens, verum aliàs *Oxalidi* persimilis, nisi quod folia, teste PLINIO, oblonga sint, hoc est, *Oxalide* longiora. **Britannica sylvestris Lapathi species.**

Hactenus quas apud VETERES, nec non fide dignos ARABES BRITANNICÆ descriptiones inveni, exposui. Nunc verò, ut ad probatos RECENTIORES transeam, tempus me vocat.

Ad hos igitur stylum meum alacriter convertam, ut depascendo tandem, quæ ipsi de BRITANNICA commentati sunt, veram BRITANNICAM cognoscamus: Et ut, hoc si fieri possit, quarundam pariter herbarum facultates, quæ utique cognitu utilissimæ & pernecessariæ sunt, enucleatè tradamus.

Hactenus nemo ex omnibus est, de quorum studiis & elucubrationibus honorificè præfatus sum, qui BRITANNICÆ tanquam bonæ DEÆ sacra arcana orbi revelavit: Id quod omnium pace dixerim, illos in re tam obscurâ expeditâ voluntate etiamsi deficiat facultas, excusationem mereri, & incertus rerum humanarum casus ingeniis ignoscendo favere.

Nolim itaque ut LECTOR hic offendatur BENEVOLUS, si attentus, dissentientes, & pugnantes inter se sententias, multumque à veritate diviantes BRITANNICÆ descriptiones, reperiat: Humanæ namque sortis venit habenda ratio, in quâ bona semper voluntas laudem, pacemque exposcit.

Itaque JOANNES RUELLIUS Suessionensis, haud sanè indoctus Simplicium Scriptor cognitam sibi esse BRITANNICAM, passimque in Italiâ *Piatamano* vocari quidem asserit, verum neque verbis neque ullâ figurâ describit, nomine tenus indicasse satis esse putans: Quod nec in Italiâ audire nemo **Ruel. lib. 3. cap. 77. Piatamano.**

ediderit, nullibi tamen BRITANNICÆ extitit memor, eam verò dubio procul, ut Herbam in rerum Natura non amplius extantem, aut *Recentioribus*, sibiquè planè ignotam, vel illis omninò dubiam silentio prætcrire voluit; Matthiolo de eâ pluribus differente.

Matthiolus culpatur.

Verum LECTOR attentus facilè intelligit, in his tam paucis graviter errare MATTHIOLUM: Primò, dum affirmat, DIOSCORIDEM negare ullum radicis BRITANNICÆ in pharmacis usum esse: Nusquam enim hoc DIOSCORIDES scripsit. Imo si Matthiolus APULEJUM PLATONICUM legisset, facilè utique aliter sensisset, nec DIOSCORIDI falsum impegisset: Ex Aëtio Viro egregio saltem *Lapathi Nigri* hoc est BRITANNICÆ usum didicisset: Tum quod *Bistortæ* foliâ nullum habere usum asserit, contra quam *Leonardus Fuchsius* de eâ prodidit, cùm maximè quotidiana experientia pro Fuchsio stat.

Apul. lib. de Herbarum medicaminibus.

Rursus laudatur Matthiolus.

Verum eo nomine laudandus mihi MATTHIOLUS est, eos quoniam refutat, qui *Heptaphyllum*, *Bistortam*, aut *Tormentillam* dictam BRITANNICAM esse putaverunt: Atque hoc me fasce levavit: Stylum certè elegantem describendis Plantis applicuit.

Johann. Ammonius taxatur.

JOHANNES ille AMMONIUS Ingelstadiensis, Vir rei Medici, nec non sacræ Antiquititatis peritissimus in suis de Herbis Græcorum Commentariis, ni fallor, eandem cum CORDO, FUCHSIO, & AMATO LUSITANO sententiam refert, verum dum suam retinet, nec certiorem adfert, illis quoque à me annumerandus censebitur.

Tragus lib. 1. cap. 65. & 66.

Insignis verò Medici HIERONYMI TRAGI Autoritate non parum moveor, qui in suo de Herbis libro arroganter gloriatur, se omnium primum BRITANNICAM veram ostendisse.

Postea etiam *Herba*, inquit, *Divi Petri, Germanis Himmelschlussel, ad Necharum, & propæ oppidum Halprun vocatur Betonica alba, vulgo Weis Bethonien, Officinis Herba Paralyseos, Otthoni Bronsfelsio Margareta pratensis dicitur.* His illis verbis id obiter addam.

HERMOLAUS BARBARUS nonnulla edidit Corollaria, quæ RUDOLPHI AGRICOLÆ Frisii sui quondam anagnostæ industriâ conscripsit, quâ de causa Epitaphiumhonori-

norificum illius manibus compoſuit, quod exſtat, quodque debito amicitiæ benificio, ac ſuum erga conterraneum pietate Clariſſimus ac Nobiliſſimus Vir VIGLIUS ZUICHEMUS *ab Aita* Heidelbergæ, ubi obiit, ſummâ cum laude ad æternam poſteritatis memoriam illius ſepulchro incidi curavit: Nunc fieri TRAGUS dicit, *quod Hermolaus Barbarus iis in Corollariis Margaritam Bellim Plinii vocat, atque eam veram eſſe Bellim divinat: Quamvis Laurentius Friſius Primulam Veris appellat.*

Hac tamen, inquit TRAGUS, *ea proculdubio eſt Herba, quæ à* DIOSCORIDE *BRITANNICA nuncupatur, aut nulla earum omnino eſt, quæ ab illo ſit deſcripta BRITANNICA.* Hactenus ille, qui Primulam Veris BRITANNICAM eſſe credidit. Nam omnia hic TRAGI hâc de re ex variis editionibus proferre verba, nimis prolixum foret: Quum nihil minus ſit verum, ut infra latius palam fiet. Tragus quid de Britannica ſentiat.

Nunc ſequitur omni ſcientiarum genera exornatus CONRADUS GESNERUS Tugurinus, qui ſuo in Herbario BRITANNICAM, ſed meâ ſententiâ malè Vetonicam eſſe cum Medico Antiquiſſimo & Egregio ANTONIO MUSA ex Hieronymi Tragi ſententia, (qui nomina Græca univerſa à Muſa libro de VETONICA, Vetonicæ adſcripta BRITANNICÆ tribuit) improvidè opinatus fuit. Contra tamen libro de Germaniæ Hortorum Stirpibus ſibi diffidens, cum Cochlearia, DIODONÆI verba in medium proferens, BRITANNICAM inconſultè confundit. Geſner. hiſt. Plant. folia mihi 41. & lib. de ſtirpib. hortor. German Antonius Muſa Imperat. Augusti Medicus à Trago citatur: ſed quam recte, videat ipſe.

Poſt hos Eximius ille Medicus Dominus REMBERTUS DODONÆUS Stavora-Friſius Herbarum cognitione, ſcientiâque Matheſios nulli non ſecundus, qui, migratis è vitâ Parentibus, Patriæ ſedes relinquens, Mechliniæ (ubi matre propinquorum gratiâ hærente gravidâ, primas mundi oras ingreſſus) praxim medicam fæliciter olim exercuit, gloriæ theatro ſeſiſtit. Is in primâ magni ſui Herbarii editione plurima recenſet *Betonicæ* nomina, & inter ea quoque BRITANNICAM collocat: Quâ quidem in re optimè excuſari poteſt: Sequutus enim Græca DIOSCORIDIS exemplaria videtur, quæ ſelectiſſima habentur, in quibus poſt Betonicam caput de BRITANNICA ponitur: Atque inde rurſus de Betonicâ fit mentio, tanquam BRITANNICA Betonicæ ſpecies, Lib. 2. cap. 20. Error Dodonæi.

Si legamus pro Cantherino *Canpfferinum*, vel etiam omissa littera C, *Ampfferinum*, manifesto audiamus & cognoscimus FRISICUM & GERMANIS usitatum vocabulum *Canpffer*, & *Ampffer*, vel *Amper* alibi; dictione Theutonicâ, & à Romanis usurpatâ, quâ *Acetosam* notant. Quamvis MATTHIOLUS, & alii propriæ Linguæ Germanicæ rudes id prorsus nomen omnibus *Lapathi* speciebus applicant, & malè pro *Canpffer* dicunt *Ampffer*, qui saltem ex PLINIO aliter erudiri debuissent, si quid *Cantherinum* esset, rectè perspexissent: Cur sic vocent, ne nunc quidem dicam; res enim ad potatores, bibacesque fœminas pertinet: Magis etiam meum inventum juvat, quod in nonnullis PLINII exemplaribus *Cantherium*, non verò *Cantherinum* legitur. Ab acido etiam gustu SURINK vocant: Id aliqui imitari volentes *Surampffer*, ADAMUS verò LONICERUS, aliique *Saurampffer* dixerunt, quùm interea propria *Frisica* Acetosæ *Nomenclatura* sit *Canpfer*.

Acetosa. Rumex quoque Canpfferinus, vel Lapathum Campferinum dicitur.

Adam. Lonicer. cap. 64.

Tertia quoque *Acetosa*, præter alias hic minimè recensendas, species est, montibus præsertim Helvetiæ frequens, nunc verò pluribus Hortis illata, nec non à Chymicis curiosis quibusdam ad aurea illorum & argentea desideria adimplenda commendata, & à nonnullis (admodum me judice malè) inter LUNARIARUM species relata, quòd se modo folia in crescentis Lunæ cornua expandunt: Sapor interea totus est acidus. Verum & nunc quoque de ACETOSA satis, quam Arabes *Humadh* vel *Hunadh*, Hispani *Azederilla*, Galli *Ozeille*, *Vinette*, & *Salette* vocant.

Quod autem Trifolium Acetosum Græcis ὀξὺς dicitur, ad hanc classem pertinere non videtur, de quo PLINIUS libro vigesimo septimo capite duodecimo scribit. *Oxiis folia terna habet; datur ad stomachum dissolutum; edunt & qui enterocelon habent* Sed & hæc, & Plantaginem quoque tenui foliam Marinam, sive Gramen Marinum, vel Acetosum Densifolium, quod in FRISIA *Suden* vocant, in cibo suavissimum referre supersedeo. Ergo ad instituta PLINII verba redeo.

Plin. l. 27. cap. 12.

Est & alterum genus, quod ferè Oxylapathum vocant, sativo idem similius. DIOSCORIDES primo loco *Oxylapathum* collocavit, hisque paucis describit; *In acutum tendit, dura habens extrema, in palustribus nascens.*

MAT-

MATTHIOLUS ut proposito paucis satisfaceret, rem tamen ipsam minimè demonstravit. Dicit, *Rumicem tametsi hodie in Hortis non seratur, suâ sponte tamen frequentissimè iis innasci*, nullis designans notis, quibus Sativus delineatur. Interea RUMICEM SATIVUM non pinxit, non descripsit, nec pluribus ostendit, quemadmodum me hic fecisse, omnibus, quas mihi hactenus videre contigit, *Lapathi* figuris, ad vivum delineatis, additis cuilibet videre facile est: Ita in OXYLAPATHO transcurrit negotium.

Lapathum in paludibus provenit, inquit, *Dioscoridi OXYLAPATHUM vocatur*; non quidem quod gustu acutum seu acidum sentitur, ut OXALIS, quam vulgus officinarum ACETOSAM appellat, verum quòd foliis in acutum desinentibus proveniat: Siquidem 'Ὀξὺ' GRÆCORUM appellatione modo acutum respectu saporis, modo mucronatum respectu formæ significat. Deinde Arabes sine causâ taxat, quòd AVICENNA ac SERAPIO omne *Lapathum* nullo discrimine *Acetosam* vocant: Quùm imperiti Interpretes in illorum utpote ut ARABUM Codicibus illud nomen posuerunt, qui *Rumicem*, ut ipse fatetur, *Hamad* vel *Humadh* nominarunt. Denique PLINIUM cum DIOSCORIDE committit.

PLINIUS libro vigesimo capite vicesimo primo OXYLAPATHUM non nisi in palustribus nascens *Sativo* similius esse scribit; cum tamen alterum alteri dissimile DIOSCORIDES faciat. Plin. lib. 20. c. 21.

Verum supra ostendimus, quod correctus DIOSCORIDIS Codex ex verâ ORIBASII lectione *Oxylapathi* descriptionem inter DIOSCORIDEM & PLINIUM omnino consentientem faciat. Tum PLINIUS illud innuere non vult, quemadmodum opininatus fuisse MATTHIOLUS videtur, hoc scilicet Oxylapathon Sativo sit similius, hoc est, quod omnino est Lapatho Sativo simpliciter simile. Plinius à Matthiolo malè reprehensus.

Verum dicit, quod Oxylapathon quamvis tertio loco propter usum à Sativo sit, Sativum in primo ponendo, tum ex sylvestribus *Oxalim* in secundo, ut sit sativo proxima, inde *Oxylapathum* in tertio: *Oxylapathon* tamen ad *Lapathi Sativi* formam magis, quàm *Oxalis* accedit: Atque id oculata fides, ac ipsa Herbarum docet inspectio, verumque PLINIUM dixisse in-

F 2 fallibile

fallibile existit argumentum. Demonstratio enim est; ut ipsa Plinii verba id dicentis docent, quod idem scilicet *Oxylapathon* sativo est similius, nempe ad *Oxalim* respiciendo proximum locum cum sativo obtinentem: simpliciter alioqui *Oxylapathon* & *Lapathum sativum* inspiciendo, facile inter ea dissimilitudinem inveneris: Neque enim *Sativi* ita acuta ac parva, ut *Oxylapathi*, folia sunt. Hoc in palustribus crescit. Illud Hortense est. Hoc minus est radici. Illud aliquando radices possidet tricubitates. Adde huc quæ in OXYLAPATHI descriptione à DIOSCORIDE omissa PLINIUS ponit: Quorum intuitu accuratius novisse, ac *Oxylapathum*, quàm *Dioscoridem*, descripsisse *Plinium* quivis deprehenderit: Sic enim de *Oxylapatho* PLINIUS effatur. *Acutiora habet folia, ac rubriora.* Ultimum hoc DIOSCORIDES non habet, qui pro eo, *dura habens extrema*, posuisse videtur.

Quæ inter Lapathum & Oxylapathum differentiæ.

Quæ si vera sunt DIOSCORIDIS verba, malè meo judicio OXYLAPATHON descripsit: PLINIUM enim sequi mallem, folia rubriora esse dicentem, scilicet ut ego percipio, in venis, extremitatibus, aliisve locis: Atque ita se res habet. Hoc enim illud LAPATHI genus est, quod humida & palustria loca diligit, ac suâ à rubedine SANGUIS vulgò DRACONIS HERBA appellatur.

Dioscorides taxatur.

Hoc *Matthiolus*, & quotquot hunc secuti sunt, omnes Herbarii hactenus ignorarunt. Paulò majus Acetosâ crescit, ut sit medium inter OXALIM & SATIVUM LAPATHUM, cæteraque quàm *Oxalis*, sativo longè similius. Sed nolo alieno præsertim instituto ad vivum resecare omnia: ne in digressione quàm in proposito themate diutius immorer. Sponte quidem vulgò in palustribus, aut humidis Hortorum in locis virescit, vocaturque *Draken-bloed*, vel Latinè à venis suis omnibus egregiè rubicundis LAPATHUM SANGUINEUM, *Lapathum Rubens*, vel, ut CAMERARIO placet, ERYTHROLAPATHUM. *Plinius* hujus sylvestris generis varias species, omnesque OXYLAPATHI nomine propemodum dictas insinuare videtur. Sic enim inquit.

Ignorantia Matthioli de Lapatho sanguineo.

Joach. Camer. lib. 2. in Mat. c. 36. Erythrolapathum.

Est & alterum genus, ferè Oxylapathum vocant. Primum sylvestrium genus OXALIM posuit. Nunc alterum genus addit; atque illud ferè, hoc est, non omninò; sed interea, quæ in præcipuo

cipuo apud *Medicos* usu post *Oxalim* recensentur LAPATHA, *Oxylapathi* nomine comprehendi dicit: Quare *Oxylapathi* species non plures ponit PLINIUS, aliàs huc referri posse satis esse existimans.

DIOSCORIDES verò tertium Sylvestre parvum genus ponit, Plantagini proximum, humile, & molle. Illud ego *Oxylapatho* subjicio, hujusque alteram speciem duce Naturâ, formâ, atque virtute habeo hoc anno recens enatam: Humilius enim est ac mollius, quàm *Oxylapathum* prius, & Plantagini videlicet simile. Hoc MATTHIOLUS non pingit, neque describit, quod summoperè miror. Negligens profectò in rebus obviis vulgaribus, paratu facilibus, communique usui necessariis, & quàm sunt externa conventioribus; in Peregrinis, sumptuosis, ac non adeò nobis utilibus valdè curiosus. Lapathum vulgare minus. Reprehenditur Matthiolus.

Hoc quamvis DIOSCORIDES rectè describat; à nullo tamen hactenus depictum est; præsertim cum hujus usus sit maximus. Hoc vulgò adhuc FRISII nostri *Lampatz*, corruptè pro *Lappatz* vocant. Hoc vero LAPATHUM in agro Frisiæ Groningensi ante triennium inveni, maximè quà itur in pagum *Ham* & *Scharmer* in fossis Septentrionem versus viæ illi junctis: Quamvis quoque postea non in fossis solum, verum etiam humido-arenosis in locis virescentem viderim. Sub hoc porrò illam speciem, quam OXYLAPATHON pingit MATTHIOLUS, colloco. Oxylapathum Matthioli.

Postea DIOSCORIDES Oxylapathon, Lapathum Sativum, tertium parvum, & Oxalim posuit, subjecitque eorum facultates. *Crudi*, inquit, *Rumicis illitu meliceridas, rosaceo aut Croco adjecto discutiuntur. Sylvestris*, scilicet parvi dicti, *& Oxylapathi, & Oxalidis semen ex aquâ, aut vino utiliter bibitur contra Dysenterias, & Cœliacorum affectus, stomachi fastidia, ac Scorpionum ictus. Quod si quis in potu præsumat, nihil molesti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut crudæ illitæ Lepras, Impetigines & Scabrosos ungues persanant: Sed antea locus aceto & nitro in Sole perfricandus est. Pruritus corporis decoctum earum sedat, si foveatur, aut in soliis Balnearum confricetur. Coctæ in vino & instillatæ aurium, dentiumque dolorem mulcent, Strumas, Parotidasque discutiunt, lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis strumis radicum gestamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ & admotæ fœminarum profluvia sistunt, cum vino autem potæ regio morbo medentur,*

dentur, calculos vesicæ comminuunt, menses cient, & Scorpionum ictibus auxiliantur. Verum enim verò justiore experientiarum temperie singulorum RUMICUM effectus PLINIUS ponit. Itaque ad hunc recurrere placet.

Hydrolapathum. *Sunt qui Hydrolapathum tradunt in Aquis natum.* Hoc quale sit non docet ANDREAS MATTHIOLUS, nec ejus meminit DIOSCORIDES, neque, nisi me fallat memoria, CLAUDIUS GALENUS. Nihilominus tamen notum est, ut quod amplissimis foliis *Hyppolapatho* interdum majoribus in Aquis crescente, in fossis aquosis, nec non ad rivulos quoque, *Hyppolapatho* aliàs ferè simile, nisi quod subinde majus sit, latiora quoque folia, & in medio in planum explicata, indeque in acutum tendentia habens; cujus caulis maturescendo rubescit. Necdum didici, ut verum dicam, quo nomine proprio hoc FRISII nostri nuncupent, quoniam infrequenter illud in *Frisia* nostra virescens conspicitur. Verum nunc ad PLINII reliqua tempus me vocat.

Hydrolathum sylvestræ. *Est & aliud Hyppolapathum, sativo majus, candidiusque, ac spissius.* Palam autem est rubrum quodammodo esse sativum, ut de eo supra dixi; quoniam dicit, HYPPOLAPATHUM hoc *Sativo* esse candidius. Interea tamen hoc *Hyppolapathum* non caule rubescente, flavâ radice, aut ad rubrum alibi tendente, viridibus foliis rubri aliquid subinde inspersum habentibus, neque etiam rubescente semine carere videmus. Candidus autem non foret, nisi minus rubedinis hoc *Hyppolapathum*, quam *Sativum* illud haberet, quod Monachorum RHABARBARUM vocari dixi. Idem tamen HYPPOLAPATHUM, quod *Album* sive *Magnum Sylvestre* voco, interdum plus, interdum verò minus rubedinis in se possidere conspicitur; nunc quoque candidius, ac majus, & spissius cernitur. Nam licet *Rhabarbarum* vulgare magnum quidem sit, & amplissimâ radice: HYPPOLAPATHI tamen folia ferè majora sunt; Radices minores sed tumidiores.
Plin. lib. 2. cap. 141. *Hoc Hyppolapathum olus est magnum,* inquit DIOSCORIDES, *in paludibus nascens; easdem habet vires, quas supra dicta Rumicis genera.*

Gal. lib. simp. 7. GALENUS libro Simplicium septimo sic loquitur, *Oxylapathum mistam habet vim: Nam simul cum eo, quod digerit, nonnihil quoque repercutit. Semen eorum manifestam etiam quandam obtinet astri-*

astrictionem, adeò ut Dysenterias, & Diarrheas sive profluvia sanet, maximè Oxylapathi.

Porrò Hyppolapathum quod in totum in paludibus provenit, easdem dictas facultates obtinet sed imbecilliores.

MATTHIOLUS de Hyppolapatho à GALENO & DIOSCORIDE dissentire videtur.

Sic enim inquit, *quod illud non solum in palustribus provenire videmus, sed etiam in Montibus, iis præsertim in Locis, ubi pecudes diutius stabulari solent, ubi eorum fimo pinguescit solum, illi Plantæ omninò respondens, quæ sub Rhabarbari Nomenclaturâ passim hodie hortis & viridariis inseritur.* Hactenus ille. Quæ cum sedulò inspicio, MATTHIOLUM, aliàs Virum Egregium ac Doctum, hic tamen non parum esse hallucinatum, atque paucis verbis quater ni fallor in Charybdim impegisse animadverto. Matthiolus de quadruplici errore accusatur.

Dum enim illud HYPPOLAPATHUM in Montibus provenire me Hercule interpretatur. Primò quod *Plantam*, quæ *Rhabarbari* Nomenclaturâ passim in Hortis vulgaris exstat, LAPATHI speciem esse ignorat, quin imo ut supra abundè ostendi, ipsam SATIVUM esse LAPATHUM: Mirum tamen est ipsum eam novisse, ac *Hyppolapatho* similem prædicasse, & *Montense Lapathum* esse *Hyppolapathum* putasse, quùm sit ab eò planè diversum.

Quâ de causâ, verum HYPPOLAPATHUM eum non cognovisse, haud malè argui potest. Nam quod ipse pingit, vel cujus figuram exhibet, illud Plinii BULAPATHON erit: Bulapathum. Aut quidem *Hippolapatho* simile, verum radicis altitudine & foliorum quoque magnitudine differre, verum est. HYPPOLAPATHUM autem in paludibus æquè quàm siccis provenire, palam est.

Sed sic obiter notandum, Nobilissimum CLAUDIUM SALMASIUM in doctissimis suis exercitationibus Plinianis βυλάπαθον, idem quod *Majus Lapathum* denotari, litteris expressisse; quoniam, ut inquit, βοῦς in compositionibus apud GRÆCOS magnitudinem designare legitur.

Verum hic paucis tanti Viri pace dixerim, hanc Plantam βυλάπαθον, cujus cognitionem non habuisse creditur (quapropter ipsius etiamnum BRITANNICÆ, aliarumque Plantarum à PLINIO memora[illegible]m loca neglexisse deprehenditur, Cf. Salm. exercit. Plin. part. alt. fol. 1277.

henditur) non secus ac BOVINUM LAPATHUM olim dictum fuisse: *βοῦς* enim hic bovem indicat, inde à Græcis *βούγλωσσον*, Herba *Buglossum* vel *Lingua Bubula* dicta, & *βούκερως*, *herba ut bovis cornu inflexa &c.* Sic quoque *βουλάπαθον* appellatum, quoniam hujus Plantæ folia, bovinæ linguæ conspiciuntur effigie, non tamen magnitudine similia. Neque est Naturâ major, quemadmodum Doctissimus SALMASIUS arbitratus fuit; Verum re vera minor LAPATHI species, ut ex descriptione sequenti clarissimè constat.

Præterea intelligendum hic erit, omnia loca Palustria à FRISIIS nostris vulgò *Mooren*, *Morassen*, aut *Veenen* vocari, & loca palustria sunt etiam alibi Montium radices, ut in Helvetia inter *Walenstad* & *Raperswilam*: Alibi ad Maria, ut circa Terracinam in Italia, & in Frisiâ nostrâ, nec non omni CIMBRICO & VENEDICO Scytiam versus tractu. His in paludibus, locisque etiam palustrem naturam habentibus siccis, quemadmodum in pago, qui dicitur vulgo *Sidburen*, *Slochteren*, *Westerbroek*, *Engelbert*, locisque vicinis, ac extra vallum in locis paludosis, palustribusve GRONINGÆ abundè hoc *Hyppolapathum* protuberat *Sylvestre* dictum.

Rhoritter, Rhorid-der, Schorf-loof. Rit, Rut &c.

Illud autem vulgò *Gemeen Rharitter* sive *Rhoritter* aut *Rhoridder* ab omnibus dicitur, vel etiam *Schorfloof*, aut *Schorflos*. Qui verò noverit, quid *Rha* & *Rit*, aut *Rut*, tum etiam quid *Kren* significat, is hoc nomen tanquam novum non admirabitur, verum ut Divinum suspiciet. Sciet etiam quod *Rha Ponticum*, & quid *Rha barbarum*, vel aliàs *Rhenum* dictum. Verum hic dictionum Etymologias non tradimus, de quibus aliàs.

Quod autem *Schorfloof* dicitur, manifestum est ab effectu impressum, Etymonque familiare Scabiei curandæ, Erysipelati, Igni sacro, Exanthematibus, Papulis, Pustulis, Impetigini, &c. Sola namque nuda folia imposita tales curant affectus, succus quoque inunctus, Lepræ, nec non pruritui medetur.

Hujus *Hyppolapathi*, ut & reliquarum *Lapathi* specierum, alibi major, alibi verò minor est forma. Quod pro soli ubertate, locique benignitate, vel contra his ut & aliis Herbis plerumque contingit, quæ alibi luxuriant, alibi grandescunt, alibi verò contabescunt, ac pereunt.

Hic quidem lubens substiterem, nisi illud mihi in mentem veniret,

veniret, quod *Dracunculum* Lapathi foliis sativi scilicet depingit DIOSCORIDES, itemque PLINIUS scribit, quod *inter Bulbi genera sit, quodque in Ægypto Aron vocant, Scyllæ proximum amplitudine, foliis* LAPATHI, *caule recto, duûm cubitorum, baculi crassitudine, radice mollioris naturæ, quæ edatur & cruda.* Dioscor. cap. de Dracunculo majori. Plin. l. 19. cap. 5.

At nunc qui verum illum à DIOSCORIDE descriptum *Dracunculum* vidit, & folia illa cum Herbæ foliis, quæ vulgò *Monachorum Rhabarbarum* perhibetur, contulerit, is ferè simillima inveniet.

Verum enim verò ne pluribus immorari me velle videar, posteaquam reliqua PLINII verba nullam Herbarum dictarum causâ ampliorem requirant expositionem, compendio in Tabulâ hic omnem *Lapathi* materiam constringendo depingam.

RUMEX, sive LAPATHUM.
- Hortense.
  - Sive Sativum Rotundifolium Amplissimum flore albo. Vel Rhabarbaram verum Rotundifolium, sive Hyppolapathum Rotundum. Aut Rheum Antiquorum.
  - Fimbriatum Rotundifolium Hortense, sive Rhabarbarum Rotundifolium Fimbriatum.
  - Chinense Longifolium, sive Rhabarbarum Lanuginosum. Vel verum Matthioli.
  - Sativum Antiquorum, vel Longifolium. Patientia. Rhabarbarum Monachorum, s. Hyppolapathum.
  - Virginianum, s. Britannica Americana.
  - Hortense, sive Spinachia, dictum semine Spinoso.
  - Hortense, s. Spinachia dictum semine non Spinoso.
  - Unctuosum, sive Bonus Henricus.
- Sylvestre.
  - Longifolium Nigrum Palustre, sive Britannica Antiquorum vera. Vel Hydrolapathum Nigrum.
  - Vulgare Album folio subrotundo, sive Hyppolapathum sylvestre Album.
  - Vulgare Rubrum retuso folio, sive Hyppolapathum sylvestre Rubrum.
  - Oxylapathum.
    - Acutum.
    - Longifolium Crispum.
    - Sanguineum, sive sanguis Draconis Herba.
    - Planum Paludosum.
    - Vulgare Minus
    - Minus Dentatum,
    - Fibrosum, sive Bulapathum Plinii.
    - Tuberosum Americanum.
  - Oxalis, sive Acetosa,
    - Vulgaris, sive Rumex Canpsetinus.
    - Minor Lanceolata.
    - Lanceolata Minima.
    - Romana Rotundifolia.
    - Hispanica Maxima.
    - Vesicaria Mexiocana.
    - Annua Ocimi folia Lusitanica.
    - Annua Africana. Annua Italiaca.

Viginti septem hoc modo LAPATHI species hac in Dissertatione colliguntur, quarum omnium ad oculos meos hactenus pervenit notitio, quapropter illarum icones ad vivum delineatas, & per Libellum hunc passim sparsas hic omnibus repræsento, atque earum omnium Historiam aut descriptionem ad hujus Dissertationis calcem quàm accuratissimè exhibeo.

Neque sanè inter eas ipsam BRITANNICAM, de quâ modo agimus, hic ponere erubescam, non quoniam à DIOSCORIDE & GALENO Lapatho similis referatur; quod quomodo se habeat, infra Latius declarabo, postquam reliquorum AUTORUM testimonia de BRITANNICA scitu digna hisce attexuero; Verum ut omnium eorum Natura ac diversitas accuratiore examine ponderari, nec non à cæteris BRITANNICA ad commune commodum possit cognosci.

CAPUT VI.

De BRITANNICA Autorum plurimorum testimonia & notæ. Sub quo nomine Aëtius BRITANNICAM posuit. Quid de BRITANNICA Arabes. An Sylvestre Lapathum. Piatamano Ruellii quid. An BRITANNICA sit Betonica. An Cochlearia, &c, Oscedo Marcelli quid. Bristoris Herba quæ. An Consolidæ speciebus annumeranda BRITANNICA. Myropolarum diligentia. Plurimorum de BRITANNICA inscitia.

OMnium LAPATHORUM differentias quibusdam hactenus ignotas, ac circa eas quorundam detectos nec non emendatos errores accuratè perspeximus. Nunc autem ad Clarissimorum AUTORUM de BRITANNICA judicium atque opiniones progredior, ut multa vera, sæpè falsa & vana ab illis tradita cognoscamus.

Cæterum, libro suo septimo BRITANNICÆ meminit

nit hoc modo Doctiſſimus PAULUS ÆGINETA. βρεττανίκη. συπλικῆς ἐςὶν ἢ κολλητικῆς δυνάμεως, ὁμοίως τῷ ἀγρίῳ λαπάθῳ τὴν ἰδέαν. ὁ ἢ χυλὸς αὐτῆς τὰς ἐν ςόματι σηψεις ἰᾶται. *BRITANNICA*, inquit, *aſtringit pariter ac conglutinat, ſylveſtri Rumici facie & figura ſimilis, expreſſus ex illâ ſuccus, oris putredinibus ſubſidio eſt.* Hæc ille Vir Eximius.

Paul. Ægin. lib. 7. de re Mediâ.

ORIBASIUS autem SARDIANUS libro collectaneorum undecimo. *BRITANNICA*, inquit, *herba eſt, quæ Sylveſtris Lapathi habet folia, ſed nigriora & hiſpidiora, guſtum aſtringentem: Caulem non magnum producit, radicem nigram. Succus foliis exprimitur, qui ad ſolem, vel ignem coquitur.*

Oribaſ. lib. collect. 11. & 15.

Rurſum libro collectaneorum decimo quinto idem facultates adjungit. *BRITANNICÆ folia adſtringentia ſunt, ejusque ſimiliter ſuccus aſtringit: Itaque coctum nonnulli reponunt, ut inter ſtomatica medicamenta efficacisſimum, & quod ad putreſcentia faciat.*

Porrò, AËTIUS AMIDANUS Antiochenus Medicæ rei Autor peritiſſimus, BRITANNICAM non omiſit; nomen tametſi additum non habeat. Hic libro tomi primo hoc modo de *Rumice* ſcribit.

Aëtius l. 1. Tom. 1.

RUMEX, inquit, *tanquam caloris particeps diſcutiendi vim habet, quâ renum calculos frangit. Ex aceto illitus ſcabiem & aſperitates exterit.* Quæ Vir ille Maximus de RHABARBARO VERO ROTUNDIFOLIO dicto mihi dixiſſe videtur; utpote cujus illæ ſunt facultates propriæ, & expertæ: Cujus hic iconem, cum aliis ad vivum delineatam exhibeo, quæque mihi revera, ATHANASIO KIRCHERO teſte, *Rhabarbarum verum* eſt, ut in meâ Belgicè ante annos aliquot editâ *Plantarum Culturâ* palam ſcripſi. Inde hoc modo pergit.

Athan. Kirch. Chin. Illuſt. fol. 185.

Rumex acidus miræ virtutis eſt. Nam præterquam quod diſcutit etiam repellit. Utriusque ſemen palam aſtringit: Ut dyſenteriis & alvi profluviis conferat. Præſtat tamen quod ab acido legitur. At hæc annotata ſunt de Oxalide. Verum Rumex Magnus, quem Hyppolapathum vocant, in paludibus naſcens iiſdem facultatibus pollet ſed imbecillius. Plura de HIPPOLAPATHO rem & verba à DIOSCORIDE mutuatus non addit.

Porrò *Agreſtis Rumicis (quem μαυλαυλω, hoc eſt Nigrum Rumicem vocant) radix in vino aut aceto decocta, dentes confirmat, aut eorum dolores ſedat.*

Quorundam error.

Multi μιλᾶν, aliqui verò prius adhuc μολλῶ legunt. Sed illud jam restituisse satis sit. Hæc verò *Rumicis* species, quæ nigra est, quæ dentes decocto vino confirmat, quæque dentium dolores compescit, & abscindit, nulla planè alia est Herba, quam BRITANNICA.

Aëtii Rumex Niger, vera Britannica est.

Itaque Clarissimus AËTIUS sub *Nigri Rumicis* nomine BRITANNICAM intellexit: Ut cum bono DEO clarius infra patebit.

Avicen. lib. 2. sect. 2. c. 10. & 120. ex Gers. Cremonensis translatione.

Nunc ad ARABES MEDICOS properat & animus meus, & Stylus. Inter illos autem existimationis maximæ, Præclarus ille AVICENNA est, qui quasi primus hæc de BRITANNICA prodidit; Teste & fortè vero illius Interprete, Gentile de Fuligineo. Libri namque secundi sectione secundâ & capite decimo: Ex GERHARDI verò CREMONENSIS translatione cap. centesimo & vicesimo sic. *Berlanibi, hoc est* BRITANNICA, *quid est? dicitur quod acor vel acro. Valdè folium assimilatur foliis sylvestris Acetosa. Verumtamen est vicinior nigredini, & grossior. Operationes & proprietates quæ? Folia sunt styptica, vulnera & ulcera consolidant, membra capitis curant, succus ejus est res pretiosa, inæstimabilis, ac optima. Succus ejus etiam res est optima ulceribus antiquis, maximè quæ in ore sunt, & ad alkola. Verum hujus causâ oportet ut fiat* ROB, *hoc est succus ex eo medicatus, qui peculiariter & valdè confortat.* Hinc infert Gentilis, quod BRITANNICA Acetosa sit Nigra; cujus succedaneum semen sylvestrium Granatorum, vel Lapathum Rotundum esse potest.

Britannica Avicennæ Acetosa Nigra.

ANDREAS verò BELLUNENSIS Doctissimus AVICENNÆ Interpres hoc modo suum nobis reddit. *Bretanikin est autem busten abruzi, foliis Acetosa Sylvestris, sed nigredini vicinioribus, & magis asperis.*

Itaque perspicuè ex PAULO ÆGINETA, ORIBASIO, AËTIO, & omnibus denique Arabibus BRITANNICAM *Lapatho Sylvestri* similem esse discimus.

Primo, quis tot Autoritatibus resistere audebit? Tum quis triumphatrici veritati lubens non cedet? Proinde foliis *Rumici* similem BRITANNICAM audacter asserimus: Sed cui? *Sylvestri*. Et hic quæritur, qui sit ille *Sylvestris Rumex*, cui assimilatur? Respondeo, quod sit *Sylvestris Acetosa* ab Arabum Interpretibus quidam versa, verum GRÆCORUM & LATI-

NORUM.

NORUM OXYLAPATHUM, non OXALIS dicta. Huic igitur qualicunque *Oxylapathi* speciei ita similis est, ut Doctissimus AËTIUS eam NIGRUM RUMICEM vocare non dubitaverit: Et meo judicio quidem rectè, quoniam radix, qualis in BRITANNICA describitur, revera nigra est: Herba etiam nigra, imo adhuc foliis *Oxalidis*, qualis BRITANNICÆ foliis, nec ulli alteri è *Lapathi* speciebus similis inesse solet nigredo, nigrior.

Quamobrem ex clarissimi AËTII sententiâ atque Autoritate BRITANNICA nostra *Lapathi* species est *Sylvestris*, ad *Sativum* & *Hyppolapathum* suâ magnitudine accedens, verum aliàs *Oxalidi* persimilis, nisi quod folia, teste PLINIO, oblonga sint, hoc est, *Oxalide* longiora. **Britannica sylvestris Lapathi species.**

Hactenus quas apud VETERES, nec non fide dignos ARABES BRITANNICÆ descriptiones inveni, exposui. Nunc verò, ut ad probatos RECENTIORES transeam, tempus me vocat.

Ad hos igitur stylum meum alacriter convertam, ut depascendo tandem, quæ ipsi de BRITANNICA commentati sunt, veram BRITANNICAM cognoscamus: Et ut, hoc si fieri possit, quarundam pariter herbarum facultates, quæ utique cognitu utilissimæ & pernecessariæ sunt, enucleatè tradamus.

Hactenus nemo ex omnibus est, de quorum studiis & elucubrationibus honorificè præfatus sum, qui BRITANNICÆ tanquam bonæ DEÆ sacra arcana orbi revelavit: Id quod omnium pace dixerim, illos in re tam obscurâ expeditâ voluntate etiamsi deficiat facultas, excusationem mereri, & incertus rerum humanarum casus ingeniis ignoscendo favere.

Nolim itaque ut LECTOR hic offendatur BENEVOLUS, si attentus, dissentientes, & pugnantes inter se sententias, multumque à veritate diviantes BRITANNICÆ descriptiones, reperiat: Humanæ namque sortis venit habenda ratio, in quâ bona semper voluntas laudem, pacemque exposcit.

Itaque JOANNES RUELLIUS Suessionènsis, haud sanè indoctus Simplicium Scriptor cognitam sibi esse BRITANNICAM, passimque in Italiâ *Piatamano* vocari quidem asserit, verum neque verbis neque ullâ figurâ describit, nomine tenus indicasse satis esse putans: Quod nec in Italiâ audire nemo **Ruel. lib. 3 Cap. 77. Piatamano.**

 unquam,

unquam potuit, vulgatumque non existimo, nec eo sub nomine ullam plane Herbam cognoscere par fui: Neque ullus est Herbarum Studiosus, qui hoc nomen, nominisve Herbam agnoscit, aut exponit; quemadmodum Petrus Andreas Matthiolus Senensis apertè fatetur.

Matth. l. 4. cap. 2.

Gualterus Riff.

GUALTERUS RIFFIUS Argentoratensis Medicus sedulus Herbarum Investigator, quamvis contrarium de eo multis visum est, attamen veri studiosus suis in annotatiunculis in DIOSCORIDEM in folio Francofurti Anno 1549. impressis RUELLIO subscribit, additque ultimò, BRITANNICÆ radicem vescam esse, alioque nomine *Bistortam* vocari.

Euritius Cordus.

EURITIUS CORDUS Simesusius, natione Germanus ac Valerii parens, diligens certè suo in Botanalogico, Coloniæ Anno 1534. in octavo impresso, Medicus, *Bistortam* veram esse BRITANNICAM, docere nititur.

Joann. Agricola fol. 56.

Idem Doctissimus JOANNES AGRICOLA Ammonius fecisse deprehenditur, ut suo in vulgari Herbario superiori seculo Basileæ excuso perspicuè legitur.

Amat. l. 4. enarrat. 2.

AMATUS LUSITANUS Vir Eruditus, qui egregiè rem Herbariam suis laboribus illustravit, suis in Discoridem Commentariis æquo audacius EURITIO CORDO suffragatur, ejusque sententiam voluntariè amplectitur.

Fuchsii sententia de Britannica. cap. mihi 197. de Serpentatiis.

LEONARDUS FUCHSIUS, cui in rei Herbariæ restitutione Palmam haud pauci ex Recentioribus tribuunt, in suâ de Stripibus Historiâ Latinâ, Lugduni Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo typis excusâ, etiam *Bistortam* esse Veterum BRITANNICAM ostendit.

„ Serpentariæ vel Colubrinæ, inquit, quæ & Bistorta voca-„ tur, radices vulnera glutinant, fœtum in utero retinent, vo-„ mitum biliosum reprimunt, & dysenterias sanant. Hæc Antiquus habet Herbarius.

„ Nostræ ætatis Medici aliorum errata impudenter sectan-„ tes utriusque radices ad ea exhibent, quibus Pedacius Dios-„ corides & Claudius Galenus Dracuntium tribuunt, quod „ acre admodum est laxans, cum illa sit adstringens. Ut igitur „ errorem hunc deserant, subinde Medicos & Seplasiarios ad-„ hortor, nisi magis perdere, quàm sanare in delitiis habeant; „ sciantque suas serpentarias non aliam quàm BRITANNI-

CAM

„ CAM habere facultatem, astringendi nimirum, privatim ad „ ea, quæ in ore sunt & tonsillis depascentia ulcera, & ad omnia „ alia, quibus astrictione opus est. Folia ejus in farinam trita „ labiles dentes confirmant, Hæc ille.

Verum longè majorem hic astrictionem FUCHSIUS Serpentariis attribuit, quàm revera habent: Nullo enim pacto tam intensè, ut BRITANNICA, astringunt.

Unde contra opinionem Clarissimi FUCHSII *Bistorta* non potest esse BRITANNICA: Neque enim Fuchsius ea oris vitia novit, quæ in Stomacacce nascuntur, in quorum curatione fortissimè adstringentibus ad evicendam humidissimam & maximè saniosam putredinem opus est; quæque gravi fœtore non caret. Fuchsii error.

PETRUS porrò ANDREAS MATTHIOLUS Senensis sanè non contemnendus Scriptor de BRITANNICA hæc scriptis reliquit. „ Cæterum non desunt, inquit, qui BRI- „ TANNICAM esse censent, quam Herbariorum vulgus „ Bistortam vocant. Inter hos AMATUS LUSITANUS, „ qui meâ sententiâ fallitur. Nam licet folio Lapathi nigriore, „ non visitur tamen pilosiore, sed glabriore, lævioreque fibris „ intercursantibus rubris, & à Terrâ quadantenus cœsio, radice „ ferè brachiali, pollicari sæpius crassitudine, & coloris in ni- „ grum rufescentis, cujus usus, foliorum nullus. Hæc omnia „ in BRITANNICA desiderantur maximè. Nam hæc „ folia habet Rumicis quidem sed nigriora, & pilosiora; quo- „ rum usus est, ut & succus eis exprimitur. Radice est tenui, „ brevi, & nigrâ, cujus usum esse ullum negat DIOSCORIDES. „ Sanè videtur etiam *Leonardus Fuchsius* suspicari Bistortam esse „ BRITANNICAM, quùm easdem vires utriusque re- „ tulerit. Matth. lib. 4 cap. 2. Matthioli de Britanna opinio.

„ Ad hæc sunt alii, qui Tormentillam officinis vocatam Her- „ bam Bistortæ etiam generi asscribant, quod non facie sed viri- „ bus illi respondeat.

Cæteris MATTHIOLI verbis supersedeo, ne multa nimis nugamenta effundere me velle videar.

Interim tamen Viri illius Nobilissimi JOACHIMI CAMERARII sagacitatem hic justo præconio condecorare cogor, qui, licet Matthiolum Germanico idiomate conscriptum edi- Joachimus Camerarius citatur.

ediderit, nullibi tamen BRITANNICÆ extitit memor, eam verò dubio procul, ut Herbam in rerum Natura non amplius extantem, aut *Recentioribus*, sibiquè planè ignotam, vel illis omninò dubiam silentio prœterire voluit; Matthiolo de eâ pluribus differente.

Matthiolus culpatur.

Verum LECTOR attentus facilè intelligit, in his tam paucis graviter errare MATTHIOLUM: Primò, dum affirmat, DIOSCORIDEM negare ullum radicis BRITANNICÆ in pharmacis usum esse: Nusquam enim hoc DIOSCORIDES scripsit. Imo si Matthiolus APULEJUM PLATONICUM legisset, facilè utique aliter sensisset, nec DIOSCORIDI falsum impegisset: Ex Aëtio Viro egregio saltem *Lapathi Nigri* hoc est BRITANNICÆ usum didicisset: Tum quod *Bistortæ* foliâ nullum habere usum asserit, contra quam *Leonardus Fuchsius* de eâ prodidit, cùm maximè quotidiana experientia pro Fuchsio stat.

Apul. lib. lib. de Herbarum medicaminibus.

Rursus laudatur Matthiolus.

Verum eo nomine laudandus mihi MATTHIOLUS est, eos quoniam refutat, qui *Heptaphyllum, Bistortam*, aut *Tormentillam* dictam BRITANNICAM esse putaverunt: Atque hoc me fasce levavit: Stylum certè elegantem describendis Plantis applicuit.

Johann. Ammonius taxatur.

JOHANNES ille AMMONIUS Ingelstadiensis, Vir rei Medici, nec non sacræ Antiquititatis peritissimus in suis de Herbis Græcorum Commentariis, ni fallor, eandem cum CORDO, FUCHSIO, & AMATO LUSITANO sententiam refert, verum dum suam retinet, nec certiorem adfert, illis quoque à me annumerandus censebitur.

Tragus lib. 1. cap. 65. & 66.

Insignis verò Medici HIERONYMI TRAGI Autoritate non parum moveor, qui in suo de Herbis libro arroganter gloriatur, se omnium primum BRITANNICAM veram ostendisse.

Postea etiam *Herba*, inquit, *Divi Petri, Germanis Himmelschlussel, ad Necharum, & propa oppidum Halprun vocatur Betonica alba, vulgo Weis Bethonien, Officinis Herba Paralyseos, Otthoni Bronsfelsio Margareta pratensis dicitur*. His illis verbis id obiter addam.

HERMOLAUS BARBARUS nonnulla edidit Corollaria, quæ RUDOLPHI AGRICOLÆ Frisii sui quondam anagnostæ industriâ conscripsit, quâ de causa Epitaphiumhonori-

norificum illius manibus composuit, quod exstat, quodque debito amicitiæ benificio, ac suum erga conterraneum pietate Clarissimus ac Nobilissimus Vir VIGLIUS ZUICHEMUS *ab Aita* Heidelbergæ, ubi obiit, summâ cum laude ad æternam posteritatis memoriam illius sepulchro incidi curavit: Nunc fieri TRAGUS dicit, *quod Hermolaus Barbarus iis in Corollariis Margaritam Bellim Plinii vocat, atque eam veram esse Bellim divinat: Quamvis Laurentius Frisius Primulam Veris appellat.*

Hæc tamen, inquit TRAGUS, *ea proculdubio est Herba, quæ à* DIOSCORIDE *BRITANNICA nuncupatur, aut nulla earum omnino est, quæ ab illo sit descripta BRITANNICA.* Hactenus ille, qui Primulam Veris BRITANNICAM esse credidit. Nam omnia hic TRAGI hâc de re ex variis editionibus proferre verba, nimis prolixum foret: Quum nihil minus sit verum, ut infra latius palam fiet. Tragus quid de Britannica sentiat.

Nunc sequitur omni scientiarum genera exornatus CONRADUS GESNERUS Tugurinus, qui suo in Herbario BRITANNICAM, sed meâ sententiâ malè Vetonicam esse cum Medico Antiquissimo & Egregio ANTONIO MUSA ex Hieronymi Tragi sententia, (qui nomina Græca universa à Musa libro de VETONICA, Vetonicæ adscripta BRITANNICÆ tribuit) improvidè opinatus fuit. Contra tamen libro de Germaniæ Hortorum Stirpibus sibi diffidens, cum Cochlearia, DIODONÆI verba in medium proferens, BRITANNICAM inconsultè confundit. Gesner. hist. Plant. folia mihi 41. & lib. de stirpib. hortor. German Antonius Musa Imperat. Augusti Medicus à Trago citatur: sed quam recte, videat ipse.

Post hos Eximius ille Medicus Dominus REMBERTUS DODONÆUS Stavora-Frisius Herbarum cognitione, scientiâque Mathesios nulli non secundus, qui, migratis è vitâ Parentibus, Patriæ sedes relinquens, Mechliniæ (ubi matre propinquorum gratiâ hærente gravidâ, primas mundi oras ingressus) praxim medicam fæliciter olim exercuit, gloriæ theatro sesistit. Is in primâ magni sui Herbarii editione plurima recenset *Betonicæ* nomina, & inter ea quoque BRITANNICAM collocat: Quâ quidem in re optimè excusari potest: Sequutus enim Græca DIOSCORIDIS exemplaria videtur, quæ selectissima habentur, in quibus post Betonicam caput de BRITANNICA ponitur: Atque inde rursus de Betonicâ fit mentio, tanquam BRITANNICA Betonicæ spe- Lib. 2. cap. 10. Error Dodonæi.

cies, & Betonica BRITANNICA vocatur. Sic Betonicæ varia nomina, quæ apud nonnullos Autores obvia sunt, ponit REMBERTUS DODONÆUS. Neque enim illius est nominum censorem agere, aut de Etymologiis disputare: Quippe hoc Grammaticis & præsertim Criticis relinquendum est. Deprehensum autem postea est, illud post BRITANNICAM de *Betonicâ* caput suppositium atque adulterinum esse: ut rectè asserit Andreas Matthiolus: Ideoque Dodonæus in tertiâ sive postremâ de Herbis Commentariorum editione Antwerpianâ illud nomen prudentur omittit.

Laudatur Matthiolus.

Verum in *Cochleariæ* discriptione, quam prius *Telephium Veterum* esse affirmaverat, quorundam magnæ potiùs Famæ, quàm scientiæ Medicorum opiniones sequutus, suam rursus opinionem mutat; eamque à quibusdam quidem pro *Telephio* haberi, interea tamen PLINII BRITANNICAM videri dicit. Ut cujus decoctum ex aquâ superfluis humoribus, putridisque oris ulceribus collutione adversetur, præclarissimum quoque medicamentum privatim contra Stomacaccen existit: Verba namque illius hæc sunt.

Dodonæ. parte 4. cap. 16. editione 2. Leidensi ann. 1608. excusa.

„Het is een sonderlinge Medicijne tegen de Schorbuik, dat „van PLINIUS Stomacacce, ende van den ouden MAR„CELLUS Osedo genaamt is.

Osedo Marcelli quid.

„Quia, inquit, ferè in Frisia & Hollandia usus ejus magno „successu contra ea mala hodie receptus probatur. Hactenus ille, experientiam communem sequutus, quæ infallibilis via vulgo discendi atque docendi habetur, juxta illud ἀγαθὴ διδα„σκαλία ἡ πεῖρα, optimus magister experientia.

„Angli verò maritimis commerciis dediti, & nautæ potissi„mum Stomacace affliguntur, sive id fit Cervisiæ potu ex pa„lustribus aquis coctæ, sive ex Aëris putredine, cœlique nebu„lis, aut vaporibus, hujus nostri Instituti explicare non est: „Varia namque in utramque partem argumenta sunt. Illud „itaque nonnulli mihi retulerunt, nullum contra id mali genus „præsentius exhiberi posse remedium, quàm quod ex Coch„leariis paratur. Idcirco Cochleariam Schorbeygras vocant: „Hæc mihi certè Doctissimi Angli atque spectatissimæ fidei „homines narrarunt: Etsi Herbam hanc in Frisia nostra aliis„que locis plurimis Lepel-kruid sive Lepel-blad à foliorum simi-

„ ſimilitudine vocent: Illo tamen remedio magnam ſcio multos in morbo Scelotyrbico ac Stomacacico utilitatem percepiſſe: Decoctum namque ex lacte, vel lactis ſero præbetur. „ Equidem ejus uſum ex vino aliis exhibitionis modis longè „ anteponerem. Ita Eximius Medicus REMBERTUS DODONÆUS optimè profectò de re Herbariâ meritus *Cochleariam* non eſſe BRITANNICAM editione libri ſui ſecundâ facilè declarat, tametſi à nonnullis pro BRITANNICA habeatur. Verum etiam editione eâdem ac poſtremâ, non *Behen Rubrum*, neque *Telephium*, aut *Limonium* eſſe expreſsè narrat.

Dodonæi de Britannica ſenteniia.

Porro, protrahendos quoque in Lucem hoc loco æquum judico Viros de re Botanicâ benè meritos nec non in arte Medicâ exercitatiſſimos, PETRUM ſcilicet PENAM, & MATTHIAM LOBELIUM, qui libro Adverſariorum folio centeſimo & vigeſimo de BRITANNICA agentes hæc Poſteritati tradiderunt.

Pet. Pena, & Matth. Lob. de Stirp. Adverſar. fol. 120.

„ Primum intuenti utramvis Biſtortam, videntur illæ è Ru„ micum Sylveſtrium familiâ, quare & de Dioſcoridis folio„ rumque comparatione BRITANNICA judicata fuit. „ Sed majoris multò commendationis Antiquorum Pliniique „ elogio BRITANNICA olim fuit, quàm hodie ſit ex„ ploratæ notitiæ. Factum quippè videtur negligentiuſculâ „ recenſione, fortè & unâ immutatâ voculâ, aut ſanè labeculâ in „ radice exprimendâ, quod uſu venit noſtra & avorum memo„ ria, ut quam perditam aut ignotam duceremus, uſu tritam „ quotidiano, nomine ſub alio invulgatam familiarem admo„ dum habeamus.

„ Quare qui Biſtortam nolunt, propter radicem λεπτὴν, id „ eſt, tenuem memoratam, neque nihil penitus dicunt: Ne„ que tamen tantum incommodum adducunt, ut cum cætera „ omnia exquiſitè ei faveant tum figuræ, tum virium ſigna: „ Cum ipſi nihil æquè commodum, nedum melius efferant, ſit „ illis illicò credendum: Totum quippe diſceptationis mo„ mentum in radice vertitur: Alioqui Rumici agreſti adeò eſt „ ſimilis facie, ut non pauci Rumicem dictitent. μελάντερα „ καὶ δασύτερα ſi vellicant, in Græculâ notione trita calligant: „ Saturiora quippè & quaſi purpura nigricante, ut in Violâ,

Eorum de Britannica opinio.

„ quam μελαιναν vocant, Dioſcorides nempe, Martia eſſe folia
„ interiora innuit δασύτερα non piloſiora, neque enim de pilo-
„ ſis hic comparatio eſt, neque notio ea commoda hîc eſt, ſed
„ rigidiora, hirta, & firmiora. βραχεῖαν, id eſt, brevem, ſanè vi-
„ dere licet etiam cum Lapatho, aut minoribus collata. λεπτὴν,
„ tenuem ſanè, ut non lubet, ita invitus dico, fortè quod veriſ-
„ ſimum eſt: Aut illum minoris Biſtortæ radicem intellexiſſe,
„ quæ non admodum craſſa eſt, aut quempiam amanuenſem,
„ qui brevem radicem legiſſet, tenuem à craſſo mutaſſe παχεῖαν
„ in λεπτὴν, nempe rei ignarus, ratus id aptius congruere,
„ quia quæ ſunt breves radices ut plurimum ſunt tenues: Ta-
„ metſi ipſis etiam Autoribns eadem excidere poſſunt errata le-
„ viuſcula, humanæ Minervæ.

„ Ut ut ſit, uſus & fructus Biſtortæ nequit extorqueri illis,
„ quos viginti annos, eoque plus torſit BRITANNICÆ ſe-
„ dula diſquiſitio: Qui ſciunt iiſdem planè viribus, & longè
„ pluribus, quàm quot attribuerit Dioſcorides BRITANNI-
„ CÆ, pollere. Quarum expenſio retinet nos in eâdem ſenten-
„ tiâ cò lubentius, quod nullam planè videamus, quæ æquè
„ congruat.

Hæc illi in differentiis atque Plantarum viribus inveſtigandis ſeduli aliàs & Viri valdè Docti, verum in hâc opinione fucatâ minùs exercitati, dum pro Veterum BRITANNICA ſpecies Biſtortæ univerſas, nec non eaſdem in iis virtutes, imo & majores agnoſcunt. Verum ſi hanc cum radice oculis unquam perſpexiſſent, vel ejus folia attente conſideraſſent, aut inſignes ejus facultates uſu comprobaſſent, lubenti animo ab omni Biſtortæ & effigie admodum diverſam, & qualitate multò efficaciorem exiſtere expanſis buccis publice protuliſſent.

Præterea, ne quidem aſſequi poſſum cogitatione minimâ, Virum illum ſcientiſſimum CAROLUM CLUSIUM rei Herbariæ Peritiſſimum Libro ſuo rariorum Plantarum quarto capite quadrageſimo ſexto, cum cæteris errantem, ſuâ in opinione deceptum, pro BRITANNICA Biſtortam exclamaſſe. In quâ ſententiâ & fallitur Nobiliſſimus FABIUS COLUMNA, quondam Parentis mei per Italiam peregrinantis, Romæ præſertim, atque Neapoli fautor ſingularis, ut patet ex ejus Plantarum Hiſtoriâ.

Car. Cluſii error.

Fab. Colum. aliquot hiſt. fol. 45.

Quare

Quare veriſſime in DIOSCORIDEM ſcripſit inſignis Vir JANUS CORNARIUS Zuiccanienſi Medicus: *BRITANNICAM*, ſcilicet, *non Officina, nec Herbarii novêre, niſi quod quidem de Biſtortâ appellata conjectant.* Cornarius quid de Britannica.

Sed pàr erit, ut GUILJELMUM CAMBDENUM in Chrorographica deſcriptione BRITANNICÆ hunc in modum differentiam audiamus. Guiljel. Cambden. deſcript. Chorograph.

Infra Greenwicum, Tameſis divulſis aggeribus, quàm plurima Terræ jugera oppreſſit, quò cum annos compluſculos, nonnulli immenſis ſumptibus luctati vix molibus agendis, adjacentes agros, contra irruentes undas tueri poſſunt. Provenit hic copiosè Cochlearia, noſtris Scuruygraſſe, quam Medicorum nonnulli PLINII *BRITANNICAM eſſe volunt, quo nomine ego illius jam memini.* Hæc ille.

Sed fallitur & hic, BRITANNICAM ſcilicet *Cochleariam* eſſe ſtolide exiſtimando.

Porro, HADRIANUS JUNIUS, Vir laude dignus, non ſolum in Nomenclatore ſuo capite viceſimo quinto BRITANNICÆ meminit, verum etiam in Bataviæ Hiſtoriâ hoc modo ſcribit. Hadrian. Jun. in Nomenclat. fol. 149. Item in Bataviæ Hiſt. c. 15.

„ Sed quid immoror in fecundiſſimi argumenti materiâ di-
„ ſertus, quin tranſitum paro ad peculiaria noſtræ regionis pro-
„ pria, BRITANNICAM Herbam, ob ſingulares virtutes
„ transplantari jam cœptam & veluti mangonio corrumpi cœ-
„ lumque mutare &c. Hollandiæ itaque peculiari dono Natu-
„ ra dedit proventum lætum BRITANNICÆ Herbæ, quam
„ præſentanei remedii vim præbere in profligandâ Scelotyrbe
„ & Stomacacce, vitiis STRABONE & PLINIO notis,
„ experiuntur cum incolis exteri quoque; quibus malis den-
„ tes labuntur, genuum compages ſolvitur, artus invalidi fiunt,
„ gingivæ putreſcunt, color genuinus ac vividus in facie diſpe-
„ rit, liveſcunt crura, ac in tumorem laxum abeunt, quam
„ Herbam confines Oceano Populos Britanniæ ex adverſo ſitæ
„ velut propinquæ dicaviſſe nominis originem, PLINIUS au-
„ tumat, lapſus (ni fallor) linguæ imperitiâ, quando Herbæ no-
„ men dediſſe Ceſpites videntur, quibus aggeres vallare adver-
„ ſus Maris impetum, atque munire MAJORES noſtri docue-
„ runt: In quibus copiosè nec alibi temere provenire ſolet,
„ quos patrio vocabulo Brittas nuncupamus, in quibus natali-

„ bus præſentiorem longè efficaciorèmque Herbæ ſuccique
„ potentiam quotidiana commonſtrat experientia. Vulgus
„ Rhizotomòrum & Herbariorum Cochleariam à ſpecie no-
„ minaſſe videtur, quod in foliis oblongis & nigricantibus ex-
„ tremitas in Cochlearis formam rotundetur. Huic à liberan-
„ dis malo dentibus, quaſi Vritandiæ nominis originem aſſerit
„ GOROPIUS noſter, fingendis Etymis dexterrimus. Hæc
ille.

Verum Viri hujus Egregii pace dictum volo, eum nempe in eodem cum prædictis omnibus errore verſari, *Cochleariam* BRITANNICAM eſſe, ſuamque à Brittis, quas Ceſpites ſtolidè vocat originem, traxiſſe Leviter ſtatuendo.

Cæterum in Etymologico Græco-Latino JOHANNES qſioquè FUNGERUS hæc verba in medium adducens, hic audiendus erit.

Johan. Fungerus in Etymolog. Græc.-Latino.

„ BRITANNICA Herba, Germanis Inferioribus ſive
„ Belgis communi qorundam opinione Lepel-bladen (etſi
„ non pauci in controverſiam vocent) imprimis conducens ad
„ profligandam Scelotyrben & Stomacacen, trahere videtur o-
„ rigenem nominis ab Inſulâ Britanniæ, ex quâ in Hollandiam,
„ Zelandiam, Friſiam, & circumjacentia loca delata Lætum
„ proventum facit. Ita viſum multis Legentibus PLINII
„ veſtigia. Lapſus tamen hic, PLINIUS ſcilicet, Junio vide-
„ tur imperitiâ linguæ, qui propterea originem vocabuli de-
„ dicàt Ceſpitibus, quos patrio vocabulo Brittas vocant, &
„ quibus etiam aggerum moles vallant, adverſus impetum
„ Maris.

Hæc ille in Batavia Vir equidem doctus & naris, quod ajunt emunctæ.

„ Verum enim verò PLINIUM hic ſequi malo, quàm
„ JUNIUM, cum haud inſolens ſit Herbis à ſolo natali nomi-
„ na & cognomina imponi.

„ Tale Rha Ponticum, Abſinthium Ponticum, Conyza Me-
„ dica, Celtica Nardus, Petroſelinum Macedonicum & Tha-
„ marindus Indicarum Palmularum fructus, ne quid amplius
„ addam in re certâ & omnibus notâ. Accedit quod nos Friſii,
„ quorum lingua haud multum diſcrepat ab eâ, quæ Batavis
„ vernacula eſt, non Ceſpites, aut Ceſpitum fruſta vocemus
Brie-

„ Brieten, aggeresque non iis, sed prælongis & crassioribus fru-
„ stis ligonum operâ detritis & Terræ ablatis (Soden nostrates
„ vocant) muniamus. Ut Vir Magnus in aliquid novi commi-
„ niscendo leviter hic cespitasse videatur mihi. Hæc ille.

Qui, quasi uno saltu duos apros leviter cepisset, alterum jactando sub recti specie perstringit, ipse verò majoris ignorantiæ revera reus facili negotio cernitur: BRITANNICAM enim non solum *Cochleariam*, verum etiam ab Insulâ Britanniâ denominatam, indeque in HOLLANDIAM primò delatam fuisse, audacter confirmat: Quod tamen contrarium inferiùs clarè ac perspicuè satis docebitur.

Nec verisimile est, ROMANOS Herbam in BELGIO primò, non verò in Britanniâ repertam, quæ sui juris, nec eo tempore Populo Romano subjecta fuit, ut suis in PLINIUM castigationibus scribit HERMOLAUS, alienæ Gentis nomine quamvis confinis, appellare voluisse: Hoc enim ambitu Herbas quas invenêre suis adoptandi nominibus semper laboravit Antiquitas: Cur ergo hanc Britanniæ tribuerent, quam FRISIA Romanis demonstravit? Quare & hic fumum qui nobis vendere conatur, fumo periat. Hermol. Barbar. fol. mihi 315.

Clarissimus verò MATTHÆUS SYLVATICUS, de re Medicâ præclare meritus, de BRITANNICA capite centesimo quarto *Pandectarum* opere admodum scitè hunc in modum scripsit. Matth. Sylvat. cap. 104.

BRITANNICA Herba est, folia habens Lapathio Agresti similia, sed paulo nigriora, lanosa, gustu stiptica. Hastam verò habet longam, radicem parvam & tenuem. Folia ejus exiccantur. Succus ejus collectus in sole ponitur & siccatur, est illi virtus stiptica. Ejus succus in sole siccatus vulneribus prodest vel cancris oris & faucium cum vino, & his qui ptisim incurrunt. Quidam Lapathum esse acutum dictum. Hæc ille.

Porro in sanitatis Hortulo. qui vulgò ARNOLDO de VILLA NOVA magno sanè Medico asscribitur, fit etiam admodum elegans BRITTANNICÆ mentio: Quisnam sit AUTOR, non multum laboro, sic enim BRITANNICAM describit. Sanit. Hortul. Arnoldo de Villanova adscript.

BRITANNICA est, inquit, *Herba folia habens Lapatho Agresti similia, paulo tamen nigriora, gustu styptica. Hastam habet longam, radicem non parvam nec tenuem. Folia ejus exiccantur: Succus ejus* Tractatu de Herbis cap. 76.

colle-

collectus in sole ponitur, ut siccetur: Styptica virtutis est: Prodest vulneribus: Oris cancris & faucium cum vino, iisque qui Pthisim incurrunt; quidam dicunt quod Lapathum sit acutum. Hactenus ille.

Verum in eodem adhuc libro legitur, BRIO hoc est BRITANNICA: Et hujus tamen nomine Herba, quæ vel *Lepidium* vel *Draba* dubio procul est, describitur. Quod propterea fieri credo, quia ab effectu (quem eundem cum verâ BRITANNICA, aut consimili habet) nomen sæpissimè ac aptissimè Herbis imprimitur: Sin ab effectu, jam ut dixi *Cochleariam* ab Anglis vocari *Schorbygras*. Neque verò dissimilis est facultatis *Lepidium, Cochlearia, Draba, Iberis, Thlaspi,* & *Commune Nasturtium*; quæ propter manifestum calorem vitiosa incidunt, valdè humida, & marcida digerunt, propter acredinem, vel salsedinem putredini resistunt, absterguntque, nec non infarcta expurgant. Unde his Scelotyrbicis malis nonnunquam utiliter remedio sunt.

Postea in eodem Libro alia Herba *Bristoris* vocatur, quodque BRITANNICA sit, dicitur; quæ etiam ab effectu denominatio recta est, sed malè res accipitur; Credo etiam scriptum scriptum fuisse *Brist*; & postea, oris vitia sanat: Inde Imperitiores *Brist* & *oris* junxerunt, feceruntque *Bristoris*: Interea *Brist* & BRITANNICA hæc oris ulcera sanare dicitur: Interim sub *Bristoris* nomine aliquam *Consolidæ* speciem describi multi autumant, quæ plurimum vulsis, ruptis, fractis, ulceratis, putridisque, nec non similibus prodest: Quùm propter insignes rupta, vulsa, ac ulcerata sanandi facultates ipsa BRITANNICA merito *Consolidæ* nominibus condecorari possit. Verum de his satis.

Britannica consolidæ speciebus annumeranda.

Præterea non contemnendæ Doctissimi Medici JOANNIS WIERI Lucubrationes Salivam adeò mihi movent, ut pauca ex iis huc transferre cogar, quibus sententiam suam declarat.

Wierus æstimatur.

Iam verò, inquit, *neque Cochleariam esse eandem cum* PLINII *BRITANNICA Plantam, ut nonnullis placet, hinc præter cætera demonstratur, quod sit altera à* DIOSCORIDIS *BRITANNICA, quæ sylvestris Lapathi sortitur folia, sed nigriora, pilosiora, & gustu astringentia. Cochlearia autem rotunda, viridiora, Asaro similia, lævia, minimè hirsuta, ut nec ullo modo astringentia. Urinam etenim promovet; proinde etiam Anginæ nullatenus conducit, veluti illa, ut* PLINIUS *vult.*

vult. BRITANNICA *item habet caulem, Cochlearia verò pediculos cum singulis foliis ab unâ radice multos, quæ etiam hic ad Spithami longitudinem tendit, illius brevis est.* Hæc ille.

Ex quibus Virum hunc Clarissimum BRITANNICAM non cognovisse satis abundè patet. Profert enim, *Cochleariæ* radicem ad Spithami longitudinem tendere, BRITANNICÆ verò brevem esse. Verum hanc Doctissimi WIERI hallucinationem, quæ mox sequetur, vera BRITANNICÆ nostræ demonstratio facilè coarguet.

Huic merito JACOBUM DALECHAMPIUM æquipaparari posse statuo, qui libro Historiæ Plantarum, nono capite verò sexagesimo sexto ineptam planè BRITANNICÆ loco Plantam omnium oculis exhibet, atque in descriptione *radicem fibrosam, plurimos caules, valde nodosos, ac ad unius tantummodo pedis altitudinem ascendentes; folia verò longa, angusta, & hirsuta, nec non Flores planè luteos, Calendulæ persimiles, tandemque per Aëre evolantes* BRITANNICAM proferre narrat. Jacob. Dale-champ. lib. histor. Plantar. 9. cap. 66.

Hunc in omnibus imprudenter sequutus GUILIELMUS ROUILLIUS Vir aliàs laude dignus eandem libro suo Historiæ Plantarum nono BRITANNICÆ figuram omnibus proponens, eandemque legitimam esse ac veram Dalechampii BRITANNICAM, ante Victoriam plenis buccis Triumphum canens, tutè contendit. Verum Viros hosce Doctissimos aliás, nunquam tamen BRITANNICAM veram aut vidisse, vel cognovisse ipsa sequens BRITANNICÆ ostendet descriptio. Guiliel. Rouillius lib. hist. Plantar. nono.

Sed venio tandem ad obscurorum MEDICORUM opiniones, inter quos hodie non pauci sunt, qui *Cæpæam*, & Herbam vulgò *Becabungam* dictam putant esse BRITANNICAM, quam Doctiores hodierni *Anagallidem Aquaticam* vocant. Error multorum de Britannica

Hujus fuit sententiæ GUILIELMUS TURNERUS, qui anno millesimo quingentesimo & quadragesimo inclarescere cæpit, quùm ex Anglia profugus in Frisiam Orientalem Nordæ curam familiæ gerens, Medicam olim praxim feliciter exerceret. Verum postea sententiam suam Libro de Herbarum naturâ mutavit, *Cochleariam* BRITANNICAM esse dicens. Guiliel. Turneri de Britann. sententia.

Regnerus Pradinius Vir sanè Egregius ac conterraneus meus Regnerus Prædinius profertur.

in Græcis litteris plurimum versatus, *Cepaam* contra Scorbutum laudare solitus fuit. BRITANNICAM tamen non esse vidit, ut cui formâ viribusque nullo modo responderet.

Non desunt qui *Veronicam* BRITANNICAM esse arbitrantur, nominis quâdam similitudine decepti, sicut qui *Betonicam* pro BRITANNICA extrudunt.

Non omitto AROMATORIOS, quorum opera, peritia & Laus in Herbis & Simplium cognitione ac usu insignis est: Ut qui multarum Herbarum nomina, cognitionem & usum in integrum restituerunt.

Admiror nonnullos, qui his Viris tam diligentibus & quasi rei Medicæ conservatoribus negotium faciunt, & maledictis incessunt: Si consentire, obblandiri his, aut palpum obtrudere nolunt, non utique convitiis ad iram provocandos esse judico. Rectè faciunt meo judicio AROMATARII, quod multis sua nomina Herbis indidêre: Ne scilicet scioli & imperiti artem Medicam exerceant, ignorantiæ ab Aromatariis convicti, nullius vitæ injuriam inferre audebunt, quin potius aliò secedent, aut artem postponent: Adde huc quod MAGISTRATUS pluribus Reipublicæ curis sæpius distractus huic parti parum vacare potest. Itaque Aromatarii hoc Reipublicæ officium præstant, nec non simul promtuarium paratissimum omnis generis remediorum contra ingruentes morborum necessitates habent: Aut igitur MEDICUS praxim exercitaturus suam habeat medicam officinam ex HIPPOCRATIS DIVI præscripto, aut artis peritus Aromatariorum beneficio contentus sit, illudque EPICHARMI meminerit: νῆφε καὶ μέμνης ἀπιστεῖν, ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. *Sis sobrius & diffidere memento, hi sunt articuli vel nervi animi.*

Pharmacopolæ laudantur.

Fiet huic alioqui quod Medico Doctissimo BERNARDO DESSENIO CRONEBURGIO quondam Groningæ accidit, & quod multi alii non sine Famæ, rerumque suarum jacturâ didicêre.

Si Circulatores, Seplasiarii, & Sacchararii narthecia sua magno mortalium commodo, & summâ cum laude usibus invehunt, & tanquam Chironii Deorum hominumque *Nepenthe* prostituant. Si Jatraliptæ in foris sua magno applausu remedia

propo-

proponant, & divendant. Si Rhizotomos olim fuisse honorabiles, ut HIPPOCRATES satis ostendit; cur non honorificam AROMATARIORUM mentionem facimus? qui cum illis de Palma contendunt. Hic Groningæ profectò crepitans Betula, & mucronatum os, tum copiæ Sturiacæ cornu, ac sponsus Penelopes certatim medicamenta conficiunt, ipsamque artem ne intereat suis egregiè potionibus refocillant: Prudentes in hoc uno nimium sunt, quod dum BRITANNICAM non cognoscunt, hujus loco sumptuosas confectiones arroganter obtrudant. Æquum esse quemque ad quæstum suum callidum jubet PLAUTUS. Si qui ambitiosiores existunt, ac de BRITANNICA nonnunquam somniant, illis, quod Rhinocerotis nasum habeant, objiciatur.

Non tamen desunt convitiis infracti, qui *Consolidæ* speciem *Buglam* dictam BRITANNICÆ loco ostendunt. Alii *Symphytum*. Alii *Nasturtium Aquaticum*. Alii *Saniculæ speciem*. Alii *Prunellam*. Alii *Pulmonariam*. Alii *Pyrolam*. Alii *Linguam Cervinam*. Alii *Limonium*. Alii *Trifolium*. Alii verò *Persicariam* esse firmiter existimant, ut apud plurimos legitur. Nam Herbarum experimenta ægrotantium periculo facere à priscis temporibus huc usque usitatum & triviale fuit, deinde convenientia atque varia imponere vocabula artis est. **De Britannica multorum ignorantia.**

Sed horum omnium sententias risu verè dignas meritò rejicit, nec suam profert, præclare eruditionis atque Scientiæ Vir JOANNES BODÆUS à STAPEL egregiis suis in THEOPHRASTUM Commentariis. **Joan. Bodæus à Stapel fol. 676.**

Nec satis mirari possum, quod CASPARUS, & JOANNES BAUHINUS, nec non JOHANNES HENRICUS CHERLERUS, Viri certè de re Botanicâ præclarè meriti & Doctissimi, BRITANNICAM non cognoverint, ac pro *Bistortâ* aliorum errata sequentes Tomo tertio partis secundæ libro trigesimo primo capite verò vicesimo quinto habuerint: Quùm tot Autores evolverint, ac perspexerint, atque continuis lucubrationibus tam ingens, nec non mirandum imo planè obstupescendum tot Plantarum opus, *Theatrum* scilicet *Botanicum* tribus Voluminibus comprehensum conscripserint. Sed me admirationis vis non occupat, in illis *Helvetiæ* locis, in quibus illis Medicorum Heroës vixêre, BRITANNICAM **Caspar. & Joan. Bauhin. ac Henr. Cherler. citantur.**

inveniri veram fortè non potuisse, quùm nusquam gentium (quod sciam) nisi in paludosis FRISIÆ, TRANSISALANIÆ, GELDRIÆ, atque HOLLANDIÆ nostræ proveniat.

CAP. VII.

Chirurgi Medicis antiquiores. Quale Privilegium Medicis ab AUGUSTO *concessum. Jatraleptarum audacia, atque ignorantia. Mirandum exemplum. Quorundam superbia. Tristia ac deploranda in medium adducuntur. D.* HIERONYMI *atque* GALENI *querela. Herbarum Inventores quibus olim honoribus afficiebantur.*

QUid suis de BRITANNICA scriptis promulgarunt tam Veteres, quam Neoterici Autores, audivimus. Jam autem ad CÆSARIS munificentiam, Circumforaneorum inscitiam, nec non invidorum malevolentiam properare videor.

Prius tamen ad CHIRURGOS magnis HEROÏBUS quondam amicissimos vigilanter trânseo, & qui prius in Rempublicam Romanam, quàm MEDICI admissi sunt, stipendiaque meruêre.

Joann. Lud. Gotfrid. lib. 4. DionCass. lib. 53. Joan. Xiphilinus &c. Sueton. Tranq. in vita Augusti. Privilegium Medicorum.

Verum enim verò anno præcedente Salvatoris incunabula decimo sexto, vel ut alii paulo serius, Urbis verò conditæ septingentesimo trigesimo quinto (quùm ex distillationibus jecinore vitiato periculosè laboraret OCTAVIUS Imperator AUGUSTUS, atque jamjam ad desperationem redactus, per frigida tamen medicamenta, calidis auxilium negantibus, ab ANTONIO MUSA Medico eximio pristinæ valetudini restitutus, à Cæsare, totoque Senatu Romano benignè, magnisque donis ac muneribus exceptus fuit, inque tanti Medici æternam gloriam statuam ære in unum collato juxta ÆSCULAPII signum SUETONIO teste erexit, ipsique aureum annulum gestandi privilegium, omnibusque deinde cæteris Medicinæ Docto-

Doctoribus propter eum munificentissimè concessit) majores habiti fuêre.

Ex his hoc mihi ævo notus & familiaris fuit quidam è Chirurgorum numero JACOBUS RENEMANNUS, Vir singularis experientiæ in Chirurgiâ, ulcerumque curatione Reipublicæ Groningensi fideliter dum viveret inserviendi, qui *Artemisiæ* speciem quandam, quam nonnulli *Herbam Sancti Iacobi* (non tamen satis commodè meo judicio) vocant, BRITANNICAM esse putavit: Illâ tamen raro nisi in externis contra stigmata, & ulcera usus fuit, expertissimum alioqui Scorbuti curandi remedium habuit, cujus adhuc infra mentionem fortè facturus sum.

Sed quàm multi sunt, qui vix à limine Chirurgiam salutaverunt, mox tamen ex schedulis in aromatariâ officinâ inventis, aut aliundè surreptis Morbum Gallicum curandi artem profiteri audent. Nec rarò contingit, quod usu Decocti Ligni Guajaci nonnullos occultis morborum calamitatibus liberent, quorum tamen morborum curam nihilominus professi causas & remedia ignorant. Itaque verba sua latius extendunt, & eodem remedio Scelotyrbicos affectus curare nituntur; rem suspiciunt similem, ac si quis uno calipodio omnes calceare profiteatur.

Certè methodi saluberrimæ ignari, medendi rationem Morbo Gallico laborantibus, eandem ac Scelotyrbicis curandis existimant; cum longè diversa sit ratio.

Ficta Benigne LECTOR non refero, verum ea, quæ mihi exploratissima sunt. Nam quæ deploranda mala tales surreptitii & larvati Curatores sæpiùs commiserint, & quàm multis hic Groningæ, variisque in locis necem intulerint, hic commemorare supersedeo. Peritiores verò quidam ex Medicorum ordine quæstus causâ connivent, & ut messis eò sit fertilior, tales in plurimorum exitium exercere patiuntur. Deploranda narrantur.

MONSPESSULANENSES tamen in deprehensos curiosè animadvertunt: Asino enim impositos, convitiis, flagris, lapidibus, baculis, projectuque molossorum quæ morsu civitate quàm citissimè expellunt. Vulgò haud ineptè fertur, *Ne ultra crepidam sutor*. Externarum enim rerum jactura minor ac tolerabilior existit, ut & corporis detrimenta animæ malis sunt leviora; omni-

bus tamen malis quantum licet validè resistendum est.

Contra circumforaneos aliosque.

Quare meritò coërcendi sunt DEÆ MEDITRINÆ temerarii cultores, nec in ullam Rempublicam admittendi, ne quibus carere possumus, corporis & fortunarum omnium incommodis affligamur: Quod si unusquisque suorum saltem negotiorum diligenter esset inspector minus laboraremus: ut is quondam Enchusæ articulo proculdubio Nemesis Karulinæ trigesimo quinto eruditus, qui uxore dubiâ, an prægnans esset necne, ejus ventrem denudatum Telescopii beneficio eminus prospiciendo, & cominis lynceis oculis aspiciendo, prægnantiæ infallibilia agnoscere poterat indicia.

Inauditum exemplum.

Verum quemadmodum hic vitam suam praxeos alicujus ignaro temerè committit: Ita alter Medicinam dispari conditione temerè adhibet. Nam uni quæstus est, ut ut cadat res: Alteri præsens semper damnum. Etsi hominum plurimi adeò creduli, ac sensibus destituti reperiantur, ut verborum aucupio facilè sese illaqueari sinant: Christiani tamen pectoris non est pro pane lapidem, & pro pisce serpentem tradere petenti: Quod facere omnes videntur, quicunque vel rudes praxeos Medicinæ incognitæ facultates, vel Herbas ægris contrarias offere non verentur.

Itaque meminerint quæso & illi rerum earum ignari illud quoque PERSII. *Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.*

Ad universos sincera admonitio. Persii dictum.

Sed nonnullos adeò impudentes existere scio, ut nec præceptis, nec legibus coërceantur, vixque pœnis reprimantur; & quod juxta proverbium, *θρασὺς ἡ ἀμαθία, audax ignorantia est.*

Quamobrem quod mei est officii, non omittam, unusquisque ergo ejusmodi personatos *Clinicos*, in multorum pernitiem fatuorum præsertim natos, à se longè removeat, qui in Medicâ praxi cristam semper erigentes, illudque, cæteros calumniis clam prosequendo, animo quotidie perpendentes plenis buccis exclamant: *Nos Poma natamus*: Quasi omnia sciant, imo scire velint, quùm nullam revera experientiam, nisi ægrorum suorum deplorandâ pernitie edocti, possideant, neque etiam ab aliis Viris egregiis cum laude praxin exercentibus quicquam unquam boni viderint nec didicerint.

Satis malorum multa, propter originis nostræ peccata undique incumbunt: Ideoque incuriâ nostrâ, & humanâ insolentiâ

ea

ea ut augeamus, nisi pœnas amemus, opus non est. Lacum enim qui aperit, in eum plerumque incidit, & qui dolorem commovet, hunc in caput suum converti, nec non nequitiam proprium verticem aggravare sentit. Eleganter proinde canit HORATIUS.

Navem agere ignarus navis timet, Abrotanum ægro, non audet nisi qui didicit dare. Quod Medicorum est, Promittunt Medici. Tractant fabrilia fabri.

Contra tamen non solum olim, verum & hodierno hoc tempore fieri videmus, & qui ab omni Herbarum cognitione alienissimus est, de Herbis nihilominus quibuslibet, de BRITANNICA, de *Helleboro*, aliisque loqui, & Medicinam facere audet: Sicut rudis ille Circunforaneus, qui in Groningensis agri oppidulo, *den Dam* vulgò dicto, hospitem suum, quem stomachi infirmitate utpote ex nimiâ potatione contractâ laborantem dato *Helleboro* mox interemit, captus quidem statim à Judice, verum solo ignorantiæ titulo defensus, & dimissus, omnibus tamen *Ellebori* usum commendare, nec non propinare ausus fuit. Itaque sicut alibi de Poëtis HORATIUS: Triste exemplum.

Scribimus indocti doctique poëmata passim.

Divus HIERONYMUS, in Bibliorum præfatione ad PAULINUM, de imperitissimo, scientiam Theologicam illotis quod ajunt manibus pedibusque suâ tempestate invadente, lamentatur. S. Hieronymus citatur.

Imo GALENUS Medicorum omnium Princeps de impudentissimis Thessaliæ Medicis, fœrocissimis naturæ humanæ Tyrannis, plurimum ubique stomachatur: Ita nunquam hodie quorundam Jatraleptarum, nec non sæculi nostri Chimicorum ac Medicorum quorundam, indomitam audaciam satis deplorare possumus; qui nullo discrimine incognita loco cognitotorum habent; unde incertis casibus sine ratione reguntur, & plurimorum sanitatis sunt prædones. Verum de his satis, qui dum gloriosissimè sibi quævis arrogant, hactenus tamen veram BRITANNICAM non monstravêre. Quod ex enumeratis tot opinionibus nullius scientiæ aut solidæ experientiæ

rientiæ fulcris innitentibus palam est. Restat autem ut clarioris sententiæ explicationem ulterius prosequamur, quanquam multorum aliorum Medicorum, de Herbis plurima tradentium, ut, Nicolai Winckleri, Hieronymi Brunswicensis, Ottonis Bronsfelsii, Adami Loniceri, Valerii Cordi, Joannis Manardi, Antonii Musæ Brasavolæ, Nicolai Loniceni, Castoris Durantis, Tabernæmontani, Joachimi Camerarii, & similium mentionem non fieri: Non tamen horum operam improbo. Id verò fieri, quia nihil de BRITANNICA scitu dignum prodiderunt, eamque planè ignoraſſe viſi fuerunt, & quaſi ſuâ investigatione dignatam non cenſuerunt. Idcirco illud, quod deſideratur, nunc cum bono DEO ſupplere conabor, atque, ut meâ ſententiâ ac demonſtratione non parum gaudebunt, quicunque in manus ſumpſerint, atque hæc mea ſcripta perlegerint, efficiam.

Valer. Cord. Annot. in Dioſcor. lib. 3. c. 2.

Dubio procul non deerunt, qui operam meam tanquam frivolam, ac faſtidio dignam damnabunt: Quæ nimirum leviſſima videatur, quod exigui momenti rem & unius ſolummodo Herbæ demonſtrationem contineat: Præſertim quùm intelligunt eam exhiberi Herbam, quæ pluribus in FRISIÆ noſtræ, HOLLANDIÆ, GELDRIÆ, atque TRANSISALANIÆ locis abundè provenit, ac pedibus ſæpè conculcatur.

Ad Zoilos.

Eam igitur cùm pro verâ BRITANNICA proferri audiverint, ut nullius uſus, nulliusque ponderis pluribus viſam, ac ab optimis Rhizotomis, Herbarumque Clariſſimis PROFESSORIBUS inter LAPATHI ſylveſtris ſpeciem annumeratam haud parum admirabuntur. Naſutiores verò etiam παράδοξον (*inopinatum*) quid eſſe exclamabunt, nec à ſubſannatione abſtinebunt.

Adagium.

Interea tamen ſua lubens volentibus permitto lædoria; Atque hoc maximè Græco moveor adagio μωμήσεταί τις θᾶσσον ἢ μιμήσεται. *Citius quis reprehendet, quùm imitabitur*. Quandoquidem Regium eſt DEI immortalis munus juvare mortales, quomodocunque licet, rerumque ignotarum, verumtamen utilium ac neceſſarium uſum docere.

Quâ de cauſâ Græci ac Latini Veteres Herbarum nomina partim Diis ſuis, partim ſummis & magnificis Regibus dedicavêre: Imo ſtatuas quoque ingentes nonnullis propter unius Herbæ

Herbæ inventionem ac demonstrationem, ut plurimæ testantur historiæ, perenni orbis & seculorum memoriæ consecrarunt.

Herbarum inventoribus honos.

Si improbos etiam mercatores multi laudant, quoniam res ex orbe alieno peregrinas invehunt, quùm tamen iis carere perfacilè possumus; quanto magis laudandi sunt hi, qui res ignotas paratu faciles, & usu ad defectus humanos vehementer utiles, nec non necessarias, etiam domi natas in medium depromunt: Quorsum Indiam in medio æstimamus, & petitam è Mari Rubro medicinam haud periculoso ulceri applicamus, quùm si sciremus pauperrimus etiam quisque domi suæ nata remedia cœnet, pedibus terat, aut agris evulsa abjiciat? Quod ex Herba, quam hic ad vivum demonstro, satis apparet: Cujus cognitæ pretium inæstimabile dicent, facilè scio; neque eam amplius more solito projicient. Habeo quoque ad manus quorum exemplo me defendam.

Themison de Plantagine &c.

Themison enim de Plantagine solâ etiam vulgari Herbâ integros commentarios edidit, & Pythagoras Italicæ Philosophiæ Princeps unum *Scyllæ*, alterum *Brassicæ* librum destinavit. Quod & Democritum, Marcum Catonem, nec non ævi ejusdem alios quibusdam de Plantis fecisse legitur. Quos postea secutus fuit C. Valgius Vir eruditione Clarissimus, qui de Herbis seorsum imperfecto tamen volumine Divo Augusto dicata plura quoque scribere tentavit, quamvis apud Latinos in eodem studii genere multum profecit Pompejus Lenæus, magni Pompei libertus ex promptuario Mithridatis edoctus. Magnus enim Rex ille pro ingenii sui magnitudine materiæ peculiariter medicæ curiosus, ab ingenti hominum numero Imperio suo subjecto singula exquirens, illorum commentariorum scrinium, exemplaria, effectusque suis in arcanis à Romanis devictus reliquit, quibus vitæ non minus illa quàm Reipublicæ profuit Victoria.

Pyrrhus Castriotta de Rhaphano.

Non mirum proinde, ut reliquos transeam Viros Illustres, ne ultra decentiam verbosius rem prosequi videar, quod Pyrrhus Castriotta Civitatis Sancti Angeli Marchio de *Rhaphano*, sicut etiam Andreas Vesalius de *Radice Chinâ* antea vix notâ, singuli singulos libros conscripserint atque ediderint.

Tanta est autem hujus studii vis, ut ei plurimarum præclarissimarumque Plantarum, nec non materiæ medicæ restitutionem, potissimum debeamus.

Sic FABRIANUS *Bacharim*, LUCAS CHINUS *alteram Mespili speciem*, GUILIELMUS RONDELETIUS *Eupatorium Mesueum*, AMARANTHUS Neapoli *Tithymallum arborescentem*, PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS *Oxyacantham*, aliique alias pristino usui Herbas immortalitatem beneficio demereri studentes, restituerunt: Pro quibus magno sanè errore in Pharmacopæorum officinis Herbis diversis utebantur.

Sic ego nunc in Lucem rursum veram BRITANNICAM, diversis in Galliæ, Angliæ, Germaniæ, aliisque Terrarum Orbis patribus ante non paucos annos sedulo à me quamvis frustra quæsitam, memorabili Majorum exemplo ductus, erui.

Quamobrem eam nunc eo honore si digner, ut ei Commentariolum lucubrando destinem, haud, ut spero, Candidis & Veritatis Studiosis omnibus erit ingratum. Improbis, & garrulis hominibus, bonorumque fucis, ac sinistris insidiatoribus, nec non Hostibus, Gigantum, Cerberique ossa perpetuò radendâ relinquo.

Placeat igitur hoc meum studium, munusque meum, quo charæ meæ Patriæ (cujus amori imputo, si quid in laudandâ juvandâque eâ profusior fortè existo) FRISIÆ olim usitatum ac adversus Endymicos morbos certissimum, naturale, sine omni fuco, idque vivum atque domesticum remedium trado.

CAPUT

Caput VIII.

BRITANNICÆ inventio quo modo facta. Plantago Aquatica à Themisone celebrata quæ. Plantarum cognitio quàm sit difficilis. Quo die BRITANNICA inventa. Moer, Broek, & Veen quid. Veneti, Vindelici, Vena, Venenum, Venus, & Venetia Urbs unde dicta. BRITANNICÆ Terræ Aquarum color, vitium, & emendatio.

Consideratis prædicti Capite accuratè contentis, ad BRITANNICÆ tandem inventionis modum, ejusdemque Terræ Naturam, atque Nominum derivationes, nec non Aquarum qualitates deveniendum puto.

Enim-vero priùs mihi referendum hic esse existimo, quomodo ad BRITANNICÆ nostræ cognitionem pervenerim. Quomodo Britannica sit inventa, ac cognita.

Est Herba, quam Seplasiorum vulgus *Barbam Sylvanam* (meo judicio malè) vocant, alii *Plantaginem Aquaticam*, quamque alii *Alisma* esse existimant.

Hanc Nobilis Matrona *Helprichia* Cnipensium Godensiumque Domina in Orientali Frisia mihi quondam summoperè contra Scelotyrbem, cognataque Symptomata commendabat, quo tempore Equestris ordinis Viro in pago Oldersummano per tempus aliquot commoranti, oculorum vitio Laboranti opitulabar; quem aspirante DIVINI NUMINIS gratiâ ab eo malo, & simul ab iliaco affectu, quo gravissimè affligebatur optimè brevi temporis spatio liberavi; atque inde per annos aliquot sequentes benè habuit.

Interea igitur Matrona illa verè Nobilis illic præsens inter alia narrando mihi profitebatur, suâ in jurisdictione acerbè, magnoque quasi contagio *Stomaccen, Scelotyrben*, & tibiarum maligna, vermiculosaque ulcera undique grassari, quæ vulgò *de Haarworm, de Vlegt* &c. vocant; contra quæ mala post plurima adhibita remedia, atque adeo Balnea naturalia, nec non artificialia tàm humida quàm sicca, etiam quæ in furnis fiunt, frustra

omnia à se esse tentata asserebat, ideoque illâ uti proposuisse, quam ab aliis sæpenumerò valdè commendatam, & inter alias Herbas contra vitiâ prædicta cæteris præferri audiverat. Proinde scilicet sicut prudentem, ingeniosam, atque Herbarum studio deditam mulierem decet, illius PLANTAGINIS AQUATICÆ plurimis in ægris jam se fecisse periculum palam profitebatur.

Sed dicam nunc, quod in fœminâ extremè ex *Scelotyrbe* decumbente, & propemodum macrasmo consumptâ illius HERBÆ vires experta fuerit : Exhibuerat autem Decoctum cum Aromatibus calidis, ut *Zedoariâ*, *Maro*, *Croco*, *Liquiritiæ* pulvere, & *Gentiana* radice ex vino Hispanico per plurimos dies quantitate convenienti : Credibile est bonum eventum non defuisse, quin imo fœminam aliquam rectè fuisse curatam. Ipsam deinceps felicissimè in multis contra STOMACACCEN & SCELOTYRBEM, similiaque pathemata per empiricam figurationem hâc usam esse Herba. Quamobrem instabat, neque inportuniùs nonnunquam urgebat,ut eâdem Herbâ in curanda NOBILIS illius prædicti sui consanguinei ægritudine uterer; utpote quem haud ineptè, propter certa quædam signa, etiam ex parte Scelotyrbe laborare conjiciebat.

Plantago Aquatica Major examinatur.

His equidem haud temerè persuasus in ejusmodi curâ fœminæ non esse fidendum, HERBÆ illius descriptionem attentius considerare, viresque saporis gustu accuratius explorare cœpi.

Interim illam ceu quandam ARTEMISIAM REGINAM veram mihi demonstrasse BRITANNICAM sperabam, quam diuturnis molestiis in variis Terrarum partibus tam cultis, quàm incultis, neque ullibi in Hortis indefessus quærendo, invenire hactenus potueram; tacitus itaque præ nimio gaudio exultabam, ut qui modo haud vulgarem thesaurum reperissem.

Magis namque unius HERBÆ utilis præsertim, quàm multarum pecuniarum inventione delectatus semper fui, & adhuc sum; ad quem sanè ipsam DIVINA benignitas artificii varietate, elegantiâ, & amœnitate hominem quoque reluctantem sæpiùs invitat.

Neque sanè parvum erat certum FRISIÆ, omnisque tractus

ctus CIMBRICI Endymicorum morborum addidisse repentè.

Quamobrem Herbæ dictæ BRITANNICÆ Sylvanæ formam quam diligentissimè, eo ipso die Junio in mense omnibus suis numeris absolutam inspexi: Verum in paucis eam BRITANNICÆ descriptioni convenire animadverti, nec non in præcipuis eam discrepare facilè notavi. Quare ad ipsam experientiam me velle descendere, & infirmis ex Scelotyrbico malo decumbentibus decoctum aliquod exhibere lubens proposui: Idque tamen eo modo, ut etiamsi res non benè succederet, non tamen noxæ foret: Rursum nullum indubitatum, magnumque effectum, BRITANNICÆ peculiariter attributum expectans, quo certò affirmare liceret, Herbam hanc suâ antipathiâ illos curare morbos, & ne optato successu frustratus operam luderem, quænam illa esset HERBA, an vera ANTIQUORUM FRISIORUM BRITANNICA, non alia, & quibus prædita foret facultatibus, inquerire non destiti.

Optimè enim à VETERIBUS proditum esse, suâ Naturâ BRITANNICAM astringere, sciebam. PETRUM ANDREAM MATTHIOLUM præterea scribere, hanc quoque *Aquaticam Plantaginem* astringere: Deinde REMBERTUM DODONÆUM, GEORGIUM HANDSCIUM Pragensem Medicum haud contemnendum, aliosque plurimos eandem huic *Plantagini* facultatem attribuere, sicut & aliis Plantaginis speciebus, privatim verò Doctissimum notare DODONÆUM, hanc *Aquaticam* peculiare illud obtinere, quod Lib. 2 cap. scilicet applicata Hydropicorum tibiis folia ex ventre aquam 30. in add. in tibias derivent, præsertim verò si viridia applicentur: Quâ de causâ, Herbam hanc modici caloris cujusdam esse participem, conjicitur; cujus nomine àquam, aut aquosos humores, humorumque ichores attrahere possit.

Folia namque *Betæ, Hederæ, Brassicæ, Plantaginis, Ebuli, Sambuci, Nicotianæ*, nec non LAPAHI VULGARIS ex papulis, pustulis, factisque cauterio poris, & exulceratis Eresypelatibus apposita purulentiam ichorosamque materiam extrahunt. Unde omnibus illis calida quædam vis quamvis multæ frigiditati immixta, sicut etiam ANAGALIDDI, attribuitur, quæ

eâdem de causâ ſpicula extrahit, & vaporoſas oculorum materias digerit, ac lachrymantibus quoque oculis prodeſt.

Ego potius aquam detrahendi vim ex ventre in tibias *Flammulæ*, & *Clematidi alteri*, hujusque ſpeciebus aſſignarem; utpote quarum hoc eſſe experimentum, non illius, faterer.

De plantagine Aquatica quorundam opinio. Plin. lib. 20. cap. 8.

Nonnulli verò hanc *Plantaginem Aquaticam* eam eſſe exiſtimaverunt, quæ à THEMISONE tantoperè celebrata eſt, ut de eâ integrum librum conſcripſerit: De quâ re inter cætera teſtis PLINIUS capite libri vigeſimi octavo hæc tradit ſequentia.

Naſcitur in humidis multo efficatior; vis ei mira in ſiccando denſandoque corpore cauterii vicem obtinens; nulla res æquè ſiſtit fluxiones quas Græci Rheumatiſmos vocant.

Fuchſii contra nonnullos ſententia. cap. 12. de Aliſmate ſive Plantagine Aquaticâ.

Ad hæc non parum LEONARDI FUCHSII me movet Autoritas, qui ſuo capite duodecimo varias hâc de Herbâ opiniones concepit, & contra aliorum ſententiam, eam aſtringendi vi pollere, negat; id autem non ſine ratione, quemadmodum alias latius demonſtrabo.

Neque verò in hâc Herbâ inſignem nigredinem, neque folia adeò obſcurè vireſcentia, nec denſa, neque adeò oblonga deprehendere poſſum, ut hinc propria deſcriptionis nota petita aliquid certitudinis ad manifeſtationem illius conferat, ut pro verâ BRITANNICA habenda ſit.

Porrò radicis nigredo exigua, foriſque tantummodo obducitur, & quæ leni ablutione facilè ſeparatur: Terræ potiùs in quâ creſcit, aſperſione vel tincturâ, quàm propriâ Naturâ contingit: Multis enim in locis hujus *Aquaticæ Plantaginis* radices non LAPATHI vel BRITANNICÆ modo craſſas, verum planè fibroſas, intus & in ſuperficie quoque albas omninò vidi; quùm alioqui ſemper ſint albæ, ac Naturâ tenues & numeroſæ: Ita breviter & manifeſtò deprehendi, quod longè & plurimum ab omnibus LAPATHI ſpeciebus, quibus BRITANNICA aſſimilatur, abſit prorſus quoque adſtringens facultas in eâ deſideratur; tantum igitur abeſt, ut ipſo guſtu nulla deprehendatur, nec ad putreſcentia corrigenda idonea ſit; ergo multo minus putreſcentia ſanare, nervos humiditate diffluentes vel reſolutos, ut in Scelotyrbicis fit, atque laxa oſſium ligamenta, ipſa etiam oſſa putrida exſiccare, corroborare & conſolidare valebit.

Hinc

Hinc firmiſſimè concluſi, hanc *Aquaticam Plantaginem*, ſcilicet *Majorem* nullo modo BRITANNICAM eſſe: Etſi à Generoſâ Godenſi Dominâ mirum in modum contra Scelotyrben & Schorbutum commendata haberetur, & apud multos BRITANNICÆ nomine, ſicut & *Cochlearia* veniret.

Hiſce tamen auſpiciis faventibus, diverſis in locis tam paluſtribus quàm FRISII maritimis omne Plantarum genus ſedulò perſcrutari aggreſſus ſum, nullumque planè inexcuſſum omiſi, nullis quoque ſumptibus, vel laboribus gravatus fui, verum omne ſtudium, omnemque operam adhibui, ut hanc BRITANNICAM Herbam in LUCEM rurſus revocarem. Quod ſi idem & alii quoque facerent, non ſuæ tantum, verum & aliorum mortalium vitæ conſulerent, deque poſteris præclarè mererentur, atque hinc præterea FAMAM aſſequerentur æternam.

Siquidem ejuſmodi beneficium poſteri cum laude Autoribus perpetuò acceptum referrent. Hoc tamen mihi ſi non licuit, id ſaltem quod potui omni ſtudio, atque induſtriâ præſtare conatus fui; juxta illud, *quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis*: Rurſum, *Vitulâ meâ niſi araſſetis, non inveniſſetis*: Nec falsò joculari jactatur adagio, *Vaccas lac dare non propter cornua, verum illas mulgendas eſſe*: Scriptum enim eſt, *Petite & dabitur vobis.* Matth. 5. Jud. 14.

Quemadmodum è molli lecto veneranda non ſurgit ſcientia; verum aſſiduo labore parta triumphat: Sic HERBARUM cognitio, ut pluribus viſum, non adeò facilis eſt: Eget labore, peregrinatione, diligenti inſpectione, nec non plurimarum PLANTARUM collatione.

Herbarum cognitio multo labore acquirenda.

Quùm verò auſpiciis res cepta malis benè cedere neſcit: Verum fælici quæ ſunt omine facta juvant, neque rei Herbariæ delectatio ullum inquiſitionis tædium ſentit: Itaque non prius ab hoc incepto deſtiti, quàm cùm votis dexter eventus ſatisfeciſſet.

Cum enim viderem noſtræ ætatis homines in iiſdem, in quibus antiquæ, atque etiam in majoribus vitæ periculis verſari, nobis tamen deeſſe veram illam, ac generoſam VETERUM Friſiorum BRITANNICAM, quâ ſe à tot miſerrimis cru-

cruciatibus expeditè liberarunt omnes olim Romani, CAJO JULIO CÆSARI, cæterisque ROMANORUM IMPERATORIBUS hisce in PATRIÆ locis militantes, ingenui; Studiosæ tamen intentioni fœlicem successum respondisse tandem paucis enarrabo.

Anno Salutis nostræ millesimo sexcentesimo septuagesimo secundo ex paternâ meâ GRONINGENSIUM Civitate ad febricitantis curam in pagum *Wester-broek* dictum, medium miliare Germanicum aut paulò plus ab Urbe Orientalem Cancri Tropicum versus distantem vocatus, partim naviculâ, partim Andabatarum more eò profectus fui. Accidit postea eo ipso die, nono scilicet mensis JULII, quo hostem Urbi nostræ appropinquare ab omnibus nobis obviis rumor non falsus spargebatur, dum interim, ægro relicto, navigando varias in fossarum marginibus enatas Herbas in hortum meum transferendas perlustrarem, inter alias Herbam ex obscuro virore nigricantem quasi, & LAPATHO effigie non dissimilem, antea à me quidem sæpiùs visam, sed non suo in natali loco cum semine & adhuc quibusdam flosculus onustam, conspexi. Ideoque statim naviculum ad fossæ marginem appellare & Herbam ut penitus novam unà cum radice quam studiosissimè evelli jussi, posteaque hanc valdè nigram esse radicem curiosè contemplavi, deinde egregieè lotam, suum tamen retinere maximè ex parte colorem sensi, digitosque nigredine quâdam inde tinctos fuisse deprehendi, à me quoque degustatam, incredibili astrictione præditam esse cognovi, ideoque hanc veram & legitimam Antiquorum Frisiorum esse BRITANNICAM non dubitavi.

Quo die Britannica fuit inventa.

Cum verò hostem paulò post eminus propius accedentem & à præmisso jam equitatu meum quasi latus prementem conspicerem, ne in illius manus devenirem, domum, varias mecum PLANTAS nihilominus deducens, illarumque foliis in proximæ VICTORIÆ Symbolum pileum exornans, properavi, atque ita trophæis quasi splendidus Urbem incolumis ingressus sum.

Britannica Victoria nostræ indicium.

Est autem ager ille ex parte incultus, & palustris, ex parte verò planè cultus, & Terra nigra: Quæ vulgari idiomate *Moer* vocatur, unde nomen *Moeras* deducitur, quod paludosam Terram

Terram profundam, veſtigiorumque impatientem indicat, ille *Broek*: Unde pagus WESTER-BROEK nuncupatus eſt.

Utriuſque nomina LATINI parum deflexa retinuerunt, ut MORINORUM & BRUCTERORUM. Qui *Bructeros* eos eſſe putant, quos nunc *Pruſſenos* vocamus, longè meo judicio errant. Bructeri non ſunt Pruſſeni.

Quod ſi Terra paluſtris quidem, verum humidior & altior variique coloris ſit, tum VEN & VEEN appellatur.

Unde olim VENETI & HENETI denominationem ſuam ſortiti, atque à Belgis, anno Urbis conditæ centeſimo ſexageſimo ſexto, & ſequentibus, in ſinu Adriatico commigrantibus geniti ſunt, atque inde, ut rectè STRABO narrat, ſuam originem referunt. Quinimò à *Venâ*, quod alibi ut *Viena* plenius pronunciatur, deductum eſt nomen *Vend*, *Vind*, & continuâ derivatâ compoſitione, deſcendit hinc appellatio *Vindelici* vulgò *Vendelen* dicti: *Venen ende Elen*: *Vien die an de El leggen*: Ut hinc *Vendelis*, & Latinis *Vindelici*, qui Vindelicorum adhuc in Friſiâ Orientali verè Saxonicâ Pagus reſtat, hodiè à *Vienâ* & *Morâ* nomen relinquens, diiturque VIENMORA, hoc eſt Pagus VENETORUM & MORINORUM, & alius *Wimora*, qui non longè abeſt à quodam monaſterio Dunenbroek BRUCTERORUM, quamvis ab omnibus hoc tempore corruptè admodum *Wener* vocitetur. Verum nominis *Vena*, *Venna*, *Vienna* Civitatis Auſtriacæ, & *Viena* Allobrogum rationem reddere, non eſt hujus loci. Veneti, unde dicti, & Vindelici. Strabo l. 4.

Quinimo *Vena* in humano corpore LATINIS nominatæ ab eâdem dictione originem ſuam traxiſſe videntur, & *Venoſus*, *Venenum*, *Venus*, *Venerea*, atque ipſa *Venetiarum* Urbs. Cujus Terra, ut hæc noſtra, olim Naturâ verè humida, elevata, plana, *Venea* ac *Morina* extitit, imo hodierno hoc die, ut & aliis diverſis in ſinus Adriatici partibus, ejuſmodi etiamnum extare conſpicitur, quam ſummâ ſabuli copiâ miſtam, ædificationi tandem primi ejus Conditores, Anno Chriſti quadringenteſimo quinquageſimo ſecundo, Hunnorum in Italiam derepentè irruentium inauditâ tyrannide, VALENTINIANO Tertio Imperante, aliorumque Bellorum iniquitatibus eò ut locum in tutiorem pulſi, & à BELGIS in coloniam deducti, aptam Venarum, Veneni, Venetiarum, &c. nominum origo.

L fece-

Vide Strabon. lib. 4.

fecerunt. Cujus quoque incolæ *Veneti* tempestivo Naturæ instinctu revera venerei sunt, & pulcherrimas, militares, Neptuniadas, Martis filias, & validas fœminas verè AMAZONES dictas habent, non ab eo quod sint sine mammis uxores, nec ideò quod pauperes tanquam sine mazâ, nec quod filiarum Sauromatarum, quos *Amatsons* vulgariter vocari existimant, ut scriptis prodere dignum censuêre ineptuli: Sed ab eo quod sint *Viragines*, & filiorum procreatrices.

Aquarum Veneæ Terræ color.

Hippocr. lib. de Aëre &c.

Terra quoque omnis generis venenatis animalibus, ut serpentibus, viperis &c. nec non Herbis scatet: Neque ipsæ Aquæ veneni vitio carent, ut rectè PLINIUS notavit: Effuunt nigræ alioqui subdulces, & ni defluant summam putredinem redolent, ac variis coloribus infectæ conspiciuntur, nunc subrubræ vel luteæ, nunc auricolores, nunc cœruleæ, ÆSTATE præsertim & quatenus Arborum umbras habent: Alioqui exiccantur, vel muscum obducunt: Ex harum potu lienes magni haud dubiè generantur, quorum libro de Aëre, Aquâ, & locis, ac libro prædictionum secundo meminit Divus HIPPOCRATES.

Tenuissimæ Cerevisiæ genus est, quod à Groningani *Kilisit* dicitur.

Talium tamen Aquarum vitium decoctione ad dimidias partes emendari PLINIUS Autor est. Ipsa certè experientia idem quoque testatur. Siquidem *Bara, Coita, Kilisita*, hoc est, Celiæ fictæ, *Catera, Clunia, Muma*, vel *Momme, Broihana*, & quocunque alio nomine dicuntur Septentrionalis POPULI SAXONICI Cerevisiæ, ex Aquis decocti potus; quandocunque fiunt ex Aquis benè, vel usque ad dimidium ferè decoctis, vitiosâ illâ facultate carent, præterquam quod ex mixturâ vim largiore haustu inebriandi habent, sin minus satis decoquantur Aquæ, varios generant morbos.

Verum de Aquis, Cerevisiisque scripserunt quidem plurimi, res tamen nondum satis explicata mihi videtur, multaque de iis adhuc dicenda restant de quibus suo tempore cum bono DEO, latiùs.

CAPUT

Caput IX.

Veneæ Terræ natura. Tophacea ab Antiquis dicta. Tophus, & Tophacea Terra quid. Quæ inter Tophum & Pumicem lapidem differentia.

AUditâ Veneæ Terræ, aliorumque nominum origine, par erit nunc, ut illius Naturæ proprietates, & quid de TOPHO notarunt Antiqui investigemus.

Porro ergo VENETICÆ illæ TERRÆ quâ parte ficciores & calidiores existunt, quâ potissimum Austrum versus vergunt, æstivo tempore Serpentum, Lacertorum, similiumque animalium copiâ indubitato venenatæ humiditatis indicio scatent. Tum quædam sunt VENETICÆ TERRÆ, quæ exiccatæ optimum igni fomentum & materiam præbent: Autorum aliqui hanc alendo igni aptissimam, & usitatam Terram Bituminosam, atque sulfuream, alii carbunculosam existimant, ac Anthracitem THEOPHRASTI esse divinant, alii paludanam vocant. Venetica Terra ad ignem efficiendum apta.

Ita nec dum de vero Veneticæ Terræ nomine inter Autores constare video, neque quisquam hactenus mihi exponere potuit, qualis nam ea Terra, & quo nomine PRISCIS AUTORIBUS appellata sit.

Quamobrem tamen quid ego illâ de Terrâ sentiam, breviter, publico non invidendo; hic aperiam.

PLINIUS libro decimo septimo capite septimo hæc profert. *Terras Gallicas Britannasque locupletantes cum curâ dici convenit. Duo enim genera fuerunt: Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ingeniis: Est enim alba, russa, columbina, argillacea, tophacea, arenacea.* Hæc ille. Plinius citatur.

Ubi Tophaceæ Terræ meminit, Plinius Naturam ejus indagare placuit. Itaque invenio eundem AUTOREM hanc Terram simpliciter quoque libro tricesimo capite tertio *Tophum* appellare.

Aqua, inquit, *semper dulcis in argillosâ Terrâ, frigidior in Topho; namque & hic probatur. Dulces enim levesque facit & colando continet sordes.*

Pontanus de Topho. PONTANUS autem *tenuem vocat Tophum, & per quem facilè Aqua resudat.* Unde sic canit.

Rivulus è tenui manat Topho.

Quanquam *Tophus* hic multis viris DOCTIS πῶρος Asperi Lapidis genus dici videtur, qui facile in arenam deteritur, aut resolvitur; & de quo haud minorem Gentium Commentatores OVIDIUM libro tertio Metamorphosis locutum esse arbitrantur, quùm ait:

Ovid. lib. Metam. 3.

Et levibus Tophis nativum duxerit arcum.

Sed tamen quàm rectè illi sentiant, & HERMOLAUS in castigationibus Plinianis hunc locum exponat, alibi clariùs docebitur.

Statius lib. Sylv. 4. Est enim *Tophus* sordidus STATIO libro Sylvarum quarto dictus, ubi inquit.

Cocto pulvere, sordidoque Topho.

Tum verò etiam nigricans in secundo juvencarum ventre Tophus est, nullo pondere, agrè parturientibus remedium singulare, si Terram non attigerit, ut PLINIUS refert, & ipsemet experientâ constat.

Haud dubiè *Tophus* hic à similitudine & naturâ, quam cum Terrâ Tophaceâ habet, nomen obtinuit.

Neque contemnendum est, OVIDIUM tenues Tophos vocare, & PLINIUM referre juvencæ *Tophum* nullo esse pondere, *Tofumque* sordidum à STATIO appellatum.

Tophum certè Terrâm esse levem, mollem, & pilositate quadam muscosâ cohærentem intelligo.

Quare cum Aspero lapide in arenam friabili, contra multorum opinionem, nihil habere similitudinem convincitur.

Neque scio an ulla sit Terræ species, quæ *Tophi* in secundo ventre juvencæ enati similitudinem magis referat, quàm TERRA VENETICA, quo loco siccior, vel æstivo Sole exiccata est.

Primum Argumentum quo probatur Venedicam Terram *Veenaarde*

Invenitur levissima, minus levis, & quæ nigricans ponderis aliquid habet: Quin ex pondere de ejus bonitate & soliditate conjecturam faciunt, ut quæ exiccata ignem diutius alat. Nam quæ levissima est, in flammam & cinerem facilè abit.

Verum

Verum illud manifestò erroneum eſt, quod ſcilicet pumicem vel pumicoſum lapidem *Tophum* eſſe ideo nonnulli arbitrantur, quoniam propter tenuitatem nec non continuam apparentem raritatem multis *Toſſteen* vocatur: Idem enim pronunciatione *Toſſteen*, ac Tophum Lapidem, denotari putant. **vulgo dictam, veterum eſſe Tophaceam terram.**

Verum PLINIUS perhibet, per *Tophum* aquam percolari, id quod per Pumicem non fit. Nam in ſe aquam abſorbet, tranſitumque poſtea denegat: Unde operoſis ſtructuris & molibus contra aquas inſumitur, ſicut & puteolanus pulvis, vulgò *Sement* dictus. **2. Argum.**

Atqui *Venetica terra* natura rarâ eſt, humoribus inſtar ſpongiæ repletur, ac intumeſcit. Unde STATIUS haud ineptè ſordidum Tophum denominavit, tanquam ſordes, terreaſque Aquarum partes retinentem.

Porrò PLINIUS inquit, illam è contrario æſtu exiccatam contrahi; tum frigidores quas continet, quaſque remittit, dulces & leves aquas reddere, quia colando ſordes continet, hasque colando ſeorſim remittit, quâ de cauſâ puteorum lateribus inducitur.

Sed nemo Autorum omnium, quos equidem legi, talem vim Pumici attribuit: *Topho* autem eam omnes aſſcribunt.

Deinde Autorum ſcripta docent, aliud *Pumicem*, aliud *Tophum*. Sic enim SIDONIUS ſcripſit. **3. Argum.**

Hic ſcabri fuſus ſub Pumice Tophi.

Atque idem rurſus alio loco.

Saxa nec exeſum ſupplebunt marmora Tophum.

Præterea, *Tophacea terra* ſuo tempore & paulo ante exerceri cœpit. Illud autem, quod Tophacea Terra coli, curari, & frumento conſeri cœpit, ſignificare vult. Ita enim VIRGILIUS ſæpe exercendi vocabuli ſignificatione uſus eſt, ut in Georgicorum primo. **4. Argum.**

At ſi triticeam in meſſem robuſtaque terra
Exercebis humum, ſolisque inſtabis ariſtis.

Et Georgicorum ſecundo:

 Semi-

Seminibus positis super est deducere terram
Sæpius ad capita, & duros jactare bidentes
Aut presso exercere solum sub vomere & ipsa
Flectere luctantes inter vineta juvencos.

Et eâ in significatione frequens est apud reliquos Autores vocabuli exercendi usus: Sed ne Grammaticorum schedas excutiamus, hic addere plura supersedeo.

Verum pumicosus ille aut Asper lapis coli non potest, neque Sementi idoneus est, neque usquam quod scio ad sationem exercetur. Omnem enim succum ebibit, quo ipsum Semen injectum ali debet; neque in solido sicco quicquam provenit: Palustris autem Terra, quam vulgò *Ven*, sive *Veen*, id est *Vena*, ego nunc VENEAM, vel VENETICAM voco, felicissimè pluribus in locis exercetur, præsertim ubi subpinguior, pauloque solidior, nec non fossis, sulcis derivato humore siccior est; conseritur Avenâ, Ferragine, Secali vulgò *Rogge*; eoque cereali, quod nonnulli *Tragotrophon*, aliis *Erysimum*, aliis verò *Panicum* vel *Frumentum Sarracenicum*, & popularibus *Boekweite* vocatur: Inde *Brumali tempore* illato omnis generis fimo, & stramine putrido lætificatur.

5. Argum. Huc quoque VIRGILIUS libro Georgicorum secundo respexit, ubi eandem Terram *Tophum* vocat: Hoc enim modo canit.

Vix humiles apibus casias roremque ministrat
Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris
Creta, negant alies æquè serpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curvas præbere latebras.

Etenim hæc sola VIRGILII Autoritas quintum mihi argumentum est, quo persuasus sum, *Veneticam Terram* nostratem palustrem, & sationi aptam, paratamque, Tophaceam esse. Quin ut supra attigi, virides, nigrosque diversi generis Serpentes & Lacertas occultare, nec non illorum matrem, nutricem, & sinuosis in lateribus conservatricem existere. Pumicosi interea aut Asperi Lapides Serpentes non admittunt, nec alimenta præstant; quemadmodum Venetica hæc Terra, & quæ cretacea mollis, friabilis, nec non exesu facilis est.

Non

Non parum quoque ad opinionis meæ probationem ſtatuminandam facit, Terram illam etiamnum apud FRISIOS meos præſertim, quæ levior, & ſpongioſior eſt, *Tofland* vocari. 6. Argum.

Huic ſeptimum addendum eſt argumentum, quod ex ipſis PLINII verbis colligitur. Ille Naturalis Hiſtoriæ libro decimo ſeptimo capite quarto ſic ſcribit. 7. Argum. Plin. lib. 17. cap. 4.

Nam Tophus *ſcaber naturâ friabilis expetitur quoque ab Autoribus.*

Ex inſtituto PLINIUS ibi de Regionum & Terrarum qaalitate agit; Terriſque Tophum annumerat, ut ex ſequentibus patet. VIRGILIUS & quæ *Filicem* ferat non improbat. Salſæque Terræ multo melius creduntur, ab animalium innaſcentium vitiis tutiores.

Porro, octavum argumentum OVIDIUS mihi ſuppeditat, qui ſecundo Faſtorum libro ita ſcribit. 8. Argum. Ovid. lib. Faſtor. 2.

Antra ſubit Tophis laqueata, & Pumice vivo
Garrulus in primo limine rivus erat.

Hinc clarè admodum patet aliud Tophum, aliud verò Pumicem eſſe; tum ex Topho antra laqueata dicit. Pluribus certè in locis apud SAXONES FRISIOS antra ad ſolum arenoſum uſque excavata, & Veneticâ Terrâ contecta videre licet, tuguria quoque, quorum margines & laquearia illa ex Terrâ Veneticâ exiccatâ conſtructa ſunt, conſpiciuntur.

CAPUT X.

Ceſpitis nominis origo. Ad quæ in Friſiâ, aliisve pluribus locis Ceſpitibus utuntur. Sagma unde deductum. Saxones non à Sacis orti. Scytæ quare Sacæ dicti. Sac, Saec, Sas &c. quid. Per Sagma quid intelligitur. Saxen, & Saxo quid denotant. Saxonici nominis origo. Saxorum mores. Saxones, Franci dicti, Friſii ſunt. Franeker unde dictum. Franci olim Germani vocati. Cimbrica gens olim quæ fuit. Inſignia Saxoniæ Ducum quæ. Saxorum vocabulum unde. Ducum

cum Saxoniæ jus in Frisios quare venditum. Alberti Ducis à Groningensibus petitio. Quæ inter Sagmina & Verbenam differentia. Clarigatio quid. Cespes vivus quid.

POst TOPHI consideratam PUMICISQUE Lapidis discrepantiam, ad Cespitis, Sagmatis, SAXONUM, FRANCORUM, aliorumque Nominum scaturiginem descendendum statuo.

Itaque porro quod à prædictæ Terræ superficie præscinditur, vulgo *So* sive *Sode* dicitur: Inde forsan Latinis deductum est *Cespetis* nomen quâdam duarum Scyticarum dictionum abbreviatione, ut *So* & *Spit*, postea nomen *Cespitis* latius transiit, imo etiam ad superficiem à qualiscunque Terræ massâ abscissam.

Cespitis nomen unde.

Hinc forsan rectè VIRGILIUS *Cespitis* meminit, antiquissimum usum, & qui hodie in FRISIA nostrâ passim retinetur, insinuans ubi externis moribus incorrupta mansit. Sic enim inquit.

Et nunquam patrios longo post tempore fines
Pauperis & tuguri congestum Cespite culmen.
Post aliquot, mea regna videns, mirabar, aristas.

Etenim hodierno adhuc die meâ in Patria tuguria ædificata multa videntur, quorum culmina *Cespitibus* congesta teguntur, nec non farta baculis & *Salicis* vimine connexa firmantur.

Antiquissima hæc ædificorum extat ratio, minimique impendii, & quæ sibi quisque parare potest: Quinimo homines illo tempora cœlestia magis quærebant, & vacui inanium curarum terrenas haud adeo curabant, sumptuosasque ædes, ac splendida palatia, qualia olim BABYLONII, & deinde ejusdem progeniei Opifices sibi construxerunt: Nempè cœlo propitio & universali potius admirabilique illi domo, quàm clausis septis, opacisque cubiculis includi gaudebant, & unà omnes utilitati publicæ se consecrabant.

Præterea, HORATIUS quoque *Cespitis* mentionem facit, dum rudem & antiquam sacrificandi formam ostendit. Ita

Ita enim libro Carminum primo Ode canit decimâ nonâ.

Hic vivum mihi Cespitem, hic Horat. lib. carm. 1. Ode 19.
Verbenas ponite Thuraque
Bimi cum patera meri
Mactata veniet lenior hostia.

Nam ex congestis *Cespitibus*, & aræ olim fiebant, & in FRISIA nostrâ passim adhuc sepulchra eriguntur, quæ quotannis vivo *Cespite*, vel quoties opus fuerit, renouantur.

Jam quoque porcorum haræ, & pauperum tuguria *Cespite* conteguntur, quibus non solum pecora, verum ipsi etiam homines excipiuntur, seque à Cœli injuriâ defendunt.

Ac hæc sedilia ex vivo *Cespite* alibi in Hortis, Campis, & juxta ædes; alibi etiam in ædibus, & maximè in tuguriis fiunt.

Multis quoque non est alia cibi mensa, quàm *Cespes* erectus, qui nihilominus hisce exiguis contenti, quietiores ac meliores DEI memores & æternæ salutis suæ vivunt, quàm qui marmora calcant, & altiora capitibus laquearia habent crustulata, variis Emblematibus distincta.

Quæ autem Terra profundior effoditur, *Sag* vel *Sagde* dicitur.

LATINIS restat *Sagmen*, & in Bibliis LEVITICORUM Levit. 15. decimo quinto *Sagma* legitur: Quod nonnullis placet à secando Segmen, & postea Sagmen formatum esse, ipsi viderint.

Etenim *σάγμα* GRÆCIS usitatum est, & nostratibus GERMANIS, nec à secando illud deduxerunt: Quod clarius fiet, cognituque jocundius, si altius paulo respexerimus. *Sac* namque saccum significat, omnibus ferè linguis notissimum vocabulum, & à quo ichneo *Sacci*, *Sagi*, *Saguli*, *Saga*, *Sagariæ*, *Sagena*, & reliquorum id genus derivationes manant. Sac quid denotat.

Quin imo in SACSONIA, & Saxonibus, idem vocabulum deprehenditur; quanquam SAXONES vel SASSONES scribatur: Origo tamen & Nomenclatura antiquissima SCYTICA ab ADAMO usque perseverat.

Neque SAXONES oriundos esse à *Saccis* existimo, ut libro Chronicorum tertio cum pluribus opinatus fuit CA- Carion l. 3. fol. 286.

RION; quoniam nulla ratio probabilis de illâ originatione afferri in medium potest, neque ex genealogiâ constat.

Crediderim potius *Saxones* esse *Sacis* antiquiores, & Scytas ab Europæis Saxonibus in Asiam transgressos denominatos esse SACAS.

Plin. lib. 5. cap. 32. Quia PLINIUS & multi alii Autores sunt, *ex Europâ Mysos & Phryges transivisse, & quoque Thynos, à quibus Mysi, Phryges, & Bithyni appellantur.*

Simul dicendum videtur & de Galatiâ, quæ suprapositâ Phrygiæ agros majori ex parte tenet, caputque quondam ejus Gordium; qui partem eam insedêre Gallorum Tolistobogi, & Voturi, & Ambiani vocantur, ut testatur quoque JULIUS SOLINUS POLYHISTOR; Quamvis tamen Ambituti rectius, meo judicio, quibusdam in Codicibus legitur, id Clarissimo etiamnum attestante in Solinum CL. SALMASIO, quos ex JULII CÆSARIS nec non AMMIANI MARCELLINI testimoniis Gallo-Belgicæ Populos Martinus Antonius Delrius fuisse existimat. Hæ namque Gentes ex Europâ in Asiam, atque alia Europæ loca plurima Asiæ finitima transgressæ Regionem omnem à se occupata Galatiam dixerunt, ut folio octingentesimo septuagesimo septimo idem Nobilissimus suis in exercitationibus Plinianis scribit SALMASIUS: *Qui Mæonia & Paphagoniæ Regionem, Trogmi dicuntur: Prætenditur Cappadocia à Septentrione & Solis ortu, cujus uberrimam partem Tectosages, & Teutobodiani occupavêre.* Quæ omnia GALLORUM nec non Gallo-belgicæ Gentium nomina ab illorum Ducibus originem primò traxerunt, atque inde Temporis progressi ipsa Galatia GALLO-GRÆCIA à plurimis etiamnum vocata legitur, ut libro Geographicorum duodecimo STRABO narrat.

Solin. Polyh. c. 43. fol. 150. Cl. Salm. in Sol. fol. 876. 877. Strabo lib. 12.

Jam verò Mysi, Brygæ, & Thyni omnes eas orbis Europâ partes obtinent, quæ Saxoniæ sunt. Itaque verè SAXONES ex Europâ progressi, & SACÆ simpliciter tum dicti Scytiam Asiæ invaserunt, Sacarumque nomen retinuerunt.

Tac. lib. de Germ. morib. Alterum autem Argumentum est, quod CORNELIUS TACITUS subministrat: Is libro de Germanorum moribus manifestò ipsos GERMANOS indigenas docet, minimeque aliarum Gentium adventibus & hospitiis mixtos.

Verum GERMANORUM Regionem circa Amasim, Visurgim

ſurgim & Albim fluvios latiſſimè patentem nomine SAXONIÆ Inſignem eſſe alibi latè demonſtratum eſt. Ita ut conſtet SAXONES (quos nunc variis nominibus diſtinximus, & *Weſtfalos, Oſtfalos, Friſioſque* mari vicinos verè SAXONES vocamus) potiſſimum Germaniæ Populum eſſe. Saxones qui.

Si itaque GERMANI indigenæ ſunt, nullo modo SAXONES à Scytis, Saciſque dictis, Saceiſve oriundi ſunt, nec SAXORUM filii nuncupari poſſunt. Atque adeò veritati diſſentaneum eſt, ut contrarium aſſerere, ac re ipſâ comprobare ſit difficillimum. Verum nunc expatiari nolo.

Nominis tamen rationem non omitam, ut quæ hujus rei veritati non parum ſuffragatur.

Quemadmodum verò *Sac* ſaccum: Ita *Saec* gladium, ferrumque acutum rebus ſcindendis, ac corporis defenſioni aptum: *Cniff* ſive *Cnyf* cultrum quotidianum, non longum, ſed latum & acutum in Friſiâ noſtrâ linguâ, & *Sas* per cataractas Aquæ defluentis locum ſignificat: *Saes* verò ſalcem, *Saicht* ſeculam, *Sachte* ſive *Sage* ſerram; *Saece* ſive *Saeke* cauſam controverſam, quæ poſt prout quis eâ utitur, vel ſe gerit, prodeſſe vel nocere gladii inſtar poſſit, cujus uſus honeſtus & neceſſarius; abuſus autem noxius eſt. Saec quid. Cnyf quid.

Prætereà, *Ax* quoque gladium vel ſecurim denotat, quâ hodie adhuc omnes fabri linguarii in operibus ſuis utuntur, eam *Axe* ſive *Axe-byl* ad alterius ſecuris vulgaris differentiam vocantes: Inde Latinis etiam Aſcia dicta. Axe quid.

Porro quod COELIUS RHODIGINUS annotavit ſcuti thecam dici *Sagma, Ariſtophanis* interpretis Autoritatem adducens, qui in Comœdia ita: τὶς γόργον ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ σάγματος: *Quis Palladis clypeum, in quo Gorgonis ceu Meduſæ caput, è ſcuti thecâ* (hoc eſt bellum) *excitavit.*

Per *Sagma* quoque omnis armatura apud Antiquos intelligitur, ut ex SOPHOCLIS verſu manifeſtè conſtat. Inde *Sagman* armatus homo, & ſagittæ, ac ſagittarii dicti ſunt. Sagman quid.

NICOLAUS verò RIGALTIUS in ſuo Gloſſario hoc modo ſcribit. Σάγμα, θήκη, τὸ ὅπλον; *Sagma, onus, ſarcina.* Et MAURITIUS IMPERATOR 1. Strategic. capite ſexto: ἵππους σαγματαρίους; *Caballus Sagmatarius.* Nicol. Rigalt. in Gloſſar.

Cæterum *Saxen* vocantur populariter illi, qui induti ſunt

ſaccis,

faccis, vel eo vestis genere, quod facci formam retinet; Latini Sagum & Sagulum vocant, gladiisque semper assueti sunt: Quales quidem sunt, quos hodie SAXONES tum de causâ dicimus; tum etiam quod falcatos gladios securis instar gerunt, quos *Saxen* dicunt: Quod testatur GOTOFRIDUS VITERBIENSIS parte decimâ quintâ, ubi sic:

Gotof. Viterb. part. 15.

Ipse brevis gladius apud illos Saxo vocatur,
Unde sibi Saxo nomen peperisse putatur.

Inde quoque Antiquissimis hisce in versibus (à Belgâ, qui de Sancto AMNE Coloniensi Archiepiscopo varia in LUCEM memoranda protulit) annos ante quingentos & quod excurrit Germanicè conscriptis hoc modo confirmatur.

Von den Mezzeren alſo Wahſin
Wurden ſie geheizen Sachſin.

De hâc porrò veritate dubitabit nemo, qui præsertim antiqua Frisiorum scripta avidè perspexit, in quibus hoc inter alia memoratu dignum occurrit. ENGISTUM Frisiæ Principem feliciter in Britanniâ bella gerentem suos, ne illud caperent Britanni, Frisicè compellasse Frisios:

Nimmet oure Saxen.

Hoc est: *Trekt uwe messen of Houwerkens:* cultros vestros stringite falcatos.

Withik. lib. 1.

WITHIKINDIUS etiamnum, qui OTTONIS secundi Imperatoris tempore floruit, atque Saxorum facta Heroïca scriptis promulgavit libro suo primo idem veritati subjecit. Quod præter hos quoque rerum Frisicarum plurimi fide digni scriptores constanter affirmant.

Aliam tamen nominis Saxonici originem in Tractâtu de Vitis Oddonum adfert HEROSVITHA MONIALIS; ubi sic.

Herosvith. Monial. de vit. Oddonum.

Jussit Francorum transferri nobile regnum,
Ad claram Gentem Saxonum (nomen habentem
A Saxo) per duritiem mentis benè firmam.

Sed illud nihil, nisi mera & vana est speculatio. Nam videmus hoc pluribus de causis talibus gladiis instructos esse, & armis exerceri.

Primò,

Primò, quia contra æstum & Oceani impetum armatâ manu, armatoque corpore saccis duris, coreaceis tegumentis, loricisque, & ocreis, tum furcis, gladiis, ligonibus, hastis, classe & curribus dum aggeres reparant, & tuentur quotannis depugnare coguntur.

Tum quia oportet propter ingentia frigora depellenda in maximâ copiâ armatis & ferreis instrumentis hanc Terram Veneticam effodere, & insolando, versando, ventisque exponendo exiccare, ut ex illâ ignes faciant.

Quâ de causâ gladiis, ligonibus, furcis, spathis, clypeis, & tormentis minoribus sive sclopetis armati tanquam ad bellum profecturi quotidie magni Virorum & fœminarum exercitus exeunt.

Ad quorum quinque armorum generum gestamen, illorumque perpetuam ad manus promtitudinem, corporis contra hostes defendendi, & Maris ferocissimi impetus aptè resistendi causâ, FRISII omnes Legum à se conditarum vi, in perpetuum quondam obstricti incedebant, quod ex Antiquissimis FRISIÆ Legibus titulo de Jure *Fresena* & *Schelta*; Sic & ejusdem sententiæ Lege alterâ, quintâ scilicet in constitutione à CAROLO MAGNO, Magno FORTEMANNO Frisiorum Duci post captam Romam tradita, clarè ad oculum demonstrari permittitur.

Legum Frisicar. titulo de jure Fresena & Schelta.

Leg. 5. in constitutione Caroli Magn.

Deinde cibi quoque causa Terram exercere quotannis impelluntur, quæ quùm non sit adeò fæcunda improbo labore evincènda est, ut Cerealia & Leguminosa producat. Cujus quoque causa Ligones, falces, gladios virgultis exscindendis, maxima aratra, furces bidentes & tridentes, nec non gravissima instrumenta habent rustica, iisque instructi in campos quotidie exeunt. Adde huc quod messis tempore falcibus, & similibus armati sub dio versantur.

σάττω, ἄξω, onero, cumulo, aggerem facio, jugum impono, constipo, refarcio.

Si quid deinde otii ab Agricultura contigit, id armatu manu rursus est impendendum aquæductibus, fossis, aggeribus, effodiendæ Terræ, secandis lignis, atque ædium reparationi.

σάγμα, acervus, cumulus, congestus Cespes, congeries.

Continuam omitto necessitatem materiam in usum sternendarum viarum secandi, firmandorum pontium, aggerum, Cataractarum, per quas *Cespites* sive *Turfa* navibus impositæ propinquiora in loca devehantur, motuum Maris impetui objicien-

Saxorum mores.

ciendarum, fabricandarum navium, horreorum, ædium, plaustrorum, rhedarum, instrumentorum rusticorum, & similium.

Nunquam enim externis rebus importatis uti solent, quas domi elaborare possunt. Quisque suum sibi, familiæque potum, panem, cibumve faciebat, suo lanificio, & linificio prospiciebat.

Quos mores hac mea ætate & longè ante mutatos plurimum esse animadvertimus.

Antiqua Frisiorum libertas.

Quintò propter rerum suarum defensionem armatos fuisse deprehendimus, & armis uti oportuit, quia nullis aut paucis Legibus consuetudine magis quàm scripto receptis usi sunt, easque pro arbitrio, vel pro necessitate mutandi illis jus fuit, nec unquam servitute quadam à PRINCIPE vel Præfecto se premi ferebant: Sed necessitate urgente omnia voluntariè, atque proprio motu ultroneæque oblationis affectu fiebant.

Francorum nomen quid.

Populus autem Libertatis studiosus nullis Legibus coërceri potuit, se FRANCOS id est liberos vocaverunt. Quare vetus FRISIORUM institutum fuit, ut omnes æquali jure gauderent, nulloque modo muniri Civitatem, aut validas arces extrui paterentur, ne in illis habitantium major, quàm cæterorum suis in Pagis commorantium dignitas emineret. Tandem tamen Potentissimis consensu communi concessum, ut *Burgos* ædificarent, eosque inhabitarent, seque contra externorum vim defenderent. Unde *Burgundi* & *Burgundiones* appellabuntur, qui & hodierno die in Gallia id nomen retinent. Illorum verò incolæ *Burgers*, Præfecti autem, & Rectores Burgi-comites, *Burgh-Graven*, & *Burgemeesteren* vocabantur. Quare ob frequentes hosce olim Burgos, *Burgundia* dicta. Vocabulum verò *Burg*, ædes basilicè ædificatas fossà, muro, vel vallo munitas significans, & hodie omnium in ore versatur, atque scriptis promulgatum extat.

Burgundorum, & Burgundiæ nominis origo. Burger, Burghgrave, Burgemeester, & Burgh unde & quid.

Avorum quin imo ætate, ob communem metum ac periculum belli à CAROLO Burgundiæ Duce octavo, Groningæ Saxiæ Civitatis incolis indicti, plurimorum Frisiorum, Drentinorum, nec non ipsius Villæ Groningensis incolarum consensu, junctis viribus & amicitiis, muro tandem & vallo muniri cœpta est: Eâ tamen lege, ut qui in pagis habitarent, cum GRONINGÆ civibus communi & antiquo jure, libertate,

nec

nec non Sociorum appellatione gauderent. Quamquam id antea sæpius à Groningensibus irrito conatu fuit tentatum, dum à bellicis Drentinorum clavis, ac munitis ferro contis, Frisiorumque maritimorum securibus & lanceis cœptis operibus desistere compulsi fuere.

Strenuè postea Religionem coluerunt Christianam, ut quæ tranquillitati, & libertati esset conservandæ. Deinde iidem adeò armis libertatem tutati sunt, & suas res defendere assueverunt, ut in Proverbium tandem abieret, *Francum amicum habeas, non verò vicinum.* Proberbiū.

Omnis enim Saxonicus Populus maximè circa Rheni fluminis ostia, Amasim, & Visurgim Germaniæ fluvios habitans, olim FRANCUS fuit, & aliquot adhuc Pagos Franci nomine insignes obtinet, Oppidumque adhæc in Frisiâ Occidentali *Francer* nunc *Franeker* hodie re & nomine liberum restat, quamvis istius Urbis nomen nonnulli à *Froon-akker* non malè deductum existimant. Franeker unde dictum.

Super Mœnum fluvium Meridiem versus FRANCI de se Francofordum, Gentemque Francorum adhuc ibi dictam & super Oderam Fluvium Orientem versus etiam aliud insigne Oppidum Francofordum condidêre, versus Occidentem Galliæ Regnum occupavêre, ac de se Francricum, mox Francorum Regnum, inde alii puriùs loquentes Latinè Franciam dixerunt.

Qui verò diligentissimum PROCOPIUM Equestris dignitatis Virum rei hujus peritissimum, Autoremque sagacissimum legerunt, illos hæc latere non putem; ille enim JUSTINIANO IMPERATORI à libellis, eidemque in omnibus Bellorum eventibus comes individuus feræ hæc Posteritati reliquit. Procopius citatur.

Ubi Rhenus in Mare Germanicum præcipitatur, sunt non modica paludes, ubi primitus Germani habitabant, Gens Barbara, nec magni tunc momenti Viri, qui nunc Franci appellantur. Iis finitimi Arborici erant.

PAULUS verò OROSIUS ubi de Imperatore VALENTINIANO agit, hunc in modum libro suo septimo scribit. Paulus Oros. l. 7.

Valentinianus Saxonum Gentem in Oceani littoribus, & paludibus inviis sitam, virtute atque agilitate terribilem periculosam Romanis finibus.

nibus eruptionem magnâ mole meditantem in ipsis Francorum finibus oppressit.

Trebellius Pollio citatur.

Saxones Franci quoque dicti.

Egesipp. de Bello Judaica lib. V. cap. XV.

Et TREBELLIUS quoque POLLIO in PROBI CÆSARIS vita FRANCOS ait *in inviis paludibus sitos.* Id quod de Saxonibus PAULUS OROSIUS retulit.

Sic & Antiquissimns, nec non Gravissimus Historiographus EGESIPPUS, obsessâ à Romanis Hierosolymâ, JOSEPHUM inter alia, à postremis mœniis, prioribus ad fundum eversis, nonnihil remotum, TITI Imperatoris jussu, noto Judæis Civibus alloquio hoc compellando enarrasse scripsit.

„Quid vobis cum universæ Terræ Victoribus, quibus O-„ceani secreta, Indiæque patent extrema? Quid Britannias in-„terfuso Mari toto ab orbe divisas, atque à Romanis in Terra-„rum Orbem redactas attexam? Tremit hos Scotia, quæ Ter-„ris nihil debet. Tremit paludibus inaccessa, atque inviis sep-„ta regionibus SAXONIA. Quæ licet belli curam augere „videatut, ipsaque frequenter captiva Romanis accesserit „Triumphis. Validissimum hominum genus, & cæteris præ-„stans perhibetur: Myoparonibus nihilominus piraticis, non „verò viribus nititur, atque inde fugæ potiùs quàm bello para-„tum.

Hisce autem paludibus profundis nullæ alibi reperiuntur majores, quàm ubi Rhenus in Oceanum sese exonerat, in Frisia nimirum Occidentali, Groningensi, Amasonicâ, Visurgianâ & Albianâ: Quare & eos *ἀζάνας*, SAXONES & FRANCOS olim fuisse necesse est.

Agathius adducitur.

AGATHIUS præterea Autor Græcus, qui JUSTINIANI Imperatoris temporibus sua scripta orbi communicavit, FRANCOS *à Veteribus Germanos esse dictos* narrat, *quod ex eo utique satis liquet.*

Hi enim circa Rhenum habitant, ejusque propinquas incolunt partes, Galliarum quoque maximam nunc Regionem, non propriam. sed vi & armis imperterum occupatam possident. Habent praterea Massiliam Ionum olim Coloniam. Hæc ille.

Tacit. de German. moribus.

Hic profectò Populus Septentrionalis armis adeò semper fuit deditus, ut CORNELIUS TACITUS de Germanorum moribus verè scripserit. *Nihil autem neque publica neque privata rei agunt nisi armati.* Et paulo post de CAUCHIS, qui maritimam

mam Saxoniam, & circa Amasim', & Visurgim fluvios mediterraneam incolunt, sic inquit. *Prompta tamen omnibus arma, ac si res poscat, plurimum Virorum, equorumque exercitus; & quiescentibus eadem Fama.* Rursus idem. *Genus spectaculorum*, inquit, *unum atque in omni cœtu idem: Nudi juvenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atque infestas frameas saltu jaciunt; exercitatio artem parat, ars decorem, non in quæstum tamen aut mercedem; quamvis audacis lascivia pretium est voluptas spectantium.*

Quod sanè exercitii genus adhuc FRISIÆ nostræ pluribus in Locis Nundinarum, ac Bacchanalium temporibus celebre est. OVIDIUS NASO libro Tristium quinto Elegiâ octavâ hoc modo scribit.

Ovid. lib. Trist. V.

Turba Tomitanæ quæ sit Regionis, & inter
Quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mista sit hæc quamvis inter Græcosque Getasque
A malè placatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticæ major Geticæque frequentia Gentis
Per medias in equis itque reditque vias,
In quibus est nemo, qui non goriton & arcum,
Talaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus verissima mortis imago,
Non coma, non ulla barba resecta manu.
Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
Quem junctum lateri barbarus omnis habet.

Saxones, & Frisii verè Cimbri dicuntur.

Certè SAXONES, quibus FRISIOS etiam annumero, Gentem verè CIMBRICAM, acrius adhuc cœlo, soloque, ut TACITUS inquit, animantur, & armantur, semperque gladium lateri junctum habent, vel securim, venabulum, hastam, furcam, aut simile instrumentam militare gestant; atque induti saccis incedunt.

Valer. Maxim. lib. 2. c. 6. Antiqui Cimbror. mores.

Hi, *olim in acie*, teste VALERIO MAXIMO, *tanquam gloriosè & feliciter vitâ excessuri, exultabant; in morbo* contra, *quasi turpiter ac perituri miserabiliter, lamentabantur.* Quare illorum animi præstantiam celebravit idem Autor.

Porro Cimbrica Gens olim quæ fuit nisi Saxonica; tum

Gothica, Wandalica, inde Hunnica, postea Anglica, dein Longobardica, hinc Francia, demum SAXONICA? Quæ armis semper ferè victricibus superior omnia olim invasit: Ita etiamnum à Bellis otiosa non est, licet multis cladibus oppressa, & à se quasi avulsa conspiciatur: Etsi ubique stipendia mereatur, & omnia se velle depopulari minitetur. Unde à vitæ genere & moribus verè olim SAXFRISII & SAXONES nuncupati fuere.

Saxfrisii.

Quin-imo ipsorum Saxoniæ Ducum antiquissima hæreditaria & vere in hunc quoque diem τεκμήριον (fide dignum testimonium) VICTORIARUM & bellicæ virtutis usitata insignia duo Justitiæ gladii sunt, Frisiis vulgò, ut modò monitum, *Saxen* dicti, sectione in campo obliquè juncti, cujus medietas inferior nigra, & superior candida est. Imperio rerum haud raro potiti sunt, & Saxoniæ DUX prætorii Imperialis Princeps, Imperiique præfectus nuncupatus, inter Electores sæculares primum locum obtinet, sacrosancto & antiquo instituto, legitimè confirmatus.

Ducum Saxoniæ insignia quæ.

Si verò quis ad loca palustria, lacus, & planas Aquarum cataractas respexerit, & quæ *Sassen* vulgari idiomate (ut in præcedentibus ex parte dictum) tanquam Aquarum Sacci vocantur, nusquam gentium illa profundiora, plura, majoraque esse deprehendet, quam in SASSONIA, hujusque haud contemnendâ portione FRISIA: Sive ad Terrarum planitiem, & loca campestria iterum quis oculos converterit, quæ *Sacsen* vel *Saxen* quoque vocantur, quod sacci instar pressa inexplanataque jaceant, & undique continuo aspectui pateant: Unde & LATINI SAXORUM vocabulum solidæ planæque & continuæ rei subterraneæ attribuisse videntur: Is nusquam planiorem magisque Campestrem Terram esse inveniet, quàm in Saxfrisia nostrâ.

Saxorum vocabulum unde.

Cujus tamen gubernatio integra Anno Christi millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo ALBERTO Saxoniæ Principi ab Imperatore MAXIMILIANO die vigesimo Julii data & in perpetuum concessa est, quam tamen FRISII, ut GENS LIBERA, nullique mortalium, sed soli DEO subjecta, respuentes, sui juris manere, atque ALBERTO, nec non hæredibus ejus resistere constituerunt, qui, dum indige-

narum

narum discordiâ nihil prœter exiguam Frisiæ partem tandem acquirere potuerunt; quam tamen Bellorum diuturnitate fessi; servandæ impotentes, jus suum Anno millesimo quingentesimo decimo quinto CAROLO Austriaco, PHILIPPI filio, Hispaniarum PRINCIPI centum mille aureis venundedêre. Saxoniæ Ducum jus in Frisios venditum.

ALBERTUS quoque CRANTZIUS in suâ Saxoniâ & Metropoli negotium hoc uberius prosequitur. Albertus Crantzius prosequitur.

Quod nempe Superioris Saxoniæ Duces Frisicum fœdus & amicitiam servaverunt, tam diu ornamentum, suæque familiæ basim ac potentiæ haud exiguum momentum habuêre.

Postquam verò amicitiam in servitutem convertere conati sunt, & fœdere & administratione excidère, nec non vires suas perdidêre.

Accessit huc eorum, qui Christi Religioni præerant, avaritia, ac detestabilis vita, tum aliorum mutua contentio, nec non intestina dominandi libido, idque prævalescentibus quorundam opibus, & nonnullarum Civitatum munimentis admissis, arcibus quoque validis in Popularium oppressionem ædificatis.

ALBERTUS quidem Saxoniæ Dux Groningenses ut suæ ditionis homines & Saxonicum Populum, bello invasurus Civitatem obsedit. Verum paucis post diebus plumbeæ glandis è tormento majori emissæ ictu læsus, à Groningensibus petiit (magna privilegia liberaliter promittens, & adhuc majora offerens) ut in Civitatem receptus à Chirurgo curaretur, qui tum publicis stipendiis conductus ob artis suæ experientiam mirum in modum commendabatur. Habuit certè Respublica illa tunc temporibus, ut & hodie Viros omni doctrinæ genere, omniumque artium Celeberrimos, & nimium fœlix, si, quod VIRGILIUS agricolis imprecatur, sua bona nosceret, atque privatum commodum publicæ utilitati postponeret. Ducis Alberti à Groninganis petitio.

Hoc tamen auxilio Duci denegato, Emdam tendens in Amasis fluvii trajectu, quem PLINIUS Amasium vocat, fatis cessit, ejusque viscera ibi in summo templo sunt condita sepulchro, affixa lamina ex ære ductili quæ SAXONIÆ insignia, & ad æternam rei memoriam hoc continet Epitaphium.

Siste precor gradum qui transis ista viator,
Alberti Ducis Saxoniæ primi Gubernatoris
Frisiæ hic exta quiescunt.
Qui post Sycambros, Frisiosque Triumphos Victor,
Principibus timor, Gentibus tremor fuit.
Obiit peste febrili, ex Groningensium obsidione
Sub Hyemem fugiens, hic exta remanere voluit:
Corpus Aromatibus conditum in Oppidum Saxoniæ
defertur.

Saxones non à Sacis deducti.

Quamobrem longè errant illi, qui Saxones à Sacis deducunt. Nec res hæc ipsos Saxoniæ PRINCIPES latere potest, utpote qui Genealogias MAJORUM suorum longissimas & certissimas, rerumque gestarum annales, & Chronica possident, tametsi omnia edita non sint: Nec scilicet Populus talia curat.

Festus Pompejus citatur.

Verum ad *Sagmina* redeo, quorum ratione ab instituto nimium sum digressus, ut quæ plurimos & ferè omnes hactenus latuerunt, atque indiscussâ jacuerunt, in Lucem revocem.

FESTUS itaque POMPEJUS *Sagmina* VERBENAM interpretatur; quâ coronati Pater Patratus, & Fæciales, vel cum hostibus fœdera pacturi, vel iis Bella denunciaturi à Republicâ mittebantur.

Unde inepti nugantur Grammatici, *Sagmina* ἱεροβοτανικὴν, vel περιστερεῶνα Herbam significare, quàm Latini VERBENAM vocant.

Plin. lib. 22. cap. 2.

Aliter PLINIUS rem exponit, qui rectè libri secundi & vicesimi capite secundo sic refert.

Interim, inquit, *fortius augetur Autoritas, quæ quanta etiam debeatur surdis, hoc est, ignobilibus Herbis perhibebitur. Siquidem Romani Imperii Autores, Conditoresque immensum quiddam & hinc sumpsêre; quoniam non aliunde Sagmina in remediis publicis fuêre, & in Sacris, Legationibusque Verbenæ.*

Sequitur apud PLINIUM. *Certè utroque nomine idem significatur, hoc est Gramen ex arce cum suâ terrâ evulsum, hâc semper & Legati cum ad hostes, clarigatumque mitterentur usi, id est res raptas clarè repetitum, unus utique Verbenarius vocabatur.*

Non

Non dicit PLINIUS *Sagmina* VERBENAS denotari, sed *Sagmina* Gramen ex arce cum suâ terra evulsum significare. Vox namque *Sagminis* generalis est, massamque Terræ effossam notat, non Herbæ genus, ut multi falsò putaverunt: Fiebat namque Senatus consultum in hæc verba, *ut privas Verbenas privosque Lapides prætorem poscerent Fœciales, qui Verbenam ex arce, & Sagmina, ac Lapidem Silicem ex Templo* JOVIS *Feretrii daret*. Hic patet aliud VERBENAS, & aliud esse *Sagmen*.

MARTIANUS Jureconsultus in rerum divisionibus testatur, quod *Sagmina sint Herba, quas Populi Romani Legati ferre solebant, ne quis eos violaret*. Martianus tit. de rerum divisionibus.

ALEXANDER ab ALEXANDRO Genialibus in libris ejusdem esse Sententiæ videtur. Alexand. ab Alexand. Gen. Libro.

Verum his profectò subscribere non possum: Quia nullum Herbæ genus est, quod à PLINIO, aut ab ullo Autore Latino vel Græco *Sagmen* vocetur. Tum quod MARTIANUS ait plures Herbas esse Sagmina, falsum est. LEGATI enim nullam aliam Herbam, quàm VERBENAM deferebant, utpote quâ cum fascia vel lanæ filo caput velati coronatique essent: Quamvis olim Myrto usi fuerunt. Martianus refutatur.

Verum id factitatum est, antequam VERBENAM usurparent.

Tertiò, quoniam ex Senatusconsulto hæc tantum dabantur, ut *Verbena* ad coronam, ex arce *Sagmina*, silex Lapis, & sceptrum cum mandalis.

Quartò, quia ex ritu res repetendi satis patet, quid SAGMEN sit. Tum enim observatum est, Populi jussu Fœciales sive quatuor Oratores nuncupatos fuisse, qui *Verbenâ* coronati res petitum proficiscerentur, Deosque fœderum testes ultores facerent. Ex quibus VERBENARIUS Gramen cum terrâ evulsum ex arce farebat, legatusque lanæ filo capite velato res sibi dari clarâ voce poscebat; quæ his verbis CLARIGATIO dicta est. Clarigatio quid.

JOVEM *ego testem facio, si ego impiè injusteque res illas Populo Romano dedier, mihi exposco, tum Patriæ compotem nunquam esse sinas*: Quæ si præstituta die n on darentur post tres ac triginta dies, qui solennes erant, PATRATUS PATER, qui FOECIALUM PRINCEPS, coronatus pariter Bellum indicebat, ca-

put & frontem Verbenâ à Fœciali cinctus; quemadmodum etiam percutiendi fœderis, aut denunciandi belli Princeps electus eminebat.

Adde Plinium *Sagmina* esse Gramen ex arce cum suâ terrâ evulsum asserere: Hoc idem est si convertatur, *Sagmina* terram cum suo Gramine ex arce evulsam esse.

Sagmen quid propriè. Unde perspicuum est, massam Terræ effossam vel evulsam, aut erutam sive cum Gramen, sive citra Gramine *Sagmen* proprie dici. Sed de his alibi suo loco: Ne extra Oleas divagari conspiciar, ad pensum recurro. Satis enim hic genuinam Sagminis significationem attigisse, nec non à Sagmine VERBENAS distinxisse videor.

Subjicicio itaque, Terram *Veneam* vel *Veneticam* dictam Ericæ similem, & radicem serpentibus fibris plenam, optimos *Cespites* foco instruendo & alendo subministrare.

Ad quorum certè Cespitum similitudinem etiam illud, quod ex alterius Terræ, superficie præscinditur, CESPES dicitur: Qui Gramine viridi vestitus, vivus vocatur. Hi ab omnibus *Soden* plerumque, vel *Plaggen* dici jam olim cœperunt, qui verò ex Ericæ terrestris superficie præscinditur *Schokken* appellantur, quique ad ignem alendum à paupertinâ plebeculâ æquè quàm ad tegenda ædium culmina, mortalium sepulchra, atque alia adhibentur.

Cespes vivus quid.

Verum quùm *Cespes* Venææ Terræ muniendis ædium culminibus, & tuguriis, atque laquearibus faciendis sit idoneus, nec non olim ac hodie in multis FRISIÆ locis evenit, in *Westerwoldiâ* præsertim & *Drentiâ* huic usui destinatus habeatur: Meam de TOPHO conjecturam confirmo, & certe Tophi aut Tophaceæ Terræ nomine eam, quæ nobis *Ven-erd* sive *Veen-eerde* & *Veen-grond* dicitur, à PLINIO significari credo: Idque eò magis, quoniam ex hâc quoque Terrâ *Sagmina* effodiuntur, vel evelluntur, aut ipsis manibus luto compresso formantur: Quemadmodum iis in locis, ubi hanc Terram humidiorem nacti sunt incolæ, levi opere & operâ rem conficiunt, accidisse videtur.

Lego enim apud PLINIUM, CAUCHOS *ventis magis, quàm sole captum manibus lutum siccare*, quo luto, quoque Terrâ ignes faciunt, & sua corpora calefaciunt: Ubi notandum est, PLI-

PLINIUM Morinam Terram, Veneamque quidem vidisse, verum *Lutum* dixisse hoc loco & Terram; neque exiccatæ aliud nomen proprium dedisse, & quatenus eam Terram coli vidit, Tophaceam putavisse, qualis etiam in Flandriâ Galliæ Belgicæ Provinciâ apud Morinos est, & quos olim BRITANNI prope Gesoriacum, Iccium portum olim, nunc Caletum dictum, & Brabantiæ Campinienses *filos* vocabant. Verba hoc loco PLINII adscribam. Carion lib. 4. fol. mihi 374.

„Sunt vero & in Septentrione visæ nobis Gentes Caucho- „rum; qui Majores, Minoresque appellantur. Vasto ibi meatu „perpetuis bis dierum, noctiumque singularum intervallis ef- „fusus in immensum agitur Oceanus, æternam operiens re- „rum naturæ controversiam, dubiumque Terræ sit in parte an „Maris; illic misera Gens tumulos obtinet altos; aut tribuna- „lia manibus structa ad experimenta altissimi æstus, casis ita „impositis, ut navigantibus similes sint, cùm integant aquæ „circumdatæ, naufragiis verò cùm recesserint; fugientesque „cum mari pisces circa tuguria venantur. Non pecudem hos „habere, non lacte ali, ut finitimos: Ne cum feris quidem di- „micare contingit omni procul abacto frutice. Ulua & palu- „stri jonco funes nectunt ad prætexenda piscibus retia: Cap- „tumque manibus lutum ventis magis quàm sole siccantes. „Terrâ cibos & rigentia Septentrione viscera sua urunt. Hactenus ille: Ex cujus verbis patet, Lutum & Terram ignis causâ exiccari. Plin. l. 16. cap. 2.

Quo nomine propriè illud Lutum, illaque terra sit distinguenda, nemo hactenus tradere aggressus est: Quum de minimis vermibus & Insectis commentati, ac de culice elephantem facere multi & maximi AUTORES gravati non fuerunt: Quoniam in Naturæ contemplatione nihil videri potest superfluum, & nusquam NATURA magis tota est, quàm in minimis. Si idcirco hujus Terræ speciebus enarrandis inhæsero, non improbabitur, nec fastidio dignum reputari debebit.

CAPUT

CAPUT XI.

Unde BRUCTERI *dicti. Veneæ & Morinæ Terræ species quot. Cespitum genera, illorumque Nomina varia. Morinæ & Veneæ Terræ color, ac præparatio. Unde Mori vocati. Frisia quo tempore Occidentalis dicta. Terra Venetica quo anni tempore effoditur. Lutum Plinii quid. Vuiren quid. Dura necessitas quid perficit. Hodierna Frisiæ & Antiqua Insignia quæ. Torven, Torf-land & Venne quid. Ubi* BRITANNICA *inventa. Veterum* BRITANNICÆ *descriptio.*

QUæ hactenus inter SAGMINA & VERBENAM distinctio, quæ olim apud Romanos clarigatio, quidque Cespes vivus sit, annotavimus: Nunc verò de Veneæ & Morinæ Terræ speciebus a colore, omnibusque Cespitum generibus, nec non effodiendi Tempore, pluribusque dicturi sumus.

De omnibus itaque Septentrionalis Plagæ Terris, quæ notæ sunt, una est Bituminosæ naturæ ac igneæ, utpote alendo igni accommoda, & vulgaris materia.

Hujus ingens copia à DEO OPTIMO MAXIMO Septentrionali EUROPÆ parti data, integras ac immensas paludes replet, unde à multis paluſtris Terra dicitur.

FRISII adhuc nostri usitato nomine antiquissimo *Bruc* & *Broek* nominant, indeque incolas *Brucsters*. Romani enim Scriptores PRISCI paucis immutatis litteris eos BRUCTEROS appellant.

Bructeri unde dicti.

Deprehendo autem duas ejus generis Terræ species, ut *Veneam*, & *Morinam* nomine Latinis usitato utroque in Phenicibus, Fenis, Venetis, Pœnibus, & in Morinis.

Hæc nigrior, gravior, densior imas partes petit: Illa candidior, levior, & rarior summas, & Cimbricâ interpretatione juvenum naturæ inditum nomen obtinet, haud paucis in Locis FRISIÆ utraque tali ordine cohæret, ut VENERIS Symbolum

bolum repræsentare demonstrari possit, si hâc de materiâ agere mihi allubesceret.

Alibi tamen *Venea* sola est, & eam Avena, vel alterius generis Terra sustinet, vel cœno aquoso innatat.

Alibi *Morina* sola, & ferè subjectam habet arenam.

Verum tum adhuc *Morinam* duûm generum Terram invenio, unam nimirum corpulentam, eamque massam densè compactam, ex cujus interioribus visceribus optimi *Cespites* sive Torfæ laterum coctilium duritiem habentes effodiuntur, vocanturque vulgò *Harde-Torff* vel *Harde-Turf*, à quibusdam verò in Agro Groningensi *Klyn-Torf*, qui plerumque cæteris minores paulò, ac graciliores, verum magis compacti nihilominus solidiores, durabiliores, atque notæ melioris inveniuntur: *Klyn* enim Saxonicè corruptam, compactam & solidam Terram Veneam denotat, inde *Klyniaci Cespites* denominati. Alteram verò cœnosam & fluidam, cujus quoque extracti CESPITES *Harde-torven* dicuntur quidem, at tamen non adeò durè glutinosi, nigri vel graves, verum segmentis virgultorum intermeantibus & palustribus cannis intersici, gravitate mediocres, ac promiscui usus sunt. Torfæ. Harde-Torf. Klyn-torf. Klyn quid Frisiceè denotat. Gemeinne Harde-Torf.

Atque ita *Venea* quoque altera est molem habens, è quâ producti CESPITES à pluribus expetiti, admodum fungosi, valdè leves, ac rufescentis coloris sunt, atque ab omnibus *Lichte-torven* dicuntur, quapropter cerevisiariorum cortinis, aut coquorum clibanis inserviunt: Altera lutosa, cujus CESPITES omnium levissimi ac vilissimi exteriori Terræ superficie inhærent, & à plebis passim fece *Graauwe-torf*, *Witte-torf*, vel etiam hic GRONINGÆ *Toverschen*, Latinè præstigiatrices appellantur, quoniam sub veri specie illud esse demonstrat, quod revera non sunt, legitimi scilicet ac boni CESPITES; quare plerumque negliguntur, aut replendis evacuatis Cespitifodinis, vel comburendâ calce, aut figulorum furnis inservire solent. Lichte Torf. Graauwe-Torf. Witte-Torf. Toverschen.

Lutosa autem & *Cœnosa* tam *Morina* quàm *Venea* in humilibus aut defossis locis invenitur, sed *Morina* nigra est cæni atri instar, *Venea* Boli vel rufescentis coloris, minusve fusci quàm illa. Illam adhuc incolæ exercitam cum effosso simul luto etiam ficciore, sed tamen ejusdem naturæ subigunt, subactamque Morinæ & Veneæ terræ color, ac præparatio. Bolus apud

que pro arbitrio per planum areæ ſiccæ ſpatium palmari craſſitiei formâ diffundunt, ſiccatam ſcindunt, & in quorundam receptaculorum collibus collocatam, ut probè exiccetur, ignisque uſibus deſtinent.

Medicos Terræ genus eſt colorem pallidorubrum obtinens. Unde Mori denominati.

MORINA talis Flandrica, & Morino Populo inde denominato tetro eſt odore, minoreve lumine, cujus igne præſentium facies mortuorum inſtar pallent, & nitroſa fuligine oculos intensè pungit.

FRISICA verò & quæ in Septentrionali HOLLANDIÆ parte nomen Friſiæ Occidentalis adhuc retinente colligitur, quo nomine ſub HARONIS quinti Friſiæ Ducis imperio, diu ante Septentrionalis per Flevum Maris inundationem, Anno Salvatoris noſtri tricenteſimo innoteſcere cœpit, excellentior eſt, Bituminoſior, atque ignes exhibet Luculentiores; multis nimirum tædarum putrefactarum, & lignorum, radicum, fibrarum, corticum, ſimiliumque marcidorum fragmentis plena eſt.

Arbores, aliaque ſub hâc Venetica Terrâ detecta.

Imo hodierno hoc tempore in DRENTIA, aliiſque FRISIÆ noſtræ locis interdum ſub eâ tellure, interioribuſque ejus penetralibus reconditæ deteguntur integræ arbores, earumque trunci, NOACHIS tempore per Diluvium proculdubio, & multi autumant, Aquarum vi, ejuſque venti impulſu collapſæ, qui inter AUSTRUM & ZEPHYRUM collocatur medius. Omnium enim cacumina ad Orientis Regionem Septentrionemque mediam procubuiſſe cernuntur. Inter quas cùm omnis generis ſint, tum illarum, quæ coniferæ dicuntur, maximum exiſtit miraculum: Prçcipuè quòd & plurimæ & longiſſimè altâ ſub humo jaceant, quùm nullæ amplius hâc ætate noſtrâ illis in campis provenire videantur: Prçter has, *Nuces* quoque *Avellanæ*, calcei, ædium fragmenta, nummi incogniti, lapides inſoliti, atque antiquis inſcriptionibus quibuſdam inſigniti, armorum fragmenta, aliaque plura inveniuntur, quorum quędam adhuc meo in muſęo aſſervo.

Quo tempore Terra hæc Venetica annutim effoditur.

Porro corpulenta tam Morina quàm Venea integros campos occupat, alibi ſiccio, alibi humidior. Hæc hodie Aprili quotannis ac Majo menſe effoditur.

Haud ſcio an olim manibus illam aut hanc ut *Lutum* acceperint, quemadmodum PLINIUS dixit. Quanquam non eſt

ita

ita humida hæc, ficut cœnofa illa, tamen manibus faciliùs hæc erui, expreffisque aquis in maffas formari, quàm illa, poteft, ventoque, Solique expofita etiam citiùs exiccatur.

Quare verifimile mihi, quod PLINIUS *Luti* nomine etiam VENEAM & MORINAM Terram intellexerit, quodque PLINII tempore, ficut nunc, illam Terram non effoderint, vel quia tunc inftrumentis deftituebantur, vel quia inftrumentis uti nolebant, fed manibus evellentes, fegmina inde conficiebant. Lutum Plinii quid.

Etenim adhuc in Drentiæ quibusdam locis tenuioris fortunæ homines *Veneâ Terræ* fragmenta, & humidos *Venei Luti* manipulos manibus preffos in maffas formant, vento, folique, & per æftum canicularem Aëri exponunt, exiccantque, nec non in colliculos erigunt, & dum maffæ illæ femel exiccatæ fuerunt, altiores in acervos pyramidales, quos vulgò *Vuiren* appellant, comportantur, ut exteriora, quibus reliqua incumbunt, à frequentoribus pluviis defendere queant, quæ deinde in tuguria, aut naves ignis causâ faccis aut corbibus deportant; quibus etiam ut probatiffimis atque omnium optimis Cefpitibus (quos in Groningenfi Provinciâ *Bagger-Torf*, aut in Hollandiâ, Frifiâ, atque Transifalaniâ *Baggelaar-Turf* vocitant) non folum tenuioris, verum potius lautioris Fortunæ homines pro ignis fomite utuntur, ubi & hodie in Hollandiâ præfertim, aquofis è Morinis locis ac cœnofis inferioribus Veneâ Terrâ fuperiori, confumptione, planè deftitutis, *Lutum* illud retibus (quæ Belgicè *Baggelaar-Netten* nuncupantur) ferro quodam rotundo prælongæ perticæ annexo affixis, ad viginti quoque pedem profunditatem, imo ulteriùs, extrahitur, manibus deinde, ligneisve & ferreis inftrumentis in parvas quadrangulares, fpondæ five Cerevifiarii dolii operimenti modo, formas exiccando efformatur, quare è multis ibi *Sponde-Turff*, & *Modder-Turff* paffim appellatur, qui è *Luto* confecti CESPITES per faccos vel tonnas iis repletas divenduntur; ut cujus hæc potiffima eft Populo Septentrionali accolis Cimbrici Oceani potum, cibumque decoquendi, affandique materia. Vuiren quid. Sponde-Turf. Modder-Turf.

Quare ob hafce ftupendas Naturæ dotes, FRISIIS omnibus, ligni penuriâ laborantibus, à SUMMO rerum OPIFICE variis in PATRIÆ locis providè conceffas, feptem Cefpiti- Frifiæ infignia hodierna

quare 7. cespitibus onusta depinguntur. bus in medio fulvorum leonum par, libertatem à CAROLO MAGNO ob indolem candidam, bellicosamque FRISIORUM virtutem, Anno Salvatoris nostri octingentesimo secundo clementer redditam tutantium, nec non pervigili curâ demirandam hanc telluris massam contra omnigenas hostium insidias magnaminâ fortitudine defendentium comprehendentibus, FRISIÆ olim splendida insignia cincta, atque à tot retro seculis in hodiernum usque diem (rejectis ab IMPERATORE dicto septem antiquissimis prioribus, atque undecim posterioribus rubris Nymphææ foliis in quatuor argenteis trabibus per scutum cæruleum obliquè ductis, quæ per mille & sexaginta ultra annos, à FRISONIS primi Frisii Conditoris, atque BEROALDI Frisiorum REGIS quarti temporibus, ad annum usque secundum CAROLI MAGNI extiterant, quæque Regni Frisiæ veteris insignia, retinente adhuc nostratium OMLANDIA, etiamnum reperiuntur exornata.

Priora Frisiæ insign. olim 7. fuere in 3. argenteis trabibus rubra Nymphææ herbæ folia, quibus postea anno Chr. 534. 4. cum 1. trabe addidit Beroaldus Rex. Vid. Matt. Hamcon. lib. de vir. Frisiæ illustrib. Suffrid. Petri de Orig. Fris.

Altera autem est ignis materia, quæ ex arboribus accedit, & tædarum, quæ locis paluſtribus copiâ tantâ, quantâ alibi Vaccarum excrementa, simili feré modo erruuntur. Quid enim non excogitat necessitas, quæ durum valdè telum est.

Horum quamvis excrementorum ignis sit languidus, fumus multus, mordax & tetri odoris, nec non omnia domi funesto fœtidoque odore inficiens, & inassuetis aliquando noxius: Assueti tamen adeò hoc odore, ut Aromatum suffitu delectantur, alii contra odore læduntur: Nam aliqui dolores capitis intensissimos sentiunt: Alii proximi sunt animi deliquio & deficiunt, nec nisi illato igne, fumo, aut odori-ferorum Trochiscorum suffitu, curari possunt.

Lapis Leodiensis Bituminosus Lithanthraces &c. Ad hæc quartum est ignis remedium Lapis Leodiensis Bituminosus, quem aliqui *Anthracitem* putant & *Carbonem* vocant, aliqui *Lithanthraces*, alii *Asphaltitem*, alii verò *Gagatem*, ignis vehementioris causâ omnibus fabris ferrariis valdè usitatus & necessarius; cujus odor inassuetis, sicut & ignis gravis est: Assuetis verò corroborandæ sanitatis subsidium, utpote à defluxionibus, Rheumaticisque affectibus præservans.

MANTUANUS BAPTISTA manifestè de Tofo sic cecinit.

Piceis domus aspera Tofis.

Ex

Ex quibus certè verbis facilè liquet piceos *Tofos* dici. Verum inspectores, & periti naturæ Terrarum Frisiæ nostræ & Brabantiâ Campiniæ, & qui Terram hanc examinantes, VENEAM & MORINAM illam esse fatebunrur, quoniam ubique plena est radicibus Picearum, Pinearumque arborum fibris: Tum quod Picearum habeat naturam, utpote quæ facilè ardet, & piceæ materiæ instar ignem alit; ex quâ montosis quibusdam in locis luculentissimos ignes continuè agricolas instruere vidi.

Cæterum effossâ *Terra Venea*, exiccataque, coloris plerumque mellini, quem gilvum vocant aliqui, & Boli vulgo *Vaale-Torf: Morina* fusca vel nigra cernitur: Hæc gravis, densi, ac ignis validioris diu retinens. Illa levis, rarior, atque brevi tempore ignem & hunc mitem retinet, quare vulgò quoque *Torf-Torse* nuncupatur. Quo argumento etiam inducor, & siccam *Veneam Terram, Tophaceam* dictam esse credo, utpote quæ lapidis duritiem possidet.

Vaale Torf. Torf-torse. Morina Venea Tophacea dicta est.

His ultimum argumentum addam, ut eodem meam opinionem magis confirmem. Itaque tandem illud inferam, cur etiam GERMANIS nostris illam effossam Terram *Torf* dici credam.

Igne igitur vel Sole, vel vento aliquid exiccare, extenuare, vel emaciare vulgò *Torven* vocamus: Unde torreo apud LATINOS verbum ejusdem significationes manet. *Tor*, vel ut hodie à multis dicitur *Dor*, est exiccatus, estu squalidus. Hinc à *tor* & *ven* componitur *Torven*, hoc est torridus TOPHUS, vel torrida *Terra Venea*, & demum simpliciter *Torf*, hoc est, res adeò torrida, ut præ siccitate alendo igni inserviat.

Torven quid.

Runc igitur (si modo audacia suam liberè dicendi sententiam detur) salvo tamen DOCTORUM VIRORUM honore & saniore judicio progredior, ut perscruter, quo nomine verè LATINÈ, apto, nec à linguâ Germanicâ dissidente, ac ad antiquam Linguarum matriculam accedente exprimi debeat Germanica illa dictio *Torven*.

Certè AUTORUM plurimi nomini hujus Etymon, aut interpretationem veram hactenus non docuêre, aut differentias posteritati reliquêre.

Verum ex NEOTERICIS, qui doctiores videri cupiunt,

Cespitem vocant, quâ tamen Nomenclaturâ non redditur dictio *Torf*, habeturque nimis procul petita hæc *Σχήσεως figurata abusio.* Carbunculum verò vel Anthracitem, & Terram carbunculosam, ut quæ sine ullâ industriâ suâ sponte illud habet, ut carbonis instar ardeat, etiamsi humida sit, non esse Terram Veneam vel Morinam, nec eo nomine designari posse satis constat.

Si quid mihi interea in hoc nominum defectu, rerumque caligine post tot tamque diversas multorum opiniones addere conceditur, haud dubitaverim ejusmodi ad ignis pabulum effossam tellurem, Soleque exiccatam vocare *Torridum Sagmen*, vel *torridum Tophum*, aut simpliciter *torridum*. Neque enim genuinæ significationis effectibus convenientius nomen ullum invenio. Verum de TOPHO aliàs uberius.

Torven Germanicè quid denotat.

Ager etiam unde effoditur ea Terra, quæ vento & Sole ignis causâ torretur, sive *Morina* sive *Venea* in eâdem linguâ, quæ Synonyma recipit *Torf-land* vocatur; neque novum est uni rei diverso respectu varia esse indita nomina.

Torf-land.

Porro agri istius fundus planè arenosus, cujus superficiem Veneæ telluris reliquiæ plerumque obtegunt, à Terrâ Veneâ *Venne* dicitur; atque inde omnis graminea planities, quæ fossis undique in FRISIA, atque HOLLANDIA nostrâ, vel aggestâ terrâ ab alterius dominio separari consueta est, aut pratum, in quo vaccæ, equi, vel boves pascuntur, *Vaccarum Venni*, vulgò *Koeye vennen*, â Majoribus nostris olim appellabantur.

Venne quid.

In hâc igitur Terrâ HERBAM hanc ad aquas crescentem ipso primo aspectu quasi vulgarem, neque prorsus Rumici Sylvestri, maximè OXYLAPATHO absimilem animadverti; qualem nunquam in omnibus peregrinationibus meis videram.

In quâ Terrâ Britannica inventa.

Hanc (ut dictum) protinus eradicavi, & radice conspectâ nigerrimâ, eâque degustatâ, & fortissimæ astrictionis facultate perceptâ, BRITANNICAM esse veram divinavi: Quam tantoperè hactenus quæsiveram, tot MEDICORUM acerrimis certaminibus illustrem. Etenim hujus Herbæ obiter inventæ formam cum BRITANNICÆ descriptionibus juxta bonorum & Antiquorum Scriptorum Autoritates collatam,

tam,

tam, manifestè convenire inter se oculatâ fide deprehendo: Quemadmodum id ex omni descriptione, omnibusque illius Herbæ facultatibus primum per sensuum instrumenta detectis, ac ipso postea usu comprobatis docere possum.

Ita dum ratione, certâque nitor experientiâ, me procul omni errore, & hæsitatione rem veram invenisse, fidelissimèque tradidisse censeo: Tametsi in radicis descriptione juxta PEDACII DIOSCORIDIS & Clarissimi ORIBASII exemplaria scrupulus quidam obortus sit, quem tamen Claudii Galeni, Pauli Æginetæ, Aëtii, & plurimorum ARABUM scripta consentientia eximere mihi videntur: Ut mox & sequentibus patebit.

Primò itaque BRITANNICÆ descriptionem & omnibus Veterum Autorum monumentis collectam talem esse invenio.

BRITANNICA *est Herba, quæ radices habet, caules, folia, flores, & semina omnia Lapatho Agresti simillima, nisi quod nigra sint radices, oblongiora folia, crassiora, & illius foliis nigriora, caulis non multo major, cætera omnia consona,* ut dixi. *Herba tota omnibus suis partibus astringendi vim non vulgarem, sed insignem habet, & quodammodo validâ penetrandi potentiâ mirabilem; quùm astringentia medicamenta vim hanc ferè in superficie exerant, ipsâque astrictione penetrationem impediant, viamque præcludant.* Veterum Britannicæ examinatio.

Plenissima autem hæc BRITANNICÆ descriptio est, VETERUM testimoniis comprobata, quantum hactenus mihi observare licuit. Nam quod in DIOSCORIDIS & ORIBASII vulgatis legitur codicibus, radicem scilicet esse tenuem & brevem, quis omnium nostrorum mendosissimum esse lubens non fatebitur? CLAUDIUS enim GALENUS hæc Medicorum Scholæ tradidit, BRITANNICAM *in omnibus Agrestibus Lapathis esse persimilem, nisi quatenus nigrior & densior sit?* Quod si in omnibus, ergo in radicibus quoque Sylvsteribus LAPATHIS erit similis, ut quæ OXYLAPATHA dicuntur; ideoque primo loco à DIOSCORIDE referuntur. Lapathum sylvestre est Oxylapathum.

Neque verò DIOSCORIDES Galeno contrarius èst, nec in simplicium cognitione peritior: Pluribus enim in locis à GALENO corrigitur: Tum GALENUS non minus, imo ad cognoscendam rem Medicam magis attentus, quàm Laudatur Galenus.

DIOS-

DIOSCORIDES fuit, magiſque peregrinatus commodiores diſcendi oportunitates habuit, nec non omnia Fortunæ bona diſcendi ſtudio poſtponens mirum in modum omnes artis Medicæ partes illuſtravit, atque abſolvit.

Deinde GALENUS ſcriptis DIOSCORIDIS adjutus, ac Preceptorum optimorum inſtitutione fideliter eruditus, in omnigenâ Autorum lectiono aſſiduus fuit MEDICUS, & quaſi ſui temporis Phœnix, ac abſque controverſia MAXIMUS, tali in pretio ab optimis quibuſque ſemper habitus fuit, quamvis nonnulli RECENTIORES aliter de ipſo noſtrâ hâc tempeſtate ſentiant. Omnis demum veritatis fuit amiciſſimus, omniſque methodi, & qualeſcunque materias cognoſcendi periti ſſimus, atque in hâc contra perverſos homines arte Medicâ exercitatiſſimus.

Preterea PAULUS ÆGINETA Vir ſingularis lubens GALENO ſubſcribit, & expreſsè, BRITANNICAM *facie, & figurâ omninò*, hoc eſt, in omnibus ſuis partibus, ergo & in radice quoque *Sylveſtri Rumici perſimilem eſſe* dicit.

Hujus exemplaria correctiſſima ſunt, ne quis his de verbis dubitet: Quare ergo affirmavit AVICENNA, quod omnibus modis *Lapathi Sylveſtris* foliis & radici aſſimilatur, niſi quatenus nigrior ac denſior ſit? Interpretes *Lapathi* loco *Acetoſam* poſuerunt, quod nihil aut parum ad rem facit.

Denique cur AËTIUS AMYDENUS hanc inter *Rumices* enumerans nullâ aliâ notâ à *Rumicibus* diſtinguat, quâm quod nigra, denſa, & aſtringens ſit? Unde & *μέλαιναν* vocat: Corrigendus eſt itaque DIOSCORIDIS & ORIBASII Codex; Legendumque cenſeo *ῥίζαν δὲ τὴν μέλαιναν καὶ παχεῖαν*, *Radicem autem nigram & craſſam.* Sic enim DIOSCORIDES & ORIBASIUS GALENO, ÆGINETÆ, AËTIO, & Arabibus conſentient. Rationi enim conſentaneum eſt, ut minores & pauciores peritioribus ac pluribus cedant: Tum quia DIOSCORIDIS exemplaria multis mendis infecta fuêre, à quibus vix maximis multorum laboribus ſunt repurgata, & etiamnum ſcatere liquidò conſtat: Si enim res tulerit, id facilè demonſtrabo.

Dioſcorides & Orobaſius emendatur.

Dioſcoridis exemplâria mendis infecta.

ORIBASII opera penitus habemus mutila, & infinitis erroribus plena, quæ Docti aliquot hinc inde ſupplere, & ex incorrectis

correctis exemplaribus restituere conati sunt, sed plus in multis nocuerunt, ut nunquam ORIBASIUM inspexisse profuisset, & minus me hercule errorum habuissemus.

CAPUT XII.

In quo de BRITANNICÆ foliorum formâ, radicis quantitate, Caulis altitudine, Floris colore, ejusdemque nominis Antiquissimi genuinâ significatione, Bronchocele, nec non quorundam erroribus, atque aliis agitur.

DE LUTO Plinii, duris Frisiorum necessitatibus, in quo Terræ genere BRITANNICA inventa, ejusdemque à Veteribus factâ descriptione tractavimus. Restat, ut ejusdem formam, illiusque antiquum significatum, aliorumque errores detegamus.

His itaque prælibatis, nunc HERBAM, quam inveni, cujusque magnam postea pluribus in FRISIÆ locis frequentiam animadverti, veram esse BRITANNICAM ostensurus sum.

Britannicæ foliorum consideratio.

Ut autem à Foliis ordiar. Hæc ipso aspectu *Sylvestris Lapathi* foliis simillima sunt, nisi, ut PLINIUS inquit, quod *oblonga* sint. Nulla enim inter omnes RUMICIS species adeò oblonga possidet folia quemadmodum hæc nostra *Herba*. Tum *nigra*, id est, obscurè virescentia sunt.

Hic illud ante omnia notatu dignum occurrit, quod scilicet Herba nulla folia habeat perfectè nigra, exceptâ SPICÂ NARDI Indicâ.

In cæteris alioqui hæc foliorum nigredo relatione ad aliquid intelligitur, sicut familiarissimum DIOSCORIDI, & omnibus aliis est.

Ille enim inquit, *Buglosson folia habet Verbasco similia, in Terram decidua, nigriora, aspera, ac Bubulæ Linguæ conformia: Et Viola folia habet Hederæ similia at nigriora: Rursum personalia Cucurbitæ folia tamen minora, duriora, nigriora, & hirsutiora. Tum Urtica una incultior, aspera latiformia, folia & nigriora habet.*

P Sim-

* Simpliciter folia rarò nigra dicuntur, ut quæ excellentem nigredinem ostentant, sicut communis Brassicæ, & quæ Herba inde meritò *Olus atrum* dici potest: Folia autem BRITANNICÆ, factâ relatione ad Rumicis Sylvestris folia, nigra prædicantur, quibus nigredine præstant.

Olus Atrum quid.

Postea tradit Dioscorides, BRITANNICÆ folia esse *παχύτερα, μελάντερα καὶ ἐμφερῆ λαπάθῳ ἀγρίῳ; crassiora, nigriora & Lapatho Agresti similiora.* Idem habet ORIBASIUS.

Hic JOHANNES RUELLIUS locum vertit: *Folia habet Sylvestris Lapathi, sed densiora, & nigriora, gustu astringentia.*

JACOBUS verò GOUPILIUS sic interpretatur: *Folia habet Sylvestris Lapathi pilosiora.*

Hunc ferè sequutus MATTHIOLUS, *magis hirta* scribit. Est autem optimum interpretandi genus, si quis propriis Autoris verbis loca ejus obscuriora enucleat.

Itaque DIOSCORIDES inquit; Potamogetonis folia sunt *δάσεα:* Alii hoc verterunt *densa*, alii verò *hirsuta*; nec malè, nam ut vult suo in Lexico Græco-Latino JOANNES CRISPINUS, ut & Doctissimus FABIUS COLUMNA, genuinum totius Italiæ miraculum, utrumque significat. Verum quùm hirsuta non sint, haud dubiè ad densitatem respexit eo vocabulo usus.

Joan. Crisp. fol. 368. Fab. Colum. Plant. aliquot hist. fol. 54.

Idem inquit, CIRSION folia habet Buglosso similia *ὑποδάσεα:* Quod iterum aliqui subdensa; alii verò subhirsuta verterunt, quùm tamen hirsuta nullo modo sint; at subdensa.

JOANNES quoque BODÆUS STAPELIUS doctissimis suis in THEOPHRASTUM commentariis folio sexcentesimo septuagesimo sexto hæc habet.

Joan. Bodæus Stapelius in Theoph. comment. fol. 676.

Quidam Botanici Bistortam BRITANNICAM *esse volunt, ac voces μελάντερα, & δασύτερα hunc in sensum exponunt. Μελάντερα inquientes, quæ saturatiore colore sunt, ac quasi purpuro nigricante, dicuntur, ut in Viola Martia, quam μέλανα* DIOSCORIDES *vocat, alterâ parte videre licet. Δασύτερα verò hic non pilosiora, sed rigidiora, densiora, & firmiora significat.* Quod reverà verum. *Quam postremam vocem utrumque denotare, alibi probavimus, & de voce μελάντερα, quod referunt extra controversiam ponimus.* Hæc ille.

Verum dum huic nostræ PLANTÆ horum unum solummodo convenit, alterum meritò rejicimus: Folia namque re-

Britannicæ folia

vera

vera & densa, firma & constipata, atque succulenta sunt, tum Agrestis Rumicis foliis parumper è viridi quasi nigriora. Est interim evidens nigredo, ut videri poterit; neque, ubi rerum testimonia, inprimis verò autopsiæ adsunt, multum opus est verbis. densa & firma, non verò hirsuta.

Sequitur nunc Radix, Quam omnes in BRITANNICA verâ nigram esse affirmant Autores. Radicis color externus & internus.

Verum nostræ Herbæ radix nigra est. Scio verumtamen DIOSCORIDEM Nymphęæ albæ, Peucedano, Symphito majori, Helleboro Nigro, Alysmati, Terræ Tuberibus, Cyclamino, Apios radici, Mandragoris, & Astragalis nigras appingere radices : Quemadmodum quoque & PLINIUS facit. Interea tamen nigræ tantum sunt extrinsecus illarum quædam, intus aliquæ albedinem summam, aliquæ verò exiguam sortitæ sunt.

Verum HERBA nostra meritò radice nigrâ depingitur, ut quæ foris nigerrima est, etiamsi in locis pallidam Terram foventibus proveniat, quod rarum est : Quamvis tamen ipsâ sæpius experientiâ edoctus, tandem temporis longitudine aliquid in ejusmodi terrâ, vel Hortensi quoque, de suâ nigredine è Semine præsertim natam perdere, & ad fuscum ac spadiceum quasi colorem declinare perspexi : Naturaliter alioqui Terræ nigræ innascitur, in quâ etiamnum valde admodum annosas radices fusci quoque coloris, senium quasi verum indicantis, imo etiam intus planè spongiosas sæpissimè deprehendi : Intus autem è pallido rubente alibi luteum (in adultioribus præsertim) alibi verò & sæpius, recens nempè evulsa albicantem omninò ac candidum colorem habet; quâ parte Rhabarbarum quodammodo imitari colore videtur.

Verum & hic internus color albus tempore, dum radix interea exiccatur, fuscus fermè evadit. In cæteris alioqui radix magna, longa, & crassa est, qualis OXYLAPATHI visitur, longè tamen corpulentior & spongiosior antequam exiccatur : Turget enim radix plurimo succo, & qui potentissimæ astrictionis succus ad multos usus commendatur. Unde verè PLINIUS scripsit, quod succus ex radice BRITANNICÆ exprimitur : Quod utique non fieret, si esset inutilis radix, quemadmodum Clarissimus *Andreas Matthiolus* existimavit. Error Matthioli.

Huic radici optimæ facultas ineſt in adſtringendo inſignis, adeò ut haud ſciam, an alia quædam Herba illi in hâc excellenti virtute par ſit: Validiſſimè enim aſtringit, & grato amarore quodam aromatico linguam, gingivam, labia, & fauces, ſi deguſtetur, contrahit: Salivam quoque in ore detenta exiccat, quemadmodum de BRITANNICÆ radice plurimi Autores probati ſcriptis tradidêre.

Satis igitur manifeſtum eſt ex foliorum & radicis deſcriptione, *Herbam hanc mirandam*, quam hic publicè exhibere non erubeſco, veram VETERUM BRITANNICAM alexicacum Stomacaccen, & Scelotyrben eſſe.

Verum ad reliqua, quæ huc quoque non parum faciunt, par erit ut pergam.

Caulis conſideratio. De caule igitur dubitationes quoque quaſdam tollere non omittam. PLINIUS itaque BRITANNICÆ caulem tribuit non magnum: Sicut enim omnibus LAPATHI ſpeciebus caulis non adeò magnus eſt, HYPPOLAPATHO major, & HYDROLAPATHO maximus: Ita huic Herbæ mediocris plerumque caulis, ut verè, magnum adeò non eſſe, internodiis, colore, formâ, raritate, & agnatis, cætèris Rumicibus Sylveſtribus ſimilem eſſe prorſus, dici poſſit. Etſi hanc quoque Herbam in paluſtribus juxta HYPPOLAPATHUM reperi: Folia tamen hujus ſuâ longitudine ſemper ſuperantem, caulem verò interdum altero minorem, interdum verò majorem obtinentem. Quapropter à MATTHÆO SYLVATICO, ARNOLDO de VILLANOVA in Horto Sanitatis, aliiſque magnus, vel altus meritò dictus fuit: In his enim paludoſis pro ſoli ubertate ad pedum quatuor & ultra, in illis verò ad duûm tantum, triumve altitudinem aſcendit.

Altitudo caulis.

Quamobrem Parentem meum piæ memoriæ HENRICUM MUNTINGIUM (cujus Nobiliſſimorum & Ampliſſimorum Dominorum hujus Provinciæ GRONINGÆ & OMLANDIÆ Procerum munificentiſſima benevolentiâ & favore in Profeſſione Botanicâ indigniſſimus ante viginti annos & quod excurrit deſtinatus fui ſucceſſor) hanc Plantam pro Rumice Aquatico Longifolio, ſive Lapatho Paluſtri nigro, Belgicè *Water Ridder* vulgò dicto (veram eſſe BRITANNICAM

Lapathum Paluſtre nigrum Henrici Muntingii.

NICAM hactenus ignorantem) sæpiùs nobis demonstrasse, mirum non est, neque etiam in eo, quicquam fuisse erratum, coram omnibus liberè pronuncio, quùm revera ad LAPATHI classem pertinere satis liquido constat. Britannica, vera Lapathi species.

Verum restat ut ad FLORES hujus deveniamus, quos etiam ab Autoribus à Lapathi Sylvestris Floribus non distingui videmus. Unde BRITANNICÆ Flores Lapathi quoque Sylvestris Floribus respondere debere, satis sanè patet, quemadmodum in hâc meâ Herbâ ab omnibus deprehendetur, cujus Flores cum Oxylapathi, vel Hyppolapathi Floribus iidem visuntur. Flos qualis.

Verum illud hic non omittendum esse existimo, quod PLINIUS scriptum reliquit: FLORES scilicet BRITANNICÆ *Vibones* vocari. Vibones.

Hic forsan quis rogaturus est, quales illæ fuerint Nationes, quæ illis illud vocabulum indidêre? Ad quod paucis FRISIOS fuisse respondeo. ROMANI enim, omnesque qui Romanis aderant Herbam planè ignorabant. Ideoque Frisii illam Romanis demonstravêre.

Hanc tamen Frisiis nostris felicitatem invidens Clarissimus JACOBUS DALECHAMPIUS, veræque BRITANNICÆ planè ignarus ipsâ Luce clariora. PLINII SECUNDI verba libri vicesimi quinti tertio capite nullo jure invertere nititùr, nec non pro Frisii, *fida*, ex HERMOLAO BARBARO, suis in Plinium notis marginalibus absurdissimè legendum censet. Sic enim postea PLINIUS. *Ergò Frisii eam etiam, ejusque Florem suis nominibus vocasse debuerunt, ut quibus esset nota, & à quibus demonstraretur:* Quare hæc nomina horumque Etyma num Frisica sint, ut diligentioribus satisfiat, quæso excutiamus. Constat namque plurima nomina ROMANOS etiam à GERMANIS mutuatos, iisque familiariter usos fuisse, quæque etiamnum in GERMANIA vigent, ut ex PLINIO patet in verbis *Ganzis, Augstraniis, Glaß*, & similibus. Dalechamp. reprehenditur. Hermol: Barbar. fol. mihi 314.

Vulgò namque adhuc *Gansen anseres, Augtranen Oculorum Lachrymas*, & *Vitrum Glas* dicimus.

Si itaque *Vibon* vocabulum est, ut dico FRISICUM, hujus utique adhuc extare vestigium debet, in Linguâ præsertim

vetustatis tenacissimâ & incorruptissimâ? Ita certè, nec vestigium solummodo, verum & totum nomen in hodiernum usque diem adhuc integrum est, ac nostrâ linguâ *Vibong* profertur; quod PLINIUS in *Vibones* transformasse visus est, ut Latinis auribus, nimirum delicatis satisfaceret, respuentibus scilicet earum vocum enunciationes, quas sua lingua difficulter pronunciare poterant: Unde nimis inepti veras Adamicas, ac naturales voces, vocumque prolationes Barbaras appellare non sunt veriti. Verum enim est illud JUVENALIS, *quò quis indoctior eò impudentior*.

Est autem *Vibong* ex *Vi* & *Bong* compositum. Hoc est à *Vien*, quod dispergere, effundere, dissipare, & *Bong* tumorem præter naturam significat, quæ cavitatem, vel tumorem, ob inclusum inutilem flatum, habet.

Vibong quid denotat.

Vibong itaque illud est, quod humorem præter naturam vel flatuosum, aut ex humore collectum dispellit. Tum verò *Bong* nostrates *Anginam* vocant, in faucibus tumorem, ut frequentissimè in Scelotyrbicis contingit, adeò ut vix deglutire possint. Id verò Aquarum cruditati, vel Cervisiæ inde coctæ imputatur.

Bronchocele quid. Corn. Cels. l. 7. cap. 13. Joan. Manard. lib. Epist. Medic. 7.

Quemadmodum ex familiari propriarum Aquarum usu in nonnullis Allobrogum, Helvetiæ, Averniæ, & Calabriæ partibus *βρογχοκήλην Bronchocele*, qui, ut libro septimo CORNELIUS CELSUS, *in cervice inter cutem & asperam arteriam increscens tumor est, cui modo caro, modo humor aliquis melli, adipi, pulti, aquæve similis includitur*, ut libro septimo JOANNI MANARDO placet, *indigenarum plurimi laborant*: Ita nostro in FRISIÆ tractu ex domesticis Aquis his ANGINIS vexantur, quas ipsi *de Bong* vocant: Id autem communis Aquæ vaporibus adscribo: BRITANNICÆ quoniam Flores Anginas ejusmodi depellunt, ab effectu rectissimè *Vibong* vocati sunt.

Hoc autem est, quod Latinè reddidit PLINIUS, & à FRISIIS didicit, dum scripsit. *Herba contra Anginas & Serpentes valet*.

Et paulo post, *Flores Vibones vocabant, qui collecti priusquam tonitrua audiantur, & devorati securos in totum reddunt*, scilicet ab Anginis.

Ita

Ita namque negotium hoc, ut latiùs infra declarabitur, explanat APULEJUS. Quod autem de Tonitru additur, indicium est Antiquos Frisios ad Deum, Cœlique operationes inferiorum virtutes semper optimo jure retulisse.

Utinam tantum & hodie saperent, Deumve verum immortalem in omnibus ex intimis cordis penetralibus submissè colerent.

Hac brevissima Etymologia difficultates infinitæ, Neotericorumque nonnullorum nugæ sepeliuntur, & lucidi veritatis radii tandem oblivionis tumulo emergunt.

Proinde malè admodum existimat Clarissimus GABRIEL HUMELBERGIUS doctissimis suis in Apulejum Commentariis non Flores, verum *ipsam Herbam* BRITANNICAM, *à foliorum similitudine, quam cum Agresti Lapatho possidere videtur, dictam fuisse Bibonem. Bibone enim idem, quod Agreste est Lapathum,* designari palam exclamat, Pandectarii pro se adducens Autoritatem. Gabriel Humelb. in Apul.

HERMOLAUS quoque BARBARUS multa de hac *Vibonis* voce in medium adducit, verum longissimè suis in *Corollariis* à veri orbitâ deflectit, inter alia dum nihil certi divinare se posse asserit. Et *est*, inquit, *Vibo nomen Oppidi in Brutiis, Græcis Ἱππώνιον*; cujus Oratione septimâ in CAJUM VERREM meminit CICERO: *Verum est hoc, & nunc Bivone dicitur, prope Oppidum, Monte Leonis in Magnâ Graciâ, quam hodie Calabriam vocant.* Hermol. Barb. in Coroll. Cicero in Verr. l. 2.

Sed credo potius *Vibonis* nomen à Frisiis in Italiam traductum, quàm Frisios illorum respectu Herbam suam ab illis denominasse. Haud dubiè longè extitère Sagaciores, ex illis etiam SACEI potius orti sunt, quàm ut à SACXIS ipsi, unde & Saxonis nomen derivatum est; non obstante aliorum AUTORITATE, qui miras Originationes architectati sunt: Longè tamen secus veritas est. Saxonis nomen unde derivatum.

Cui operæ precium est ad Castigationes nec non HERMOLAI *Corollaria* recurrat.

Illud addo, Hermolaum, Budæum, Erasmum, Gelenium, Nannium, Leonicerum, aliosque plurimos suis correctionibus PLINIUM magis obscurasse variis in locis, quàm elucidasse. Quorundam errores deteguntur.

Sed

Sed aliorum errores hic impugnandi locus non est, in quos imperitiâ suâ offenderunt.

Apul. suo in Herb. cap. de Britannica

APULEJUS PLATONICUS Madaurensis civis nunc *Bibonem*, nunc *Vibonem*, jam verò *Bivonem* vocat; quod quidem à vero non est alienum: Qùum sæpè B. ut V. & contra effertur; ut quidam etiam de ipso nomine BRITANNICÆ prædicat, loco V. litteram B. positam habuisse: Quod tamen longè secus in BRITANNICA se habet, quemadmodum hic facilè declarabo, minimè dubius, quin hujus meæ diligentis, laboriosæ, atque candidæ expositionis, quam apertè veritatis causâ facio quivis, nisi planè invidus, & malignus rei æstimator, mihi, licet mediocris saltem ingenii Viro, atqui exiguo PROFESSORI BOTANICES (sine cujus cognitione necessariâ æger vix ullus sanabitur) sit acturus gratias: Nec ipsi, quorum errores arguuntur, hoc indignè ferent, quorum indefessa studia debitis laudibus extollo, atque exorno, dumque rebus obscurissimis veritatem & Lucem reddo, eandem cum illis viam ingredior.

CAPUT XIII.

In hoc BRITANNICÆ Etymon exponitur. Quorundam opiniones adducuntur illorumve errores deteguntur. Batavia quo tempore & quare Hollandia dicta. Britanien, Briten, Bre, Bri &c. quid denotant. Prytanis quid. Britangel quid. Brittenburg. 't Huis te Britten quid olim fuit, & unde vocatum. Britannia Insula unde dicta. Prytanæum quid. BRITANNICÆ Herbæ vera & Antiquissima significatio.

OMnibus præcedentibus exactè consideratis, ad perfectam tandem BRITANNICÆ vocis expositionem Frisicam, Hollandiæ, & Britanniæ Insulæ, aliorumve Nominum scatebras non contemnendas devenio.

Quem-

Quemadmodum ergo *Vibonis* vocabulum modo exposui, ita nunc tandem mihi BRITANNICÆ quoque Etymon enucleandum existimo, atque hoc eo studiosius, quo imprudentius aliqui id interpretati sunt, fœdè hallucinantes, & à vero longè aberrantes.

Equidem aliorum judicio facilè ignosco, & promptam juvandi voluntatem laudo, ut qui me quoque humano ac ad errores præcipiti ingenio natum sentio.

Idcirco quantis possum viribus errorum tenebras contra ibo; nihilque minus, quàm Veritatem opprimi, aut falsa pro veris obtrudi feram; nisi de BRITANNICÆ Etymologiâ nova nuper exorta fuisset opinio, paucissimis totam rem fuissem complexus. Verum nunc oportet, ut prius MAJORES audiamus.

Quidam enim è Gente FRISIUS Medicinæ peritissimus Dominus de AYLUA Nobilissimis suis in PLINIUM Commentariis, BRITANNICAM dictam esse, ab eo quod esset *Vristandica*, hoc est, quod fricandis vel detergendis dentibus valeret, annotavit. Vristandica.

Nec sanè (meo judicio) malè. Nam olim non solum *Vrystandica*, verum etiam *Rittannica* nuncupata fuit; unde adhuc manet *Ritteren, Rit*, vel ut nunc *Ruit*, quod FRISIIS vulgò Serpigo, Scabies, aut ulcus serpens dicitur. Hinc *Ritteren*, vel *Roritteren*, Herba quæ serpentibus ulceribus medetur. Ritannica. Rit, & Ruit, quid Frisicè denotat.

JOANNES porro GOROPIUS BECANUS de hoc Etymo libro Niloscopii tertio prolixe agens hæc verba profert. Joan. Becan. fol. 310.

Verum ne, contra utilitatem de nomine Britten disputem, adjiciam appendicem non contemnendam; quâ & opinionem meam confirmem, & Plinium à dubitatione quâdam eximam: Quâ de causâ non dubito, si reviviseceret, quin gratias acturus esset. Ascribam itaque prius ejus verba, mox deindè Lucem allaturus.

In Germania &c. Stomacace & Scelotyrbe symptomata sunt savissima ejus morbi, quem nos Scorbut vocamus: A Græcis Medicis ad ægros curandos castra sequentibus tum primum ut existimo nomenclaturas suas sortita; eò quod os & gingivas malignis ulceribus & plus quàm Chironiis depopulentur; & pedum tendines ac ligamenta ita solvant, ut pedes velut fasciola nonnunquam pendere videantur: Plerumque tamen à radicibus

dentium corruptus & ater sanguinis mucor principio gingivas invadit, atque hinc malum nisi curetur latius serpit.

Sed nos hic de morbo & ejus causis ac symtomatibus non amplius; alibi fortassis: Hoc agimus hic, ut intelligatur, quâ causâ Herba ad hujus morbi curationem inventa BRITANNICA *nominetur, in quâ Plinius laboravit.*

Breviter igitur respondeo & citra ambages Herbam ita à Frisiis vocatam, quòd dentes ab ejusmodi labe liberaret. Vri enim si nomen sit, idem est, quod liber: Si verbum, idem quod libero. Sed Graci V. consonum in Beta suum mutarunt, eò quod hac Latinorum consonans peculiarem sibi in Gracia figuram non haberet; Sed si quando transferenda esset, pro B. notaretur. Quamvis aliqui imperitius loco consonantis hujus Gracam diphthongum scripserunt; de quâ re alibi plura.

Latini etiam nescio quorum impulsu posterioribus temporibus pro V. frequenter βητὰ *pronunciaverunt; quod hactenus Hispani frequenter observant*, adde etiamnum Gascones, *pro Vivere Bibere, pro Vino, Bino, pro Volo Bolo (non citra risum eorum qui Graecè sciunt) dicentes: Pro Vri ergo Bri in usum descendit: Tant dentem signat nobis, adeò ut Vritant vel Tan ultimo rejecto, ut crebro fit, Vritan nihil aliud sit, quam libero dentem, vel Vritannen & Vritanden libero dentes.*

Latini igitur significationis hujus ignari BRITANNICAM *appellarunt. Opinati fortè sunt à Britannis in nominis communionem fuisse adoptatam: Quanam autem sit hac Herba, quam Plinius describit, primus mihi videor invenisse, & nominis genuinam manifestasse interpretationem, quam plurimis deinde communicavi.*

Neque enim ea, quá nunc ferè ad morbi hujus curationem in Frisia & Hollandia Medici utuntur, nomine Cochlearia de similitudine facto dici potest; propterea quòd descriptio prorsus repugnat, folia nigra & radicem nigram adscribens.

Cùm hujus folia rotunda sint, & concava ad modum acetabulorum, sive potius ligularum; tum radices nihil minus quàm nigra.

Deinde nec Anginis opitulatur Cochlearia, nec vires contra Serpentes habet peculiares, quâ pollêre BRITANNICAM DIOSCORIDES *tradit.*

Joannis Becani opinio de Plinio.

Erravit igitur Plinius alio loco, ubi citra hasitationem de nomine asseruit BRITANNICAM *ex insulis Oceani extra terras positis afferri. Sed de* BRITANNICA *alibi copiosius.*

Sicut ergo Britannica ex Vritanica, sic Britten ex Vritten est corruptum

tum ab iis, qui significatum, & originatum non agnoverit. Videmus quàm non sit subtilius ejusmodi vocum examen negligendum, utpote de quo non pœnitenda rei cognitio existat.

Sed sunt quidam tam nauseabundi & delicatuli ut linguæ ferè nostræ Vernaculæ pudere soleat: E quâ tamen plus mysteriorum (si Deus adspiret) enucleatio, quàm vel Latina vel Græca, adde etiam Hebraica comprehendat. Hæctenus ille, mirum sane narthecium spirans, ac spirando Aromata Vento permiscens.

In quibus certè verbis, primum præterire nequeo, PLINIUM scilicet erravisse dicens, ubi BRITANNICAM *e Insulis Oceani extra Terras positis* afferri asserit: Nam vel ex ipso PLINIO didicisset Insulas in Gallico Oceano extra Terras esse quasdam, ut Frisiorum, Cauchorum, Sturiorum; Marsatiorum &c. Etsi BRITANNICAM, BRITANNICAEQUE natale solum novisset, nusquam hanc letiorem melioremque dixisset, quâm in Insulis BATAVIÆ (*Anno* CHRISTI *vicesimo octavo*, ut Hamcomio placet, *imperante* DIOCARO PRINCIPE *aliàs* SAGONE, *per contemptum à Frisiis primo Hollandia, non propter frugalem Batavorum genium, verum ob Hollonis Frisii (Olennii Romanis dicti) insolitum* ROMANORUM *nomine à conterraneis suis tributum exigentis fugam in* BATAVIAM *ex arce Flelandiæ Flevo Hollo Land, Holle-Land, indeque tandem Holland, Hollonis quasi terra nuncupata*) & quæ Saxonicæ Frisiæ continenti adjacent, ita tamen ut sint vere *in Oceano Galli*[illegible]*tra terras posita & orbe,* hoc est, continente Terrâ, Maris ex[illegible]ione, ferocique impetu *penitus divisa*: Quemadmodum [illegible]AJUS PLINIUS rectè in scriptis retulit; quia BRITANNICA in parte Groningensis Frisiæ quoque luxuriat, quæ vulgò *Kleyland* dicitur.

Plinius defenditur

Tacit. lib. Annal. 4. Mart. Hamcom. fol. 11.

Et quoniam GALLIA olim quatuor in partes divisa fuit, quarum quarta Gallia-Belgica dicta est, quæ ad Rhenum antiquitus, Frisiæque terminum sese extendisse legitur: Eò idcirco PLINIUS respexit, ac *Belgicum* Mare, *Frisicum* sive *Septentrionale*, Gallicum dixit Oceanum.

Secundum, quod ex descriptione COCHLEARIAM non esse BRITANNICAM demonstrare volens, huic *folia* & *radicem nigram* dat, eadem illi interea minimè adimit. Nam quod *rotunda & concava* dicit, ad rem nihil facit, quin

Q 2 etiam

etiam nigra simul esse possunt: Ita etiamsi Cochleariæ folia rotunda & concava sint, nihilque inhibeat, quin nigra existant, inde tamen haud evincitur BRITANNICAM illam esse.

Si veram novisset BRITANNICAM, non dubito, quin Cochleariæ foliorum cum BRITANNICAE collatione prudentius statuisset, Cochleariæ folia nigra non esse.

Becanus reprehenditur,

Credibile proinde non est, imo certum, illum BRITANNICAM non novisse, etiamsi de illâ à se inventâ tantopere glorietur.

Verum hæc inanis ambitio permittenda multis est, ut qui avem habere nequeant, ipsius saltem plumam in manu teneant.

Tertiò, BRITANNICAM à *Vritanne* deducit, hancque interpretationem ceu veram mundo protrudit, quùm nihil minùs, salvo Viri illius Docti honore, linguæ ejus ratio, cujus Vocabulum est, dictitat.

Optimè enim FRISII nostri noscunt, quid *Britten* est, & quid *Brit*, quid *Brittenbergh*, quid *Brітze*, & *Britschen*, ac qualia loca *Brittan* dicuntur.

Voce ergo in frequenti usu adhuc existente, veræque significationis suæ energiam retinente, quid ab hâc ad aliam deflectere opus est, ac longè petitæ, nec non rei impropriæ, ejus insuper colorandæ causâ inconvenienti lenocinio uti.

Sciat autem CANDIDUS ac Benevolus LECTOR inextricabilium Labyrinthorum flexibus superatis, eam plenam esse dictionem *Frisicam*; utpote quam PLINIUS illis ingenuè tribuit: Et ubi Herba ipsa omnium primò inventa, genuino nomine insignita, ac Romanis fuit exhibita.

Intelligit etiam non solam Insulam illam, quam nunc ANGLIAM vocamus, olim *Britanniam* fuisse appellatam: Verum etiam Belgicæ Gallicæ partem *Oromansacis*, & *Pago Gessoriaco* (ubi nunc CALETUM) vicinam; uti PLINIUS testis est.

Plin. lib. 4. cap. 16. & 17.

Nec conjectura deforet plurima alia loca eo olim nomine claruisse, si id docendi necessitas mihi incumberet.

Nam quùm tempore hyberno Aquis gelu constrictis rectà quis ex pago *Helm*, in Orientali OMLANDICI agri parte sito, aut *Schyteburensi*, vel aliundè ex Pago *Neo-ecclesiensi*, in Occi-

Occidentali ejusdem agri regione GRONINGAM petere intendit, aut vice versa, is primò ad ædes in tumulis tanquam solidis Insulis Aquarum undique stagnantium copiâ cinctas, quæ *Britanien* passim vocantur, accedit, inde pergit *Schermeram*, atque hinc *Groningam*. Sed de hâc re aliàs. Britannien quid.

Restat enim expedienda BRITANNICÆ nominis Etymologia, quæ à nonnullis è Græco reddenda esse videtur. Verum nimis longè petitum est dicere BRITANNICAM denominatam esse à *βρέχω καὶ ὀδύνας*, & per Syncopen *βρεδυνηκλῶ*, ac inde *βρεταννικλῶ*. Nos hujusmodi Syncopen, synæresesque Litteratoribus, & Caballistis relinquimus. Quandoquidem jam dictionem nec GRÆCAM esse, nec alterius penitus Linguæ, quàm FRISICÆ demonstravimus. Itaque ratio dictitat, ut ex eâ linguâ, cujus est, interpretatio depromatur, & confirmetur.

Enim-verò constat, FRISIOS nostros, quùm rem disjectam esse uniendam significare volunt, vel coagmentandam, consagminandam, comprimendam, consolidandam, idque vi caloris, vel fortis impressionis, *Briten* dicunt; rem quidem unitam ac consolidatam *Brit* vocare, si nomen est, aliàs si conjugatione verbi enunciatur, consolidare, jungendo, vel cossando unire. Briten, & Brit, quid denotat.

Neque temerè quis dixerit, eandem esse cum panis secundarii Nomenclaturâ originem, quem *Bre* vel *Brit* antiquâ voce, vel ut nunc *Brod* aut *Brood* vocant.

Etenim Farrago, vel Hordeum, aut Avena, vel Triticum redigitur molâ in farinam, separato, vel permixto unoquoque Cerealium genere pro ut placet.

Farina verò aspersione Aquæ, multâ subactione, nec non fermentatione in massam cogitur, quæ deinde egregiè elaborata multis pressionibus certas in formas orbiculares dividitur, vel oblongas aut rhomboides, vel ovales, fiuntque pastilli, qui in furno calidissimo aut clibanis assatoriâ, ut sic dixerim, coctione consolidantur, ita ut esui sint, diuque sine corruptione asservari possint. Vide Plin. l. 18. c. 11. de ratione panis.

Unde panis ille nihil aliud est, quàm massæ ex farinâ Cerealium subactæ sectio, vel pastillus in furno assatione convenienti conservationis cibique causâ consolidatus, verèque nomen *Bre*

Brikke, Breen, Briet, &c. quid significant.

vel *Brit* obtinet. Verum vox *Brikke* orbiculum, *Bret* verò solidum asserem significat; ut sicut ab assando asser, ita à *Breen* vel *Breden* derivatio *Brit* & *Brik* deducatur. Adhæc *Briet*, rem solidam & latam notat, *Breet* verò duri, torridique Cespitis solidum fragmentum.

Jul. Cæs. lib. de Bel. Gallico.

Adjectivum quoque nomen ad Viros transit, qui MAGISTRATUM in Civitate gerunt, latumque Dominum administrant. Illud namque est, quod apud Historiographos legitur, scilicet summum Hæduorum Magistratum olim VERGOBRETUM fuisse vocatum, penes quem necis vitæque potestas erat, ut legere est apud JULIUM CÆSAREM libro primo de Bello Gallico.

ATHENIENSES verò post ejectos triginta Tyrannos, qui mille & quingentos cives indemnatos necaverant in Senatu, qui ex quingentis Viris constabat, in summo honore & Autoritate habiti fuêre, tamque Senatus Præfecti Quindecim Viri, amorem conciliantes, aliorum dissidia extirpantes, nec non mutuâ benevolentiâ animos conjugentes πρυτανεῖς, hoc est, BRYTANÆ dicti sunt.

Seneca profertur.

Apud SENECAM quoque sic scribentem legitur: *Non vis nisi Consul aut Prytanis vel Cerix Rempublicam administrare.* Observatum est, neminem ex Athamantis genere natu maximum Prytanen (id est Judicem) fieri.

Prytanis quid.

PRYTANES enim olim dicebantur SENATORES illi, qui Corinthiacâ in Urbe quotannis ex NOBILI Familiâ BACCHIADÂ creabantur.

Nolo autem hic meam de Prætoris origine conjecturam aperire, ne VARRONI, SEXTO POMPEJO, cæterisque omnibus injuriam facere videar, quoniam ab ipsis traditâ Etymologiâ contentus non sum: Multo minus Linguæ Latinæ Studiosos in certamen provoco, haud pauca vocabula à PRISCIS LATINIS esse usurpata, quæ ipsâ origine naturaliter Germanica sunt.

GERMANI autem *Bri* vel *Brie* rem coctione unitam, pultem fritillam, fritamque; item congregationem, junctamque collectionem tum hominum tum rerum aliarum vocant. Quedadmodum in *Briareo Centimano*, in *Brigida*, *Brigada*, *Brigantibus*, *Brigantinis*, ac *Brietiis*, qui viginti sex militum numero con-

constat, declarare licet. Verum dictionis *Βεῦν* Græcis omnibus notissimæ interpretationem omitto. Quandoquidem *Brya Heli, Calabria, Brinca* scilicet *Bria binca*, similiaque nomina hodierna adhuc tempore usitata idem *Adamicum* primigenium ichnon reservant.

Βεῦον muscus & Terra muscosa.

Verum enim verò unde digressa est recurrat oratio. *Brit* enim congestam solidamque Terram, aut rem, si substantivum sit, significat.

Brit quid est.

Plurimi equidem Groningensi in agro Pagi ejusmodi terminatione denominati hoc manifestum faciunt, ut *Mittelbrit, Engelbrit, Letterbrit, Oldebrit*, & *Niebrit.*

Sunt enim Pagi, illorumque Templa in eminenti Terrâ congestâ circumquaque stagnantibus Aquis posita, & Pagus *Brit* vel *Bred* vicinus Saxonum Husiæ aggestus est solido in loco paululum altiore, quàm vicina Tellus: Cerealia ibi, atque Legumina fœlicissimè proveniunt. *Britzert* & *Britzum* quoque in Frisiâ Occiduâ egestum locum tenet. Jam verò in ANGLIA Oppidum *Britlington*, & *Briton* ad Trentam fluvium altis in locis suum situm habent.

In Westerwoldiâ solitudo, spatiumque quod inter Weddam, Reidam, & Asschendorpum versus est, *Brit-angel* vocatur, ut etiamnum quibusdam Veterum Geographorum Tabulis notatum extat; nimirum solida est, nec non alta *Venea* & *Morina* Tellus in medio palustrium locorum sita, & ad Aquas pertingens; in cujus penetralibus arena alba lineâ rectâ hinc inde denudata excurrens deprehenditur, quam propriè *D'Angel, aculeum* denotans, impropriè verò DE TANGE vocant; in quâ hodie Fortalitium aptissimo loco, patenti scilicet arenoso ac solo Ulvâ undique tecto & paludoso inaccessibili cincto cernitur, quod Anno millesimo quingentesimo nonagesimo tertiò ab Illustrissimo Heroë ac Domino WILHELMO LODOVICO Nassouiæ Còmite, Frisiæ, Groningæ, & Drentiæ Gubernatore extructum fuit; quodque ab eo primum in singularem rusticorum vicinorum, istiusque loci demonstratorum gratiam, DE BOERT'ANGEL, non verò, ut ORTELIO Theatro in Geographico placet, *De Boeren Tange* appellatum fuit: Quamvis illud hodierno hoc tempore ab omnibus depravatè *De Boer-tange* pro *De Brit-angel* pro-

Britangel quid. Quo tempore, & à quo fundatum illius Fortalitium.

Ab. Ortel. in Frisiæ utriusque Tabulis.

pronunciatur: Hanc Terram imperitiores alii corrupte *De Birtangel* nuncupant, ut & *Middelbert* pro *Middelbrit*, &c. Idem error committitur & hodie in reliquis.

Quamobrem crediderim equidem Castrum in Chattorum HOLLANDIÆ vico, vulgò *Catvici*, cujus hodierno die adhuc rudera & fundamenta Maris interdum beneficio denudata visuntur, à Romanis olim ad ostium Rheni extructum, quod postea, languescente Romanæ Majestatis potentiâ, à Normannorum Barbarie immani æquè ac Maris exæstuatione dirutum, insigne nomine 't HUIS TE BRITTEN, & BRITTENBURG ab Hollandis non esse denominatum à *Vryend*, hoc est, à liberandis defendendisque illis finibus contra hostium impetum. Tametsi illud quondam ROMANORUM Armamentarium fuisse haud ignorem: Cujus nomen obscuræ atque abstrusæ originis CLUVERUS, ejus Frisicæ dictionis planè ignarus, existimat. Quod quidem Johannes Christvallus Calvetus in coronationis PHILIPPI Secundi HISPANIARUM & INDIARUM REGIS, nec non Hollandiæ Comitis Itinerario ab Imperatore CAJO CALIGULA extructum fuisse scripsit; eamque molem *'T Huis te Britten* (hoc est, Britannica domus) ideò vocatam esse, Britanni quoniam eò sæpiùs appellere solebant, ut Rheni ostium subirent, cui imminet, vel quod facilis inde trajectus in Insulam esset BRITANNIAM, quæ diu postea ab Anglorum incursu ANGLIA dicta est.

't Huis te Britten Romanorum quondam Armamentarium.

Cluv. c. 14

Alii præterea à SEPTIMO SEVERO Imperatore molem perfectam isse existimant, ejusque rei se tabulas legisse affirmant; nominis rationem Britanniæ Insulæ assignant; nec tamen exponunt unde ipsa BRITANNIA nominis originem traxerit.

De Britannica arce quorundam opiniones.

Ego quidem hoc Romanorum Castellum in plano apertoque littore à Druso Germanico, CÆSARE Imperante AUGUSTO, non verò à CALIGULA extructum fuisse crediderim: Hic namque Lucio Annæo Floro testante, ultra quinquaginta per Rheni ripam Castella erigi curavit. CALIGULAM verò turrim tantummodo ingentem, è qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos navium cursus, ignes emicarent, memorandè addidisse. Ut in illius Principis vita Suetonius Autor reliquit.

Sueton. in Caligula. Florus lib. 4. cap. 12.

Quod

Quod si porrò dictio *Britten* ipsis Germanis esset incognita, haud ineptè ad *Vri-end* respicere atque alludere possemus.

Verum quùm imbricis inscriptio prodat ex GER. INF. Quæ quoque inscriptio ipsis in lateribus ex hujus Castelli fundamento Anno millesimo quingentesimo & vigesimo, item millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo, ac quingentesimo sexagesimo secundo erutis, inventa fuit; quâ Germaniam inferiorem sive BELGIUM denotarunt ROMANI, quoniam à Belgis hi lateres quondam confecti fuêre; idcirco & Germani Inferiores, præsertim FRISII optimè norunt, quid vox *Britten* significat, non utique ambagibus uti, nec non diverticula quærere opus erit: Sed intelligamus, quid ipsi FRISII, ut quorum incorruptissima est Lingua, & Antiquissima, *Britten* nomine sibi velint. Lingua Frisica omnium Antiquissima.

In agro transamasano Orientalis FRISIÆ ad Amasium Fluvium prope pagum *Leer* monticuli aliquot è Terrâ solidâ tanquam unitæ moles congesti sunt, ad eos operæ rusticæ refectionis diurnæ tempore dato inde signo plerumque conveniunt, & cibum capiunt: Ibidem sua vestimenta reponunt, & quæ servata velint ut suo tempore usurpent: Ad quas moles terreas usque festis quoque diebus spatiantur. Lera.

Similes aliquot moles sunt in Cimbrico Pago Amasio, quem hodie admodum corruptè *Simers-wolt* pro *Cimbers-wolt* nominant, Nobilium quondam ab *Oldersum*, nunc verò civitatis Emdanæ ditionis; ubi verò illæ moles *Brittenberg*, hoc est, Britannici Montes appellantur. Brittenberg.

Quare illud Romanorum Armamentarium ab Incolis *'t Huis te Britten*, id est, Britannica Arx, ideo vocatum fuisse non dubito, quòd congesta & in solidis finibus firmata, eminentiorique loco moles esset. 't Huis te Britten unde dictum.

Usus autem hujusmodi molis plurimus est. Etenim congregationi faciendæ, appellendis, dirigendisque navibus, rebus in inundationis periculo conservandis, Maris æstus, Belli, incendii, hostilis incursus qualiscunque, defendendis limitibus, faciendisque per Mare Speculis, per Flumina, Paludes, Terras, nec non Sylvas destinata inservit.

Dum apud ARISTOTELEM libro de Mundo, si alioqui ut vulgò habetur legitimus & verus ejus Autoris partus fuit, Aristot. de Mundo.

omnium primum Φρυκτώρια Legi, ea etiamnum speculas dic eminentiores inveni, è quibus ostentatæ faces è longinquo quid in unaquaque Regione novi fieret, vel factum esset, præsignificabant; adeò ut talium usu uno die quid in totâ Asiâ fieret, PERSARUM REX percipere posset: Deinde Φρυκτὰς id genus esse *faces*, quibus longinquis signum fieret: Haud absurdè mihi ejusmodi speculas cum congestis illis Frisicis è Terra solidis monticulis conferre videtur.

Nominis interea rationem obiter attingens eandem & nominis & rei originem, ac usum esse non animadvertebam.

Parva enim differentia Φρυντ & Βρυτλ in scribendo facilè occurrentem litterarum inversionem, immutationemque repræsentat: Res verò eadem, & quæ usitatas priscis temporibus ejusmodi moles specularum gratiâ fuisse declarat, & nunc dubitandi scrupulum aufert; unde domus illa in vico CATTORUM ad aliquod Rheni ostium (cujus tum alia planè quàm hodierno hoc tempore facies cernebatur, cujusque nunc rerum vicissitudine exitus arenosis tumulis a Mari elevatis constipatus clauditur) in Hollandicum Oceanum fluentis posita, *De Britten* est nuncupata.

Nam de facibus interdiu accensis fumi causâ, & noctu lucentibus, aliisque signis, quæ inde navigantibus, piscantibus, itinera terrestria facientibus, excubitoribus, nec non vicinis agricolis destinabantur, non est hujus loci perstringere: Demonstrasse namque sufficiat, quod *Britten*, si substantivum est, molem siccam, altam, & solidam significat.

Britanniæ Insulæ nomen unde.

Quoniam verò ANGLIA in ipso Oceano moles firma, inconcussa, & eminens sit, at incolis sedem, communisque victus habitationem præbens, verè olim dicta fuit BRITANNIA.

GRÆCI autem haud ignorant suum πρυτανεῖον, quod Latini etiam Prytanæum vocant, cujus originem cum Britanniâ eandem esse, quis non vel mediocris Lectionis, Antiquitatumque Studiosus animadvertit? Neque me latet, aliquos PRYTANÆUM πυρῶ ταμεῖον, hoc est, *Tritici penum*, interpretari.

Prytanæum quid.

Alii autem nervosius hic indicant, locum eminentem, in quo de Republicâ benemeritis victus gratis dabatur, ac ubi guber-

gubernandæ Reipublicæ Magistratus creabatur, significare: Quod si ad ipsum Prytanei situm & usum respexerimus, convenientissimam & maximè propriam rei Nomenclaturam deprehendemus.

Quæ verò nonnulli de BRITANNIA, DANIAVE fingunt, nugantesque somniant, ac nova parturiunt, hic lubens omitto, ne in orcum delabi videamur, unde pedem revocare non licet. Nam juxta paræmiam tutissima via, quæ ab omnibus trita est; utpote quam omnes noverint.

Quocirca ad vocem FRISIIS nostris familiarem *Britten* alacriter regredior. Ut de quâ, quatenus substantivum nomen est, quæ hactenus cognitu utilia visa fuère, satis copiosè egi: Quatenus autem adjectivum, idem, ut modo ex parte dictum, quod consolidare, compingere, unire, firmare, nec non connectere significat, deque reparandis, firmandisque aggeribus, ædibus, ædium tectis, navibus, viis, atque similibus rupturam, rimas vel ruinam minantibus celebratis.

Verum hæc additis loquendi sententiis doceremus, si Antiquissimæ Linguæ Germanicæ Lexicon, quæ verè Saxonica est, condere proposuissemus.

Brit ergò consolidandi significationem habere indicavimus, *Tan* verò dens est, res scilicet omnium partium humani corporis siccissima & durissima, cujus contrarium est *Nat*, quod huhumidum & mollissimum corpus denotat. Nunc vulgò Delta subjungitur, scribiturque *Tand*.

Porro *Ica* vel *Hica* idem quod ejectio valet. *Hyc* enim geminatâ vocali, quemadmodum in compositis à jacio, & in adjicio, vel injicio auditur, ejectionem rei alicujus, vel excussionem notat. Vera Britannicæ nominis Antiquissimi significatio.

Ipse enim singultus, in quo cum Luctatione halitus vel corporis flatus ejectio est, vulgò dicitur *Hyc* vel *Hyck*: Ipsa etiam pullorum exclusio, fœtus ruptis ovorum testaceis putaminibus se exerunt, eoque vocabulo usitatè significatur. Hyc quid.

Nunc verò ut pensum absolvamus, â posteriore dictione progressi totam explicamus. *Ica* est ejectio, *Tan* autem Dens; unde *Tanica* dentium ejectio est. Ica, Tan, & Tanica quid.

Talis namque Naturæ morbus SCORBUTUS deprehenditur, quòd corrodendo dentes, ipsasque gingivas consumendo,

do efficit, ut dentes excidant, excutianturve nisi remedium in tempore adhibeatur; Quod verò contrariâ facultate pollet, id debet, quæ fluida, flaccida, labilia, dissolutaque diffluunt, unire, densare, firmare, ac ita solidare, ut naturalem suam molem, integritatemque recuperent, diciturque *Britten*, vel *Brilen*, non *Vrien*.

Quamobrem si Herba est, quæ oris medetur malis, nimirum quæ halitibus, dentibus, diffluentibusque putredine ginguivis opitulandi virtutem obtinet, & dissolutas oris partes, aut aliorum membrorum astringendo in pristinum habitum reducere, ac ne quid amplius depereat, inhibere, utque naturaliter partes nutriantur & augeantur præstare valet, inprimis autem hoc corporis vitium, & cartilaginosa, ac ossea substantia, ossibusque & dentibus, ut quibus hic moribus potissimum tenaciter inhæret, difficulter eradicari potest.

Hæc utique HERBA summo rationis jure BRITANNICA nuncupari potest: Nam Ortographiæ exactum adeò hâc in voce, LATINIS omnibus peregrinâ, judicium non curamus; eadem res designatur, sive BRITANICA, sive BRITANNICA, aut BRITANHICA scribitur.

Britanica, Britannica sive Britanhica, idem.

CAPUT XIV.

BRITANNICÆ Herbæ cognitio quando periit. Quo Tempore de novo inventa. Covordia quo die recuperata. Groninga quandiu obsessa. Anglorum classis perdita. BRITANNICA ab effectu dicta. Frisiorum nomina in vocali desinentia. Lingua Frisica pluribus difficilis. BRITANNICA dictio Frisica. Dentilaria quid. Scorbuti notæ describuntur omnes.

PRytanis, Prytanæum, & quid *Brit-angel*, *Brittenbergh* &c. significant, exposuimus. Jam vero ad BRITANNICÆ perditionis, inventionisque Tempus, nec non FRISIORUM

SIORUM, aliarumqve Provinciarum ferreum sæculum progredior. Quemadmodum verò hæc Nobilissima, atque efficacissima Planta, omniumque in Frisiâ, atque Hollandia nascentium REGINA, sub Gothorum Normannorumque in FRISIOS crudelitate inauditâ sævientium horribili armorum strepitu periit, ita Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo secundo, unitis fermè omnibus BELGII Provinciis quasi climacterico, sub terribili tubarum, tympanorumque sono de novo à me inventa est: Et quidem eo ipso die, nono nempè Julii mensis, nobis Groningensibus revera tristi ac nigro: Illo enim hostis noster, omnibus ex æquo inimicus, Potentissimus Galliarum REX Christianissimus LUDOVICUS, nominis istius decimus quartus, Principis Electoris MAXIMILIANI HENRICI Coloniensis Archiepiscopi, nec non BERNARDI à GALEN Monasteriensium Episcopi ductu; primò Geldriâ, Trajecto ad Rhenum, Transisalaniâque Provinciis, nec non Vesaliâ, Zutphaniâ, Covordiâ (quæ vigesimo die Decembris ejusdem Anni à nongentis militibus licet custodita, violentâ tamen manu per undecim GRONINGANORUM centurias (mirabile dictu) gloriosè rursum expugnata fuit) aliisque Urbibus, ac Arcibus, non regiis victricibus armis, sed sceleratâ quorundam militum Præfectorum vecordiâ, ipsorumque MAGISTRATUM ac PROCERUM, in propriam subditorum suorum (hostili ferociæ miserè ingemiscentium, & Provinciarum suarum statum, tot copiarum invasiones, puplicas devastationes, Religionis & Dominii mutationes, LIBERTATIS privationem, servitutis iugum, nec non innumeras alias calamitates, quas premere silentio magis, si fas esset, quàm meminisse hic allubesceret, tristi ac horribili sanè ejulatu deplorantium) pernitiem fluctuantium, turpissimâ atque detestabili quâdam arte fucose deauratâ sex septimanarum spatio subactis, in campum nostrum processit, & ingentem ad viginti tria hominum millia ex omnium Gentium colluvione commixtum post se trahens exercitum, atque in nos fatale ferrum stringens, quo cervices nostras demeteret, GRONINGAM Urbem paternam per integras sex septimanas à parte australi obsedit.

Britannica Gothorum tempore periit, Gallorum verò denuo inventa.

Covordia recuperata.

Groninga per 6. septimanas obessa, non verò capta.

Quùm verò nec per innumerabiles tormentorum majorum in

eam explosiones, nec per quatuor millia & ultra injectorum minorum ac majorum globorum, qui continuò volitantes Granatas ac sibilantes BOMBOS vulgò appellatos, aliasque Pyrotechnices machinas ad incendium propagandum paratas, quas *Branders* inde & *Stink-potten* plerumque nuncupant, quoniam ad humanam altitudinem ter distinctis vicibus editâ flammâ, ter quoque plumbearum glandium imbres cum explosionibus ad ignem extinguendum neminem admittentes ejiciunt, nec non pessimum post se fœtorem spargunt, quibus ingens ædium ad fundum eversarum numerus cernebatur, ut ad Septentrionalem Urbis plagam se conferre, atque exiguo commorandi loco contenti esse viginti, triginta, & ultra sæpius, homines fuerint coacti; imo quod magis, sub proprio ædium mearum tegmine mortales numera sexaginta receperim, ac cesso variis amicitiæ ac notitiæ meæ VIRIS PRINCIPIBUS requiescendi loco, in domesticis meis tabulati asseribus non sine propriæ vitæ discrimine lectulum mihi sterni lubens curaverim: Nihilominus tamen ob PROCERUM Groningensium plurimorum indesinentem curam & vigilantiam, Civium omnium, mortis faciem non reformidântium, inviolabili atque adamantino fœdere junctorum unanimitatem, virtutem, & strenuitatem, STUDIOSORUM (qui & arma, rebus nostris adeò in arcto ac quasi in summo periculornm apice veluti quâdam Crisi positis ad Patriæ quoque defensionem sub Generosi Capitanei Vir-juvenis WICHERI WICHERS, Optionis RUTCHERI TEN BERGH, ac signiferi SCATONIS GOCKINGA fœlici auspicio susceperant) omne periculum subeuntium (unde ab ILLUSTRIBUS ac PRÆPOTENTIBUS Provinciæ ORDINIBUS per NOBILISSIMOS & AMPLISSIMOS Academiæ CURATORES in æternam fortitudinis memoriam Numisma insigne excusum omnibus exhibitum) animositatem, nec non Militum bellicosam generositatem, Civitatem, amissis in eâ feruente obsidione, vix octoginta hominibus in universum, ad deditionem cogere non potuit: Perditis verò ex suis duodecim circiter hominum millibus, ruptisque quibusdam Tormentis, ac Mortariis Bellicis, clam, postquam jam ultra Mensem in fossæ Limine (eam transire non audens) hæsisset, à decimo septimo ad vicesimum

Groningensium animi imperterriti ac fortissimi.

Studiosis Numisma datum.

Quot ex civibus periere, & quot ex hostibus.

Mensis

Mensis Augusti diem castra movens, ac furtivè fugiens, turpiter deseruit. Hostis fuga.

Quæ sanè GRONINGENSIUM Bellicosa Virtus tribus reliquis Provinciis conservationis exitit causa. Illis enim debellatis, totum Fœderatum Belgium debellatum visum fuisset: Quùm impossibiliter à Maris littoribus ab hostili duorum Potentissimorum, GALLIÆ scilicet, & ANGLIÆ REGUM classe, centum & quinquaginta navibus unà constante (quæ Anno nihilominus millesimo sexcentesimo septuagesimo semel tantum, septuagesimo verò tertio undecim hebdomadarum spatio, septimo licet ac decimo quarto Julii, nec non vicesimo primo Mensis Augusti (Stylo novo) DEO nobis propitio, à BATAVORUM nostrorum classe naves vix octoginta numerante ter generosè triumphata, & in fugam ignominiæ planam conjecta fuit) à Terræ etiam parte ab infestis tribus Gallorum exercitibus (ad ipsa jam Hollandiæ viscera penetrantibus) undique cinctum ac pressum, subsistere amplius potuisset, quod ad unam quoque omnes BELGII Fœderati PROCERES unanimi consensu fateri coguntur. Regum duorum Classis ter superata.

Sed ita visum est DEO Omnipotenti ac Clementissimo, qui durante Groningæ Urbis obsidione, Anglis è Mari per Texelum, & Flevum Fluentum ad Texelanam arcem omni jam milite, omnique apparatu bellico destitutam, ad FRISIAM quoque simul & GRONINGAM à Septentrionali parte occupandam, Austrinum Mare ingredi volentibus mirificè restitit: Voluit enim MAXIMUS illi Cœli Terræque MONARCHA, ut eo ipso die, sexto, ni fallor, Mensis Augusti unda marina ultra octodecim horarum spatium supernaturaliter deflueret. Divinæ manus potentia miranda.

Ejus deinde in accretionem rursum mutato cursu, Ventum ex Occidente movit vehementem, quo per freta dicta denuo introitum illis non solum denegavit, verum etiam plurimam illorum classis partem planè dissipavit, atque divinæ suæ manus beneficio funditus evertit, ut navium etiam fragmenta, abjecta onera, emporeumata varia, nec non plurima instrumenta bellica Hollandis prædæ cesserint. Anglorum classis dituta.

Nos itaque, post COVORDIÆ Urbis, ac tam Veteris, quàm Novi Fortalicii per Groninganos sex Mensium spatio fœli-

fœlicem recuperationem, Dei Ter Optimi Maximi clementiâ à servitute intolerandâ benignè liberati, dictarum Provinciarum infortunatarum incolas hostiliter adhuc premi videmus: Quod solâ vestrâ indefensibili culpâ O! Proceres, qui non publicum, sed privatum vestrum commodum per tot pauperum subditorum deploranda suspiria atque indesinentes cruciatus illo verè ferreo sæculo in perpetuam ignominiam quæsivistis, accidisse comperimus: Cujus aliquando rationem Deo reddituri estis.

Videmus enim status vestri rationem in iniquitate quâdam detestandâ ut plurimum fundatam, dominandi libidinem, titulorum aucupia, vanæ gloriæ fumos, vindictæ studium, aliaque similium ineptiarum portenta, quæ fœcundissimum quoddam odiorum seminarium sunt, firmiores apud vos fixisse radices, quàm ut evelli se facilè patiantur.

Quapropter O temerarii! quorum artus universi malâ conscientiâ pressi levi etiamnum cadentes folii murmure tremunt, domicilia vestra suspensa certè Hederâ egent, dum possessores illorum venales existere videntur: Misera plenè ac infelicia illa esse Trophæa nescitis, quæ de trucidatis civibus excitantur: Sordidum quoque omne esse aurum, quod miserorum lachrymis & cruore distillatur: Nec ad alienas possessiones per sanguinem descendere, magnificum ac diuturnum.

Quare sequitur vos omnium luctus & comploratio, comitabuntur vos devotiones & execrationes, orieturque omnium Ordinum publica desperatio, quin & ipsi Lares vestri, quos utique fœdi hujus incendii fœtor etiam adflavit, ac Taxo & Cypresso onerati, quam in occursum laturi erant, indignabundi tristes ac pullati vos excipient. At tempus quandoque violenta illa inhumanaque vestra consilia prosperè fluunt, & mox in pejus ipsâ mole suâ ruent: Fortunâ nihil fugacius, nihil levius; sæpè dum ridet irascitur; dum blanditur fallit; vitrea planè est, dum splendet maximè, sæpè rumpitur.

Ad miseros nostrates allocutio.

At vos, O miseri! quos jam Fortuna novercans sequius habet, quibus opem nunc præstare non possumus, quamvis trementes miserè nos eminus aspiciatis, & sublatis vocibus ac manibus nostrum imploretis auxilium, ne cadite quæso animis, durate illos, erigiteque spe meliorum; in nullius illa contubernium

bernium semper mansura concessit: Servat illa sibi jus suum, quod est ad minimum auræ flatum pro libitu mutari; sicut raris se prosperam semper; ita raris semper exhibuit adversam. Ferendum jam vobis est, quod aliter noluit esse DEUS, & cum ipso DEO constanti pede gradiendum. Bellorum eventus ancipites semper deprehendi, imo sæpè fatales IMPERIORIORUM periodi fuerunt. Melius jam vobis erit temporum furori ac necessitati nonnihil præsenti cedere, & illatas per vim contumelias, ac damna, Christianâ fortitudine potius, quàm ut illa ulteriori ruinâ ultum eatis, devorare: Rependet dies, rependet vobis DEUS, ac ea quæ Bellorum iniquitatibus subtracta sunt, copioso cum fœnore aliquandò refundet.

Verum ut redeam, unde digressus fui, TEMPUS me vocat.

Ad HERBAM igitur cujus antea mentionem feci gradum rursus facio. Illâ enim Nomenclaturâ, ac Etymo ad rei proprietatem significandam, ejusque effectus exprimendos, ad declarandas facultatum vires, aptissimo BRITANNICA olim à PRISCIS FRISIIS vocata fuit: Herba nimirum solidarum partium præsertim dentium contabescentiam, aut ejectionem consolidans.

Britannicæ nomen ab effectu inditum.

Quod autem dictio in vocalem desinit, ideoque multis à LATINIS efformata, & è Barbarico, rudique sono in politiorem traducta videtur, paucis hic eâ de re Sententiam meam aperiam.

Primò, constat in FRISICA Linguâ nomina in vocalem & hanc præcipuam Alpha desinere, novum non esse: Quemadmodum in Familiarum, Dominiorum, & Titulorum inscriptionibus palam est. Itaque passim audiuntur *Manninga*, *Tamminga*, *Grevinga*, *Ailua*, *Burmania*, *Alberda*, *Ripperda*: Et *Brinca*, *Selvarda*, *Husinga*, *Frama*, *Ludema*, & quæ his sunt similia.

Frisiorum nomina plerumque in A, O, & E desinentia.

Tum verum ANTIQUUM jus FRISICUM scriptum hoc docet, in quo dictiones plurimæ vocalem terminationem sortiuntur, ut obvium est in *Frivilingo*, vel *Fivilinge*, *Hunsingo* vel *Hunsinge*, & cæteris. Deinde si à Latinis dictio hæc ad certum typum redacta fuisset, non tot, tamque diversis modis ea in libris Autorum exarata inveniretur.

S Unus

Unus enim APULEJUS nunc BRITANICEN, nunc BRETANICAM, inde BRETANNI, rursum BRITANNICAM vocat.

Frisica Lingua ab exteris non intelligibilis.

Totum autem negotium ex eo pendere videtur, quod olim in nostrâ Terra Frisicâ ROMANI, & qui in Romanorum castris aderant GRÆCI MEDICI, diligentes rerum Naturæ indagatores, pronunciatæ à Frisiis BRITANNICÆ sonum non imitari, imò multo minus exprimere convenientibus litteris potuerunt.

Nam etiamnum externi, qui in FRISIA nati non sunt, nec à teneris ejus Linguæ sonum imbiberunt, vix aut difficilè eum fando consequuntur.

Britannica nil nisi Frisica dictio est.

Omnis igitur BRITANNICA dictio FRISICÆ originis, & pronunciationis est, eamque, quam modo paucis contra plurimorum opinionem habet, veram tamen ac indubitatam Etymologiam reddidi.

Cessent igitur curiosæ multorum quæstiones; neque opus est, ut se quisquam hujus nominis causâ amplius torqueat, vel alios divexet, aut inutile negotium faciat.

Nec verò GRÆCI idiomatis voces huc applicare animus est, ne prolixior commentarius modum excedat, & qui jam opinione meâ longè amplior excrevit.

Possem alioqui hoc loco originem multarumque dictionum GRÆCARUM vim non sine utilitate forsan exponere, ut βρίζω, βρίθω, βρίζας, βρίαω, πρυτανει[illegible] πρυτάνης, & denique Pritannicæ Insulæ.

Betonica non est Britannica

Cæterum aliò me revocat BRITANNICA, obiterque perstrigendus eorum error, jam tamen sæpiùs explosus, qui Betonicam vocant BRITANNICAM; ut in multis Græcis Lexicis legitur: Non est autem Grammaticorum novisse *Amaracum*, aut BRITANNICAM: Longè aliud *Betonica* significat & suo Etymo, & suo pariter usu: Hæc verò Herbam labiles dentes, horumque varios affectus consolidantem notat: Ita ut quæ HERBA inveniri potest excellentia hâc atque occultâ vi, & simul apertâ facultate prædita, ut Stomacacen scilicet oris vitia, dentium dolores, instabilitates, erosiones, vermiculationes, stupores, gingivarum putredines, & Phagedænica, similiaque Ostonopici morbi Symptomata,

mata, aliorumque curet: Ea jure optimo non DENTILARIA solum, verum etiam BRITANNICA vocetur. Dentillaria.

Jam verò nescio ullum simplex in rerum Naturâ, quamvis aliquâ ex parte huic studio me tradidisse profitear; quod qualitatibus manifestis, tum etiam propriâ & naturali suâ virtute adeò dentibus, gingivis, similibusque non solum oris, verum etiam faucium vitiis, quàm hæc mea HERBA, prôsit: Quam idcirco veram esse BRITANNICAM affirmo.

Eodem plane modo in eo, quod PLINIO asscribitur de Remediis ad omnes corporis morbos Volumine capite tricesimo octavo traditur. Plin. volum. de remed. c. 38.

Si Agrestis Lapathi, quod Aliqui RUMICEM *quoque vocant, radix commanducetur, & succus in ore contineatur, statim dentium dolorem tolli, Rheuma sisti; at cum aceti cyathis tribus vel quinque radice coctâ, aceto in ore detento idem fieri.*

Quo loco non alia Herba intelligitur, quàm hæc nostra BRITANNICA: Utpote quæ sola ex omnibus LAPATHI speciebus, atque unica adstringit, omnibusque oris vitiis est utilissima. Sola Britannica inter omnes nostri orbis Lapathi species astringit.

Sic namque VETERES FRISII ab ipsis mundi incunabulis, & ROMANI, aliique omnes postea per tot annorum centurias hâc Herbâ ad dentium varios affectus masticando, fricando, succum inungendo, ac decoctum ore continendo uti consuevêre.

Ejus tamen usus plurimus fuit propter *Scorbutum* familiarissimum, & ut antea sæpiùs monitum Endymicum Frisiæ morbum, propter *Stomacacen* & *Scelotyrben* hujus morbi Symptomata non modo in FRISIA, verum etiam in ipsâ ARABIA, teste STRABONE grassantia.

De Romanorum enim exercitu, DUCE ÆLIO GALLO, in Arabiæ locis hoc morbi genere DIVI AUGUSTI tempore divexato libro suo Geographicorum decimo sexto sic refert. Strabo l. 5.

Quare in album vicum pervenit, jam exercitu oris & crurum vitiis, cæterisque ejus loci malis tentato: Quorum illa circa os, hæc circa crura resolutiones quædam sunt ob Aquas & fructus provenientes.

CRATERI quoque *Medici servum*, referente PORPHYRIO, *novo quodam morbo* (nempè Scorbuto) *captum fuisse, ita ut carnes ejus ab ossibus abscederent.* Porphyr. lib. 1. de abstinentia ab animal.

Neque verò hic mihi disputandum erit, an sint morbi, an Symptomata; non magis, quàm si contendam, an Lippitudo GRÆCIS ὀφθαλμία, sit morbus, an Symptoma: Quis enim morbos esse nescit, si per se & principaliter ingruant, & actiones impediunt; esse symptoma si alium morbum sequuntur, nec actiones solum lædunt, verum & actionum ipsarum læsiones sunt factæ? usitato tamen & proprio vocabulo quid vetat uti, & simul approbatum Frisicæ dictionis usum sequi? *Schorbuc* dicitur, & sic morbus cognominatur.

Vulgò enim fertur, *De Schorbuc krankte*, Scorbutus morbus, vel *De Scheurbuik-siekte*; JOHANNES etiam WIERUS in suo observationum Medicarum libri *Scorbutum* inscribit. Est autem intemperies frigida & humida, ossa, osseasque partes, nervos & nervosa resolvens, cui portio venenata haud dubio adest, ideò quod variis accidentibus & labificiis corruptionibus corpus alterat: Quorum omisso horrore, quatuor præcipua genera perstringam.

Wier. observ. libro.

Scorbuti qualitas.

Primis duobus GRÆCI MEDICI, qui Romanorum castra sequebantur, Græca nomina indiderunt, quoniam FRISICORUM nominum Etymon ignorabant aut ipsa etiam vocabula exprimere non poterant: Posterioribus duobus necdum quis vera nomina GRÆCA vel LATINA tribuit.

Primum est autem & vulgare, ac quod morbi initio erumpit Symptoma, oris nigredo, dentium mobilitas, livor, erosio, gingivarum putredo, & ulceratio, nec non saniosi & fœtidi cruoris subatri effluxio, dolor cum pruritu, ut etiam in Serpigine, vulgò *de Sprouw* (à serpendo dictâ) verâ *Scorbuti* specie, laborantibus cernitur, quod GRÆCI στομακάκην, oris malignitatem vocant; quia dentes potissimum laborant; alibi *Schormond* sive *Scheurmond*, id est, buccæ vel oris rupturam dicunt, quâ gingivæ à dentibus discedunt: His medetur BRITANNICA: Ideo hoc nomen à dentium solidandorum curâ ne excidant sortita est.

Scorbuti notæ.

Schormund quid.

Alterum est quod sequitur, si morbus ab initio non curatur, resolutio scilicet nervosarum partium, compagisque in genibus, anguium instar, & quasi mortua membra tremore vacillant ipsa crura; GRÆCIS nuncupatum est σκελοτύρβη; alibi verò pronunciatur *Schorbein* vel *Schorbeen*, hoc est tibiarum

biarum

biarum ruptura; qui dolor aliquando ossa penetrando percipitur, vel sensum fractorum ossium infert: Unde aliqui putant hoc Frisiæ malum vocandum esse *De Schorbut*, & Latinè ostraginem, vel ostaginem, aut juxta MARCELLUM Oscedinem: Quamvis à quibusdam etiamnum Belgico idiomate *De Lamme Schorbot* vocetur. Ostago. Oscedo. Lamme Schorbot quid.

Qui verò σκελοτύρβην, Scorbutum, aut saltem Scorbuti speciem non esse existimant, illi mihi vero Scorbuto laborantes nunquam vidisse videntur, cujus definitionem in definitionum libro ponit CLAUDIUS GALENUS: Cui quoque malo BRITANNICA opitulatur, sed diverso modo, quàm Stomacaccæ, quemadmodum postea declarabitur.

Tertium est Symptoma cutis decoloratio, multorumque nigrorum stigmatum in tibiis, partibus nervosis, ac frigidis eruptio. Hoc sæpè per se usu venit in hoc morbo, maximè initiò si pauca materia est, vel in morbi statu, si Natura morbum superat: In multis hæc stigmata perseverant, & curationem admittunt, in nonnullis exulcerantur, & malorum ulcerum principia sunt GRÆCI & LATINI nomen non dederunt: Vulgò aliqui Icterum Nigrum, Frisii *De Blausucht*, Hollandi verò *De Blau-schuit*, sic Frisii quoque puniceas maculas *De Flekken* vel *Plekken* vocant. Tertium. Icterus niger. De Blausucht quid.

Quartum est quasi principale & inseparabile accidens, ventris dolor cum torsione subito ingruente & mox recedente; & nisi provideatur, intendi, & lentas febres ipsum corpus sensim exhaurientes inferre solet: Ne hoc quidem Græci aut Latini, ut notum est, aliquo nomine donaverunt. Quartum.

Frisii *Schorbuik* passim nominant, tanquam inviduum quid, & morbo, qui inde nomen obtinuit, semper conjunctum: quasi totus venter, & hypochondria rupturæ sensu distentionem patiantur. Verum de hoc satis. Schorbuik quid in specie.

Grassatur autem hic morbus apud eos potissimum, qui Vinum non bibunt, verum quibus continuus Cervisiæ potus est, præcipuè qui in Seri defectu, vel aquæ decoctæ crudam aliquando degustant.

Caput XV.

Nonnulla BRITANNICÆ experimenta in medium proferuntur. Et ad quæ BRITANNICA conducit hoc loco dicitur.

BRITANNICAM veram esse dictionem Frisicam perspicuè vidimus, omniumque Scorbuti specierum descriptiones narravimus. Nunc autem, ad quæ BRITANNICA valet, annotandum propero.

Quas igitur facultates ad Stomacacen curandam in hâc meâ Herbâ expertus sum, paucis enarrabo, ut ejus usus, & quod pariter vera hæc BRITANNICA sit, omnibus constet.

Seminis conside-ratio.

De BRITANNICÆ semine nihil, prætcrquam quod superius annotavi, tradunt AUTORES: Qui quidem omnes satis superque illud semini Oxylapathi esse persimile demonstrant, dum BRITANNICAM Rumicibus Agrestibus in omnibus esse similem scribunt.

Hujus autem, quam hic ad vivum depingo, cum Sylvestribus LAPATHIS prorsus idem semen est, nigrius paulò, quanto illud est rubicundius, magis etiam hoc, quàm FLOS astringit.

Quibus malis prodest. Joann. Fernel. lib. V. de part. morb. cap. 8. Gal. lib. 2. de Antid.

Valet itaque faucium malis, Aphthis sive uleribus in quamvis oris partem sæpenumero serpentibus, ut scribit Clarissimus JOANNES FERNELIUS, Dysenteriis, Cœliacisque: Malignis omnibus medetur ulceribus, nec non venenatis ictibus universis, si pulveris modo inspergatur.

Quod autem inter Antidota hujus usus non sit exiguus, id ne quidem GALENUM latuit. Sic enim libro de Antidotis secundo apud eum legitur, ubi inter alia Alexicaca contra Hydrophobiam BRITANNICA inter DEMOCRATIS versus commendatur; quos sic JULIANUS MARTIANUS ROTA vertit.

Hanc

Hanc quoque ad eos qui timent aquam sibi
Dicebat Niceratus constare & simul
Amicis, qui mirandas judicare
Medicinarum proprietates queant.
Titii Patricii optimi tres obolos
Præstaret indicium si id adesset tibi.
Dies jubebat viginti duos dare
Jejuno ut dixi nuper morsis, & ex aqua
Facere succus BRITANNICÆ *fertur idem*
Datus quo Lycium præcepimus modo.
Hoc quidam etiam multum admirantur.

Huc refer PLINII verba, ex quibus satis elucescit ad venenata, & Serpentium ictus BRIT Herbam plurimum valere. Verum hæc mea Herba contra venena, morsusque venenatos insignes habet effectus. **Contra venena efficax.**

Succi porro expressi è foliis & radice BRITANNICÆ Antiqui ferò omnes, & LATINI mentionem faciunt. Succum medicatum *Rob* Arabes vocant.

Primò, quod succus omnibus ex partibus BRITANNCÆ collectus, ad Stomacia, Scelotyrben, malaque ulcera faciat, argumentum est, Herbam antipathiâ, ac proprietate occultâ illa propulsare mala; quemadmodum in hâc nostrâ BRITANNICA Herbâ expertus sum. Nam quod tibiæ quoddam ulcus nullis emplastris in milite quodam mihi vicino, item aliud in quâdam fœminâ Dorotheâ simile curari potuit, illud equidem hujus HERBÆ succo expeditè sanavi. **Succus ad ulcera.**

Tum autem ex nullâ Herbâ, quod sciam, expressus succus ita facilè igni condensatur, coquendo enim brevi temporis spatio spissatur, & densi mellis instar fit, nec non vehementer stipticus est, ac aciditatem quandam penetrantem retinet.

Posteaquam igitur collatâ descriptione, Etymisque, hanc veram esse Herbam BRITANNICAM, satis demonstravi: Non contentus tamen his, idem facultatibus, quas ipsâ experientiâ cognitas habeo, quod nec inutile, nec cognitu injucundum erit, confirmabo.

Inter

Inter facultates igitur, quibus hæc BRITANNICA pollet, primò occurrit, illam dentium malis (ut jam dictum) mederi.

Adversus dentium dolores.

. Clarissimus AËTIUS AMIDENUS plurimum *ad dolorem & dentium mobilitatem* commendat, ut jam in Rumice Nigro superius ostendi.

Plin. Volum. de Remed.

Idem facere PLINIUS videtur, qui eam præterea contra dentes Rheumate vexatos usurpat, ut ex tricesimo illius capite constat.

BRITANNICÆ *succum*, inquit, *cum vino veteri & aceto ad tertiam decoques, posteaque ore contineas.* Idem paulò post tradit, quod *ad cavum dentem* BRITANNICA *Herba commasticetur.*

Alii igitur Stomaticam esse Herbam, & contra Stomacaccem pariter valere prodiderunt. Nunc quid ego expertus sum hic obiter referam.

Experimentorum meorum enarratio.

Paulo ante, quàm Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo secundo Groningâ EMDAM proficiscerer, civis quidam Groningæ dolore dentium, gingivarumque humiditate diu vexatus fuerat: Hic post multa à se, ac aliis applicata verum effectu inutili remedia, à me hujus Herbæ BRITANNICÆ usu citissimè sanatus fuit, idemque semper fatebitur.

Alius etiam faber ferrarius Stomacace per biennium, & amplius lavoraverat; omni Sorbitionum genere usus in extremam valetudinem reciderat.

Adhunc accercitus meæ BRITANNICÆ ex Saccharo, Zinzibere, & Glycirrhiza Decoctum exhibui, & postea paulatim melius ille habuit, rectius ingredi, quietè dormire, sine doloribus, suasque res peragere cœpit, & ad debita NATURÆ, suique opificii munera reversus est.

Recurrente interea morbo subinde idem Decoctum repetere suasi; unde pristinæ sanitati restitutus adhuc pancraticè vivit.

Tertium experi-tum.

Tertium nunc quoque experimentum addam, ut in ore duorum, triumve omne stet & verbum, & veritas.

Quidam nomine Jodocus Petri GRONINGÆ Frisiorum morbo implicatus fuerat Scelotyrbico, in fœtidam primò cloacam delapsus, impuris sese aquis ingurgitaverat, ac ex non probæ

probæ Cervisiæ potu per multos annos malè affectus à nemine curari potuerat: Huic equidem Decoctum Herbæ meæ BRITANNICÆ per viginti septem dies calidum exhibui, ac subindè vinum antiquum perpotare jussi, unde leniùs habuit.

Verum postea LEOVARDIAM & ulterius profectus, in itinere refrigratus fuit, morbusque recruduit; quare ad me reversus priorem medicationem commendavit, suumve errorem professus auxilium petiit.

Interea tamen meis dum utitur Medicinis, à Vetulâ quâdam novo & ut curaretur modo persuasus in pessimam valetudinem relapsus est. Tertio itaque ad me reversus tandem hujus BRITANNICÆ usus optimè curatur.

Præterea, hoc sine jactantiâ dictum volo in omnibus, qui mihi, meisque consiliis obtemperarunt, BRITANNICÆ Herbæ fœlicem semper successum Stomaticis, Scelotyrbis, item Spleneticis, Hepaticis, Dysentericis, nec non Rheumaticis hominibus comperi. Ideoque quartum adhuc experimentum hic addere non displicebit.

Ergo Joannes Loudewel Leovardiensis ac publico scribæ munere satis notus, frequenti circa Æstatis medium piscatus labore defatigatus, solisque æstu quasi torridus ac sitibundus subitaneo cerevisiæ haustu, circaque Bruma retis causâ præcipiti in Aquas lapsu morbum non sine præsenti vitæ discrimine contraxerat: Febre enim continuâ, maximâ atque indesinente cephalalgiâ, inexhausto ad suffocationem usque vehementer pectus petente capitis rheumatismo, nec non deplorandâ tussi cum summâ tam dexteri quàm sinistri lateris punctione trium mensium terminos ultra miserrimè fuit excruciatus. Quare Medicorum auxilium à morbi principio imploravit; Sed nullis Pharmacoporum viribus curari, aut laterum cruciatibus potuit liberari: Verum macie tandem exesus, & à Medicorum turbâ pro desperato habitus crudelissimè derelictus est. Quartum Experimentum.

Ægri hujus conditioni non sine commiserationis aculeo indoluit Nobilissimus Dominus ISAACUS DE SCHEPPER, octo Pagorum in Frisiâ, vulgò *Acht Carspelen*, GREETMANNUS Dignissimus, meque confestim, ut huic misero salutari consilio succurrerem, rogavit. Annui,

eique simplex meum BRITANNICÆ Decoctum sine marâ exhibui, quo septimum post diem imminuta parumper visa est vehemens illa destillatio, atque ab eo se melius indies habere cœpit. Eodem igitur iterato, priorumque Medicorum rejectis pharmacis pristinæ restitutus valetudini, vegetisque pollens viribus à conterraneis non sine ingenti eorundem admiratione publicè conspicitur.

Quintum Experimentum.

Tandem, ut reliqua præteream, Wynoldus Jacobi pro tempore Hortulanus meus, postquam jam ultra biennium malè sese haberet, ac indies miserè afflictus in pejus ad maximum meum incommodum ruens, tandem adeò incurvatus processit, ut erigere se amplius impos planè existeret, quapropter ad me accedens se per totum corpus miserè cruciari præsentibus aliis profitebatur, simul nudatis brachiis, varias lividas, imo nigrescentes fermè & quasi subluteas intermixtas Scorbuti maculas ostendebat.

Ilicò propterea BRITANNICÆ Decoctum simplex, quod sequitur, paratum exhibui, quo dum utebatur, octavo die prædictæ omnes maculæ ita evanuêre, ut illarum ne quidem minimum vestigium amplius superfuerit, post decimum quartum quoque diem benè habuerit, atque erecto corpore incedere potuerit, nec non ligonem rursum arripiens opus suum solito more perfecerit.

Aliud.

Porro, Vetula quædam admodum deformis Bellingawolda à multis jam annis Scorbuto laborabat, cujus uno Symptomate, quod os invaserat intolerabiliter cruciabatur, jamque os nigricabat; dentes corrosis gingivis ac quasi per gangrænam corruptis tanquam styli, vel parvæ fistulæ instabiles, exesi, ac atricolores non sine summo dolore omninò eminebant, palatum lividis etiamnum maculis undique variegatum apparebat. Hæc qùum GRONINGAM venisset auditâ hujus HERBÆ inventione, ilicò ad me properans remedium obnixè petiit, simulque nihil se habere pecuniæ, quam mihi exhibere poterat, palam profitebatur.

Verum perceptâ illius mulieris integritate, parumque pauperis pecuniam curans, protinus jussi, ut hujus meæ Herbæ radicem, quam veram esse BRITANNICAM profiteor, ore per noctem contineret: Paruit illa, & postridie ad me reversa

versa ingentes mihi gratias egit, multisque in Horto præsentibus mirabiles planè hujus operationes, perceptamque inde utilitatem laudabiliter narravit: Non pruritum solitum, non puncturas, non salivæ, & puris copiam, non oris fœtorem, non denique ullam dentium corrosionem sensisse; quin etiam horum confirmatas esse radices, omniumque dolorum se expertem dicebat. Ad dolorem dentium.

DENTIFRICIUM proinde ex hujus Herbæ radice, scillingio illius, quod mihi tradere velle videbatur, spreto, unà cum Decocto BRITANNICÆ simplici, quod sequitur, liberaliter dedi, quibus usa paucis diebus à terribili illo malo Stomacace dicto ex inopinato curatâ est. Possem hic plurima mea experimenta referre, verum hæc pauca aliorum omnium loco sufficiant.

Prumpta sanè mirandæ hujus BRITANNICÆ operatio satis ostendit, illam occultâ quâdam qualitate contra plurima mala operari: Quemadmodum enim propriâ vi POEONIA comitialem morbum curat, Lignique Guajaci decoctum Morbum Gallicum: Millipedes aurium dolores, Succus Cyrenaicus columellæ inflammationes, Hyrundinum nidi terra Anginam: Galgulus avis Icterum Morbum, Majoris Chelidonii Succus oculorum suffusiones, & ungues, Anagallidis succus oculorum obscuritates, ASPLENION vitia & Lienis inflationes, EUPATORIUM jecinoris affectus, ALOË ventriculi, RUTA intestinorum Absinthium utriusque mala, Oenanthe renum, Solanum Vesicarium vesicæ, Liquiritia & Pulmonaria pulmonum, BUGLOSSON cordis, ARTEMISIA uteri, SALVIA Cerebri, & nervorum, nec non STOECHAS arteriarum vitia depellit. Herbarum quarundam facultates.

Sed de hâc Simplicium proprietate aliàs cum bono DEO pleniùs tractabo. Eodem profectò modo BRITANNICA nostra dentium, oris, faucium, & ligamentorum, omniumque ossium mala propulsat.

CÆTERUM omnium vi occultâ agentium Simplicium coruscat perfectissima, illiusque infallibilis semper succedit operatio, corporibus nullo alio modo, quàm eo contra quem antipathiâ BRITANNICA pollet, affectibus: Si verò corpora impura, aliisque implicita malis distenduntur, ab illâ

auxilii parum sortiuntur, quin imo sæpiùs pejus habent. Quare illud verum est.

Lumina quot quondam Junonius Argus habebat
Tot circumspectus debet habere Medens.

Nullum adeò præclarum medicamentum, nisi suo tempore & modo detur, quin venenatam in vim transeat facile, est. Sic,

Temporibus Medicina valet nam tempora prosunt,
Et data non apto tempore Vina nocent.

Omnes itaque Respublicæ bene constitutæ à medicâ praxi imperitos strenuè semper removerunt.

Verum Barbaris reique hujus stupidis nulla cura est, ut quorum (si Diis placet) corpora medicamentis virtute, operationeque salubribus indignantur, & pejus habent: Imo sine periculo per dolores tutum, multorumque mortes medicamentorum periculum facere existimant.

Catalogus foret nimis longus, si quos hic Groningæ solummodo Alyptarum, nec non Pilicreporum, aliorumque inscitiâ interemtos scio, recenserem: Ubi & Vetulæ meretricio quæstu destitutæ plerumque veneficæ fiunt, ac impunè in hominum vitam grassantur.

Ad Proceres. Sed viderint PROCERES illi patriæ, quibus commissa Respublica est, quique dubio procul ejusmodi admissorum aliquando rationem DEO reddituri sunt; avertat ter OPTIMUS ille ac MAXIMUS ne Schismaticis factionibus fovendis peccandi fenestra magis aperiatur, quàm Reipublicæ tranquillitati, hominumque saluti consulatur.

Verum nemo, nisi medicâ methodo à DIVO HIPPOCRATE, Magnoque GALENO perfectè traditâ fuerit exercitatus, remediorum usum rectè noverit.

A quâ quidem re Seplasiorum illud, & Circumforaneorum vulgus longè non solum abest, verum etiam plurimi solo nomine Medici; quibus certè stivam tractare, quàm Medicinam infamando Herbarum judicium profiteri præstaret, quorum

quorum curæ ne canem meum malè habentem committere vellem.

Equidem primò nunquam BRITANNICA, nisi corpore benè cognito atque etiam præparato, cui illam applicarem, usus sum: Quamvis postea, necessitate urgente, longè sæpiùs aliter sine noxâ tamen.

Hinc est, quod cum magna multorum utilitate illa semper à me usurpatâ fuerit, nullâ sæpiùs habitâ ratione ægrotantium Temperamenti, imo illius omninò neglecta qualitate, quemadmodum quoque experimentur illi, quibus remedia applicandi ars satis cognita est. Britannica cujuslibet temperamento conveniens.

Sed tamen sciet hic Benevolus LECTOR, plurimis Scorbuticis ante Herbæ hujus usum, hanc, vel ejusdem generis alteram, præscribendam esse purgationem: Scilicet.

℞. Rhabarbari electi. ʒj.
Agarici Trochiscati.
Seminis Anisi. ana ʒß.
Spicæ Indicæ.
Cinnamomi. ana grana x.
Foliorum Sennæ mundatorum ʒij.
Aquæ Fumariæ ℥iiij.

Macerentur per noctem in loco calido. Manè expressioni adde

Syrupi è Cichorio cum Rhabarb. ʒß.
Cremoris Tartari. ʒß.

Misce fiat Haustus, manè jejuno stomacho sumendus.

VEL.

℞. Extracti Catholici mei. ʒß.

Fiant inde Pilulæ numero quinque vel septem: Inaurentur, & jejuno stomacho manè sumantur. Paratur autem illud Extractum hoc modo.

℞. Pulpæ Colocynthidis ʒ. x.
Radicum Hellebori Nigri.
Rhabarbari optimi.
Aloës Lucidæ.
Scammonei ana ℥j.
Foliorum Sennæ mundatorum ℥j ſ.
Turpethi Gummoſi ℥ſ.
Agarici Trochiſcati ʒvj.
Cinnamomi.
Caryophyllorum.
Nucis Moſchatæ ana ʒj.
Specierum Diarrhodonis Abbatis ʒij.
Spiritus Vini optimi quantum ſatis.
Miſce, fiat Extractum ſecundum artem.

Interim notandum, in SCORBUTO laborantibus venæ Sectionem inſtitui quoque poſſe, ſi ſanguis abundat.

Verum hæc in genere paucis hactenus ſint obiter perſtricta.

CAPUT XVI.

Vires ac BRITANNICÆ qualitates omnes, nec non præparationes deteguntur. Quo tempore & quandiu à Romanis uſurpata fuit. Quando periit. Pulveris & ſucci ſervandi modus. Mixtionis ritus. Folia per ſe quid efficiunt.

ADductis quibuſdam BRITANNICÆ Herbæ experimentis, ad illius Naturam & facultates medicas, compoſitiones, nec non ad varios ſanandi morbos præparationes efficaces properandum reſtat.

Britannicæ Vires. Hujus ergò BRITANNICÆ facultates ac qualitates, tempus eſt, ut porrò quàm diligenter perveſtigemus, ut ex his tum Herbæ veritas, tum optimus illâ utendi modus manifeſtetur.

VETE-

VETERES omnes ac RECENTIORES unanimi consensu testantur, BRITANNICÆ Radices, Folia, Caules, Flores, Semina, & denique Succum intensè adstringere.

Astringentium tamen medicamentorum magna est varietas: Quæ ad duo genera revocare quibusdam fortè non displicebit: Statuo igitur astrigentium quædam calida, quædam verò esse frigida: Nam quæ medium obtinent, nulla hactenus invenio.

Rursum Stypticorum calida mixtarum qualitatum, vel diversarum, aut pugnantium, vel subcontrariarum sunt: Horumque alia leniter calida, ut EUPATORIUM, Masticheś, Spica Nardi, & Schœnanthos: Vel calida intensè, ut CINNAMOMUM, Absinthium, ALOË, Macis, & Caryophylli: Vel fortiter calida, ut Alumen Ustum, Calchantum, Chalcicitis, CINNABARIS, Diphryges, Æris Squama, & cætera.

Contra astringentia frigida, alia acida, alia verò acerba sunt.

Hæc magis terrea, crassarumque partium, illa aquea, & partium tenuium.

Acerba sunt Gallæ, Hypocistis, BALAUSTIUM, Solanum, Glaucium, ACACIA, Prunellorum succus, Tormentilla, ipsa recens, atque hujus BRITANNICÆ exiccata radix.

Acida vel simpliciter habentur, ut post Acetum est Oxalis, OXYLAPATHUM, Aizoon, Bistorta, &c. Vel dulcibus saporibus permista, sive acribus, sive amaris, ut MALA PUNICA, & vinum ex his, Pruna, Vuæ immaturæ, Omphacium, Mora immatura, ut Cerasa, Stibium, Rubus, Equisetum, Lysimachia, &c.

His annumerabitur viridis BRITANNICÆ Herba, ejusque Flores. Ut in quibus gustu aciditas, astringendique summa vis cum dulcedine in amarorem deprehenditur.

Talia vero quæ sunt, omnia illa humidarum, atque aliarum etiam partium ulcerationibus opitulantur, nec non nervosa membra confirmant, quæ putridis ac acribus humoribus fluxa infirmantur.

Verè igitur ad quæ olim commendata est BRITAN-

NICA,

NICA, ea in hâc meâ Herbâ quotidie, imo multò plura, quorum veneranda ANTIQUITAS planè ignara fuit, experior: Quippe quæ vulnera exiccat, & conglutinat: Quæ oris fauciumque malis subvenit, ibique ac aliis in corporis membris putrescentia sanat, quæ serpentia coërcet, nervos atque ossa corroborat, humores superfluos abscindit.

Etsi HERBA acriter adstringat; radix tamen eâ potissimum vi pollet, sed Folia & succus leniùs paulò gustum contrahunt.

Tanta nihilominus semper adstringendi potestate prædita sunt, ut ANGINAS etiam curent, vel prægustata præservent.

Nam quod PLINIUS de Florum collectione prodidit, antequam Tonitrua audiantur, non omninò vanum, nec magicæ superstitionis est; quoniam Tonitrua diebus fiunt ut plurimum Canicularibus, ante quos, FLORES hujus collegisse, expedit, ut succi plenos, nec externo calore alteratos.

Prima hujus Herbæ qualitas.

Primæ igitur BRITANNICÆ facultates hæ percipiuntur, ut in gradu primo FOLIA sint frigida, sicca verò in gradus tertii initio.

RADIX autem in primo gradu similiter frigida, & in tertii gradus fine sicca est: Non minus enim exiccat, quàm ALUMEN, Ærugo, Æris flos, & cætera, quæ tertio gradu recensentur.

Secundæ Britannicæ qualitates.

Porrò secundæ BRITANNICÆ qualitates manifestò etiam in hâc meâ Herbâ explorantur, ac VETERUM AUTORUM verbis respondent. Omnibus enim in partibus astringit Herba, indurat item & conglutinat; intus idem operatur, nisi quando FOLIA alui dejectionem propter astrictionem ex accidenti moliantur, uti & succus, cum scilicet corroboratis visceribus vis expultrix aucta irritetur: Propter astrictionem, & refrigerandi vim omnia putrescentia, ut ERESYPELATA tam ulcerata, quàm integra, Erpetes, Phagadœnica, Gangrænas, & cætera inhibet, & sanat: Undecunque fluentem sanguinem, HÆMORRHOIDES, simul & menses sistit: Dissolutionem, Hypochymatis in Jecinore, Liene, & Renibus, gingivarum, omniumque adenosarum partium cogit, tollit, ac integræ

tegræ unioni restituit; unde sanguificam vim, caloremque naturalem reparat, atque conservat.

Tertia quidem hujus BRITANNICÆ qualitas est, illam nervis, eorumque incommodis, ruptis, vulsis, contractis, tremulis, spasmo, paralysi, febrilibus æstibus, nec non rigoribus mederi: VENENA, & serpentes abigere, ac ictus eorum sanare, quare jure inter ALEXIPHARMACA numeratur. Tertia qualitas.

Omnes ANGINÆ species, quas vulgò Scharantias vocant, uvulæ relaxationem, Parischenia, similiaque oris, faucium, nec non ventriculi mala astrictione egentia, ac apostemata, tumores, & ulcera probè depellere, variaque Rheumata auferre: Unde in mentem mihi hæc venit conjectura, BRITANNICAM hanc ei similem esse, quam adeò sub Plantaginis Aquaticæ nomine THEMISON celebravit, quemadmodum verbulo superius notatum.

Quarta denique & ultima utpote occulta hujus BRITANNICÆ qualitas est, à FRISIIS nostris comperta, & divulgata, illam latentium causarum morbos, Stomacacen scilicet, Scelotyrben, cruraque ulcerata antipathiâ suâ curare. Quarta qualitas.

Folia imponuntur ulceratis partibus per horas duodecim viridia, renovanturque alia: Succus quoque caniculari SOLE induratus, aut igne inspissatus inungitur.

Credo majori NATURÆ instinctu rerum vires olim meliùs fuisse cognitas, quàm hodie sunt. Optima quoniam ab ANTIQUIS tradita nunc partim ignorantur, partim verò intelligi prorsus nequeunt.

Usitatissima quondam apud Frisios Herba, & à ROMANIS, GRÆCISQUE admodum expetita in usus fuit BRITANNICA.

Quùm enim CAII JULII CÆSARIS tempore, quadraginta circiter annos (salvo calculo) ante CHRISTUM Dominum nostrum natum, item OCTAVII AUGUSTI, Duce Quintilio Varo, ob superbiam haud secus quàm sevitiam omnibus Germanis odioso, qui ingenti strage Anno CHRISTI decimo à Belgis & Germanis HERMINII Principis ductu inter Lippam & Amisiam fluvios fuit affectus, Quo tempore usi furunt Romani Britannica. Flor. lib. 4. cap. 12.

 in

in quâ ultra triginta sex Romanorum millia, per saltus, fruteĉta simul & patientia paludosa, cœnosaque retrocedentes, atque insuetâ BELGICI Aëris inclementiâ Brumali tempore tremebundi, imbriumque potentiâ madidi miserè occubuêre; quo commotus OCTAVIUS, cum quotannis cladis diem mœsto animo lugubrem fecit.

IMPERATORIS etiam TIBERII, Duce GERMANICO Cæsare, DRUSI filio, ejus adoptivo, qui Anno CHRISTI decimo sexto Cattos & Bructeros, Belgii populos, omnes inopinatâ clade attrivit, ac superavit; atque Anno sexto post cruentam & exitiabilem QUINTILII VARI cladem Romanorum ossa nondum humata honorificè sepeliri, illorumque sepulchra vivis Cespitibus probè tegi, atque exornari curavit.

Hic LUCIUM APRONIUM Inferioris Germaniæ Proprætorem, liberis FRISIIS tributi pretium stipulato majus solvere negantibus, Frisicam tellurem ut invaderet misit, qui à DIOCARO Frisiorum PRINCIPE magna armorum contentione in fugam versus, nongentos ex suis apud Lucum *Badubenna* nomine ingentem, ubi hodie, luco tam maris per Amasim inundatione, quàm terrâ levi submerso, partim verò cœso, pagus *Boddegawolda*, *Benningawolda*, vel ut nunc *Billingwolda* dictus, in Veteris Præfecturæ, Civitati GRONINGANÆ subjectæ, finibus situs extat: Atque secundo die VICTORIAM prosequens, in *Villâ Cruptoricis* vulgò *Cropswoldâ*, ut rectè Libro Geographicorum ORTELIUS, & PETRUS BERTIUS posuisse visi, milliare Germanicum Orientalem versus Cancri Tropicum ab Urbe GRONINGA distante, infinito elapsorum gemitu ultra quadringentos ex utroque latere paludibus inclusos, deque suo periculo conterritos, ac morte præsente pallidos miserabili strepitu trium horarum spatio, ingenti prædâ FRISIIS relictâ, perdidit.

Abr. Ort. in Antiq. Fris. Tab. Petr. Bert. in Belg. Vet. Tab. Dion. l. 60. Tacit. lib. Annal. 4. Sueton. in Claudio.

De hâc autem clade hoc modo TACITUS loquitur.

Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud Lucum, quem Badubenna vocant, pugnâ in posterum extractâ, confectos: Et aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis quondam stipendiarii villâ, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.

Hunc

Hunc *Badubennæ* Lucum (ut hoc obiter dicam) PHILIPPUS CLUVERUS in eo Frisiæ tractu, in quo hodie *Septem Sylvæ*, vulgò *Seven Wouden* sternuntur: ROMANORUM verò ac FRISIORUM pugnam inter Leovardiam & Snecam Urbes commissam fuisse autumat. *Cruptoricis* quoque *Villam* propè *Badubennæ* lucum collocat. In quibus Vir ille sagaci ingenio quamvis præditus, leviter nihilominus hic errasse videtur. Universis enim FRISIIS notissimum stat, *septem Sylvas* ab oppidis hisce binis longè remotas, adque ad Transisalaniæ hodiernæ, BRUCTERORUM olim, terminos sitas esse; illa verò Flevum lacum versus, nunc Austrinum Mare dictum, sese præsenti hoc ævo, ut antiquitùs extendisse. Proinde idem in *Cruptoricis Villâ* collocanda error committitur. Cluver. cap. 25.

ROMANOS enim, illis postquam innotuisset, FRISIOS, Flevi castelli solutione factâ, ad sua tutanda in Frisiam digressos, APRONIIQUE adventum in armis stantes gnavitèr observare, per Vadosum Mare vulgò *het Wat*, & Oceanum ad Amasim flumen velis secundis navigantes (quod à Flevi exitu unius diei cursu peragi potuit) eò appulisse, Frisiosque eodem in loco planè securos, ut putabant, aggressos postero die à tergo fuisse, atque Romanos, è pugnâ conservatos, per *Cruptoricis Villam*, compendiosam scilicet ac viam tutissimam paludibus undique munitam, nec non BRUCTERORUM, nunc DRENTINORUM, agros, Vidrum fluvium, Sociorumve Castra ad Rhenum posita petere proposuisse, tutè existimo. Bructeri antiquitus, nunc Drentini, Transisalani, & Twentani dicti.

Hàc ergo DIOCARUS VICTORIA potitus, magisque apud Romanos teste TACITO inclarescere cœpit Frisiorum fama, à quibus postea & virtute & amicitiâ in Romanos præcellentibus, iisque fortitudine terribilibus per annos aliquot abstinuère: Quare à suis DIOCARUS PRINCEPS *Segon*, id est, Victor (*Sege* enim Frisiis idem, quod Victoriam denotat) cognomento dictus est, filiumque Dibbaldum CLAUDII CÆSARIS per tempus aliquot militiæ commisit. Tacit. lib. Annal. 13. Winf. Chron. Frif. lib. 1.

Hic post parentis obitum domum reversus, inque Principem electus, ob vacuos Tubantum agros ROMAM Verritum & Mallorigem Legatos mittit, qui fortè fortunâ Urbem perlustrando in Magni POMPEI Theatrum deducti, inter Abr. Ort. Theat. Geogr.

SENATORES intrepidi locum occuparunt, quod dum humaniter à Patribus acceptum viderent, nullos aut armis vel fide Germanos FRISIIS præferendos esse ad unum omnes palam exclamarunt.

M. Hamcom. Fris. fol. 12. Cappad. in Eccl. Fris. hist. Deinde à NERONE crudeli PRINCIPE ambo Civitate donati, & per Petrum CHRISTI Apostolum conversi, fidem Christianam amplexi sunt.

CÆTERUM CAJI etiamnum Imperatoris CALIGULÆ, qui Frisiam & Bataviam avidè ingressus, præter turrim altissimam Brittannicæ Romanorum arci, BRITTENBURG vulgò dictæ, ad Rheni ostium extructæ additam, dignum notatu nihil peregit. Unde de tanti Principis severi facinoribus heroicâ virtute perpetratis CAJUS SUETONIUS hæc posteritati reliquit.

Sueton. in Caligula cap. 44. *Admonitus de supplendo Batavorum numero, quos circa se habebat, expeditionis Germanicæ impetum cœpit, neque distulit.* Et mox infra:

Cap. 45. *Postquam castra attigit, ut se acrem & severum Ducem ostenderet, legatos, qui auxilia seriùs ex diversis locis adduxerant, cum Ignominiâ dimisit.* Et deinde: *Mox deficiente belli materiâ, paucos de custodiâ Germanos trajici, occulique trans Rhenum jussit, ac sic post prandium quàm tumultuosissimè adesse hostem*, FRISIUM nempè GERMANUM, *nunciari. Quo facto, proripuit se cum amicis, & parte equitum prætorianorum in proximam sylvam; truncatisque arboribus, & in modum trophæorum adornatis, ad lumina reversus eorum quidem qui sequuti non essent, timiditatem & ignaviam corripuit: Comites autem & Victoriæ participes, novo genere ac nomine coronarum donavit, quas distinctas solis,*

Cap. 46. *ac lunæ, syderumque species, exploratorias appellavit.* Et paulò post: *Postremò, quasi perpetraturus bellum, directâ acie in litore Oceani, ac ballistis, machinisque dispositis, nemine gnaro ac opinante, quidnam cœpturus esset, repentè ut conchas legerent, galeasque & sinus replerent, imperavit: Spolia Oceani vocans, Capitolio Palatioque digna.*

Præterea, CLAUDII quoque CÆSARIS, qui devictis Britannis, per paucos dies in Belgio commorans (sex enim mensium spatio Româ exiens, totam Britanniam subegit, & ROMAM denuo ingressus est) audita ab AULO PLAUTIO Senatore (quem Brittannorum, ademptis prius armis, ducem constituerat, postquam fratres Catarctum & Togodunium illorum Imperatores superasset) hujus cum admiratione

BRI-

BRITANNICÆ famâ, sibi ilicò demonstrari, in tabulâ depingi, Romam deportari, inter cætera spolia cum navali quâdam Britannorum coronâ, classicis eâ in regione Victoribus exhiberi consuetâ, aliisque, teste SUETONIO, domiti quasi Oceani insignibus in TRIUMPHUM duci, nec non in CAPITOLIO ut Palatio debitam suspendi curavit, quæ tamen postea NERONIS Principis mandato cum ipsius propriâ centum & viginti pedum longitudine figurâ, ut CALLISTENES Historiarum scriptor asserit, in Hortis locata Marianis fulmine accensa, cum Horti parte potiori conflagravit. Calistenes Historic.

Deinde & NERONIS Imperatoris, Ducibus Pompejo Paullino, ac Didio Avito, ut scribit libro decimo tertio Annalium TACITUS. Tacit. lib. Annal. 13.

Tum quoque VESPASIANI nondum CÆSARIS, in hisce Belgii oris Anno CHRISTI, attestante Paulo Merula, quadragesimo sexto, CLAUDII Imperatoris voluntate, Militum Tribunum agentis, à quo in Germaniam primò ac Belgium, deinde in Britanniam missus, tricies & bis, ut refert libro septimo de Romanorum gestis EUTROPIUS, cum hoste dimicavit, & VICTORIA potitus fuit. Eutrop. lib. 7. de Romanor. gestis.

Sic & DOMITIANI Cæsaris, Duce Lucio Maximo, qui Antonium Belgarum Gubernatorem Anno Christi octogesimo octavo ingenti prælio vicit.

Nec non aliorum Romanorum IMPERATORUM temporibus, cùm Belgis superatis, incognito, & insolito morbo Romani Stomacace & Scelotyrbe miserè cruciarentur, ad unum omnes BRITANNICÆ hujus usu in pristinum statum ac meliorem valetudinem restituti sunt.

Quam singularis hujus Herbæ mirati facultatem Romani, eam in summo honore habuerunt, & ab omnibus post (ut ante ab ipso mundi exortu) morbo Scorbuto afflictis ultra octo annorum centurias frequenter usurpata fuit. Quandiu Britannica à Romanis fuit usa.

Quùm verò, Anno CHRISTI SERVATORIS nostri septingentesimo quinquagasimo septimo, octingentesimo nono, aliisque sequentibus GOTHI & NORMANNI, homines crudelitate ac in rabiem præcipites, inopinatè, & quasi ex Aëre rapti cum magno prædatorum exercitu obstinato furore, ut crudeles Tyranni, in FRISIAM irruissent, & libertate Quando periit ejus cognitio.

oppressâ, atque extinctâ Religione in turpem, miseramque servitutem Populum nulli parcentes, adegissent, omniumque fortunas voracissimo ac insatiabili hiatu absorpsissent: Atque deinde omnibus in confusionem funestumve horrorem actis, Urbes maximâ ex parte incendio consumpsissent, agros devastassent, phana combussissent, ac tot millium innocentium sanguinem atrociter effudissent, nec non innumera stupra commisissent, disciplinasque ad unum omnes extinxissent, oblivioni penitùs consecrata NOBILIS hæc PLANTA fuit.

Horror profectò mihi est, illud vel solâ cogitatione TEMPUS percurrere, atque utinam sæpiùs percurreremus, & vel solâ meditatione summam illam FRISIORUM nostrorum calamitatem delibare non dedignaremur; fieri quippe non posset, quin ad commiserationem adamantina etiam pectora romperentur.

Quid enim tum in FRISIA miserâ inventum est, nihil certè, nisi florentissimæ Regiones totæ jam moribundæ, ac novissimæ lachrymæ sanguinis voces obviis omnibus propinantes? Quid nisi longa viduarum suspiria, viduitatem suam ac maritorum cædes jugiter deplorantia? Quid nisi dispalantes orphani de parentum, quos truculentus gladius absumpserat, orbitate, anhelis singultibus balbutientes? Quid nisi decrepiti senes, dulcissimi pignoribus ac senectutis suæ fulcris, quæ martius furor disjecerat, sublatis, domesticæ solitudini acerbè ingemiscentes? Quid denique nisi innumerabiles omnis generis & status homines, omnibus divitiis paulò ante affluentes, mox IRO pauperiores, omnibus exuti, incertis passim sedibus oberrantes & vagantes? Ipsa Literarum studia, quibus ad gloriam & æternitatem juventus alitur, quantum illa deliquium, quantumve eclipsin passa.

Hòc inquam misero fatalique FRISIORUM tempore hujus BRITANNICÆ Herbæ planè periit cognitio. Quamvis postea ab AVICENNA rursum demonstrata fuit, nihilominus tamen in hunc hodiernum usque diem, in quo nunc illam LUCI de novo lubens reddo, ac publico non invideo, nec non rerum DIVINÆ MAJESTATIS mirandarum omnibus studiosis repræsento, pedibus quasi conculcata & spreta latuit.

CÆ-

Cæterum, ut ad institutum revertamur compendio Platonicus ille Apulejus natione Afer, qui Hadriani Imperatoris tempore floruit, hujus BRITANNICÆ vires optimè complexus est, quas nostrâ hac in Herba frequentiùs expertus sum.

Autor sanè ille omni fide dignus, Herbariæ studio excelluit, ejusque veri sunt, qui exstant Commentarii, ut Albinus Torinus Vitodurensis, & Hermolaus Barbarus, aliique credidêre, qui illius Autoritatem subindè citant.

Nam & voces Latinis insolentes, & Apulejo dignæ insunt; plurima linguarum peregrinarum congessit vocabula, quod studium eò spectat, ut si fortè unius Nationis Nomenclatura res parum perspici posset, alterius magis peculiari evidentius eluceret: Quemadmodum hac in Britannica curiosè observavit.

At utinam exemplaria ejus correcta, nec adulterata extarent.

BRITANNICA, inquit, libro suo de Herbarum Medicaminibus capite mihi vicesimo nono, *vel BRETANICA, hoc est Beta altera, scilicet nigra; Damasinion, vel Damasineos, Italis BRITANNICA, aliis Bido vocatur (malè enim Bibo legitur) vel Bivo. Græcis dicitur Britanni, vel Britannice: Sed horum nonnullis etiam Beta, vel Plantago, aut Plantaginis Beta, vel Vidon nominatur.* Britannicæ Vires ex Apulejo lib. de Herbar. Medicam. cap. 29.

Hæc ad vitia, quæ in ore nascuntur, ut nomas, tonsillas, & similia valet.

Herba enim viridis sumpta in modum Lactucæ ea sanat, vel per se trita, & expressus succus ore si detineatur, ac vel aliquid ex ipsâ devoretur Herbâ.

Ad hæc ad oris ulcera proficit, ac ad oscitudinem commendatur; rectiùs Basiliensis typus oscedinem habet; melius tamen ossedinem quis legeret, quæ Scelotyrben significat. *Unde Herbam, si viridem non habueris, etiam aridam contusam, & cum Vino coctam, ut mellis crassitudo fiat, sumito.*

Eodem modo viridis assumpta parem effectum habet. Ad dentium dolorem, & si hi laxi fuerint, Herba BRITANNICA mira succurrit potentiâ.

Reponendus est autem per hyemem succus, vel ejus pulvis. Nam non semper Succus, & Pulvis.

quomodo servandus. *semper apparet. Succum ejus Herba in arietino vase, vel ejus cornu servabis: Pro Arietino cornu Abietinam vas multi, sed malè accipiunt:* Verum (meâ sententiâ) argenteum multo melius posuit Doctissimus HUMELBERGIUS suis in APULEJUM Commentariis, quamvis vitreum omnium optimum existimarem. *Pulverem quoque eo in cornu reponito. Nam ad eosdem usus cum vino quoque sumptus efficaciter aquè prodest. Ad concitandam alvum valet: Herba enim succus pro viribus cujusque sumptus per se sine periculo purgat. Ad paralysim viridis BRITANNICA contusa cum radicibus, ac cum vino mero epota optimo ad duos tresve Cyathos prodest mirificè.*

Ad Anginam, quàm Græci Synanchen vocant, BRITANNICÆ Herba Flos antequam quis tonitru audiat, collectus, & devoratus eam per totum annum declinabit; ad oculorum & dentium dolorem Herba BRITANNICA æquo pondere cum vino æger accipiat, & in præsenti cessabit dolor. Hæc hactenus de Herba BRITANNICA, ut Codex meus antiquissimus habet, retulit APULEJUS, quæ hujus meæ Herbæ experimentis confirmata sunt.

Mixtionis modus & usus. Reliquus adhuc mixtionis ejus modus est, & usus. Equidem aliquando ex aceto & oleo foliis, vel ejus pulvere, aut etiam Decocto eoque ex vino cum Saccharo, vel melle utor; aut Apozema, quemadmodum communis praxeos ratio postulat, ut in sequentibus conficio.

Ex sero lactis quoque, vel ex Ptisanâ, aut aquâ & aceto, febris præsertim cum adest, Decoctum dedi.

Herbæ pulvis, ut & radices aridæ, per se esitatæ jecinoris, & splenis emphraxim, nec non alui duritiem habentibus nocet: Validius enim æquo in ejusmodi corporibus adstringit. Præcautio. Quocirca per se Dysentericis, Cœliacis, Lienteriis, Diarrhœis, nimiis vomitibus, cognatisque malis utiliter præbetur: Aphthis quoque, oris ulceribus, ac dentium doloribus applicatus succurrit.

Quemadmodum radix per se sumpta alvum sistit & sanorum viscera nimis constipando lædit; ita ex vino, aut aquâ mulsa, vel sero minus nocet radicis Decoctum: Quinimo contra magnos lienes, Hepaticos, Stomaticos, Stomacaccios, Scelotyrbicos, & Paralyticos, atque Convulsos usus est incredibilis, præsertim si hoc modo decoquatur,

DE-

DECOCTUM BRITANNICÆ COMPOSITUM.

℞. Radicum Britannicæ ℥iiij.
Herbarum Brittannicæ man. ij.
Centaurii Minoris.
Betonicæ.
Cichorii.
Buglæ.
Majoranæ.
Chamædris.
Chamæpitys.
Linguæ Cervinæ.
Melissæ.
Rorismarini.
Epithymi.
Fumariæ. ana man. ſ.
Florum Stœchadis.
Seminis Anisi.
Fœniculi. ana ℥ ſ.
Zinziberis. ʒij.
Corticum Citri.
Aurantiarum. ana ʒiij.
Sacchari ℥ vj.
Vini albi optimi lib. vij.

Incidantur, contundantur, ac in Vino per noctem macerentur; Manè lento igne ad tertiæ partis consumptionem in Balneo Mariæ, ut vocant CHYMICI, per bihorium decoquantur. Coletur postea, & fiat DECOCTUM. Hujus dosis Unciæ tres sunt, manè jejuno stomacho per quatuordecim dies continuos sumendæ.

ALIUD.

℞. Herbarum Britannicæ Man. iij.
Becabungæ.
Nasturtii Aquatici.
Cardui Benedicti. ana Man. ij.
Fumariæ.

X Aqui-

Aquilegiæ.
Chelidonii majoris.
Melissæ.
Lupuli.
Saniculæ.
Consolidæ majoris.
Raphani Rusticani.
Rutæ Murariæ ana Man. ſ.
Radicum Britannicæ ℥iij.

Incidantur & coquantur in Vini albi lib. viij. aut Aquæ hordei, vel lactis caprini libris xij. Quod si fiat, hujus media pars ægro sufficiet. Colaturæ nondum frigefactæ adde,

Sacchari Lib. ſſ.
Piperis longi pulverisati.
Macis.
Radicum Galangæ pulverisat.
Gentianæ.
Tormentillæ ana ʒj. & ſſ.

Denuo parumper coquantur. Et in vitreo, vel stanneo vase decoctum servetur. Hujus capiat æger manè ℥iiij. Post consumptionem verò, si opus fuerit, detur Purgatio.

DEINDE.

℞. Theriacæ optim ʒj.
Aquæ Boraginis.
Cardui Benedicti ana ℥j.

Misce fiat Haustus, sequenti die post purgationem ægro manè jejuno stomacho ad sudores eliciendos calidè exhibendus. Vel præparari potest hoc modo, quo sæpissimè utor,

Decoctum Britannicæ simpl.

DECOCTUM BRITANNICÆ SIMPLEX.

℞. Foliorum Britannicæ manip. ij.
Radicum Britannicæ ℥iiij.
Glycyrrhizæ ʒij.
Zinziberis ʒj.
Sacchari ℥iiij.
Vini Gallici optimi lib. iiij.

{Brumali verò atque Hyberno tempore, foliis virorem negantibus, Radicum ℥vj.

In-

Incidantur, & contundantur grosso modo, macerentur per noctem, atque ad tertiæ partis consumptionem vel per sesquihoram in duplici vase lento igne decoquantur. Coletur postea, & fiat DECOCTUM. Hujus dosis, unciæ tres erunt, manè jejuno stomacho per quatuordecim dies continuos assumendæ.

Quod non solum, ut præcedens compositum, contra prædicta mala omnia efficacissimum est, verum etiam HÆMORRHOIDES, earumque dolores atque ardores internos facili negotio depellit, nec non mirabili successu HYDROPEM nondum inveteratam tollit. Quod primò in duodecim annorum puero expertus sum, qui ita intumuerat, ut incedere amplius non potuerit. Adversus Hæmorrhoides.

Et quamvis in hoc Vini loco, cerevisiam ad medietatem decoctam, sumptuum ratione, applicui, nihilominus tamen intra quindecim dies omni Hydrope liberatus, in hodiernum usque diem optimè habet. Ad Hydropem.

Idem postea eodem fœlici successu in adultioribus me docuit experientia: Quod hic sanè in multorum commodum reticere nolui. Verum tum Unciarum quatuor radicum BRITANNICÆ loco, sex, immo plures interdum, ratione subjecti, Brumali præsertim tempore, sumendæ sunt.

Idem DECOCTUM Anno millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto civi cuidam Leovardiensi morbo omnibus notissimo Belgicè vulgò *De Sprouw*, sive *Squinancie* dicto (acutum æquè quàm pestiferum morbi genus, ut libro, & capite quarto scribit insignis Medicus AURELIUS CORNELIUS CELSUS, cujus ab his tres, ab illis verò quatuor species, ex Scorbuto originem ducentes, annumerantur) Latinè Squinancia, Græcè verò Synanche, verâ Anginâ periculosissimâ, jamjam suffocationis metum incutiente (unde Græcis rectè *συνάγχη ἀπὸ τοῦ συνάχειν, à suffocando* dicta cernitur) miserè laboranti, cujus nomen *Ietzo Petertilla*, exhibui: Ad hunc enim, dum LEOVARDIÆ per aliquot dies commorarem, decimo quarto Septembris die vocatus accessi. Corn. Celsus fol mihi 67. Contra Anginam.

Hic postquam manè & vesperi per triduum hoc Decocto Simplici, ut & sequenti Syrupo, atque Gargarismo usus fuisset, die decimo sequenti octavo mensis dicti Septembris omni

planè faucium inflammatione, rubore, acerbo dolore, transglutiendi ac respirandi difficultate, internis ardoribus, nec non acutâ febre, quam biliosi sanguinis fluxio è venarum jugularium ramis in fauces repentè irruens excitaverat, liberatus fuit, atque non sine cognatorum, vicinorumque adstantium admiratione inopinatò validè satis locutus est, ac postea materiam omnem depravatam & phlegmaticam absque omni molestiâ exspuit, atque ab eo momento planè convaluit.

Fuit autem huic ægro SYRUPUS, & GARGARISMUS hoc modo præscriptus.

SYRUPUS.

℞. Diamori.
Mellis Rosarum.
Syrupi Florum Britannicæ.
Violarum. ana ℥ſ.
Salis Prunellæ. ʒſ.

Misce fiat SYRUPUS. Quo os & guttur sæpius lavari necesse est.

Componitur autem Syrupus Florum BRITANNICÆ hoc vulgari modo.

℞. Succi Florum Britannicæ depurati libras tres.
Sacchari clarificati libram unam & sem.

Decoque secundum artem in Syrupum.

GARGARISMUS.

℞. Aluminis.
Salis.
Gallæ. ana. ℥ſ.
Nucis Moschatæ. ʒij.
Corticum Granatorum. ʒj.
Rosarum Rubrarum. Manip. ſ.
Seminis Britannicæ. Manip. j.
Anisi.
Staphisagriæ. ana ʒſ.

Contusis contundendis, coquantur in Aqua, vel Vino Rhenano, aut Gallico rubro per mediæ horæ spatium. Colaturæ adde.

Mellis

Mellis quantum ſatis.

Miſce fiat GARGARISMUS, quo guttur interdum gargarizatur.

Vel hoc modo præparari conceditur.

℞. Succi Britannicæ.
Plantaginis Aquaticæ ana libr. ſem.
Aceti ℥iij.
Mellis ℥ij & ſem.
Salis Prunellæ ʒij.

Miſce fiat GARGARISMUS, in hoc morbo omnium optimus.

Cæterum, attentè conſiderabit hoc loco Lector Beneficus, ANGINAM, hoc ſequenti CATAPLASMATE, unius diei civilis decurſu tolli, nec non omninò curari poſſe.

℞. Foliorum Britannicæ.
Lentis paluſtris. ana manip. iiij.
Malvæ manip. unum & ſem.
Florum Britannicæ manip. ij. vel
ejus loco Radicum Britannicæ ℥iiij.

Coquantur in Cereviſiâ veteri lento igne ad molliciem, addendo

Farinæ Socalæ Libram unam. Cataplaſma.
Mellis Roſarum.
Olei Chamæmelini.
Aceti Sambucini ana. ℥ij.
Salis Prunellæ ℥ij.
Croci ʒj.

Denuo coquantur ad ſpiſſitudinem. Et fiat CATAPLASMA. Quod calidè linteolo involutum gutturi applicandum.

ALIUD.

℞. Pulver. Florum Britannicæ manip. tres.
Meliloti.
Chamomillæ ana manip. ij.

Lentis Paluſtris cultro in particulas diſſectæ.
Foliorum Britannicæ ana manip. iiij.
Farinæ Fœnugreci.
Secalœ.
Lini. ana. ℥ij & ſem.

Decoquantur in lacte, vel cereviſiâ veteri ad pultis conſiſtentiam.

Addendo Olei Chamemæmelini.
Liliorum Alborum. ana ℥j.
Miſce fiat CATAPLASMA.

ALIUD.

℞. Foliorum Britannicæ manip. octo.
Florum Britannicæ manipul. duos.
Butyri Veteris ℥vj.
Farinæ Secalæ ℥viij.

Coquantur in Lactis libris quatuor per horam, & fiat CATAPLASMA. Quod inter duo Linteola calidè gutturi applicandum; & ſexies aut ſæpiùs, pro re natâ, dum frigeſcere incipit, viginti quatuor horarum ſpatio (lacte interdum admixto, ſi ita ob craſſitudinem videbitur) renovandum.

Idem Decoctum Medici Clariſſimi MATTHÆI SYLVATICI, nec non ARNOLDI de VILLA NOVA ſcientiâ edoctus, Alettæ *Hylkens*, Joannis Jacobi *van Noord*, Groningæ pictorem agentis uxori per viginti ferè annorum ſpatium Tabe propemodum conſumptæ bibendum dedi; quo per quatuordecim dies continuos aſſumpto, ab internis inflammationibus ex parte liberata, melius habere cœpit. Quare decoctum idem, aliis medicaminibus neglectis omnibus, repetii, atque tertiò iterare propoſui, eoque ſex tantum ſeptimanarum ſpatio ad priſtinum ſtatum DIVINO favore pervenit, ac proſperâ valetudine jam fruitur.

Eodum rurſum Decocto Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo tertio quater iterato Henricum *Oorland* vicinum meum ſub cohorte ſtrenuiſſimi Capitanei Reinoldi *Solkema* mili-

militantem per DEI clementissimi gratiam felicissimè curavi.

Hic verò ultra nouem menses cruentissimis dejectionibus, ab intestinorum exulceratione profectis laboraverat antequam auxilium meum imploravit. In eo autem veram & propriè dictam Dysenteriam dominari facilè observavi, dum brevibus intervallis & cum torminibus cruoris parum à læsis intestinis excernebatur; nec ea levis quidem, sed jam ad extremum magnitudinis gradum erat perducta, cum non cruenta modo, verum & ramentosa dejectio, imo & ipsamet carnosa intestinorum substantia exesa per alvum non sine dolore ingenti secederet. Ad Dysenteriam.

Hic tamen trimestris spatio immortalis DEI clementiâ solius hujus Decocti BRITANNICÆ simplicis usu ad prosperam valetudinem pervenit, atque hactenus firmis planè viribus utitur.

Eundem optatum successum tam in Dysenteriâ biliosâ, pituitosâ, quàm lienteriâ, & cœliacâ passione plusquàm semel obtinui.

Item in homine Diarrhœâ melancholicâ periculosâ laborante, ut non modo ex nigris alvi dejectionibus sine febre ultrò procedentibus, verum etiam temperamento ægrotantis frigido & sicco manifestè conspiciebatur: Scribit enim Aphorismo libri quarti vicesimo primo DIVUS HIPPOCRATES *ὑποχωρήματα μέλανα ὁκοῖον αἷμα μέλαν, ἀφ' αὐτομάτου ἰόντα καὶ ξὺν πυρετῷ καὶ ἄνευ πυρετοῦ κάκιστα. Dejectiones nigræ sanguini atro similes, sponte procedentes, sive cum febre, sive sine febre, pessimæ, præsertim in principio.* Pro Diarrhœa. Hippocr. lib. 4. Aphor. 21.

Nam quicquid tum excernitur, cum nulla adhuc apparent coctionis signa, certum est id morbi vi & humoris malitiâ fieri, à quo NATURA vehementer irritata cessat, ut docet quarto medendi Legum titulo Clarissimus Medicus NICOLAUS ABRAHAMUS Frambosiæ Dominus. Nicol. Abr. Med. legibus.

Idem præterea Decoctum ægro nuper mihi sanguine propinquo HÆMORRHOIDIBUS non apertis, sed cæcis, atque cum ingenti inflammatione ac atrocissimo dolore admodum tumentibus miserè affecto, quæ à multis jam annis illi statis periodis erumpere consueverant fælicissimo effectu propinavi.

Post-

Ad Hæmorrhoides internas.

Postquam enim & utendo septem, octo, vel decem dies effluxissent, non modo ingentibus cruciatibus, quibus deplorabiliter torquebatur, liberatus, verum & ab aliis inde imminentibus morbis gravioribus atque periculosis, ut Epilepsiâ, Anginâ, Peripneumoniâ, Cachexiâ, Hydrope, nec non affectibus aliis Lethalibus vindicatus fuit.

Valet præterea idem in Hæmorrhoidibus apertis omnibus: In quibus etiamnum hoc præsens VNGUENTUM adhibendum censeo.

℞. Vitellum ovi unum cum dimidio.
Olei Britannicæ cochlearia duo.
Cretę pulverisatę.
Lapidis Calaminaris. ana ℥ij.

Misce fiat VNGUENTUM, cum linteo subtilissimo parti affectę applicandum.

Adversus mensium fluxionem.

Quid levamenti porrò ejusdem DECOCTI usu in Ægrâ quâdam NOBILI immoderatâ mensium purgatione, Syncopem brevi futuram, Hydropem, vel, nisi quàm primum sisisset, mortem prȩsentem minante, ex biliosi sanguinis plenitudine ortâ laborante senserim, hic protrahere lubens supersedeo, ne LECTORI Benevolo fastidium pariam, atque in immensum hisce excurram.

Contra Pleuritidem.

Nobiliss. Framb. Dom. lib. Med. leg. titulo VI. fol. mihi 551.

Hoc tamen unicum CORONIDIS loco hic addendum judico: scilicet, ægrum quendam prȩterito anno BRITANNICÆ hujus Decocto simplici sanatum fuisse, verâ Pleuritide, punctorio nempe lateris immani dolore ad utramque thoracis partem protendente, cum magnâ sprirandi difficultate, sine sputo tussi, atque acutâ febre, vitæ plerumque (ut suis medendi legibus scribit modo dictus FRAMBOSIÆ Dominus) periculum portendente, ex bilioso sanguine, ac æstu ingenti agitato, & mox ab intempestivo frigidiore potu exortâ laborantem: Sectâ nihilominus in brachio lateri affecto directè opposito venâ, atque JULAPIO ægro hoc modo præparato exhibito.

℞ Aquæ

℞ Aquæ Papaveris Rhœadis. Julapium.
Florum Britannicæ, ana libram unam.
Syrupi Papav. Rhœadis.
Florum Britannicæ, ana unciam unam.
Sacchari Candi albi, ℥j. & ʒiij.
Miſce fiat IULAPIUM.

EMPLASTRUM quoque ſiniſtro lateri applicandum hoc modo addidi.

℞ Pulveris Britannicæ, ℥ij. Emplaſtr.
Picis navalis, ℥j. & ſem.
Sulphuris triti, ℥j.
Ceræ flavæ, ʒviij.
Terebenthinæ Venetæ, ℥ſ.
Olei Chamomælini quant. ſatis.
Miſce fiat EMPLASTRUM, in alutâ extendendum.

Præter hæc, ejuſdem ſolius Decocti beneficio, omnibus aliis neglectis medicaminibus, planèque rejectâ veneſectione, feliciſſimè tamen eodem anno Pleuritide Nothâ, à pituitoſo ſanguine è venâ cavâ per ramum thoracicum in externos coſtarum muſculos effuſo genitâ correptum, unde non valdè acuta febris, nec vehemens dyſpnea, neque valida tuſſis cernebatur, in integrum brevi temporis ſpatio cum DEO reſtitui. Quod hoc loco oblivioni tradendum non omninò fuiſſe exiſtimavi.

Tandem & ipſa Pecora, per veſicam ſanguinem reddentia, qui Morbus à Noſtratibus vulgò *De Wee* pronunciatur, quo brevi temporis ſpatio extinguuntur, hoc ſequenti DECOCTO curantur. Ad Pecudum morbum.

℞ Radicum Britannicæ, manip. unum.
Tormentillæ, manip. duos.
Coquantur per horas duas in ſero lactis.
Et fiat DECOCTUM, per os exhibendum.

Alia nunc ſequitur univerſalis BRITANNICÆ potio VULNERARIA: Hoc eſt, omnibus tam internis, quam externis vulneribus, enſe, cultro, vel ictu ſcolpetario infixis conducens, atque in fractis oſſibus, ulceribus malignis etiam pha-

gædenicis, Herniâ & fiſtulis præſtantiſſima.

Potio vulneraria univerſalis

℞ Herbarum Britannicæ, manip. quat.
Saniculæ.
Pyrolæ.
Verbenæ.
Conſolidæ majoris.
Betonicæ.
Alchimillæ.
Chælidonii majoris.
Agrimoniæ.
Roriſmarini, ana manip. j.
Vincæ Pervincæ manip. ſ.
Radicum Britannicæ, ℥ij.
Tormentillæ.
Zedoariæ, ana. ℥j.
Oculorum Cancri, ℥ſ.
Mumiæ.
Galangæ minoris, ana. ʒj.
Florum Britannicæ pugilla tria.
Verbaſci.
Hyperici.
Centaurii minoris, ana pugill. ij.

Incidenda incidantur, contundenda contundantur, & macerentur per noctem in Vini albi optimi libris 6. Mane in duplici vaſe conquantur lento igne ad tertiæ partis conſumptionem. Doſis Unciæ tres ſunt mane jejuno ſtomacho, vel, ſi res poſcat, veſperi quoque ſumendæ.

VULNERARIA POTIO ALIA.

℞ Herbarum Britannicæ manipulos quatuor.
Pyrolæ.
Conſolidæ Majoris.
Saponariæ.
Nicotianæ, ana manip. duos.
Radicum Ariſtolochiæ, ℥ſ.
Calami Aromatici.

Mu-

Mumiæ, ana ℥j.
Spermatis Ceti, ʒj.
Vini quantum ſatis.
Miſce, fiat Decoctum lege artis.

A L I A.

R. Herbarum Britannicæ manipulos v.
Cyclaminis.
Virgæ Aureæ.
Chelidonii Majoris.
Nicotianæ.
Serpentariæ, ana manip. j.
Agrimoniæ, manip. ij.

Omnibus probè purgatis, Vino imponantur, panis ſimilaginei tantundem addatur, atque ita, porcinâ in veſicâ optimè ligatâ, equino in fimo calidiſſimo ter renovato digeri permittantur.

Potionis hujus unicus mane atque Veſperi hauſtis cum Salis BRITANNICÆ momento ſumatur.

FOLIA præterea per ſe etiamnum manſa, ſitim levant, concoctionem adjuvant, nimios ſtomachi ardores tollunt, animam exhilarant, corpus totum corroborant, & urinam provocant. Folia per ſe quid poſſunt.

Recens SUCCUS foliis extractus cum Saccharo ex Vino albo, ad viſcera omnia corroboranda, nec non ſuperpurgationem planè tollendam intrò aſſumitur.

Verum RHABARBARUM, omniſque LAPATHI Herba ventrem ſoluit. Dicit enim HORATIUS.

Sed ſi dura morabitur alvus Horat. Sat. 4. lib. 2.
Mytulus, & Vites pellent obſtantia conchæ
Et Lapathi brevis Herba, ſed alvo non ſine Coö.

Contra autem ex BRITANNICA, ejuſque omnibus partibus alui fluxus ſiſtitur, vel ſine aliis, aut cum vino albo, vel ſimili liquore niſi per accidens laxetur. Rhabarbarum & Britannica contraria.

SUCCUS ulceribus inungitur, UNGUENTI inſtar, ita

& vulneribus, ac sanguinis profluvio opitulatur. Idem succus ad oris, fauciumque inflammationes, madoresve nimios gargarizatur.

Succo, Flore, & Semine ad quæ, & quomodo utimur.

Flos per se, vel aceti beneficio sumitur. Semen ex Vino ut plurimum capitur.

Cæterum Peritus Medicus cognitæ Herbæ usum facilè observabit.

Verum Idiotæ dum Herbas miscent, & coquunt pharmaca, permultis funera & exequias parant.

Quare ne his malefaciendi occasionem præbeam, hæc declarandæ Herbæ, cjusque usui referendo suffecerint.

Veterum Compositiones, quibus miscetur BRITANNICA, hactenus apud Galenum, Aëtium, Æginetam, atque alios nullas legi. Hli enim quorum compositiones recitat, Galenus, haud dubiè BRITANNICAM Agrestis Lapathi speciem fecerunt. Unde ad dentes Lapatho usus fuit Galenus quinto de Compositionibus secundum loca libro in aliquot mixtionibus: Sum idcirco illorum, ut & Galeni vestigia semper sequutus; & quemadmodum illi illisque exactè pressis, Lapatho in Odonticis, Stomaticis, atque Epaticis, ego BRITANNICA utor.

Gal. lib 5. de Comp. 2. loca in aliq. mixtion.

Fœminæ verò, cui dentes propè instabiles exciderant, hoc modo DENTIFRICIUM paravi.

Dentifricium.

℞ Radicis Rumicis mei nigri, hoc est, Britannicæ ℥viij.
Galangæ Majoris, ʒiij.
Cyperi rotundi, ʒij.
Thuris.
Masticbes.
Myrrhæ, ana ʒj.
Oxysacchari, ℥ij.
Syrupi de Absinthio compositi, ℥ſ.

Incorporentur simul terendis, tritis, pulverizatisque fiat DENTIFERICUM. Quo gingivas illinat.

Dictu incredibile est, quàm citò indè confirmatos, & sine dolore dentes, fluxuque fixos illa senserit, à stomacace simul liberata fuerit; Verum Scelotyrbi curandæ ex BRITANNICA confeci ELECTUARIUM, ut vocant, eodem

dem modo, ut illud Diacorum, aut Diagalanga, vel etiam Diapœonios, &c. Vel etiam hoc modo, ut amicorum primipilos partim docendo, partim juvando, amicitiæ meæ ilia in illos effundam.

℞ Conservæ Britannicæ, ℥iij.
Chamædris.
Melissæ.
Rosarum incarnat. siv. Pallid. Provincial.
Acetositatis Citri, ana ʒvj.
Conditi Calami Aromatici.
Corticum Citri.
Radicum Pimpinellæ conditar. ana ʒiij.
Extracti Juniperi.
Absinthii.
Seminis Sinapi.
Erucæ, ana ʒiij.
Cinnamomi.
Cardamomi. ana ℥j.
Tartari Vitriolati, ʒj. & sem.
Olei Anisii, ℈j.
Cinnamomi, ℈ sem.
Cum Spiritu de Britannica, & Cinnamomo quant. satis,
Misce fiat ELECTUARIUM.

Electuarium Britannicæ.

Hujus dosis est Juglandis magnitudo, manè jejuno stomacho sumpta.

ALIUD BRITANNICÆ ELECTUARIUM.
Ad pestem, Serpentes, & rabidi canis morsum.

Electuar. contra venena præservans.

R Radicum Britannicæ conditarum, ℥j. & sem.
Helenii.
Valerianæ.
Imperatoriæ.
Angelicæ, ana ʒij.
Theriaces Diatesseri, ℥j.
Herbarum Rutæ.
Scordii, ana ℈ij.
Confectionis Alkermes, ℈j.
Croci, ℈ſ.

Succi Rutæ, ℥j.
Specierum Diambræ, ʒij.
Cum sufficiente quantitate Syrupi Acetositatis Citri.
Misce fiat ELECTUARIUM.

Hujus capiat æger bis in die, mane scilicet & vesperi juglandis magnitudinem.

Sequitur BRITANNICÆ Extractum, in omnibus convulsionibus vulgò *Termyn* sivè *Stuypen*, Epilepsiâ, cæterisque ejusdem generis affectibus præstantissimum, hoc modo sequenti Chymico paratum, scilicet,

Extractum

℞ Radicum Britannicæ.
Pœoniæ.
Vici Quercini, ana partes æquales.

Macerentur in Aquâ Lavendulæ, Florum Britannicæ, & Tiliæ, vase calente tecto. Hæc ubi per horas duodecim in infusione steterit, ac Radicum vires prolectaverit, transcolata seorsim adservetur, & prioribus radicibus alia rursus Aqua LAVENDULÆ & BRITANNICÆ fervens affundatur, idque eodem modo ter iteretur.

Tandem omnis Aqua radicum vim habens, juncta ac diligenter colata ampullæ vitreæ indetur, extilleturque inde omnis humiditas, donec extracti spissitudo mellis instar in cucurbitæ fundo resideat.

Hujus EXTRACTI dosis est Drachma unica cum Aquâ Florum Liliorum Convallium.

Joseph. Quercet. Pharmac. Dogmat. restit. fol. mihi 681.

Vel præparatur hoc modo, ut docet celeberrimus JOSEPHUS QUERCETANUS suâ Pharmacopœâ Dogmaticorum restitutâ capite vicesimo quinto.

℞ Radicum trium dictarum, vel
solius Britannicæ quantum volueris.

Purifica optimè, contunde ac exprime succum, hunc in Phiolâ digere Balnei Mariæ calore, donec in rubeum colorem convertatur.

Materiâ in rubedinem conversâ, omnique hypostasi sive crassamento ab eâ separato, separetur liquor, qui colore albo inde

inde destillabitur, extracto in fundo remanente sub sapæ rubicundæ formâ. Quod excellens est omni in Scorbuti genere, cæterisque morbis ex eo originem ducentibus, nec non innumeris aliis, si nempè ex BRITANNICÆ tantummodò radicibus EXTRACTUM perficitur.

ALIUD.

℞ Herbæ Britannicæ libram unam.
Ejusdem Aquæ libras decem.

In ampullâ per viginti dies ad ignem macera: Per setaceum postea cola. Colaturam in angusti oris vitrum destilla. Destillatum liquorem testæ inditum, eâque tenui linteo obductâ evapora: Illud semper quod margini adhæserit absterge, & cum sidente succo remisce. Exhauriatur tenui foco, atque quùm ad justum crassamentum deventum fuerit, recondatur. Junctum datur hoc EXTRACTUM cum jusculo, vino, aut liquore alio, vel aliis mixtum medicamentis à Drachmâ unicâ ad duas, stomacho manè jejuno.

Non solum omnibus exhibendum Scorbuticis, verum etiam Asthmaticis, Tuscientibus, Tabidis, Paralyticis, Hydropicis, &c.

CÆTERUM, ad eosdem morbos præstans est præsens hic BRITANNICÆ SPIRITUS, hoc modo seqenti Chymico confectus.

℞ Radicum Britannicæ recentium conscissarum quantum placet. Spiritus.
Spiritus Vini tantundem in vase terreo vitreato super-infunde, ut unius digiti latitudine supernatet; macerentur per octiduum: deinde per Mariæ Balneum, lege artis, evocetur SPIRITUS.

Ex BRITANNICÆ Semine SPIRITUS.

℞ Seminis Britannicæ probè contusi libram sem.
Spiritus Vini simplicis mensuram unam.

Maceretur per octiduum, & SPIRITUS per Balneum Mariæ eliciatur.

EM-

EMPLASTRUM verò BRITANNICÆ ad vulnera & ulcera efficacissimum hoc modo parare consuevi.

Emplastr. Britannicæ.

℞ Herbarum Britannicæ ℥xij.
Nicotianæ.
Betonicæ.
Consolidæ Majoris.
Salviæ.
Agrimoniæ.
Hyperici.
Pulegii, ana ℥v.
Myrrhæ.
Masticbes.
Thuris, ana ʒiij.
Ireos.
Aristolochiæ rotundæ, ana ʒvj.
Ceræ albæ.
Terebenthinæ, ana ℥viij.
Resinæ Pini, ʒvj.
Olei Abietini.
Vini albi, ana, quantum satis.

Misce, fiat secundum artem EMPLASTRUM.

ALIUD.

℞ Pulveris Radicum Britannicæ.
Olei ex Ranarum Spermate per macerationem ac coctionem legitimo modo confecti, ana libras tres. Cerussæ cribratæ. Libr. duas & sem.

Coquantur leni igne ac lento rudiculâ continuò agitanda; deinde in ipsâ admisce cocturâ.
Vitrioli albi.
Aluminis crudi in s. q. Ranarum spermatis resoluti, atque per linteum sponte deffuxi, ana ℥iij.

Omnibus jam per cocturam ad debitam Emplastri consistentiam redactis, adde
Ceræ albæ ℥viij.

Tum

Tum ab igne remove, atque immisce
Pulveris Mastichis.
Thuris ana ℥ij.
Demum EMPLASTRUM dum ferè refrixerit, adde
Camphoræ in s.q. olei Rosar. prius dissolutæ ℥ij.
Et fiat EMPLASTRUM, in omnibus vulneribus, nec non inflammationem, &c. Nobilissimum.

ALIUD.

Ad omnium ulcerum genera præstantissimum, ea exiccando, mundando, astringendo, excrescentia reprimendo, sordes malignas eliciendo, saniem detergendo, putredinem absumendo, duritiem emolliendo, & carnem proferendo sanans, nec non ad cicatricem perducens.

℞ Succi Britannicæ libram unam & sem.
Lithargirii.
Olei Olivarum, ana libr. j.
Ceræ flavæ ℥viij.
Magnetis ℥iij.
Gummi Ammoniaci ℥iij. & ʒiij.
Bdellii ℥ij.
Galbani.
Myrrhæ ana ℥j. & ʒij.
Thuris ℥. & ʒj.
Mastiches.
Opopanic.
Aristolochiæ longæ.
Æruginis ana ʒj.
Misce fiat EMPLASTRUM lege artis.

Et BRITANNICA etiamnum LAVAMENTUM, ad omnis generis scabiem valdè efficax hoc sequenti modo paratur.

℞ Radicum Britannicæ recentium ℥iij. Lavamentum.
Foliorum Britannicæ, manip. ij.
Nicotianæ.
Buxi, ana manip. sem.
Aceti libras tres.
Coquantur ad libram unam; & fiat LAVAMENTUM.

Sequitur BRITANNICÆ UNGUENTUM ad omnem scabiem &c. valdè commendabile.

Unguentum Britannicæ.

℞ Radicum Britannicæ recentium, ℥ij.
Herbarum Britannicæ manip. j.
Nicotianæ.
Buxi, ana manip.
Butyri vetustissimi, ℥iiij.
Cerevisiæ primariæ vetustæ.
Aceti ana libras ij.

Coquantur ad medietatem, postea dum frigefactum fuerit, recipe Butyrum, eique probè commisce pulveris Radicum BRITANNICÆ ℥j. & sem. Et fiat bonæ consistentiæ UNGUENTUM.

ALIUD.

℞ Radicum Brittannicæ ad mollitiem in aceto decoct.
Butyri veteris, ana libram sem.
Sulphuris.
Aluminis crudi, ana ʒvj.
Misce, fiat secundum artem UNGVENTVM.

ALIVD.

℞. Radicum Britannicæ in Aceto decoctarum, ℥iiij.
Butyri recentis ℥v.
Olei Rosarum ℥viij.
Terebenthinæ.
Lythargyrii.
Cerussæ albæ, ana ℥j. & sem.
Aceti Rosacei ℥ij.
Sulphuris vivi ʒvj.
Salis communis ʒiij.
Misce, fiat UNGVENTVM.

ALIVD.

Ad Ambusta, Vlcera, Vulnera, &c.

℞ Succi

℞ Succi Britanuicæ ℥ij.
Nicotianæ ℥j.
Olei Rosacei ℥ij.
Thuris pulverisati.
Corticum Sambuci, ana ℥j.
Ceræ.
Terebenthinæ, ana quant. satis.
Misce, & fiat VNGVENTVM.

ALIVD.

℞ Succi Consolidæ majoris.
Pervincæ.
Nicotianæ, ana ℥iiij.
Britannicæ ℥vj.
Plantaginis.
Serpentariæ, ana ℥iij.
Olei Britannicæ.
Nicotianæ, ana libram sem.
Coque ad formam Vnguenti. Deinde adde
Visci Lumbricorum ℥ſ.
Medullæ cruris bovis, ℥iij.
Ceræ.
Mumiæ, ana ℥v.
Misce, fiat lege artis VNGVENTVM.

Lumbrici fœce terrenâ exinaniri, & ter aut quater fontanâ aquâ leviter ablui debent, aquam semper abjiciendo, aliamque innovando, ut omnis terrestritas auferatur. Cum jam præparati, atque cum oleo BRITANNICÆ & NICOTIANÆ cocti fuerint, separatim bovis medullam inda, postea Mumiam: Quibus modò coctis & consumptis, succos statim injice, adque eorum consumptionem coque. Post verò Ceram minutim incisam immitte, & VNGVENTVM confice.

ALIVD.

℞ Butyri majalis insulsi, libram unam.
Herb. Britannicæ cum toto quant. satis.

Contunde, macera, & insola per dies aliquot. Deinde ad humiditatis consumptionem coquatur. Et fiat lege artis UNGVENTVM.

ALIVD.

Ad nervos corroborandum, defluxiones acres, & tumores pestilentiales tollendum, vulnera & ulcera sordida ac difficilia emendanda, detergenda, glutinanda, exesam putrilagine carnem restaurandam, emolliendam, & contra ferarum morsus, atque adusta.

R Succi Foliorum Britannicæ, ʒviij.
Nicotianæ ℥iij.
Olei Terebenthinæ.
Olivarum, ana ℥viiij.
Ceræ flavæ, ℥j. & sem.
Resinæ puræ ℥j.
Gummi Ammoniaci in aceto dissoluti.
Opopanaci, ana ℥sem.
Terebinth. communis. ℥j.
Pulveris Foliorum Rorismarini.
Sabinæ.
Britannicæ, ana ʒvij.
Olei distillati Majoranæ.
Rorismarini.
Mucis Moschat. expressi, ana ℈j.
Spica, ℥ſ.

Misce fiat lege artis UNGUENTUM.

ALIUD.

Ad prædicta, nec non Erysipelata validissimum.

℞ Radicum Britannicæ ad mollitiem in aceto decoctarum.

Butyri

Butyri veteris, ana libr. ſem.
Gummi Ammoniaci in aceto diſſoluti.
Opopanaci ana ʒiiij.
Terebenthin. communis.
Pulveris Foliorum Britannicæ, ana ʒvj.
Roriſmarini.
Sabinæ, ana ʒiij.
Nicotianæ ℥ij.
Myrrhæ.
Maſtiches, ana ʒv.
Sulphuris ʒiij.
Olei Olivarum.
Terebenthin. ana ℥j.
Miſce, & fiat VNGUENTVM.

Tandem OLEUM BRITANNICÆ, ad ambuſta ſananda, vulnera glutinanda, atque contuſa membra corroboranda Excellentiſſimum, hoc quoque loco non negligendum ſequitur.

℞ Olei Omphacini.
Succi Britannici, ana libr. ſem.
Summitatem Hyperici cum Floribus ℥vj. — Oleum Britannic.
Terebinthin. clar. ℥v.
Croci ℈ & ſem.
Vini Rubri quant. ſat.
Miſce, fiat ex lege OLEUM.

Stent Hyperici ſummitates in vini rubri infuſione calido cinere per triduum; coquantur poſtea in duplici vaſe per medium horæ ſpatium. Colato & expreſſo adde ex Hyperici ſummitatibus tantundem, & rurſum poſt tertium infuſionis diem coque; atque tertiò repete. Deinde adde Oleum Omphacinum, BRITANNICÆ Succum, Terebenthinam, & Crocum pulveriſatum, atque unà ad totalem Vini exhalationem coque: Et uſui ſerva.

ALIUD.

℞ Seminis Britannicæ contuſi. libram unam.
Aquæ fontanæ, lib. x.

Stent in digestione per dies novem, addendo Manipulum Salis.

Destilletur per vesicam, & OLEUM ab aquâ separetur.

ALIUD.

E Floribus.

R Flores Britannicæ siccos.

Contunde, & in vas fictile vitreatum pone, addito sale, atque Aquam superinfunde calidam. Stent per quatuordecim dies, destillatis, OLEUM per vesicam extrahatur.

Caput XVII.

Quid de BRITANNICÆ Compositionibus Antiqui. Panacea Belgarum quid. Quibus in locis BRITANNICA virescit. Aquarum Bituminosarum, illarumque Cerevisiarum qualitates. Mirabilis Naturæ operatio. Unde Clunia dicta. Radicum, Foliorum, & Seminis BRITANNICÆ collectio quando. Contra Scorbutum inveteratum remedium præstantissimum.

QUandiu ROMANI olim usi fuêre BRITANNICA, deque illius servandi, ac mixtionis modo diximus: Itaque par erit, ut ad illius loci Naturam, nec non Temporis collectionem pervigili studio notatam deveniamus.

Endymici ergo FRISIÆ morbi, Insularumque Gallici Oceani Priscis Medicis GRÆCIS, LATINIS, nec non ARABIBUS penitus incogniti, vel solo tantum nomine ex aliorum relatu auditi, modiceque perspecti fuêre, nisi ROMANORUM exercitus in istis partibus endymicis istis malis se afflictos senserint.

Mirum

Mirum igitur minimè est, illos adversus horum morborum miserias nullas ex BRITANNICA nobis compositiones reliquisse.

De Britannicæ compositionibus Veteres nihil.

Quum præter hos plurimos fuisse morbos, quos nec ab aliis cognitos, nec eos curandi modum indicatum esse constet: Quoniam non VETERUM ignaviâ, aut rerum imperitiâ illud effecerunt, sed potius infinita gulæ blandimenta, inexplebilis libido, immensaque voracitas, quibus, ut sapienter SENECA disputavit, & post ipsum PLUTARCHUS novæ morborum species genitæ sunt, & adhuc quotidie gignuntur, quarum aliæ serò, aliæ nunquam medelam receperunt. Quamdiu enim homines rebus contenti paucissimis lautas mensas, opiperave convivia non cognoverunt, atque ante inductam paulatim propinationis consuetudinem (id quod primis illis seculis extitisse memoriæ non proditum est) morbi diversi neque apparuerunt, neque eorum etiam nomina innotuerunt: Nam ad SOCRATIS usque tempora distillationum quas GRÆCI καταῤῥὰς (LATINI Catharros) dicunt, nomen, quo nihil hodie frequentius, ignoratum esse tradidit Libro de Republicâ DIVINUS PLATO. Quâ de re eo Tempore Medicinæ aut paucos omninò, vel usus planè nullos, nullaque principia extitisse certum.

Seneca Epist. 95. Plutarch. lib. 8. Sympos probl. 9.

Plato lib. de Republ.

Nos tamen observatâ illorum methodo nunquam BRITANNICA utimur nisi cum iis, quorum Sympathia morbis depellendis nata destinataque mixtio perfectiorem illius operationem sortiatur.

Ad hanc autem methodum nos Compositiones illæ perducent, quæ LAPATHO, ACETOSA, PLANTAGINE, atque BALAUSTIIS constant, quas apud GALENUM, aliosque peritos MEDICOS numeris infinitas in AUTORIBUS passim obvias colligere licet.

Illis propterea supersedeo.

Quod tamen Scorbutus altas adeò in quibusdam egit radices, ut ex foliis BRITANNICÆ Decocto optimo & excellentissimo, certisque experientiarum fulcris saluberrimo parum commodi sentiant, hanc ob causam confectum medicamentum, à nemine mortalium hactenus, quod scio, scriptis publicatum, in hujus Libelli calce apponere volui, ut omnes noti-

notitiam illius haurire, sibique facili negotio parare possint; est enim auro pretiosius, ac domi adversus omnem morbi SCORBUTI suspicionem inæstimabilis instar Thesauri habendum.

Panacea Belgarum.

Quibus omnibus Ingenue LECTOR probè perspectis, palam hic profiteor, BRITANNICAM hanc FRISIORUM non solum, verum etiam BELGARUM omnium jure meritissimo posse PANACEAM vocari. Quùm non tantum in omnibus prædictis ægritudinibus atque mortalium incommodis, verum & universis fermè morborum generibus hodiernis hisce diebus à me felicissimè usurpatur.

Locus.

Quæ jam in Herbarum descriptionibus observari solent, *Loci* scilicet restant considerationes. De Nomine enim in præcedentibus sat dictum. VETERES quanquam Locum BRITANNICÆ particularem, nisi quod ultra Rhenum apud FRISIOS Herbæ hujus Indagatores creverit non expressêre: Certum tamen divinare mihi si fas sit, è palustribus, humidis, Bituminosis, & fossarum præcipuè marginibus sine controversiâ crevit: Expresè enim PLINIUS narrat, FRISIOS ***eam, quà Castra erant, demonstravisse:*** Et priùs: GERMANICUM CÆSAREM ***maritimo tractu Castra, quò aqua dulcis fons erat, promovisse.***

Veget. l. 3. cap. 8.

ROMANI enim ad Aquas & Fontes aquarum causâ castra metabantur: Ut ex VEGETII libro de re militari tertio capite octavo sufficienter doceri potest.

Jam dulces Aquæ palustribus FRISIÆ locis sulphureis, ac Bituminosis potissimum tanquam fontibus ortum suum habent, & per fossas Mare versus defluunt.

Hujus generis extant hodie Fontes Groningiaco sylvarum in agro, in Drentiâ, nec non Westerwoldingæ ditionis territorio. Juxtaque Fontes illos HERBA hæc, & in fossarum lateribus, Rivulisque provenit copiosissimè.

Miranda Dei providentia.

Sic enim SUPERIS visum est, & NATURÆ, ut ex venenatæ Aquæ potu contractis vitiis, juxta ejusmodi Fontes enata, harumque noxam frangens reperiretur medela.

Aquæ Bituminosæ.

Aquæ illæ insalubres etiamnum sunt, quod, salvo meliore judicio Bituminis ac sulphuris admixti prædominio imputandum statuo; eandemque ob causam in ejusmodi aquis, aliis quoque limpidioribus licet permisceantur, nullos aut perpau-

cos

cos inveniri pisces; potæ quoque crudæ lienis inflationem, febres quartanas, dentium dolores, Stomacaccen, Scelotyrben, aliaque mala confestim accelerant.

Quin etiam coctæ inde Cervisiæ nocent, malave similia sed tamen TEMPORIS progressu sensim sine sensu inferunt.

indeque Cerevisiæ, noxæ. In hisce aquis quare pisces nulli reperiuntur.

His meam notatu dignam (ut saltem suspicor) opinionem adjungam.

Indis ad laxandam alvum, ut & vicinis Gentibus, quod cibo potuque, ac Cœli temperie alvus aliàs nimis illis foret astricta, RHABARBARUM dedisse NATURA videtur: Sicque ibi Aëris, Cibi, nec non potus proprium incommodum, utilitate & RHABARBARI veri, Herbæ nullibi sponte aliàs, quàm ibi crescentis commodo compensat Natura.

Verum GALLICI OCEANI Insularum sedes colentibus FRISIIS cum laxantem ventris Aërem humidum, & maximè aquam, quâ potâ dissolvuntur, ac corpora diffluunt, viscera humore nimio interna lubricantur, NATURA tribuisset, Herbam scilicet BRITANNICAM simul his solummodo Insulis ut necessariam, ita & propriam addidit, quæ noxas aquæ astringendo corrigeret, ac exterminaret, RHABARBARI facultatibus omninò contrariam, quamvis formâ aliàs non valdè dissimilem, nisi nigra foris quod sit, atque angustiora folia producat.

Natura quàm mirabiliter operatur.

Quod autem AQUÆ illæ BITUMINOSÆ Frisiæque palustres ventrem deturbandi, dejiciendique vim habent, quotidiana in hominibus, bobus, vaccis, & equis nobis ostendunt exempla: Unde istis in locis boves, vaccæ, & oves pabulum non quærunt, aut illis immorari videntur; vel si quærant, aliò ad arenosarum Terrarum aquas accedunt.

CERVISIÆ verò ex ejusmodi Aquis coctæ ventrem plurimum purgant, nisi laxans aquæ vis multâ coctione, & Cerealium Leguminumque adstringentium immixtione aut avenæ, quæ suâ semper NATURA adstringit, & tostarum fabarum, similiumque infringatur.

Hinc GRONINGÆ talibus ferè ex Aquis ubi Cervisia coquitur, illud jactatur proverbium, *Medici non requiruntur*: Purgantem enim & lenientem corpora, ventresque Cerevisiam nostrates habent, optimam præsertim, quam CLUNIAM,

Proverbiũ Groningarum.

A a vulgò

vulgò *Kluyn*, vocant, plurimi nihilominus tamen, qui hâc quotidie uti consuevêre, pinguescunt, & optimè habent; unde non nemo nuper CLUNIAM esse dictam, *quia Clunes graciles pinguefacit*, jocosè exclamabat: Interim tamen inde sic primò fuisse vocatam, potiùs existimarem, quoniam hæc, ut optima & crassissima, non nisi optimis olim Cespitibus, *Klyn* sive *Clyn* appellatis, à MAJORIBUS nostris, secùs quàm hodiè fit, coquebatur.

Clunia unde dicta

Hæc itaque inpræsentiarum paucis attigi, Terrarum, Aquarum, nec non Frisiæ Cervisiarum, Insularumque GALLICI OCEANI, id est, GERMANICI, proximarumque Regionum naturas uberius aliquando cum bono DEO expositurus. Simul etiam hic venenatis Aquis contrariam planè Herbam Naturâ procreatam, ac saluberrimam, quippe quæ & Serpentum ictus, nec non telorum vulnera sanat, demonstravi. Nec sine causâ hoc modo cecinit OVIDIUS.

Vulnus Achilleo quæ quondam fecerat hosti
Vulneris auxilium Pelias hasta fuit.

Sic noxiæ Aquæ proxima est BRITANNICA Herba, & quos excitat morbos, ac mala, illa omnia hujus unius BRITANNICÆ virtute rursum curantur, & juxta fossarum ripas lætè provenit, quantoquè intensius Aquæ laxant; Tantò illa validius & adstringit, & quod mirandum, aromaticâ suâ vi, atque stypticâ corroborat.

Quam sit mirabilis in operibus suis Deus.

Tandem TEMPORIS ratio exponenda super est, quo scilicet viret, & Foliorum suorum omnium pallâ cernitur induta.

Tempus.

Ecce initio VERIS, vel circa finem APRILIS FOLIA sensim protrudit, atque ante solstitium æstivum suos plerumque FLORES perfectè exhibet, SEMEN autem mense AUGUSTO maturum habet: Idem quoque in Agresti Lapatho observatur, nisi quod hoc maturescendo præoccupet: Secundum omnium in FRISIA GRONINGENSI observationum diligenter à me peractarum normam. Herbam enim in Hortis cultam nusquam vidi, nec aliis in locis ejus Tempora observare potui.

In-

Interea circa mensis SEPTEMBRIS initium sæpiùs FOLIA adhuc inveniuntur viridia, postea verò exarescunt, atque emoriuntur, radice solummodo superstite.

Quapropter VERIS etiam principio, aut SEPTEMBRIS medio optima radicis collectio est; FOLIORUM verò ac FLORUM dies ante Caniculares; Seminum autem post immediatum eorum finem. Folia exiccata, ut & radix, nec non expressus succus servantur. Radicis collectio quando.

Hic lubens subsisto, neque plura de hâc BRITANNICA in medium adduco: Omnibus itaque missis finem operi nunc impono.

Quæ ergo τ' Ἀρχαίων, VETERUM, fuerit VERA BRITANNICA demonstrare placuit: cujus hic datâ descriptione, collatis undique plumis, formâ & viribus expressis, hanc à me recens in FRISIA detectam, & iconibus delineatam manifestò docui; Aëtii scilicet Nigrum Rumicem libro primo tomo primo insignitum verissimam esse BRITANNICAM, & Stomacci, Scelotyrbi, omnibusque morbis ortum ex iis ducentibus, putridis ac Serpentibus ulceribus, serpigini similibusque vitiis, quæ Germanici Oceani Insularum incolas miserè infestant, mederi. Aëtius l.1.tom.1.

Interim æquo pioque LECTORI, FRISIÆ nostræ, nec non universo BELGIO satisfactum esse spero, cujus Endymicis morbis auxiliantem HERBAM, atque domesticam reddidi: Fausto idque haud dubiè conatu, & DEI ter OPTIMI MAXIMI Herbas in subsidium & utilitatem hominum non solum, verum etiam animalium producentis benignitate.

Ab eo enim EPIDEMICORUM morborumque ENDYMICORUM remedia partim petenda, partim quoque esse demonstrata, omnis confirmavit ANTIQUITAS. Certè morbos humano errore qui pullulant, cœli influxu hominum arti opitulante, curari Autorum classes testantur universæ.

DEO itaque OMNIPOTENTI sit laus, honos, & gloria in sempiternas seculorum myriades, qui nos omnes mortalitatis victimas ex immundo hoc mundo ad immortalis vitæ patriam favente cœlestis suæ FAVONIO producat obtestamur.

Aa 2 OP-

OPTIMVM, & adversus SCORBVTVM planè inveteratum præsentissimum REMEDIVM.

℞ Croci ℥ij.
Macis.
Glycyrrhizæ.
Cinnamomi Optimi.
Piperis Nigri.
Radicum Gentianæ, ana ℥iij.
Britannicæ ℥vj.

Omnia grosso modo pulverisata: Immisceantur Vini Hispanici spurii libris sedecim, aut pintis Hollandicis quatuor cum dimidiâ, vel quartâ tantum unius parte.

Aceti Sambucini, vel alterius fortissimi, lib. iij.
Ovorum recentium vitella tria.

Macerentur simul in vase lapideo vitreato probè obturato per horas septuaginta duas in cinere calido, fimo equino, vel arenâ calidâ, eo tamen modo, ut ultra caliditatem tepidum non procedatur. Reponatur deinde, & usui servetur.

Hujus Decocti tres, quatuor, quinque, vel sex etiam Uncias, pro naturâ subjecti sumat æger mane jejuno stomacho per dies quatuordecim, vel viginti aut plures. Bibat etiam quotidie ad extinguendam sitim vinum Rhenanum optimum: Vel si Cervisiæ sit assuetus, sumat non recentem, sed defœcatam, beneque coctam: Ac quoties illam æger bibit, toties ipsi hujus vini cochlearia tria exhiberi necesse est.

Notandum tamen, quod si in ejusmodi ægro siccitas quædam, Tussis vehemens, vel Tabis suspicio adsit, Piperis loco, sumat Glycyrrhizæ ℥vj. Vino usu fermè consumpto, vini reliquis adhuc semel, vel bis tantum vini addi permittitur.

Hoc Vino non solum brevi Temporis spatio inveteratus Scorbutus morbus, præsertim si absque febri, vel inflammatione sit, verum etiam reliqua Scorbuti genera omnia, inveteratæ HERNIÆ, Paralytici, atque Gallico morbo infecti felicissimo successu curantur.

Caput

CAPUT XVIII.

Tandem post accuratum Aquarum Bituminosarum, illarumque Cervisiarum, ad omnium LAPATHORUM *descriptiones, serendi, nec non propagandi modos properare cogor; Summam in quibus diligentiam atque laborem, tanquàm stabile fundamentum, reique Herbaria perpetuum firmamentum, à quo multiplex utilitas dependere conspicitur, adhibendum verè existimo.*

In his enim apud ANTIQUOS *studium olim majus, ac frequens fuit exercitium, quod nostrâ planè tempestate neglectum, atque omninò relictum videmus, etsi accuratius Prisci Horticultura Autores multis hoc studium commentariis tradidêre. Illi enim in serendis Herbis, Stirpibus sylvestribus, atque ex sylvis, aliisque locis incultis, translatis nullá arte ficuribus antea factis usi sunt, ut inde & Plantarum bonos ac fructuum bonitas sequeretur.*

Cum primis verò, ut in hoc studii genere PLANTARUM *omnium vim, ventorumque flatum ac Naturam cognoscerent, operam dedêre studiosè.*

Nemo autem Horticultor tam ignarus unquam extitit, qui in Agricultura totius actione quadam & alia, certis ac discretis Temporibus peragenda fore non existimet, ut omnia prosperè atque fœliciter succedant. Sunt enim rerum terrestrium varij atque eventus diversi. Qui ut probè eveniant, intentè præcavendum reor. De Ventis enim hoc modo scripsit VIRGILIUS, ut ventos moremque varium prędicere cura sit. *Et* COLUMELLA *eloquentissimus hujus Interpres, totiusque rei agrestis Præceptor scientissimus.* Luc. mod. Colum. l. 1. fol. 3.

Nam qui hâc in scientiâ se volet profiteri perfectum, sit rerum NATURÆ sagacissimus, declinationumque mundi non ignarus oportet: Vt exploratum habeat, quid cuique Plagę conveniat, quid repugnet, SYDERUM ortus & occasus memoriâ repetat, ne Ventis imbribusque imminentibus operâ inchoët atque labore frustretur. COELI, pręsentisque anni mores intueatur: Neque enim eodem semper veluti pręscripto habitum gerunt, nec omnibus anni momentis, vultu venit eodem ÆSTAS, aut HYEMS, nec VER semper pluviale, neque AUTUMNUS continuo humidus cernitur. Quę sine animi Lumine, atque exquisitissimis disciplinis, quenquam pręnoscere nunquam crediderim.

Quæ qui negant, & audiendi mihi videndique sensum negare videntur. Nam & Vere florescunt Herbæ, Æstate eadem crescunt, Autumno semina, fructusque maturescunt. At postremum ita Hyeme quiescunt, ut ad Vernam creationem sese novam instituant.

Quas leges astrorum pernecessarias omnibus sciendum puto, iis verò maximè, quibus hæc ad negotiationes suas existunt necessaria, ut ex impenso labore & fructum & utilitatem tandem recipere queant, ne curâ minimâ neglectâ (quod summoperè est omni in artificio reprehensibile) operam & oleum perdant.

Quare omnium LAPATHORUM hactenus mihi cognitorum, nec non in præcedenti Tabulâ enumeratorum historiis conservandi, regendi, propagandique mores hic adjungere non erubui.

BRITANNICA ANTIQUORUM VERA.
SIVE
LAPATHUM LONGIFOLIUM NIGRUM PALUSTRE.

Mirandarum sanè virium PLANTA hæc, circa APRILIS annuatim medium, aut extremum, vel pro benignitate, aut Cœli inclementiâ MAJI mensis initio è radice crassâ, magnâ, rotundâ, latâ, ac omninò spongiosâ (annosa dum sit) & manus longitudinem modo magis, modo minus continente, atque in varias partes crassiusculas, non tamen adeò longas inferiùs divisa, nec non tenuibus quibusdam radiculis fibrosis, ac circulis nonnullis in adultioribus plus eminentibus, canalis modo excavatis, venustè circumdatâ, colore externo planè nigro, interno verò, recens effossa, candido speciosè donatâ (qui tamen color ilico post in alium è luteo rufescentem, RHABARBARI veri Rotundifolii non dissimilem, transfertur, tandemque exiccata, planè fusca evadit) atque Naturâ succosâ, & longævâ protrudit FOLIA numero haud multa, omnium LAPATHORUM cæterorum longissima, inferiori parte quasi ex uno radicis loco juxta se posita provenientia, non arctè, sed separatim disposita, sursum semper vergentia, sesquipedem, aut duos, plus minus pro annositate, aut Plantæ magnitudine, longa; tres & quatuor digitos transversos lata, in

Radix quæ.

Foliorum magnitudo.

Britannica
Antiquorum vera
fol. 150.

in medio latiora; atque in mucronem acutum tandem desinentia, colore à parte superiori quasi saturo viridi, & quasi purpuro-nigricante obducta, vel potius è cœruleo atro-virentia, tristia & non fulgentia, ab alterâ verò parte pallidiora, unicâ in medio majori venâ, è quâ plurimæ minores aliæ tenerrimæ, colore pallido virides, rectâ primo lineâ in latera excurrentes, deinde circa ea semicirculariter quasi coëuntes proveniunt, exornata; substantiâ crassiuscula, tactu duriuscula, Naturâ densa, constipata, & firma, marginibus interdum, præsertim quæ cauli annexa, cæterisque minora visuntur, parum crispis prædita, rectoque caule, modicè longo, crasso, superiore parte plano, inferiore verò rotundo, ac striis variis parumper eminentibus, nec non juxta TERRAM colore rubido sæpius obsito innitentia (quæ tamen rubedo in iis, quæ MORINIS & VENEIS locis, quàm stagnantibus Aquis, aut Rivulis, vel fossarum marginibus innascuntur, major cernitur) atque ore masticata valdè astringentia, nec non ex parte acida, quotannis etiam sub AUGUSTI mensis finem, & seriùs quoque natali in loco, in hortensi verò citiùs rursus evanescentia.

E quorum medio CAULIS surgit unicus, aut pro magnitudine, vel annositate Plantæ, plures, duos, tres, & quatuor interdum pedes longus, rectus, rotundus, gratâ viriditate obductus, atque internè excavatus, cui FOLIA quædam inferioribus minora, tum ex hâc, tum ex illâ parte supra se provenientia, & tam sursum, quàm deorsum parumper vergentia visuntur annexa; intra quæ cauliculi quidam non adeò copiosè, verum tenuiter dispositi resurgentes conspiciuntur, multisque undique gemmulis parvis, rotundis, & rarè non tamen articulatim dispositis, brevibusque & teneris petiolis annexis deorsum plerumque pendentibus, nec non superiori parte parumper rubidis circumdati, quæ gemmulæ sese sub JUNII mensis exitum, vel JULII initium aperientes, FLOSCULOS parvos trifoliatos, colore virides, duodecim albescentibus internis appendicibus post biduum decidentibus, vel in se marcescentibus, atque ab utraque foliolorum parte duabus è pallido colore albido hirsutis gemmulis, in nullis LAPATHI speciebus, præterquam in BRITANNICA AMERICANA visendis, ac aliis adhuc internis tribus foliolis minoribus præditos,

Caulis dispositio.

Florum color.

dito,

ditos, demonstrant: Qui FLOSCULI per paucos dies aperti, in se tandem non marcescunt, aut in Terram decidunt, verum contra indies majores apparent, SEMENQUE ad plenam maturitatem postea deveniens parvum, triangulare, coloreve spadiceo donatum exhibent.

Seminis consideratio.

Quod umbroso in loco SEPTEMBRI vel OCTOBRI crescente Lunâ, vel MARTIO, aut APRILI mensibus, ollę, vel ligneo vasi ad digiti unius latitudinem Terrę impositum, & aquâ sępiùs madefactum, trium, aut quatuor hebdomadarum spatio, SEPTEMBRI verò & OCTOBRI mense Terrę mandatum quod fuit, ante Vernum Tempus in Lucem raro productum cernitur.

Quę inde postea exortę Plantulę, in Hortis collocatę humida & aprica, vel umbrosa loca, probè tamen stercorata diligunt, neque in illis radices, ut in natali solo, nigras; verum RHABARBARI modo externo colore è fusco lutescentes, atque interno planè ex obscuro, grato tamen, luteas, nec non in longiores etiamnum particulas cęterorum LAPATHORUM more divisas acquirunt, & vix ante tertium vel quartum annum primos suos FLORES, maturumque SEMEN proferunt, atque ultra viginti quinque & plures annos in natali solo perennant, quapropter longævæ dicuntur: In hortensi verò vix nonum annum superare visuntur.

RHABARBARVM ROTVNDIFOLIVM VERVM.

sive

LAPATHVM SATIVUM ROTVNDIFOLIVM AMPLISSIMVM FLORE ALBO.

Vel

RHEVM ANTIQVORVM.

Elegans sanè PLANTA, & universę mortalitati pernecessaria; RADICEM possidet naturâ longęvam, crassam, rotundam, sępius in partes quasdam divisam, CENTAURI majoris figurâ non dissimilem, minorem tamen, externè colore rubidam, recens pręsertim evulsam, quę postea tamen temporis lapsu

Radix.

Rhabarbarum Rotundifolium verum.

lapsu exiccata spadiceum colorem acquirit, vel tendere ad nigredinem videtur; internè verò è luteo rufescentem, ac circulo quodam albescente artificiosè in medio donatam, in odoram, substantiam mollem, levem & spongiosam in se continentem, gustu amaram, ac alicujus caliditatis non expertem, quæ ore mansa & parumper in eo agitata, luteum CROCI instar colorem edit, ac glutinis modo lentescit. Quæ omnia vera ac Legitima ANTIQUORUM RHEI sive RHABARBARI indicia conspiciuntur, quemadmodum de iis PEDACIUS DIOSCORIDES suo de materia Medica libro tertio capite secundo, & CLAUDIUS GALENUS libro de Antidotis primo capite decimo quarto: Item libro Simplicium octavo, capite de RHEO abunde testantur. Diosc. l. 3. Mat. Med. cap. 2. Galen. lib. Antid. 1. cap. 14. Et lib. Simpl. oct. cap. de Rheo.

E qua Aprili mense FOLIA annuatim producuntur numero plura, compendiose conjuncta, nullo modo deorsum vergentia, verum supra Terram non alte tamen sursum PETASITIS in modum disposita, magna, ferme rotunda, duos pedes lata, non verò tam longa, ab anteriori parte proëminenti parum arctiora, & in obtusum mucronem desinentia, margine plano, ac rubido colore prædita, à superiori parte, qua Solem spectant, viridi colore obscuro, ab inferiori verò pallidiore multo, nec non tenui ac molli hirsutie donata, parum fulgentia, Naturâ non planè expansa, verum plicata, ac quasi in rugas contracta, substantiâ crassa, in medio septem venis majoribus crassis coloreque pallidis, è quibus innumeræ aliæ minores ortum suum deducunt, egregiè exornata; gustu cum amaritudine quâdam parum acida, ac inodora; Longo cauli, pollicem crasso, imo interdum crassiori, à superiori parte plano, & quasi impresso canali lato prædito, ab inferiori verò rotundo, & parumper interdum rubido, nec non striis sive costulis permultis rectâ lineâ per eum excurrentibus circumdato inhærentia. Foliorum ordo.

E quorum medio circa MAJI initum CAULIS oritur unicus, tres, & quatuor interdum pedes longus, crassus, rotundus fere, eundem cum foliis colorem retinens, variis externis tuberculis quasi striatus, nec non intus excavatus. Cui FOLIA alia, dictis minora adnasci visuntur, inter quæ non secus quam ex pallidis vesicis Majo mense FLORES ortum Caulis magnitudo.

trahentes, suis quoque cauliculis insistens proveniunt, multitudine innumerabiles, arctè adeò in unum quasi se conglobantes, ut non nisi unicus racemus vel FLORES spica pulchrè videatur; colore sunt albo, SAMBUCI Floribus minores, deorsum plerumque vergentes, grato prædìti odore, sex foliolis, quorum exteriora tria, tribus interioribus minora existunt, constantes; internè appendicibus quibusdam pusillis albidis exornati, paucis diebus solummodo superstites, deinde non decidentes, verum suis in petiolis tandem marcescentes, copiosum brevi temporis spatio SEMEN triangulare, omnium LAPATHI specierum, quas mihi hactenus videre contigit, maximum primò pallido colore viridi externo fulgente tamen, deinde rufescente, dum maturitatem JULII initio acquirat, obductum, nec non Naturâ quasi vesicatum, ac internè candidum producunt.

Florum color.

Semen.

Quod mense APRILI crescente Lunâ, vel in lapideo vase (ut per Hyemem domi commodè conservari possit) mense NOVEMBRI dictâ Lunâ ad digiti unius latitudinem Terræ mandabitur, sic aut APRILIS initio, vel sub JUNII finem in Lucem productum cernitur; quod post trium demum annorum defluxum primi sui Floris splendorem maturumque Semen, optimo ac SOLI probè exposito loco plantatum, caliditatis utpote amans, nec humiditatem æstivis Temporibus respuens, proferre videmus.

Propagandi modus.

RHABARBARUM ROTVNDIFOLIUM FIMBRIATVM,

sive

LAPATHVM HORTENSE FIMBRIATVM ROTVNDIFOLIVM.

Radicis constitutio

Emittit è radice crassâ, rotundâ, rectâ, sæpiùs in TERRAM LINEA descendente, sese que tandem alias in partes formâ interdum, sed non perfectè ovali rotundas, variisque striis nigris filorum instar adnascentibus egregiè circumdatas dissipante, externo colore rubido, interno verò pallescente luteo, nec non pluribus purpureis lineis internis longiformibus ac luteis rotun-

Rhabarbarum Rotundi- folium Fimbriatum
fol 154

tunditate perbelle interpositis, SOLEM quasi radiantem efformantibus, venustè prædità; inodorâ, intensè nihilominus amarâ, gustu validâ, ac ore commansâ astringente, nonnihil quoque calidâ, & linguam pungente; Neque, ut & præcedenti contigit, adeò lævi, ac spongiosâ, verum paululò substantiosiore atque humidiore existente, FOLIA haud pauca; non latè, sed juxta se quasi conjunctim disposita, nec non supra TERRAM parum elevata, anteriore tamen parte deorsum nonnihil vergentia; non prædicti LAPATHI figurâ adeò rotunda, verum longiformiora, ac minora, maxima sesquipedem longa, & ultra pedem lata, unica in medio crassiori costa sive vena hinc inde rubris maculis contaminata, è qua plurimæ aliæ minores ac minimæ ad latera excurrentes, & juxta ea semicirculariter concurrentes dispositæ proveniunt, prædita; colore herbaceo parumper fulgente, fimbriatisque marginibus exornata, juxta caulem in duas partes parum acuminatas quasi dissecta, substantia non adeò, ut de præcedente diximus, crassâ, tactu tamen æquè mollia, planè insipida, parumper etiam rugosa, in medio tamen plana, longis cauliculis tenuioribus, rotundioribus, ac striis quibusdam inordinatè dispositis, nec non colore tam viridi quàm rubro obsitis, neque superiori parte ita planis, latis, ac tam profundo canali præditis instructa. Foliorum magnitudo.

E quorum medio unus, duo, aut tres interdum simul, pro illius annositate, CAULES, ad duum vel trium etiam pedum altitudinem ascendentes provenire conspiciuntur. Sunt autem illi externe ferme perfectè rotundi, interne verò ex parte cavati, colore pallido viridi, multisque striis, atque hinc inde majoribus maculis rubicundis circumdati: Juxta quos modo ex hac, modo ex altera parte alia folia quò altiora, eò minora in LUCEM producuntur, ad quorum ortum permulti parvi, ac modice longi cauliculi ita conjunctim sunt dispositi, ut parvam unà Pyramidem non inepte efficiant, in quibus innumerabiles, parvi, ac rarò ultra tres dies durabiles Majo mense apparent FLOSCULI articulatim arctissime conjuncti, brevibusque ac tenuibus cauliculis annexi circum caules deorsum, capillamenti instar, pendentes, & colore virescentes, nec non parumper rufescentes, interne quibusdam subluteis appendicibus (ut in ACETOSA Rotundifolia ROMANA) præditi, Caulis. Florum ordo.

 diti,

diti, sex foliolis constantes, quorum externa tria minora, interna verò majora existunt, deindeque in se non marescentes, neque in TERRAM decidentes, nihilominus tamen permanentes, ac grandiores evadentes, triangulares tandem, superiori scilicet parte latiores, inferiori verò acuminatiores, atque tum sub tribus foliolis, triangularem quasi vesicam efformantes, triangulare quoque Seminis receptaculum, carneum primo colorem speciosè fulgentem, postea verò sub JUNII finem, & JULII initium spadiceo colore cinctum acquirentes, SEMENQUE internè triangulare non adeò exiguum hepatico colore obductum abscondentes cernuntur.

Seminis consideratio.

Quod mense APRILI Lunâ crescente ad digiti unius latitudinem Terræ impositum, brevi temporis spatio in LUCEM provenit, & postea tertio demum anno primum FLOREM, nec non bonum ac maturum SEMEN hisce in locis acquiret. E semine quoque deciduo spontè interdum productæ Plantæ deprehenduntur, vel etiam APRILI mense, semine præsertim Brumali Tempore Lunâ prædictâ Terræ commisso.

Cultura.

Ex quo enatæ Plantulæ, naturæ longævæ commodum, probeque SOLI expositum locum, nec non TERRAM optimè stercoratam desiderant.

RHABARBARUM LANGINOSUM,
sive
LAPATHUM CHINENSE LONGIFOLIUM.

RARA admodum in hisce Regionibus PLANTA, visu peramœna, atque ad hominum infirmitatibus medendum, ab Immortali DEO, ad illius gloriam perpetuò celebrandam liberali manu benigne producta; è longævâ RADICE, crassâ, fermè rotundâ, parum ultra semipedem longâ, fibris quibusdam brevibus ac crassiusculis undique enatis onustâ, colore obscuro externe fusco, vel quasi è rubedine nigrescente, interne verò grató luteò, rubris nonnullis striis venuste permixto (quæ taman radice postea marcescente & exiccatâ emor-

Radicis color.

Rhabarbarum Lanuginosum, sive Lapathum Chinense Longifolium.

emortuæ conſpiciuntur) belle donatâ, Naturâ liquore plena, internèque ſuccum ex parte viſcoſum è rubedine flaveſcentem, poſſidente, oreve commanſâ, admodum amarâ, nec non guſtu ingratâ FOLIA protrudens numeroſa; arctè conjuncta, & quaſi ſimul è radicis ſupremo, ſerie rotundâ mirabili unum ſupra aliud paulò elatius provenientia; manus unius longitudinem, aut paulò plus continentia, inferiori parte adeò anguſta, ut ultra digiti unius latitudinem eo in loco vix quicquam poſſideant, in medio tamen latiora, & in ſupremo vel anteriori parte latiſſima, ibique trium digitorum transverſorum latitudinem modò magis modò minus comprehendentia, ac in mucronem planè rotundum deſinentia, molli lanugine, in marginibus maximè viſibili, obducta, non diſſecta, neque plicata, verum plana, colore grato viridi ſuperiori, inferiori verò parte pallidiore, nec non unicâ in medio latiori ac majori venâ, è quâ plurimæ minores in latera undique excurrentes, & circa ea parum incurvatè diſpoſitæ proveniunt, prædita; Naturâ quidem ſurſum tendentia, anteriori nihilominus parte STRUTHIO-CAMELI plumarum inſtar, quod magnam Plantæ venuſtatem addit, parum deorſum ſeſe incurvantia; ſubſtantiâ modicè craſſâ, guſtu amara, nec non tactu mollia; quæ Temporis fluxu ab inferiori primò parte flaveſcentia, deinde flacceſcentia, ac tandem in TERRAM decidentia viſuntur. Foliorum ſeries.

E quorum medio annutim PEDICULUS unicus, ad trium, & quatuor digitorum transverſorum longitudinem ſupra altiora ac interiora FOLIA naſcitur conſpicuus, non craſſus, ſed tenuis, rotundus, gratoque colore è viridi purpureſcente obductus, cujus ſummo gemmulæ non adeò parvæ, craſſiuſculæ, atque ovi modo rotundæ inſidentes octo, decem, aut duodecim numero, brevibus pediculis nitentes, & modò ex hac, modò ex illâ caulis parte provenientes, conſpiciuntur: Quæ poſt aliquot dierum ſpatium ab inferiori parte ſucceſſivè apertioni ſeſe accingentes, & FLORES pallido colore cœruleo non ingrato donatos, formâ & magnitudine LEUCOJI arboreſcentis Floribus non valde diſſimiles, è quinque plerumque, quamvis interdum quatuor quoque foliolis ſubrotundis conſtantes, odore admodum ingratos, cerebrum non parum Pediculi altitudo. Florum coloratio.

 per-

perturbantes, & ſuccum fermè cœruleum edentes viſuntur. Hi aperti Flores brevi marceſcent, ac tandem in Terram decidentes, Semen in hiſce Belgii locis nunquam, aut vix, niſi ſiccâ & ferventi Æſtate, ad maturitatem perventum relinquent.

Quare prætioſa hæc, & jocunda aſpectu Planta in hiſce plagis frigidioribus à nemine vel rarò multiplicari poſſe ſtatuitur.

LAPATHVM SATIVUM ANTIQVORVM,
aut
LONGIFOLIVM,
ſive
Patientia.

Natura humanæ conſtitutioni vel conſervandæ, vel curandæ proficua, ſalubris, & perneceſſaria eſt Planta: Protrudit è radice ultra ulnam longâ, imo interdum longiore, ac lineâ quâdam rectâ profundè Terram perforante, digiti craſſitiem parte, ſuperiori obtinente, colore externo palleſcente luteo, interno verò citrio ſpecioſè donatâ, parum amarâ, acri, nec non ore maſticatâ nonnihil adſtringente, Folia in longitudinem excurrentia, numero non multa, quorum nonnulla pedem unicum Romanum, quædam verò ſeſquipedem longa, ſemipedem aut minus lata, circa medium latiſſima, & tandem in mucronem modicè acutum deſinentia, anguſtiora (exceptis quibusdam Foliorum exemplis in obtuſiorem mucronem ſæpiùs declinantium) viſuntur: Primò ſurſum erecta, circa caulis ortum parum incurvata, tandemque anteriori parte nonnihil deorſum vergentia, colore ſupernè obſcuro vireſcentia, infernè verò ex viridi cœruleo pallidiora, Naturâ in medio tuberculis quibuſdam ſeſe nonnihil contrahentibus quaſi rugoſa, tenera, ac tactu mollia, modicè craſſa, margine plano prædita, ore commanſa, miſtâ quâdam dulcedine, aceſcentia, nec non craſſâ in medio venâ colore pallidâ & maculis quibuſdam rubeſcentibus inquinatâ, è quâ plurimæ minores aliæ in latera excurrentes, & juxta ea ſemicirculariter rurſum convenientes

Radicis longitudo.

Folia.

Lapathum Sativum Antiquorum.
fol. 98.

nientes prosiliunt. Caulibus quoque modicè crassis ac longis, superiori parte canalis modo planis, inferiori verò semirotundis, striatis, atque pallido colore viridi, nec non rufescentibus quibusdam maculis inspersis nituntur.

E quorum meditullio Verno Tempore ad quatuor & quinque pedum altitudinem CAULIS tantummodo prorumpit unicus, rotundus digiti minimi crassitiem obtinens, colore externè rubro circumdatus parum striatus, nec non internè viridis, atque excavatus; cujus superiori in parte iconis tantummodo particula, semine onusta, à Pictore expressa cernitur, dum integram ejus longitudinem ob loci angustiam hic ponere non potuerit. Cui FOLIA prædictis minora, atque auctiora, modo ex illâ CAULIS parte numero pauco provenientia, latè quoque à se invicem distantia, juxta caulem latiora, in marginibus rubra, canaliculata, nec non deorsum sæpius dependentia, annectuntur. Inter quæ juxta CAULEM diversi cauliculi non longi, innumeris gemmulis angulosis mirâ serie conglomeratim dispositis, & brevibus filamentis dependentibus onusti, producuntur; quæ sub MAJI finem, JUNIIQUE initium apertioni sese accingentes, FLOSCULOS triangulares, colore virides, ad SOLEM tamen nutantes, superiori parte rufescentes, tribus foliolis constantes, & floccos internè tres albos, cum duodecim Luteis appendicibus, atque externè tria perpusilla foliola, clausos adhuc Flosculos comprehendentes, demonstrat. Caulis quantitas. Flores.

Quæ FLORUM foliola per paucos dies aperta, ac pendula, non decidunt, nec marescunt, verum perseverant, grandiora fiunt, & quasi alata, ac primò rufescentia, deinde verò planè rubra apparent, nec non in medio SOLEM versus gammulâ quâdam rubro-saturа pulchra admodum exornata: Tandemque sub iis SEMEN quoddam triangulare, pallido colore fusco, fulgente tamen, obductum abscondentia, cernuntur. Quibus in TERRAM decidentibus, tota emoritur PLANTA, quoniam ultra biennium non vivit. Semen.

Nihilominus tamen semine sponte defluo, vel aliis in Locis VERNO TEMPORE crescente LUNA Terræ non profundè levi manu mandato, copiosè multiplicari potest: Illam verò SOLI probè exposito æquè, ac umbroso in solo, ligonis

ope

ope diligenter ſubacto, nec non ſufficientis fimi quantitate imbuto (quoniam & hunc, & illum diligit) reponi neceſſe eſt.

BRITANNICA AMERICANA,
ſive
LAPATHUM VIRGINIANUM.

Præclara ſanè mirandarum virium ſuarum ratione, diutinique Temporis beneficio durabilis hæc Planta, protrudens, ad BRITANNICÆ Antiquorum Veræ modum, è radice craſſâ, atque in varias partes diviſâ, nec non fibroſis quibuſdam appendicibus onuſtâ, colore externo ferè fuſcâ (quæ quò vetuſtior, eò obſcurior atque nigrior cernitur) interno verò è rubedine quâdam, Rhabarbari Rotundifolii Veri modo, luteâ, internâ tamen medullâ, in craſſioribus ſcilicet radicibus ac vetuſtioribus, è fuſco rubrâ, nec non intrinſecus albo quodam circulo ſpecioſè exornatâ, ſubſtantiâ firmâ quidem & ſolidâ, poſtea tamen ad exiccandum depoſitâ, ſpongioſiore, Natura ſucculentâ, inodorâ, guſtu amarâ, aſtringente; ac ore parum maſticata, ſuccum quaſi luteum exhibente, Folia non adeò copioſa, viſu haud ingrata, & arctè quaſi conjuncta è Tellure provenientia, Natura ſurſum magis, quam deorſum tendentia, magnitudine diverſa; minora, breviora, ac rotundiora, ſcilicet Planta nondum Flores emittente, majora verò, ac acutiora, Flores producente, infima cum petiolo cui inhærent, ſeſquipedem circumcirca longa, à poſteriori parte ubi latiſſima, ſex & ſeptem transverſorum digitorum latitudinem comprehendentia, ac tandem in acutum mucronem parum ſeſe contorquentem deſinentia, modicè craſſa & pinguia, ſuperiori parte, qua Solem ſpectant, herbaceo colore grato, ac rubedine quadam, multiſque maculis, & punctis rubris donata, inferiori verò è viridi quaſi ſubcœrulea, non tamen fulgentia, marginibus plerumque rubris, nec non venuſtè criſpis aut fimbriatis exornata, unica in medio fibra vel dorſo majori ruſeſcente, ex qua permultæ aliæ minores ſuperiùs rubidæ, inferiùs verò parum aut nihil

Radix.

Foliorum ordo.

Britannica Americana.
fol. 50.

nihil ruboris habentes, ac ad latera ſemicirculariter coëuntes, proveniunt; quemadmodum in icone conſpicitur; ore commanſa, intenſe BRITANNICÆ Antiquorum VERÆ in modum aſtringentia, & guſtu acida; brevibus ac craſſiuſculis petiolis, digitorum tranſverſorum quinque longitudinem poſſidentibus, inferiori quoque parte rotundis & variis coſtulis ſtriatis, ſuperiori verò planis nitentia.

E quorum medio menſe JUNIO ſæpiùs CAULIS erumpit unicus, infimâ parte pollicis craſſitiem tenens, tres ultra pedes longus, rotundus, multis eminentibus ſtriis donatus, interne excavatus, externe colore viridis, ac juxta unum quemque articulum, vel foliorum ſedem ad digiti fere unius transverſi altitudinem plane rubidus, cui FOLIA quædam, modo ex hâc, modo ex illâ parte adnaſcentià, deorſum quoque ſæpenumero vergentia, ac inferioribus multo minora, nec non quò altiora, eò anguſtiora, imo ad unius ſtraminis latitudinem tandem devenientia, atque ad partem exteriorem adeò arcte incurvata, ut nil niſi duplicatum foliolum, ac in medio partis folii inferioribus venam tantummodo oſtendentia viſantur, quæ tamen deinde, Floribus productis, rurſum ſeſe explicant, & aliorum foliorum modo ſe habentia adnaſci conſpiciuntur. Caulis.

E cujus deinde CAULIS meditullio ſive apice primò, non verò inter folia ei annexa, ut in omnibus LAPATHI ſpeciebus aliàs notatur, ſub JULII medium, initium, vel finem FLORES in LUCEM producuntur: Qui tamen caulis poſtea in paucas quaſdam partes transverſas, admodum anguſtas, ac à ſe invicem ſeparatas, diſſipatur, quibus inferius pauca quædam FOLIOLA, non tamen, ut in BRITANNICA ANTIQUORUM VERA fit, ſuperiùs aſcendentia ac numeroſa, cumque Floribus provenientia adhærent. Florum diſpoſitio.

Sunt autem hi FLORES cum albidis ſuis gemmulis plane lanuginoſis, ipſis ab utraque parte Florum foliis annexis (quæ in nulla alia Lapathi ſpecie, niſi in hac, & ipſa duntaxat VERA ANTIQUORUM BRITANNICA cernuntur) longifolii Lapathi Aquatici Nigri FLORIBUS per omnia ſimiles; exceptis hiſce.

PRIMO, quod hujus AMERICANI LAPATHI Floribus multo languidiores deorſum dependeant.

Secundò, quod tria Florum foliola superiora plus rubescentia existant.

Tertiò, quod per tres aut quatuor dies aperti, non decidant, verum suis in petiolis permanentes, grandiores fiant, ac postea prædictarum Lapathi specierum modo Semen aliquod triangulare nitidum, ac Septembri mense perfectum, pallide colore fusco obductum præbeant.

Semen.

Quartò, quòd Martio vel Aprili mensibus crescente Luna ad digiti unius transversi profunditatem Terræ, ollæ, aut ligneo vasi impositum, demandatur; quo modo brevi temporis spatio in Lucem producitur, ac post trium annorum decursum Flosculorum suorum primitias, ac probum Semen exhibet.

Conservandi modus.

Quùm verò optima hæc Planta Aëri nostro inclementiori exposita, hybernum frigus ægre sustinet, per illud Tempus in ædibus paucâ, aut nullâ ipsi humiditate exhibita, secure conservatur; Sed Cespitum pulvere, vel *Kif* Belgice dicto, quòd à sutoribus ex illorum coriaceis scrobibus abjicitur, ac stramine contra gelu probe muniri, nec non calido quoque loco à Boreali plagâ libero reponi necesse est.

Quod si fiat, nonnihil tamen ex Plantâ domi servandum consulerem. Equidem in Brabantia, Gallia, cæterisque Regionibus calidioribus intectam sine noxâ, vel ullo incommodo Plantam hanc supervicturam crediderim.

Vires.

Optima hæc Lapathi species, non solum vulneribus, ulceribusque curandis, oris quoque & faucium tollendis incommodis, verum etiam Scorbuto, cæterisque, quibus Vera Antiquorum BRITANNICA applicatur, præsens prostat remedium, illa tamen in hisce Frisiæ oris paulò imbecillius, è contra verò suo in natali loco, docente id experientiâ efficaciter operatur.

Adversus omne Venenum incredibilis efficaciæ Planta est, atque sanguinem purificans, quare in Virginia, ac Novo Belgio Americani succum ejus in Bello semper præstò habent, cumque telis venenatis saucii vulneribus indunt, brevique Temporis spatio curantur, nullum enim adversus veneni efficaciam efficacius remedium hujus succo Indi norunt, quare Ἀλεξιτήριον meritò vocari potest.

Ra-

Lapathum Hortense.
fol 99
n 03.

Radix ejus Natura adstringendi vi quamvis est prædita, nihilominus recens tamen extractam, vel coctam, vel crudam alvum per accidens aliquando leniter solvere posse, in me ipso expertus sum.

LAPATHUM HORTENSE,

vulgò

SPINACHIA.

Annus hujus Saluberrimæ, atque omnibus usitatissimæ Plantæ species in Orbe reperiuntur geminæ (quarum altera Semen producit valdè Spinosum altera verò rotundum planè. & nullis omninò Spinulis horridum) omnibus suis alioqui partibus inter se minimè discrepantes, sed per omnia similes. Hujus species duæ.

Naturâ suâ è tenui, brevi, ac colore albido prædita, superiori tamen parte parumper fusco obducta, atque ore commansa nonnihil viscosa, & astringenti, nec non ex parte gustu amara radice, ad unius, sesquipedes, aut duorum ad summum pedum Romanorum altitudinem virescit; Folia producens visu non ingrata, quorum primò nata humo incumbentia, secundo vero supra eam elata, omniumque maxima, ac postea etiamnum primo rursum lutescentia, nec non emorientia, quinque, & sex transversorum digitorum longitudinem, trium vero latitudinem in se comprehendentia, ac caulibus suis quo altiora, eo minora, nihilominus tamen multo arctius ibi, & brevius, quàm inferius, connexa, adhærentia; colore viridi obscuro vel atrò-virescentia, ab inferiori autem parte paulo pallidiora, non fulgentia, substantiâ crassa, ac pinguia, tactu mollia, tenera, sursum plerumque vergentia, in acutum mucronem desinentia, ac inferiùs sæpissime duabus particulis acuminatis, auricularum instar, vel etiam quatuor nonnunquam venuste, latissimam ibi foliorum partem efformantibus, atque unica in medio fibra, è quâ multæ aliæ minores in latera, simul & in dictas geminas partes inferiores acuminatas rectâ lineâ excurrunt, prædita; ore masticata, parumper acria, quamvis aliàs fere insipida, aliquantulum aut nihil astringentia, cauliculis Foliorum ordo.

modice longis nitentia, supra se cùm ex hac, tùm ex illa majoris ac crassioris parte caulis, interne excavati, & colore pallido viridis, quasi quadam rotunditate provenientia; Inter quæ parte inferiori, raro vero superiori CAULICULI quidam transversi emergunt, quibus permultæ rotundæ & virides gemmulæ, articulatim ipsi cauli undiqne innatæ & arctissime conjunctæ, uon secus quàm rotundos ATRIPLICIS Bacciferæ VIRGINIANÆ modo, globulos efformantes belle, visuntur, quæ successu Temporis apertioni sese accingentes, pusillos & vix visibiles FLOSCULOS pallido-virides, & quatuor perpusillis foliolis interne curvatis constantes, omnibus repræsentant; è quorum medio quatuor pro tenuitate longiusculi, ac pallido-virides cauliculi, superiori parte quatuor exiguis viridibus gemmulis, tanquam quatuor vix visibilibus pro tenuitate foliolis constantibus exornati in LUCEM producuntur; qui deinde, per paucos dies aperti, marcescunt, & pereunt; tumque biangularia quædam, triangularia, vel quadrangularia, acuta valde & horrida viridia seminis receptacula, vel (ut dictum) in altera specie rotunda, plana, neque ullis pungentibus spinulis obsita (quemadmodum in hoc apposito cauliculo ad vivum delineato apparet) post se relinquunt; quæque deinde ad perfectam maturitatem dum pervenerint, colorem ex pallido obsoletum acquirunt, nec non interne parum suppressum, ex parte tamen non vero perfecte rotundum SEMEN, coloreque fusco donatum continent.

Flores quinam.

Seminis consideratio.

Quod crescente Lunâ FEBRUARIO, vel MARTIO, aliisque per totam ÆSTATEM mensibus, vel etiam AUGUSTO non profunde, neque in uno loco nimis copiose Terræ inseritur: Sic brevi temporis spatio in lucem producitur; SEMEN quoque maturum profert, atque postea emoritur, in vivis quoniam diutius Natura non permanet.

Nihilominus tamen ex Semine AUGUSTO vel SEPTEMBRI mensibus dicta Luna, Terræ mandato prolatæ Plantulæ, haud frigido in loco præsertim positæ, per HYEMEM sæpissime superstites remanent, illudque sub MAJI mensis finem probum omnibus Semen benigne largiuntur.

LA-

68
Lapathum vulgare Album Folio ſubrotundo. f. 205.

LAPATHUM VULGARE ALBUM FOLIO SUBROTUNDO,

Sive

HIPPOLAPATHUM SYLVESTRE ALBUM.

Hippolapathum idem quod magnum Lapathum sonat, in compositionibus enim apud Græcos ἵππος magnitudinem designat, Salmasio teste in exercitationibus suis Plinian. fol. 1277.

Naturâ sua vulgaris quidem, nihilominus tamen omnibus salubris existit HERBA, undique humidis aquosis, incultis, & siccis quoque in locis spontè circa viarum margines copiosè proveniens, & ad duorum interdum trium, aut ultra, pedum altitudinem, pro soli, cui innascitur, pinguedine, macritudine, siccitate, vel humiditate ascendens; hæc enim non solum, verum etiam omnium LAPATHORUM species pingue solum naturâ potius, quàm sterile, aridum, compactum, aut nullo fimo subactum desiderant.

Radix qualis. RADICEM ostendit vix ultra pedem Romanum longam, pollicis crassitiem in se comprehendentem, & in varias partes divisam, colore externè fermè fuscam, internè verò ex albido subluteam, unàque circulo quodam pallescente fusco non ingrato donatam, non spongiosam, sed substantia solidam, ore masticatam valdè amaram, ac gustui ingratam, nihilominus astringentem, nec non modicè succulentam.

Folia. E quâ FOLIA producuntur numero non pauca, inferiùs juxta se posita, tàm sursum quàm deorsum vergentia, non omnia æquè magna, plerumque tamen manus, atque unius modici pedis longitudinem obtinentia, quinque & sex digitorum transversorum latitudinem possidentia, quamvis quoque & majora, & pro loci ubertate, ac sterilitate minora visuntur, effigie RHABARBARI FIMBRIATI foliis non valde dissimilia, marginibus parumper plicata, juxta caulem sæpiùs latissima, ac in obtusum mucronem, quibusdam etiam in locis acutiorem desinentia, colore obscuro virescentia, non tamen fulgentia, unica in medio prædita fibra ingenti, à superiori parte striis ac maculis quibusdam rubris aspersa, ex qua permultæ aliæ minores, ab inferiori quàm superiori parte magis visibiles, ortum suum ducunt; gustui absque ulla aciditate ingrata, nonnihil

tamen adstringentia; atque amara; caulibus, digitos circumcirca quatuor transversos longis, modice crassis, ab inferiori parte rotundis, à superiori vero canalis modò nonnihil planis, atque maculis quibusdam sanguinolentis contaminatis nitentia.

Caulis. E quorum medio CAULIS unicus, aut plures, pro Plantæ magnitudine ad duum triumque pedum altitudinem, colore BETÆ modo pallido-viridis, interne candidior, non tamen concavus, sed rotundus, nec non striis quibusdam exiguis, ac tuberculis quasi obsitus, oritur: Cui FOLIA inferioribus multa minora, & modo ex hac, modo ex illa parte ad supremum usque provenientia, conspiciuntur inhærentia, inter quæ multi cauliculi transversi sursum vergentes, variis gemmulis pallido-viridibus, præcedentis modo rotunditate quadam articulatim deorsum dependentibus, pauloque arctiùs dispositis præditi surgunt: Quales gemmulæ ad totius JUNII decursum, ac JULII principium aperiuntur, exiguos FLOSCULOS tribus foliolis ac interne decem albis appendicibus constantes oculis exhibent, sed tamen tria hæc foliola viridia, dictis appendicibus decidentibus, ut etiam præcedentes, non marcescunt, aut pereunt, vel in TERRAM delabuntur, verum NATURA permanent, accrescunt, atque externe tres perpusillas gemmulas oculorum instar protuberantes, primo albescentes, deinde rufescentes iis insidentes acquirunt, sub quibus SEMEN pusillum conspicitur triangulare, & fulgens, coloreque primo pallidum, deinde spadiceum ad maturitatis perfectionem attrahens.

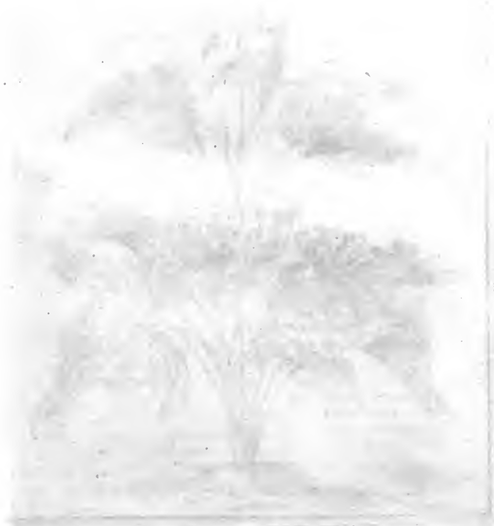
Flores.

Semen.

Quod crescente LUNA Septembri, Octobri, Februario vel Martio mensibus (quoniam diu Telluris est incola, citiusque interdum illa exiens) TERRÆ imponi curabitur, nihilominus tamen undique è defluentis seminis copia sponte provenit, & secundo demum anno primo FLORE producto, non emoritur, verum per annum unum atque alterum adhuc læte virescens perseverat.

LA-

Lapathum Vulgare Rubrum retuso folio
fol 75

Lapathum Unctuosum. f. ~~85.~~ 207.

LAPATHUM VULGARE RUBRUM Retuso-folio.

Sive

HIPPOLAPATHUM SYLVESTRE RUBRUM.

PLANTA hæc vulgaris omnibus suis partibus præcedenti Albo Sylvestri Magno LAPATHO folio subrotundo consimilis est, eo quamvis natura sæpius hmilior paulo existat, hoc tamen unico excepto, hanc caulibus, Floribus, nec non omnibus suis Seminum receptaculis rubro colore imbutis conspici; nihilominus tamen SEMEN ipsissimum effigie, ac colore ad unum omnibus prædictis nullo modo apparet dissimile.

Quare de hac plura in medium huc adducere, supervacaneum esse existimo.

Illud tamen hic addere non displicebit, hujus scilicet ut & præcedentis HIPPOLAPATHI Sylvestris quibusdam in locis aliam etiam quasi minorem inveniri speciem, quæ tamen minor revera non est, eam vero loci tantummodo sterilitate, ut illius ubertate majorem, in harum Regionum paludosis æque, quàm siccis provenire videmus.

LAPATHUM UNCTUOSUM.

Sive

BONUS HENRICUS.

Hæc sane non contemnenda PLANTA, radice cernitur longa, modice crassa, colore tam interne, quàm externe plane albo donata, ore commanducata, valde amara, Natura tamen nonnihil adstringente, nec non ultra octo aut decem annos interdum superstite: E qua annuatim APRILIS initio FOLIA producuntur numero non pauca, caulibus modice crassis, ac digitos quinque transversos fere longis, nec non superiori parte canaliculatis, inferiori vero simirotundis, & pallido colore viridi, ac rubris quibusdam striis obductis, ut & sursum ver-

Radix quæ.

Foliorum constitutio

vergentibus inhærentia, manus longitudinem continentia, ſeptem, octo, pluresque transverſos digitos lata, inferiori parte ATRIPLICIS SATIVÆ RUBRÆ modo in duas partes diviſa, ibique latiſſima, atque inde in anguſtiorem, & obtuſum mucronem deſinentia, nec non marginibus minimè planis, verum multis partibus non profundè inciſis, obtusè mucronatis, atque inordinatè diſpoſitis, & parumper quaſi criſpatis prædita, ſemicirculari vel canalis in modum diſpoſita, tactu mollia, craſſiuſcula, ore manſa, primò herbaceum quendam guſtum præbentia, poſtea verò acredinem quandam in gutture exhibentia, colore atro-viridi non ingrato, ad luteum tamen leviter inclinante donata, atque in medio unicâ craſſiori venâ, è quâ plurimæ minores aliæ in latera excurrentes, ibique ſat viſibiles proveniunt, exornata.

Caulis diſpoſitio.

E quorum medio CAULIS ad duùm pedum altitudinem vel paulo plus quotannis renaſcitur unicus, vel etiam plures, rotundi, parum ſtriati, colore viridi haud ingrato obducti, non adeò craſſi, neque internè excavati, verum omninò ſolidi.

Quibus FOLIA nonnulla prædictis minora, & modò ex hâc, modò ex illâ parte provenientia, articulique longitudinem à ſe invicem diſtantia, conſpiciuntur annexa, inter quæ alia multo minora LUCI interdum exponuntur.

E quorum culmine permultæ, arctiſſimè conjunctæ, atque anguloſæ virides gemmulæ, in ſpicam, medii digiti longitudinem plus minus continentem, atque inferiori parte craſſiorem ac latiorem, ſuperiori verò anguſtiorem, non iniquè diſpoſitæ, producuntur. Quæ dum ſub MAJI menſis finem, vel JUNII initium aperiuntur, permultos FLOSCULOS, quinque perpuſillis foliolis viridibus conſtantes, internè circa medium quinque luteſcentes ac proëminentes floccos albis filamentis fultos, oculis objiciunt.

Floſculi quales.

Qui per quinque, ſex, vel ſeptem dies aperti, in TERRAM non decidunt, aut flacceſcunt, verum perennant, atque interni SEMEN quoddam è plano ſubrotundum, primò quidem viride, poſt ea verò nigrum, ſubminiſtrant.

Seminis color.

Quod SEPTEMBRI menſe Lunâ creſcente, FEBRUARIO, vel MARTIO ad digiti unius transverſi profunditatem Terræ mandatum, MAIO deinde, vel JUNIO menſibus,

aut

Lapathum Acutum.

aut paulò ſeriùs ſolo emergit, nullos tamen caules, vel FLORES niſi ſecundo anno de novo protrudens.

LAPATHUM ACUTUM,

ſive

OXYLAPATHUM.

VULGARIS quidem, valdè tamen ſalubris HERBA, in pluribus totius BELGII humidis & aquoſis, paucis verò in FRISIÆ noſtræ locis, nec non humilibus in campis Naturæ inſtinctu exoritur.

E RADICE, pollicis craſſitiem in ſe comprehendente, fermè rotundâ, rectâ deorſum lineâ Terram perforante, ac pedis unius longitudinem, & paulò etiam ulteriùs continente, atque in varias partes inferiùs diviſâ, colore externo palleſcente fuſco, interno vero luteo donata, producit FOLIA viſui haud ingrata, unicum circumcirca pedem longa, digitos transverſos duos, aut plus interdum lata, à poſteriori parte, quâ pediculis anneĉtuntur, latiſſima, atque inde in acutum mucronem deſinentia, non mollia, ſed tactu dura, tenuia, à parte ſuperiori colore atro vel obſcuro vireſcentia, ab inferiori vero pallidiora, marginibus planis exornata, atque unicâ circa medium majori venâ, è quâ aliæ minores plurimæ in latera excurrentes, & circa ea ſemicirculariter diſpoſitæ ac coëuntes, proveniunt prædita; ore maſticata, parum acida, adſtringentia, & pungentia, tàm deorſum quàm ſurſum vergentia. Radicis examinatio. Folia qualia.

E quorum medio CAULIS in altum aſcendit unicus, vel etiam pro PLANTÆ magnitudine, aut ſoli ubertate, duo; NATURA rectus, ſeſquipedem, vel duos longus, rotundus, colore purpuraſcens, internè excavatus; & variis ſtriis, multiſque undique foliis tùm ex hâc, tùm ex illâ parte ſe ſuperantibus onuſtus, circa apicem in duas, vel tres partes diviſus, quæ multis undique trifoliatis FLOSCULIS, non articulatim diſpoſitis, verum æquali ſerie à ſe invicem diſtantibus, ac quibuſdam internè luteis appendicibus multiplicatæ, ut & brevibus petiolis rectis innitentibus prædita viſuntur: Qui paucis diebus aperti, internis interim decidentibus appendicibus, non- Caulis. Flos qualis

marcidi, aut in TERRAM defluentes, verum cæterarum specierum in modum grandescentes ac maturescentes, exiguum aliquod, triangulare, atque è spadiceo colore nitidum

Semen. SEMEN exhibentes conspiciuntur.

Quod Septembri, Octobri, Martio, vel Aprili mensibus LUNA crescente ad digiti unius transversi profunditatem Terræ imponitur, indeque satis copiosè, ut ex Semine quoque defluente tàm VERNO, quàm ÆSTIVO Tempore LUCEM novæ Plantulæ salutant: Quæ anno sequenti novos rursum FLORES, novumque Semen subministrant, illisque immoriuntur, interdum tamen pro adultâ suâ magnitudine diutius superstites, visuntur.

LAPATHUM LONGIFOLIUM CRISPUM.

HERBA est, biennii terminos Naturâ vix excedens: E

Radix quæ radice modicè longâ, rotundâ, tenui, colore albescente externè, eodemque internè, ac flavedine aliquâ, nec non striis permultis tàm albescentibus, quàm gryseis sive pallido fuscis, ac circulo satis magno affabrè exornatâ, gustui quoque initio non ingratâ, postea verò amarâ, parum astringente, atque naturâ

Foliorum examen. succulentâ; FOLIA profert numero non pauca, quorum quædam supra Terræ superficiem parumper elevata, nonnulla verò ipsâ in TERRA requiescentia conspiciuntur, ultra pedem imo interdum sesquipedem longa, tres digitos undique lata, atque in acumen desinentia, colore herbaceo absque ullius rubedinis indicio circumdata, inferiori tamen parte pallidiora, marginibus crispis & quasi undulatis, ac circa medium gibbo, vel venâ quadam majori unicâ, ex quâ plurimæ minores ad latera excurrentes, & prope ea semicirculo quodam coëuntes coruscant exornata; gustu ACETOSÆ in modum acida, ac succo multo referta, nec non caulibus modicè crassis, superiori parte planis, inferiori verò semirotundis, digitorumque quatuor transversorum longitudinem rarò superantibus inhærentia.

Caulis. E quorum medio CAULIS unicus, aut plurimi, alios adhuc transversos minores sibi undique adnatos ostendentes resurgunt, Naturâ rotundi, plani, colore absque ullâ rubedine pallido-

Lapathum Longi- folium Crispum
fol. 104
n. 10.

pallido-virides, internè nullo modo excavati, verum duorum, triumque pedum longitudinem, secundum loci bonitatem, cui innascitur, possidentes: Quibus FOLIA adhærent prædictis multo minora, & modò ex hâc, modò ex illâ parte se oculis sistentia, inter quæ multi pusilli cauliculi, exiguis quoque foliolis, nec non plurimis triangularibus gemmulis onusti resplendent, quæ temporis requisiti fluxu apertioni se accingentes, FLOSCULOS exiguos, colore virides, tribus foliolis constantes, & internè duodecim albis appendicibus præditos, inodoros, articulatimque ac conjunctim cauliculis innascentes, nec non deorsum semper vergentes JUNIO & JULIO mense omnibus monstrant spectatoribus, qui, dictis appendicibus post unius atque alterius diei obitum delabentibus, non marcescunt aut pereunt, verum tribus interioribus foliolis, RHABARBARI Rotundifolii FIMBRIATI in modum de die in diem grandescentibus, internè parvum aliquod SEMEN triangulare, Naturâ adstringens, ac gustu amarum, primò quidem viride, deinde vero fulgentem colorem spadiceum acquirens recondunt. Flores. Seminis consideratio.

Quod Septembri, Februario, vel Martio crescente Luna ad digiti unius profundam latitudinem TERRÆ tradi necesse est, sicque modo hoc, modo illo Tempore per totam ÆSTATEM Lucem aspicit, eodemque modo ex Semine sponte defluo se propagat, rarissimè autem uno in loco plures simul Plantæ, verum ubique singulatim plerumque ortæ visuntur: Quæ sequenti anno, FLORIBUS, & maturo semine quoque, productis, moriuntur, quùm illæ ultra id Tempus in vivis existere amplius non possunt.

LAPATHUM SANGUINEUM,

Sive

SANGUIS DRACONIS HERBA.

Exigua quidem, & humilis, verum visu pulcherrima est PLANTA: Radice triumphat parva, brevi, tenui, ac rotunda, colore externè pallescente albo, ut & internè, nec non flavedine quadam permisto donata, gustu adstringente, amara, Radix notatur.

 atque

Folia quænam. atque ſucco repleta; è quâ FOLIA ſe explicant numero pauca, interdum parum elevata, ſæpiùs tamen humo incumbentia, præſertim in annis vegetâ, ac non adultâ Plantâ, rotundum quaſi circulum efformantia, manus vix longitudinem, at duorum digitorum transverſorum, & ultra, latitudinem comprehendentia, in obtuſum interdum mucronem deſinentia, marginibus rubidis venuſtè ac tenuiter criſpis, & quaſi plicatis prædita, ſubſtantia tenuia, à partè ſuperiori, quâ SOLIS radios excipiunt, obſcuro, lucido tamen, virore, ab inferiori verò pallidiore circumdata, ac venâ in medio majori unicâ, colore planè rubicundâ ſpecioſè exornata, è quâ minores ejuſdem coloris plurimæ, modicè latæ, ac circa margines rotundâ quaſi ſerie coëuntes, proſiliunt, quæ tamen omnes ab inferiori Foliorum parte non adeo ſaturo-rubræ, verum gratiſſimo rubore quodam lucidiore donatæ conſpiciuntur; quapropter

Quare ſanguis Dracon. dicta. SANGUIS DRACONIS hæc HERBA, vulgò *Draaken-bloed*, ſive *Draaken-bloeds-kruyd* à multis appellatur; hâc tamen veri Draconis Sanguinis vices in Officinis non obeunte;

Verus ſanguis Draconis quid. cùm Plantæ cujusdam planè alterius vel arboris potius ſuccus ſanguinolentius exiſtit, AËRE & SOLE induratus; guſtu parum acida, atque aſtringentia, nec non Linguam parumper pungentia, atque brevibus petiolis, ſuperiori parte exigui canalis modo planis, inferiori verò rotundis, atro-rubentibus quoque, cruoris inſtar, ejuſdemque naturæ ſuccum internò habentibus inhærentia.

Caulis. E quorum medio unicus ſæpenumero CAULIS (rarò plures) per totam ÆSTATEM, quoniam non ſolum VERNO, verum etiam ÆSTIVO TEMPORE foras prodire videtur, naſcitur; Naturâ in varios cauliculos ab utraque parte provenientes. & quò altiores, eò minores diviſus, unius, vel ſesquipedis altitudinem, pro loci ubertate, cui innaſcitur, obtinens, ferè rotundus, lineis variis protuberantibus ſive coſtulis ab imo ad ſupremum excurrentibus cirumdatus, colore externo atropurpureus, interno verò non Foliorum petiolorum modo cruoris inſtar, verum ex pallido viridis; cui FOLIA viſuntur annexa, modò ex hâc, modò ex alterâ parte provenientia, prioribus multo minora, anguſtiora, atque in acutiorem mucronem deſinentia, inter quæ ſæpiùs alia adhuc perexigua foliola

Lapathum Sanguineum.
fol. 212.

Lapathum Planum Paludosum. *fol. [illegible].* *213.*

foliola Solis se splendori offerre, ac tandem inter illa variæ atque perexiguæ gemmulæ articulatim, non verò adeò Cæterarum Lapathi specierum modo copiosæ, sed brevibus petiolis rotunditate insignes ac pendulæ visuntur:

Quæ apertæ, perexiguos virides ac tribus foliolis constantes Flosculos, internè sex longiformibus & subluteis appendicibus (ut in aliis quoque Floribus apparet) pulchrè repræsentant. Flores.

Quæ exigua Flosculorum foliola post paucos dies non pereunt, aut marcescunt, verum salua permanent, se longius extendunt, & duas, tresve rotundas exiguas gemmulas oculorum instar, colore rubras speciosè acquirunt; sub quibus Semen aliquod pulchrum, parvum, triangulare, ac nitidum, primò quidem parum viride, posteà verò spadiceum colorem reconditum servant. Seminis color.

Quod collectum, Septembri, Octobri, vel Novembri mensibus Luna crescente digiti unius transversi profunditatem Terræ nanciscens restituitur, ante Vernum verò, vel Æstivum Tempus, diu in Terræ gremio latitans, rarò Telluris cubile egreditur: Quamvis intereà Februario vel Martio, eâdem Lunâ satum, Verno quoque Tempore proveniat, quod etiam à Semine sponte defluo perfici annuatim; productisque Flosculis, ac novo Semine, eâdem Æstate rursum perire, aut etiam perseverare videmus, quùm æquè Naturâ annua interdum, quàm biennis reperitur.

LAPATHUM PLANUM PALUDOSUM.

Oris in Frisiæ nostris admodum infrequens, ac visu rara cernitur hæc Planta, in aquosis, vel locis palustrem naturam habentibus, aut circa stagnantium margines in siccis spontè quoque exoriens.

E Radice modicè longa, & quasdam in partes rectà transversas, fibrosis quibusdam radiculis exornatas, divisâ, digitum crassâ, colore externè fusco, internè albo recenter evulsâ, at mox in luteum vergente donata, ore quoque commansâ saporis experte, nec non admodum adstringente, Folia profert non multa, Acetosæ Vulgaris effigie non dissimilia, Radix qualis. Foliorum consideratio.

milia, plana & explicata, manus longitudinem vix æquantia, duos digitos ferè lata, juxta caulem latiora, in mucronem desinentia, colore viridi non ingrato obducta, statura duriuscula, cauliculis longis nitentia, marginibus planis, interdum vero paulisper quasi plicatis prædita, in medio dorsulo sive majori quadam vena, à superiore SOLI exposita parte rubro interdum colore, vel rubidis quibusdam maculis, aut punctulis contaminata, è qua plures aliæ in latera excurrentes, atque circa ea semicirculariter concurrentes prosiliunt, donata; ore masticata parum amara, nec non valde astringentia; inter quæ & alia quædam minora, longioribus cauliculis nitentia, Natura plana, in mucronum quoque obtusum finientia, nec non substantia atque effigie VULGARIS ACETOSÆ foliis persimilia procreata cernuntur.

Caulis dispositio. E quorum medio unus mense MAJO, vel pro Plantæ magnitudine duo CAULICULI, admodum recti, ad duum pedum altitudinem plus minus ascendentes, Naturâ tenues, duriusculi, rotundi, tenellulis quibusdam striis præditi, colore plerumque rubei, interdum vero pro loci naturâ ex parte virides, nec non internè è pallido colore albescentes assurgunt. Quibus alia annexa FOLIA, modò ex hâc, modò ex illâ caulis parte procreata, atque raró â se invicem distantia, ac primò è radice productis latiora, complanatiora, breviora, atque in obtusiorem mucronem desinentia, nec non effigie VULGARIS ACETOSÆ foliis similia videntur adhærentia, inter quæ à superiori parte ramuli tenues, cæteris LAPATHI speciebus ferè omnibus numero frequentiores, permultis foliolis minoribus, atque in acutum planè desinentibus, nec non suo in virore ad Seminis perfectionem, illiusque plenam maturitatem perseverantibus onusti, in LUCEM producuntur.

Inter quæ gemmulæ quædam minores non paucæ, virides, octo, decem, vel duodecim conjunctæ, atque articulatim quasi à se invicem dispòsitæ, cauliculosque in medio comprehendentes exoriuntur, quæ sub JULII mensis finem sese apertioni accingentes, FLOSCULOS virides, trifoliatos deorsum vergentes, atque sex in medio albidis appendiculis subito in TERRAM decidentibus repletos omnibus demonstrant.

Flores.

Qui

Lapathum vulgare minus.

fol 215.

Qui per paucos dies aperti, non decidunt, neque marcescunt, verum permanent, majores fiunt, ac tribus externè gemmulis ex albido rubentibus, oculos protuberantes non inique efformantibus onusti conspiciuntur, tandemque SEMEN sub se pusillum triangulare, colereque fuscum maturitatem acquirens AUGUSTO mense recondunt. Quod crescente Lunâ MARTIO mense, vel citius Terræ mandatum, MAJO mense LUCEM aspicit, atque sequenti anno florescit, nec ultra triennium nisi rarò in vivis existit. Semen.

LAPATHUM VULGARE MINUS.

In siccis potius, quàm locis paludosis produci Naturâ cernitur hæc PLANTA, è radice ferè luteâ, digitos sex transversos circumcirca longâ, superiori parte digitum vix crassâ, inferiori verò in acutum desinente, nec non radiculis quibusdam tenuibus fibrosis prædita, FOLIA proferens nonnulla visu pergrata, Naturâ parua, digiti longitudinem modò magis modò minus possidentia, ac pollicem plus minus lata, in obtusum mucronem finientia, superiori parte grato virore obducta, ab inferiori verò pallidiora, quædam præ pediculorum tenuitate solo incumbentia, quædam verò supra illud parum sese attollentia, plana atque explicata, nonnunquam tamen paulisper quasi crispata, dorsulo sive venulâ in medio majori unicâ, è quâ minores aliæ, circa latera in semicirculum convenientes prosiliunt, donata; nec non gustui ingrata, atque nonnihil interdum amaritie quâdam acescentia. Radix quæ. Foliorum ordo.

E quorum medio CAULICULUS producitur tenuis, sesquidem aut duos longus, rotundus, colore parum rubescens, parumper striatus, varios in ramulos transversos graciles divisus, quibus nonnulla exigua foliola, inferioribus acutiora, ab utraque parte provenientia, raroque disposita adhærescunt, è quorum fundamento variæ conjunctæ gemmulæ, articulatim à se invicem dispositæ, brevibusque petiolis nitentes proveniunt, quæ sese successivè aperientes, pusillos FLOSCULOS deorsum nutantes, colore virides, ac tribus exiguis foliolis constantes visui offerunt. Caulis altitudo. Florum color.

Qui per aliquot dies aperti, reliquorum instar non decidunt, vel

vel macretudine consumuntur, verum permanent, ac grandescunt, tandemque SEMEN quoddam pusillum, triangulare, pallidum primò, deinde ad maturitatem perventum fusco colore obductum retinent. Quod aut spontè decisum, vel BRUMALI, aut VERNO Tempore crescente Lunâ Terræ commissum, copiosè in LUCEM Naturæ instinctu ducitur.

LAPATHUM MINUS DENTATVM.

PLANTA hæc tenera est, atque pusilla, in siccis Naturâ petrosis, rarò verò humidis, vel paludosis in locis proveniens, è RADICE tenui, tuberosa, fibris quibusdam circumdata, ac manus latitudinem longa, tàmque internè, quàm externè colore pallido lutescente obductâ, FOLIA alit numero pauca, inferiori parte juxta se posita, & quasi ex uno loco emergentia, pusilla, digiti longitudinem vix continentia, à parte posteriori, quâ brevibus admodum petiolis annectuntur, pollicem circumcirca lata, indeque angustius se contrahentia, & tandem in acutum mucronem desinentia, colore superiori parte, quâ Solem spectant, gratè virescentia, nonnulla tamen obscuriora, ab inferiori verò pallidiora, solo plerumque incumbentia, interdum tamen quædam supra id elevata, undique ferme plana, marginibus ex parte rubidis, parumper incisis aut grate dentatis, nec non ùnica in medio majori venâ, è quâ plurimæ aliæ perexiguæ in latera excurrentes producuntur, prædita; atque ore commansa gustum valdè tenuitur ferientia.

Radix.

Foliorum ordo.

E quorum medio unicus sæpè prostans CAULICULUS conspicitur, Natura valde gracilis, sesquipedem aut plus, minusque longus, rotundus ferè, parum striatus, colore spadiceo circumdatus, interne excavatus, supraque solum non admodum alte in quinque, sex, vel septem ramulos transversos ab utraque parte provenientes dissipatus; quibus FOLIOLA quædam exigua, vix tamen aut nihil crenata, verum inferioribus planiora visuntur annexa, modò ex hâc, modo ex illâ parte nascentia, proculque à se invicem distantia; juxta quorum fundamenta, articulatim rotundam quasi seriem efformantes, ac

Caulis altitudo.

Lapathum minus dentatum
fol. 142
216.

Bulapathum Plinii.
fol. 150
217.

ac tenuibus admodum petiolis innitentes, FLORES deorsum pendentes, Natura perpusilli, colore pallido-virides, appendicibus quibusdam internè luteis exiguis præditi, tribusque foliolis constantes insurgunt: Qui tres, quatuor, etiam pro Aëris vel calore, vel frigore quinque dies aperti, in se cæterarum LAPATHI specierum more non marcescentes, neque in Terram cadentes, verum permanentes, ac mirabili Naturæ instinctu grandescentes, ac plene maturescentes, SEMEN pusillum, triangulare, ac nitidum, coloreque omninò spadiceum continent. Florum magnitudo. Seminis color.

Quod singulis annis spontè in TERRAM decidens, vel crescente Luna Septembri, Martio, aut Aprili mense loco cuidam, Terræ pondere haud presso, sed recens culto non profundè mandatum, tam VERNO, quàm ÆSTIVO Tempore in LUCEM denuò productum cernitur.

BULAPATHUM PLINII,

Sive

LAPATHUM FIBROSUM.

Humilis hæc Natura, & exigua est PLANTA: E radice tenui, brevi, colore purpurascente pallido obductâ, nec non plane fibrosâ, & nullo modo (ut cæteræ LAPATHI species universæ) tuberosâ, oreve masticatâ amariusculâ, atque sapore potius ingratâ, FOLIA ostendit haud pauca, rotundâ quasi serie quâdam è Tellure se protrudentia, tam deorsum, quam sursum vergentia, brevibus petiolis inhærentia, effigie ac magnitudine SANGUINEI LAPATHI foliis, quæ parvam bubulam linguam repræsentare videntur, non dissimilia, juxta petiolos latiora, & tandem angustiora, in mucronem desinentia, unicâ circa medium majori venâ pallido-viridi, rubris quibusdam punctis interdum aspersa, è quâ aliæ minores non paucæ, juxta latera semicirculariter coëuntes, nascuntur, donata; parvæ manus longitudinem, duorumque digitorum transversorum latitudinem continentia, colore superne atro-viridia, inferne pallidiora, plerumque plana, interdum tamen in hâc vel illa marginum parte parum inversa vel quasi plicata, ut ex figura Radicis examinatio. Folia quæ. Nominis origo.

Ee

gura ad vivum delineata clarè apparet, substantiâ modice crassa, ore commansa, parumper acida, astringentia, atque amaritudinem quandam propinantia.

Caulis. E quorum meditullio CAULIS sæpiùs surgit unicus, natura tenuis, sesquipedem aut circiter longus, rotundus ferè, striis quibusdam, rubrisque infectus maculis, internè excavatus, colore foliis non obscurius virescens, verum pallidior, & quatuor, quinque, vel sex foliolis pusillis hinc inde exsurgentibus onustus, nec non circa fastigium in partes duas tresque divisus, in quibus permultæ gemmulæ virides parvæ, ac rotundæ, brevibus petiolis sursum primò respicientibus, deinde verò deorsum vergentibus innitentes, non articulatim, verum undique æquali semper ordine cauliculos ad summum apicem cingentes dispositæ visuntur, quæ apertæ, FLOSCULOS tribus foliolis constantes, quatuor aut quinque dierum spatium æquantes, interneque appendicibus quibusdam pallidis donatos, in TERRAM non decidentes, vel marcescentes, sed permanentes, ac grandescentes, nec non maturescentes, SEMEN aliquod pusillum, triangulare, ac spadiceo vel fusco colore nitidum Satoribus exhibent.

Florum consideratio.

Semen.

Quod crescente Luna MARTIÒ, vel APRILI mense non profunde Terræ tradi necesse est, quo facto, mensis unius spatio, citiusque, vel seriùs etiam LUCI novæ sese Plantulæ committunt, quæ eadem ÆSTATE, novis Floribus, novoque Semine prolatis, sæpius, non tamen semper emoriuntur.

Nihilominus si ÆSTATIS, vel AUTUMNI demum mensibus proveniant, ut sæpissime contingere videmus, ad hyberni rigoris exitum perseverant, præsertim si ollis impositæ in ædibus recondatur, FLORES deinde ipso Verno Tempore, SEMEN autem maturum circa MAJI exitum producunt.

OXYLAPATHUM TUBEROSUM AMERICANUM.

NATURA sua perpetua, saluberrima, & ad varia humani corporis deploranda incommoda efficacissima PLANTA, atque AMERICÆ plagæ alumna: Quare in hisce BELGII oris

Oxylapathum Tuberosum
Ameri- canum.
fol. 219.

oris admodum infrequens & visu rara, neque nisi rarissimè ad sesquipedis altitudinem ascendens: Anno autem millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto è semine ex HISPANIA misso meo in Groningensi viridario feliciter præter spem enata.

E radice ultra pollicem nunquam longiore, crassa, ovali forma rotunda, tuberosa, angulosa, nec non fibris quibusdam, numero paucis, hinc inde enatis donata, colore luteo externe obscuro vel fuluo potius, interne verò candido plane prædita, quotannis inchoante MAJO mense, vel APRILI'S fine, FOLIA prima protrudit cæterorum LAPATHORUM modo refuscentia, ac visu grata, ex angusta origine in latius finientia, sex digitorum transversorum longitudinem, in medio autem duorum triumque latitudinem circumcirca continentia, atque ibidem rotundiuscula & latissima, in mucronem tamen obtusum superius desinentia, inferius verò Terram versus modice longo & angusto quasi pede nitentia, mollia, & leviter flaccescentia, SOLEM versus obscuro vel atro quodam virore grato, parte verò inferiori paulo pallidiore obsita, interdum paucis quibusdam maculis pusillis hinc inde rubidis contaminata, marginibus omninò planis prædita, in medio majori vena, è qua plurimæ minores ad latera exurrentes prosiliunt, donata, ore masticata, palato pergrata, quamvis & acidiuscula, ac parumper astringentia, quæ AUGUSTO mense sensim macritudine consumuntur, flaccescunt, atque SEPTEMBRIS initio, radice permanente, pereunt. Radicis examinatio. Foliorum dispositio.

E quorum medio circa JUNII finem, aut citius vel serius paulò unus, duo, vel tres simul CAULES, pro radicis magnitudine, annositate, aut crassitie, ultra pedem Romanum longi, sive paulò altiores, rotundi, tenues, duobus parvis aliquando sibi ab utraque parte ex opposito respondentibus, aut separatis omnino foliolis, vel unico tantum, aut sæpiùs planè nullo onusti resurgunt. In quorum suprema parte tres, quinque, vel septem nonnunquam gemmulæ parvæ, ovali formâ rotundæ, ac parum angulosæ, à se invicem separatæ, binæ tamen semper ab utraque caulis parte juxta se positæ, suisque seorsim pusillis cauliculis insidentes, in cacumine nihilominus in unam, TRIFOLII more, desinentes visuntur; quæ successivè Temporis pro- Caulium qualitas.

Florum confideratio. gressu apertioni sese accingentes, FLOSCULOS magnitudine mediocres, à præcedentibus LAPATHI speciebus omnibus formâ, magnitudine, foliis, ac colore planè diversos demonstrant, ex albido scilicet rufescentes, explicatos & omninò rotundos, conjunctim interdum aut quasi coacervatim dispositos, è foliolis sex tenerrimis, intrinsecus, seu meditullium versus admodum angustis, extrinsecus verò latioribus, atque in tres particulas ibidem acuminatas CYANI modo incisis constantes, nec non perpusillis quibusdam in meditullio luteis appendiculis onustos: Qui per triduum aperti, in se tandem marcescunt, atque nullo hactenus semine hisce in oris relicto in TERRAM decidunt. Quod ob præstantissimas, ejusdemque mirandas facultates deplorandum, quùm illius folius beneficio multiplicari, atque æternitati consecrari possit.

Vires. Hujus autem efficacissimæ PLANTÆ folia primo gradu humida & juncta quadam frigiditate sicca sunt, radix verò, quæ foliis longè potentior existit, atque ab AMERICÆ indigenis magis usitata, dulcis est, & palato gratissima, nec non gradu primo humida & frigida: Ejus vero succus in ardentibus ac malignis febribus, ejusdemque generis fervidis morbis perutilis, cunctarum enim partium ardorem non tantum tollit, verum etiam cor, visceraque omnia, ac debilem ventriculum corroborat, nec non appetentiam excitat, vesicam emollit, urinæ asperitatem obtundit, pectoris & faucium vitiis tàm internis quam externis omnibus medetur, omnique veneno, ac venenosorum animalium ictibus, quovis modo sumpta, resistit.

Cultura. Pingue Solum, arenosum, & minimè compactum, æstivis quoque diebus Aquæ plurimum, ac locum SOLI probè expositum diligit, BELGICI vero Aëris imbriumque frequentium inclementiam Brumali atque Hyberno tempore ægerrimè perfert, quare fictili in vase plantata, HYEME durante sub ædium tegmine ab omni frigore penetrabili, nec non superfluâ humiditati immunis servanda.

ACE-

Acetosa Vulgaris sive Rumex Campserinus
fol. 194
201.

ACETOSA VULGARIS,

Sive

RUMEX CANPFERINUS.

Pluribus hæc innotuit PLANTA, è tenerâ, longævâ, ac pallido colore fuſco obductâ radice, FOLIA in LUCEM proferens multa, cauliculis teneris, & digitorum quatuor transverſorum longitudinem plus minuſve continentibus nitentia, ſurſum crebro vergentia, pollicem modò magis, modò minus lata, digitum aut circiter longa, juxta caulem in duas particulas, auricularum inſtar, diſſecta, in obtuſum mucronem deſinentia, colore ſuperiori parte atro-virentia, inferiori verò pallidiora, non fulgentia, margine plano veſtita, craſſiuſcula, nec non venâ in medio unica, è qua aliæ nonnullæ cuti interne quaſi inhærentes proſiliunt, donata. Folia.

E quorum medio CAULICULI nonnulli unicum, vel etiam duos nonnunquam pedes longi, rotundi, parumper ſtriati, graciles, viroreque grato herbaceo obducti, nec non interne excavati, ſeſe elevant.

Quibus FOLIA quædam alia brevibus petiolis nitentia, ac latê diſtantia, & modò ex hâc, modo ex illâ parte ſurgentia, nec non inferioribus in acutiorem mucronem deſinentia, viſuntur annexa. Inter quæ, ut & CAULIUM ſummo, nonnulli cauliculi tranſverſi promanant, quibus articulatim ſupra ſe rotunda quadam ſerie quatuor, quinque, ſex, vel octo parvæ gemmulæ rotundiuſculæ, conjunctim diſpoſitæ, atque breviſſimis filamentis nitentes, ac MAJI menſis medio provenientes, adhærere conſpiciuutur: Quæ dum ſucceſſivæ aperiuntur, FLOSCULI puſilli, colore virides, rubedine tamen illis immixtâ, ſex numero perpuſillis atque tenerrimis foliolis conſtantes, nec non duodecim interna appendicula pallidolutea, atque in extremitatibus rubeſcentia poſſidere, cernuntur. Cauliculorum ſeries. Floſculi.

Quibus deinde per paucos dies apertis, tria illa extrema foliola ſurſum incurvantur, ac tandem marceſcunt: Reliqua interim tria non ſolum vivida permanent, verum etiam grandeſcunt,

descunt, triquetra tandem evadunt, posteaque pusillum triangulare SEMEN, viride primò, mense deinde JUNIO spadiceum colorem acquirens recondunt.

Semen quale.

Quod SEPTEMBRI, FEBRUARIO, vel MARTIO LUNA crescente non altê rursum TERRÆ mandari necesse est, quo copiosè augeatur.

ACETOSA MINOR LANCEOLATA.

Parva hæc pedalisque PLANTA, è multiplici, tenerâ, colore externè pallido-fusco obductâ, internè verò albescente, Terram quoque copiosè serpente, atque gustu satis amara radice, FOLIA producit numero non pauca, arctis admodum nexibus inter se disposita, caulibus brevibus digitum, vel pollicem vix longis inhærentia, sursum sæpissimè erecta, articuli longitudinem plus minus, minimi verò digiti, aut circiter latitudinem continentia, marginibus planis donata, in medio latissima, in acutum desinentia, à posteriori parte juxta cauliculum duabus partibus acuminatis, auricularum instar, sursum plerumque vergentibus, bipennis formam non inique ostendentibus, prædita; quædam tamen recens emergentia, iis omninò carentia, tactu mollia, crassiuscula, succosa, colore atro-virescentia, non fulgentia, gustu nonnihil acida, nec non unica in medio crassiori vena, è qua plures aliæ multo minores sursum vergentes, ac cuti quasi innatæ, atque ab inferiori parte magis visibiles prosiliunt, exornata.

Foliorum consideratio.

Cauliculi.

E quorum meditullio cauliculi quidam rotundi, tenerrimi, viridi colore herbaceo obducti, inferius tamen juxta TERRAM rubescentes, nec non parum striati, atque intrinsecus non excavati, LUCI exponuntur: Quibus foliola, modo ex hac, modo ex illa parte, nec late à se invicem distantia, adnascuntur; inter quæ alia adhuc multo minora oriuntur, quorum supremo plurimæ pusillæ gemmulæ insident, quibus tandem successive apertis, FLOSCULI perpusilli, deorsum penduli, sex foliolis constantes, nec non interne duodecim è luteo ac rubro coloratis appendiculis repleti visuntur; quorum tria foliola interna post paucos dies grandescunt, atque SEMEN quoddam pusillum, pallido colore fusco fulgente ob-

Florum ordo.

Seminis color.

Acetosa Minor Lanceolata.
fol. 222.

Acetosa Lanceolata Minima.
f. 189
223.
Acetosa Italica
Annua

obductum JULIO mense suggeruut. Quod BRUMALI deinde, VERNOQUE Tempore Luna crescente TERRÆ mandatum, vel sponte defluum, abunde provenit.

ACETOSA LANCELOTA MINIMA.

Naturâ suâ tenera PLANTA atque pusilla est, palmæ etiamnum altitudinem, aut paulo plus raro excedens. RADICEM exhibet tenerrimam, fibris suis Terram inconstanter perforantem, spadiceo colore obductam, ac annosam, ore commansam fermè deprehendes insipidam. E qua FOLIOLA in Hortorum areolas prorumpunt plurima, longiusculis cauliculis nitentia, atro-viridi colore donata, crassiuscula, articulum plus minusve longa, majoris stramenti latitudinem vix superantia, circa medium latissima, in acutum mucronem desinentia, duabus juxta caulem acuminatis partibus, velut auriculis, arctè interdum ex opposito conjunctis, interdum verò latè sejunctis, nec non parumper incurvatis, prædita; quædam verò ex minimis iis planè carentia, uullisque omninò internè fibris, verum solo dorsulo quodam circa medium instructa. Radix quæ. Foliolorum dispositio.

E quorum medio teneri multi, rotundi, herbaceoque colore viridi obducti cauliculi, sese expandunt, quibus alia FOLIOLA minora, modò ex hâc, modò ex alterâ cauliculorum parte provenientia, nec procul à se invicem distantia, adhærent. Cauliculi.

Ex quorum summitatibus sub MAJI exitum permultæ pusillæ, in spicæ modum erectæ, rubescentesque gemmulæ visum recreant, quæ JUNII tandem initio apertæ, parvulos admodum virides, sex foliolis constantes, & duodecim internis longiformibus, rubrisque appendiculis subitò in Terram decidentibus repletos, FLOSCULOS visui offerunt: Qui tamen nec decidunt, nec marcescunt; tria autem illorum Foliola Temporis successu grandescunt, parvumque aliquod, crassiusculum, ex parte rotundum, triangulare tamen Seminis receptaculum, pusillo, ac pallido colore spadiceo fulgente, nec non triangulari Semine, JULII initio, aut paulo post, justam maturitatem acquirente repletum, condunt. Flores. Semen.

Quod aut sponte defluum, vel tempestive, collectum, Terræve

ræve mandatnm, in LUCEM de novo copiosissime educitur.

ACETOSA ROMANA ROTUNDIFOLIA.

Visu hæc non ingrata PLANTA, radicem fovet naturâ longevam, rotundam, tenuem, colore externo fusco, interno verò albido præditam, ore masticatam, pauco sapore, eoque adstringente imbutam, Teræque ima latè transmeantem.

Folia qualia. Equâ FOLIORUM scaturit multitudo, cauliculis palmæ longitudinem obtinentibus, coloreque pallido-viridibus, & sicuti transludicis, ac fermè rotundis inhærentia; duos articulos circumcirca lata, ac longa; nonnulla anteriori parte rotunda, quædam verò in obtusum mucronem desinentia, juxta cauliculos in duas partes auriculatas sese latè extendentes, parumque sese inclinantes, ac in superioribus æquè foliis, quàm inferioribus magis mucronatas, divisa; naturâ crassiuscula, ac tactu valdè mollia, ad margines plana, tàm superiùs quàm inferiùs ex virescente colore pallido quasi subcœrulea, gustu admodum acida, nec non venulis circa medium quinque majoribus, è quibus nonnullæ aliæ minores cuti tanquam innatæ, visibiles tamen, & in latera excurrentes proveniunt, condecorata.

Cauliculorum ordo. Quorum medio cauliculi emanant non pauci, unius, vel sesquipedis aliquando longitudinem obtinentes, ex parte crassiusculi, rotundi, fermè translucidi, colore externè è viridi pallescente donati, internè verò succosi, nec non Naturâ solidi, minimeque excavati: Quibus FOLIA latè à se invicem distantia, modò ex hâc, modò ex illâ parte adhærent; inter quæ alia quoque minora, LUCI sese explicant.

E quorum summitatibus, parcè tamen è lateribus, plurimæ conjunctim, ac spicæ, digiti unius plus minus longitudinem continentis, in modum dispositæ, virides, nec non angulosæ gemmulæ conspiciuntur; quæ successivè JUNII initio apertæ, FLOSCULOS brevissimis cauliculis fultos, tribusque tantum minimis, angustisque foliolis viridibus constantes, interne tamen duodecim tùm anteriori parte, tùm per totum quoque rubris, atque intrinsecus magis è pallido colore lu-

Florum constitutio

tescen-

Acetosa Romana Rotundifolia.
fol. 284.

Acetosa Hispanica
Maxima.
fol. 219
225

tefcentibus appendicibus longiformibus refertos oftendunt.

Quibus deinde appendicibus fucceffive in TERRAM defluis, alia foliola numero tria, cæteris paulò latiora, ac hirfutie quadam fpeciofe velata confpiciuntur; quæ ut prædicta tria, non marcefcunt, vel pereunt, verum perfeverant, fuâque in hirfutie diminuuntur, dum grandiora fiunt, SEMEN autem quoddam, triangulare, ac in BELGII noftri oris frigidioribus rarò, calidiori tamen, humidiorique VERIS clementia ad juftam maturitatem nonnunquam perveniens, fubminiftrant. Quo Planta hæc atque unà cum radiculis fuis annexis, BRUMALI, vel VERNO Tempore LUNA crefcente transplantatis, adaugetur. Semen.

ACETOSA HISPANICA MAXIMA.

Ufitatiffima hæc & maxime neceffaria eft PLANTA, in Belgii noftri plagis emicat duorum pedum altitudinem frequenter fuperans. E modice longa, ac craffa, Natura longæva, parumper fibrofa, fupra extimam TERRÆ fuperficiem colore rubicundo fæpius obfita, paulo verò profundius è luteo fufco, interne autem albefcente donata, ore commanfa, guftu amara, adftringente, fatifque fuccofa radice, FOLIA alit arcte conjuncta, manus longitudinem aut paulo plus in fe comprehendentia, tres, quatuor, aut quinque digitos transverfos lata, Natura admodum tenera ac mollia, craffiufcula, fuccofa, furfum plerumque vergentia, margine plano, interdum tamen hinc inde parumper crifpato, juxta caulem anguftiora, ibique in duas partes auricularum inftar quafi divifa, anteriori parte latiora, ac in obtufum plane mucronem defmentia, colore obfcure virefcente, dilucidiorem at tamen paulatim referentia, non fulgentia guftu admodum acida, circa medium lato angularique quodam dorfo aut majori vena, è quà plurimæ aliæ minores latera ftipantes, atque tàm ab inferiori quàm fuperiori parte multo vifibiliores profiliunt; nec non brevibus, craffis tamen cauliculis, fuperiori parte planis & quafi canaliculatis, inferiori verò femicirculariter difpofitis, ac fupra Tellurem rubro quodam colore grato, deinde vero pallido-viridi obductis, nec non ftriatis nitentia.

Radicis color.

Foliorum magnitudo.

Caulis longitudo. E quorum meditullio unus, vel plures CAULES suscitantur rotundi, digitum minimum circumcirca crassi, multis proëminentibus lineis striati, ab inferiori parte grato colore rubro circumdati, in reliquis pallido-virescente obducti, nec non internè plani, minimeque excavati: Quibus FOLIA quædam pauca, inferioribus minora, & quo altiora, eò minora, latè quoque à se invicem distantia, atque modò ex hâc, modo ex alterâ parte surgentia, innituntur. Quorum cacumini gemmulæ quædam rotundiusculæ, in superficie tamen parum acuminatæ, ac spicæ in modum dispositæ, coloreque è viridi lutescente obductæ innascuntur, quæ raro admodum hisce in Regionibus aperiuntur, ac multo minus SEMEN aliquod probum exhibent.

Nihilominus tamen, Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo septuagesimo tertio mense JUNIO ineunte, copiosis cœli imbribus sese aperuerunt, ac FLOSCULI admodum pusilli, tribus perparvis foliolis rotundiusculis, subviridibus, marginibusque parumper rufescentibus conspecti sunt; tribus internè pusillis gemmulis è purpureo colore speciosè rubro quasi hirsutis, ac tenellulis filis, non nisi apertis planè FLOSCULIS visibilibus, ac pendulis, exornati; quæ gemmulæ exiguæ admodum molis intuitu in figurâ hâc ad vivum delineari non potuerunt: Quibus tamen se rursum diminuentibus, fermeque pereuntibus, earum in locum succedebat triangularis quædam non ita parva, ac pulchre admodum alata gemmula, internè viridis, alis tamen colore pallide rubentibus, in quibus parvum, fulgens, triangulare, nec non exiguum SEMEN spadiceo colore admodum venustè obductum, ac mense JULIO perfecte maturum deprehendebatur.

Flosculi quo colore imbuti.

Semen quale.

Quo BRUMALI, vel VERNO potius TEMPORE, Luna crescente ad digiti minimi latitudinem Terræ commisso, æquè quàm adnatis suis radicibus, SEPTEMBRI, vel MARTIO mense avulsis, ac calidum quendam in locum deplantatis, in hisce Regionibus adaugetur.

Propagatio.

ACE-

fol. 227.
Acetosa Annua Ocimifolia Lusitanica.
Acetosa Annua Africana.
Acetosa Visicaria Mexiocana.

ACETOSA VESICARIA MEXIOCANA.

Naturâ annua eſt, viſuque peramœna PLANTA, in hiſce BELGII oris unius ultra manus longitudinem rarò aſcendens: Radice nititur tenui, brevi, pallidoque colore albeſcente obductâ.

E quâ duo primò ſibi ex oppoſito reſpondentia parva, formâ ovali rotunda, craſſa admodùm, nec non articuli longitudinem obtinentia erumpunt FOLIOLA. E quorum medio FOLIA alia majora ſubrotunda, juxta caulem plana, explicata, ibique latiſſima, ac in mucronem rotunditate quâdam obtuſum deſinentia, nec non marginibus tenuiter admodum crenatis prædita, Naturâ modicè craſſa, ſuccoſa, guſtu gratè aceſcentia, magnitudine inæqualia, maxima tamen duos articulos longa, & lata; tribus internis, vel, pro magnitudinis ratione, quinque majoribus venis ſurſum rectâ lineâ excurrentibus, è quibus plures aliæ minores venulæ ab inferiore parte magis, quàm ſuperiore viſibiles, cutique quaſi inna ptærosiliunt, atque modo ex hâc, modò ex illa caulium parte provenientia, ac late à ſe invicem diſtantia, longis quoque petiolis, modice craſſis, rectaque linea ſurſum frequenter tendentibus nitentia, nec non hinc inde maculis quibuſdam parvis rubeſcentibus interdum infecta, gratoque colore vireſcente pallido, in quibuſdam vero nonnunquam paulo obſcuriore circumdata, conſpiciuntur. Foliorum examen.

E quorum corculo à parte inferiori, ut & lateribus CAULICULI nonnulli modice craſſi, rotundi, colore pallido-vireſcentes, ſucculenti, nec non ab inferiori parte interdum ruſeſcentes viſum alliciunt; in quorum ſupremo gemmulæ variæ in ſpicæ modum, latè tamen à ſe invicem diſtantes, erectæ, brevibus tenellulis, ſpeciosè rubicundis, deorſumque ſemper vergentibus filis adhærentes, anguloſæ, craſſiuſculæ, & rubeſcentes naſcuntur.

Quibus ab inferiori parte ſucceſſivè apertioni ſeſe accingentibus, FLOSCULI puſilli, viridi colore imbuti, & plurima in- Florum color.

interne longiuſcula, ſublutea & rubeſcentia retinentes appendicula conſpiciuntur: Qui aliquot dies aperti, non marceſcunt, vel in Terram decidunt, verum perſeverant, Temporiſque progreſſu varia viſenda, magna, longiformia, nec non pallido colore obducta SEMINIS receptacula, veſicas, alis octo late expanſis perbelle exprimentia monſtrant, quæ venulis veſicæ plurimis pulchre admodum rubentibus exornatæ, Lunæque dimidiatæ formâ quaſi diſpoſitæ, contemplantur, quarum anguli arcte adeò comprimuntur, ut non niſi quadrangulares videantur, interneque SEMEN quoddam triangulare, à parte poſteriori craſſiuſculum, ab anteriori verò mucronatum, atque colore fuſco pallido fulgente obductum, JULIOQUE æque ac AUGUSTO menſe maturitatem ſuam acquirens recondunt.

Semen mirandis veſicis incluſum. Semen quando matureſcit

Quod ſingulis annis menſe APRILI vel MAJO creſcente LUNA Terræ de novo non profunde mandari neceſſe eſt, quo non ſolum augetur, verum etiam in hiſce Regionibus perpetuo ſuperſtes exiſtit.

ACETOSA ANNUA OCIMI-FOLIA LUSITANICA.

PLANTULA hæc admodum parva, Naturæ vitâ ÆSTATIS unius terminos non ſuperat, neque niſi rarò ad manus longitudinem aſcendit.

Foliorum ordo.

E parvâ, tenui, & fuſco colore donata, nec non fibroſa radice FOLIA protrudit non magna, cauliculis articuli longitudinem continentibus nitentia, digitum minimum fermè lata, forma ovali diſpoſita, prope cauliculos anguſta, in medio latiſſima, indeque in obtuſum mucronem deſinentia, Naturâ craſſiuſcula, marginibus planis, colore ſuperiori parte obſcurè vireſcentia, inferiori verò paululum pallidiora, guſtu acida, atque unicâ in medio tenerâ, lineâque rectâ excurrente venulâ, è quâ aliæ quædam puſillæ, ac vix viſibiles exoriuntur.

E quo-

E quorum meditullio unicus, duo, vel tres CAULICULI, vix manum longi, ſtriati, ac fermè rotundi ſucceſſive ſe exerunt: Quibus alia quædam FOLIOLA prædictis minora, anguſtiora, magiſque acuminata, digiti latitudinem à ſe invicem diſtantia, & modo ex hâc, & modo ex illa parte provenientia, ac quo altiora, eò minora viſuntur adhærentia: Quorum ſummo faſtigio, ſpicæ in modum articulatim tamen diſpoſiti FLOSCULI, breviſſime ac arcte admodum ſuis Cauliculis AUGUSTO ac SEPTEMBRI menſibus adnati, colore è luteo vireſcentes, ſexque foliolis minimis conſtantes, nec non intrinſecus longiformibus quibusdam appendiculis, ut in cæteris ſpeciebus, referti, innaſcuntur: Qui dum per paucos dies aperti, tandem convolvuntur, marceſcunt, ac denique SEMINIS quoddam receptaculum proclive, LUNÆ in cornua falcatæ modo diſpoſitum, inferiori parte rotundiori parumper purpuraſcens, pluribuſque ſpinulis quaſi molliuſculis planum, nec non longiformi cuidam, craſſiuſculæ, & anguloſæ parti, ut in CALENDULÆ Semine cernitur, annexum poſt ſe relinquunt.

Floſculi quales.

Semen mirabile.

Quod raro hiſce in oris frigidioribus, niſi in Lapideo vel Ligneo vaſe plantatum, ac calido quodam in loco SOLI ſatis expoſitum, ad juſtam maturitatem excoquitur. Deinde menſe quoque APRILI vel MAJO creſcente LUNA Terræ arenoſæ ſed probæ, non ultra ſtramenti latitudinem, rurſus mandatum, & cautè admodum adverſus AËRIS intemperiem, frequenteſque pluvias tectum LUCEM denuo aſpicit.

ACETOSA ANNUA AFRICANA.

Præcedenti Natura, atque formâ non adeò dissimilis existit hæc PLANTULA, neque etiam ultra Æstatem unicam in vivis permanet, nihilominus tamen hisce in BELGII nostri Regionibus paulò altius nonnunquam ascendens.

E tenerâ suâ, parvâ & fusco colore obductâ radice, FOLIA oculis offert effigie, ac magnitudine prædictis æqualia, Naturâ tamen rotundiora, inque obtusiorem mucronem desinentia.

E quorum medio, ut & Caulium lateribus inter ortum Foliorum ramuli quidam parvuli, successivè LUCI se pandentes, & in summitatibus FLOSCULIS quibusdam præcedentium modo in spicæ formam dispositis, sibique similibus prædit, assurgunt. Qui mense AUGUSTO ac serius interdum apertioni sese accingentes, tandemque marcescentes, SEMEN quoddam mollibus spinulis obsitum, ac prædicto persimile, nec non serenis BRUMÆ diebus in hisce oris frigidioribus justam, humidioribus verò ac frigidioribus rarò aut nunquam, maturitatem acquirens, Hortulanis relinquunt.

Flosculi.

Seminis consideratio.

Quod prædicto modo mense MAIO Terræ eâdem Lunâ commissum, JUNIO postea in LUCEM de novo proditur, eodemque ritu annuatim multiplicatur, ac in vivis perpetuo permanet.

ACETOSA ANNUA ITALICA.

Ut cæteræ, elegans sanè hæc PLANTULA, atque hisce in oris visu rara, omni ex parte ANNUÆ OCIMI LUSITANICÆ prænotatæ vivit persimilis; Solo tamen Semine excepto, quod mirandâ sanè effigie bovinum vel vaccinum caput, spinulis scilicet quibusdam tàm erecte quàm incurvate dispositis, cornua atque auriculas perbelle spectatorum turbæ exhibet.

Obstupescendum Semen in Plantula hac cernitur.

Annua

Annua quoque est, ejusdemque SEMEN quotannis mense MAJO Lunâ crescente ollæ arenosâ Terrâ oppletæ non profundè mandatur, SOLISQUE radiis probè exponitur, exclusâ semper humiditate cunctâ, cujus Seminis beneficio PLANTA instar reviviscentis PHOENICIS singulis annis è VESTÆ matris penetralibus resurgit. Propagandi modus.

ALOIDARIUM,

SIVE

ALOËS MUCRONATO FOLIO AMERICANÆ MAJORIS,

Aliarumque ejusdem speciei

HISTORIA.

In qua

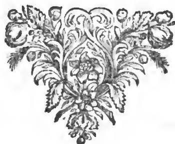
Floridi illius Temporis, Loci, Naturæ, Culturæ, nec non Qualitatum Ratio paucis enarratur.

AUTORE

ABRAHAMO MUNTINGIO,

GRONINGA-FRISIO.

Medicinæ Doctore, atque in Patria Academia Groningæ & Omlandiæ Botanices Professore.

Anno cIↃ IↃ c LXXX.

Hoc Ecclesiastici Liber cap. 18. v. 3.
scriptum exhibet.

Cuinam contulit ut Dei opera enunciet? Aut quis magna illius facta pervestigavit?

Majestatis suæ robur quis enumeret? Et quis miserationum ejus enarrationem prositurus est?

Non addere neque minuere, vel admiranda Domini opera homines pervestigare possunt.

Aloë Mucronato folio Americana major.
fol. 3.

ALOIDARIUM,

Sive

Aloës Mucronato Folio Americanæ Majoris,

Aliarumque ejusdem speciei

HISTORIA.

STupendum NATURÆ Lusum in multiplici rerum generatione, effigie, colore, atque substantiâ cunctis luculenter quotidiana ubique demonstrant exempla; in animalibus enim non tantum plures particulas, nec rarò superfluas gignendo, quarum Celeberrimi AUTORES de Monstris differentes frequentissimè meminêre; Verum etiam in Mineralibus nec non Fossilibus monstra sæpius reperiuntur infinita, quorum in nostro, aliorumque mirandæ Naturæ Studiosorum musæis numerosè asservata conspiciuntur.

In Stirpibus tandem etiamnum frequentiores quotidie monstrositates spectare licebit, de quibus omnibus hic agere nostra non est intentio, sint solummodo exemplo Caryophyllorum, Tuliparum, Aquilegiarum, Ursi Auricularum, aliorumque plurimorum FLORES, in quibus circa colores mirandam planè Ludentis Naturæ potentiam annuatim videmus. Unius enim horum Floris Semina sata, proles producere tantâ variegationis elegantiâ exornatas, ut ipsa suam in iis explicasse MAJESTATEM Natura omninò videatur.

Mirus in his Naturæ lusus.

Verum missis his, aliarumque Plantarum infinitis monstrositatibus, diversisque coloribus, nunc ALOËN SPINOSAM, sive MUCRONATO FOLIO AMERICANAM meo in Viridario Groningæ Frisiorum inusitato more verèque stupendo florescentem monstris annumerare libet, cujus in præ-

ſenti figuram, illiuſque FLORES ad vivum delineatos omnibus Curioſis exhibeo. Nullus enim huc uſque (quod ſciam) præter Eximium Virum TOBIAM ALDINUM, Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Principis ac Cardinalis ODOARDI FARNESII Medico-Chimicum hujus veram cum Flore imaginem edidit unquam, quoniam non ubique, nec niſi poſt longum temporis ſpatium, ac rarò admodum floreſcit.

Hanc idcirco caule ſuo multiplici mirandè onuſtam omnium oculis ſubjicere æquum eſſe judicavi, ut illi, quibus hanc colendi, illiuſque vivum FLOREM aſpiciendi poteſtas in perpetuum denegatur, graphicè ſaltem picto fruantur.

Hujus Plantæ miranda ætas.

Hæc itaque triginta & octo annorùm Planta, pedes plus quàm ſeptendecim ſuo in circuitu comprehendens (quam Anno milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo ſexto juvencam ex Illuſtriſſimi & Generoſiſſimi Principis WILHELMI FRIDERICI Holſatiæ, Ditmarciæ, &c. DVCIS Horto Gottorpiano ſingulari illius p.m. Heroïs erga me clementia & favore mecum GRONINGAM in Horto collocandam duxi) hoc Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quarto, in quo floruit, Radice donata vigebat arboris inſtar craſſâ, cortice ligno duriore, coloreque è fuſco nigricante obductâ, & in ligneam ſubſtantiam intus candidam converſâ, nec non pedes circiter quinque ligneos, aut ulnas binas Hollandicas ſuâ circuitione continente, atque innumerabilibus aliis tenerrimis ex eâ undique provenientibus, Naturâ fibroſis, rotundis, primò colore albidis, in principio ore commanſis palato non ingratis, atque guſtum Piſa æmulantem præbentibus, deinde linguam & fauces aſperitate quâdam vellicantibus, poſtea verò angulosis & rubrâ pelliculâ pergratâ tectis, nec non albam intus medullam valde tenacem poſſidentibus dictâ. E quâ FOLIA in LUCEM emiſſâ cernebantur rara, ac viſu peramœna, quinquaginta octo & plura numero, ſex pedes plùs minus longa, in imâ parte integrum pedem craſſâ, atque inde ad ſupremum ſeſe magis magiſque diminuentia, & parumper in ſummitate flexibilia, Naturâ tamen ſemper nonnihil arcuatim recta ſurſum vergentia, in imo pedem & ultra lata, ibique latiſſima, atque ſuâ craſſitie triangularem quaſi rotunditatem com-

Quo anno floruit.

Radicis conſideratio.

Foliorum ordo.

comprehendentia, deinde multò anguſtiora, tum demum in medio latiora, tandemque in acutum mucronem deſinentia, canaliculatim diſpoſita, mutuo ſeſe amplectentia, ſucculenta, guſtu parum amara, acida, atque acria, marginibus tenuibus planis, quibuſdam tamen proëminentiis undulatim diſpoſitis exornatis, quibus variæ innaſcentes parvæ, tenaces, acutiſſimæ, latâ baſi donatæ, tàm rectâ tendentes, quàm in hanc vel illam partem ſeſe incurvantes, coloreque ex obſcuro rubeſcentes ſpinulæ conſpiciebantur, prædita; omnia tamen in mucronibus ſpinâ quâdam maximâ, ultra articulum longâ, firmiſſimâ, tenaciſſimâ, acutiſſimâ, horridâ, atque colore ex obſcuro ſpadiceo fulgente obſitâ donata; externe colore è viridi cœruleo quaſi lurida, vel pelliculâ quâdam (quâ ſublatâ gratiſſima Foliorum viriditas herbacea cernitur) TULIPARUM inſtar è viridi cineraceâ parchamenaceâ tenui, præcedentium etiamnum impreſſa Foliorum veſtigia, ſpectabili miráque ſerie diſpoſita, diu retinente tecta, internè verò omninò alba, atque innumerabili alborum ibidem, rotundorum, tenuium, tenaciſſimorumque filamentorum varias in tenuiſſimas partes crinium instar facilè diviſibilium, nec non prædictæ ſpinæ mucronatæ maximæ inhærentium multitudine prædita.

E quorum medio Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quarto die menſis AUGUSTI primo (poſtquam per annum integrum, & quod excurrit, naturalem ulterioris foliorum procreationis curſum ſiſtiſſet, atque in ipſo locum meditullio planè vacuum cavernæ inſtar reliquiſſet, ita ut intrinſecus frequenti pluviarum deciſione cor omninò corruptum, vel, licet probè curatum, inviſibili tamen putredine conſumptum firmiter ſtatuiſſem) CAULES ſimul tres cum admiratione prorumpere conſpexi, quo viſo Friſiacis hiſce in oris frigidioribus NATURÆ miraculo, attonitus ſteti, & præ nimio gaudio, ut qui theſaurum plane inæſtimabilem repeririſſem, exultavi, atque ad tantæ novitatis ſpectaculum lynceis oculis curioſè perſpiciendum plurimos rerum naturalium demiratores ſtudioſe allexi. *Caules quo tempore provenere.*

Horum autem bini menſium duorum ſpatio ad octo pedum, fabri omnes Lignarii metiuntur, proceritatem, neque ulteriùs aſcendentes cernebantur, tertius tamen pedes ultra quinque *Illorum proceritas.*

Quo die posteriores tres in medium producti.

vix procedebat. Postea verò die mensis SEPTEMBRIS tertio, novi adhuc stolones alii tres vehementi quasi impetu è FOLIORUM medium attingentium sedibus in omnium spectatorum ingentem admirationem prorumpere cœperunt, qui gradu lentissimo, ob Hyemis inclementiam, procedentes, ad prædictorum nihilominus octo pedum Romanorum altitudinem sequenti anno sub Februarii, Martiique mensium finem pervenêre: Ita ut PLANTA hæc elegantissima uno eodemque tempore sex simul Caulibus ad Stuporem usque videndis onusta conspiceretur; quemadmodum ex appositâ hâc figurâ ad vivum delineatâ satis dilucide patet; quùm alioqui CAULEM usitato NATURÆ cursu unicum, crassum admodum, atque ad tres, quinque, sex, aut viginti octo, vel etiam triginta pedum proceritatem, arboris instar non minoris nonnunquam ascendentem acquirat, ut *FRANCISCUS GOMARA, CAROLUS CLUSIUS, suisque annotationibus & additionibus ad Antonii Recchii rerum Medicarum Novæ Hispaniæ volumen, Nobilissimus FABIUS COLUMNA, item libro rariorum & minus cognitarum Stirpium capite undecimo, nec non TOBIAS ALDINUS, aliique testantur, ut etiam ex icone libro de Herbarum Culturâ tertio ante aliquot annos Belgico idiomate à me conscripto satis superque liquet.

* Fr. Gom. sub histor. Mexioc. finem. Car. Clus. hist. Plant. cap. 48. Fab. Col. lib. minus cogn. & rarior. stirp. c. XI. Ant. Rech. l. 8. f. 883. Tob. Aldin. Rarior. quarum. Plant. descript. cap. 14.

Crassitudo.

CAULIUM autem quilibet rotunditatem brachii modo planam obtinens, duorum in imâ parte brachiorum fermè crassitiem, atque latitudinem, in supremâ verò unius tantum superabat.

Fuere autem ad unum omnes striis angulosis externè permultis, coloreque grato viridi obscuro, in principio parum fulgente ac pallido, internè verò candidissimo donati, nec non variis parvis, brevibus, latis, in plicas quasi contractis, modicè tenuibus, formâ ferè triangulari dispositis, fulgentibus primò atque viridibus, postea verò siccis ac aridis planè evadentibus fuliginoso colore nec non obsoleto imbutis foliolis, manus longitudinem, aut minus paulò à se invicem distantibus, ac latâ basi caulem ex parte amplectente præditis undique obsita.

Ramorum dispositio.

Inter quæ ab imo sæpiùs in his, in illis verò à medio ad supremum diversi RAMI transversi, brachiatim dispositi, ovali formâ

formâ ſive è plano quaſi angulosè rotundi, parumper interdum ſtriati, internè ſpongioſi ac albidi, quorum quidam ſesquipedem, vel ultra pedem, unicum, nonnulii verò pedem circumcirca, ſemipedem, aut plus minuſve longi, nec non umbellatim conſtituti inſurgunt; partibus in quorum proëminentibus quinquaginta, octoginta, centum, centum & quinquaginta, pluresque FLORUM gemmæ conjunctim diſpoſitæ, Malorum PUNICORUM, ſive BALAUSTIORUM effigie æmulæ, rectâ ſurſum vergentes, brevi, rotundo tamen ac modicè craſſo pediculo inſidentes, pedemque, vaſculum, vel ſeminis potius receptaculum, craſſum, rotunditate ferè triangulare, ipſumque FLOREM longitudine ſuperantem poſſidentes, annumerantur; quarum prima Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quinto die JANUARII vigeſimo octavo ſeſe ex paucis aliis, reliquis abſolutiſſimam perfectionem minimè attingentibus, verum clauſis adhuc in Terram decidentibus, aperuit, verumque FLOREM exhibuit. *Florum numerus.* *Quo die Flos primus ſeſe aperuit.*

Fuere autem FLORES colore pallido-virides, inodori, articulum plusminus longi, ſex quoque foliolis anguſtis, craſſiuſculis, in hiſce FRISIÆ plagis inclementioribus ſeſe non planè aperientibus, verum dehiſcentibus tantùm conſtantes, quorum tria externa paulò reliquis latiora, viridiora, planiora, articulum longa, nec non in acutiorem mucronem deſinentia, interna verò parumper obtuſiora, tenuiora, ad albedinem magis vergentia, atque in medio extrinſecus viridi quodam protuberante dorſulo exornata cernebantur: In quorum medio erectum, capitatum, modicè craſſum, rotundum ac luteſcens, nec non ſuperiori patre Granatorum Citini in modo ſex particulas, folia veluti exigua, dehiſcens ſtamen emergebat, cui ſex alia tenuia, dura, ſolida, ac grato colore primò albeſcentia, deinde luteſcentia ſtaminula ſuis cum anguſtis, ſatis magnis nihilominus, ſpeciosè luteis, ac dorſulis quibuſdam à parte ſuperiori ſtriatis præditis, ab inferiori verò planis, digitique latitudinem longis, atque ex FLORIBUS ipſis proëminentibus, nec non varios in gyros ſeſe contorquentibus ſex appendicibus circumſtantia conſpiciebantur. *Florum color.*

Qui poſt longum Temporis ſpatium marceſcentes, atque in ipſis *Illorum diuturnitas.*

ipsis caulibus exarescentes, nulloque relicto Semine in Terram decidisse deprehendebantur.

Ipsa deinde non extincta fuit, sed vivida permansit PLANTA, atque anno sequente thyrsos de novo miraculosè in LUCEM protulit numero septem, sex prioribus paulò breviores, & multo tenuiores.

Anno tandem sequente tertio Caules denuò quinque FLORIBUS onustos, quinque pedum altitudinem vix excedentes, omniumque præcedentium exiliores non sine stupore produxit: Ita ut triennii spatio octodecim scapos innumerabilibus FLORIBUS undique condecorato LUCI edidisse visa sit.

Quot caules trium sequentiū annorum spatio protulit.

Quibus omnibus tandem deperditis, nullâ putredine, vel vitio quodam consumpta fuit, verum in meditullio hactenus sine corde, atque permultis stolonibus juxta TERRAM pullulantibus exornata; in hodiernum usque diem gratè virescens conspicitur, jamque annum habens quadragesimum secundum etiamnum allubescit.

Ejus grandævitas.

NOMEN.

Vera hæc Americani orbis indigena ab AUTORIBUS probatissimis vulgò *Aloë Mucronato Folio Americana*, sive *Spinosa* nuncupatur. Ab INDIS *Metl*, *Manguei*, vel *Allaguey*. Ab HISPANIS verò *Cardon*, ob aculeorum pungentium multitudinem, & *Hylo y Aguia*, quod filum denotat & acum, quod extremæ ac maximæ foliorum spinæ acus, filamentosæ verò interiores fibræ filorum vicem præbeant. A FRANCISCO verò HERNANDEZ, Novi quondam Orbis Medico, *Quametl*, sive *Maguei Montanum*; qui rudem valdè atque imperfectam hujus plane iconem exhibuisse, nec non inter alias species ejus diversas hisce paucis tetigisse atque descripsisse videtur. *Tertia* (scilicet species) *squalenti colore, fibrata radice, & longo, crassoque insigni surculo*, Hæc ille.

Fr. Hern. lib. rer. Med. novæ Hisp. 8. cap. 16.

CUL-

CULTURA.

Leve Solum & probum diligit ALOES hæc speciosa species, non verò pingue, compactum vel pressum, aut ingrato odore, alioque incommodo vitiatum, sed corrupti mollibus internis SALICUM, TILIARUM, QUERCUUM, ABIETUM, aliarumque arborum Cæsarum, emortuarumque medullosis partibus, nec non modica annui fimi equini quantitate permixtum, VERNO ac ÆSTIVO Tempore locum minimè humidum aut frequentibus pluviis obnoxium, neque umbrosum, verum siccum potiùs, apricum, SOLI optimè expositum, atque ab Aquilonaribus injuriis omnibus ingratis immunem. Quale solum desiderat.

Brumalibus verò Hybernisque diebus, in Superioris æquè quàm Inferioris GERMANIÆ plagis omnibus, & foris & domi summâ siccitate, ingentique hypocausti calore semel, aut bis, vel pro Hyemis severitate ter in die, omni frigoris acrimoniâ sedulò exclusâ, est excipiendia, nec non sub SEPTEMBRIS finem gelidæ humiditatis planè expers (quoniam facili negotio, acerbisque deciduæ nivis erosionibus, ingratâ pruina, vel exiguo gelu sensim sine sensu exinguuntur) sub ædium tegmine collocanda, neque in hisce BELGII regionibus ante vicesimam Aprilis; interdum diebus puro aëre serenis per fenestras omnimodè patentes ipsi exhibito, radiis Solaribus, tepidisque pluviis rursum exponenda est. Per Hyemem quomodo servatur. Quando domum deducenda. Quo Tempore rursum exponenda.

Stolones plerumque frequentes, admodum longi, pollicem & ultra crassi, rotundi, atque internodiis quibusdam articulatim dispositis cincti inter teneras radices ex validâ ipsius Plantæ basi quotannis tanto nonnunquam impetu eoque naturali in medium prosiliunt, ut supra TERRAM nonnulli planè incurvati, quidam verò angustas vasorum ligneorum rimas tam inferiori, quàm superiori loco parumper dehiscentes mirandâ tenuitate perforantes cum stupore enasci, & ab ipso natali momento radicibus quibusdam fibrosis, modice crassis, coloreque candido obsitis singulari NATURÆ beneficio præditi visuntur: Quare annuatim APRILI vel MAJO mensibus crescente Luna de matre avulsi (quo validior evadit, ma- Mira surculorum protrusio.

gisque

Plantandi Tempus. que crescit adulta) in ligneo vel fictili vase transplantantur, in remotiora loca amicis transmittuntur, eorumque ope & opera hisce in regionibus copiosè adaugentur.

VIRES.

Elegantissimæ hujus PLANTÆ liquor frigidus primo gradu est & humidus, atque è foliis tenerrimis, internisque germinibus evulsis, vel crassiori excavata radice, trunco primò vegeto nec tamen adulto deciso, quantitate copiosissima sæpius collectus, Serapiique modò subito densatus, alvum leniter purgat, urinam educit, vesicam, ac renes purificat, calculos frangit, menses movet, nec non ambustis, teste NARDO ANTONIO, conducit.

Nard. Ant. Recc. lib. rer. Med. Nov. Hispan. 8. fol. 270.

Integra PLANTA, vel crassiora foliorum frusta, aut folia tota vivis carbonibus, vel sub calido cinere sufficienter asslata, palato pergrata sunt, vulnera præsertim recentia efficaciter consolidant, ulceraque sordida curant, vitiato & affecto imposita loco convulsiones adimunt, & dolores depellunt, sensum hebetant, atque torpidos reddunt mortales; quæ omnia & succus calidè quoque expressus, instillatusque præstat, Absinthii etiamnum in tepidis AMERICÆ partibus crescentis succo probè permistus Serpentium, Viperarumque morsibus venenatis utilissimè applicatur.

Folia elixa ad quæ.

Ex eodem præter hæc succo *Saccharum* Americani Orbis indigenæ, aut *Mel, Syrupum, Vinum, Acetum, Aquam,* & *Oleum,* aliaque plura ad miserrimæ vitæ humanæ sustentationem pertinentia parare norunt, fit enim decoctione, aut distillatione succus idem spissior, & solitò suavior, tandemque depuratione factâ in melleam, Sacchareamque substantiam sapore facilè convertitur.

Quid ex succo paratur.

Deinde ex eodem succo & Aquâ fontanâ & AURANTIORUM, CITRIORUMQUE Malorum, corticibusque aliorum commistis *Vinum*, Americæ incolis admodum usitatum, minus tamen salubre conficitur, quoniam illorum anhelitus impuræ sentinæ, vel cadaveris instar pessimè fœtet, & capita illorum vehementer affligit; quo potus genere INDI brutorum more se ingurgitant.

Vide Francisc. Gomar. sub histor. Mexican. finem.

Rur-

Rursum ex Saccharo supra dicto in aquâ scilicet communi dissoluto, ac per dies aliquot intecto SOLI exposito *Acetum*, atque è novis germinibus, foliolisque tenerrimis *Conserva* corruptioni valdè obnoxia efficitur.

Præter hasce facultates usúsque medicos innumerabiles propemodum alii, è variis ejus partibus ingeniosè desumpti reperiuntur. Hæc enim tota *Hortorum* & *agrorum sepiendorum*, *lignorumque* vicem supplet, caules autem *tignorum* FOLIA verò tegendi ædes *tegularum*, *lancium*, & *chartæ* in quotidianum sacrificiorum pictorumque commodum, nec non *filorum* Cannabis more paratorum, non tamen muliebri manu, verum provido ipsius Naturæ beneficio venustè ductorum usum præbent, è quibus *restes*, *funes*, *storea*, *calceamentorum* genera *Alpergates* HISPANIS dicta, *Chlamides*, *Cingula*, *Capistra*, *Lintea*, *reticula*, *indusia*, aliaque vestium genera conficiuntur, quæ hisce in oris è Lino, Cannabe, Gossipio, aliisque hujusmodi pluribus studiosè nostratibus parantur. Usus varii. Calcei. Indusia.

Præterea, è superioribus validissimis acutissimisque FOLIORUM cuspidibus conficiuntur *acus*, *acicula*, *militares tribuli*, nec non *rastilla*, pectendis subtegminibus idonea, item *aculei* & *clavi*, quibus *subulorum* vice ad corpus leviter vulnerandum INDORUM Sacerdotes auresque atrociter perforandas demonum cultui vacantes utuntur. Aciculæ. Clavi.

Præparantur porrò è radicibus etiamnum firmissimæ, atque ad plurima *restes* aptissimæ. Fit quoque è Foliorum combustorum cinere *Lixivium* ad multa idoneum. Restes.

Morbum denique Gallicum hâc PLANTA vi eliciendi è corporibus sudoris pollente AMERICANOS curare posse feliciter, atque indusia è foliorum majorum fibris artificiosè contexta HISPALI venalia prostare, scriptis Clarissimus Vir CAROLUS CLUSIUS, doctrinâ & variarum rerum usu præstantissimus sedulò promulgavit. Carl. Clus. Plant. Rarior. hist. l. V. f. 161.

ALOË AMERICANA MINOR.

PLANTA hæc valdè insignis, cæteris ALOËS speciebus universis, quas mihi hactenus videre contigit, Naturæ instinctu revera Minor: Radice donata viget ultra digitum nonnunquam crassâ, nodulis diversis geniculatim distinctâ, colore planè albido præditâ, nec non innumeris fibrosis, primò albescentibus, postea verò ad helvum declinantibus radiculis ditatâ. Radix.

Folium. FOLIA verò protrduit sese mutuo amplectentia, pedum Romanorum duorum longitudinem nunquam excedentia, pro illorum autem brevitate admodum lata, sex, octo, & novem transversorum digitorum latitudinem sæpiùs superantia, circa eorum apicem cæteris etiamnum obtusiora, ibidemque in brevem mucronem desinentia, reliquarum specierum more crassa, circa margines nihilominus tenuiora, nec non frequentioribus idem atque exilibus planè spinulis exornata.

Hanc ALOËS speciem ab AMERICÆ indigenis THEOMETL vocitari referebat Nauclerus, qui mihi hanc ex Nova Hispania recens allatam, amore erga me singulari motus, ultrò obtulit, atque ab HISPANIS, INDISQUE præ cæteris æstimari, ejusque succum optimo successu ad trium, quatuorque cochlearium mensuram omnibus febricitantibus, ab Hispanâ muliere, cum quâ summam familiaritatem contraxerat, edoctus exhiberi; Cujus in semetipso, ac postea in geminis itineris sui Sociis epibatis periculum se fecisse constanter asserebat. Vires.

An hæc eadem sit? quam libro Rerum Mexicarum octavo THEOMETL, seu MAGUEI DIVINUM vocat FRANCISCUS HERNANDEZ, me judicent Doctiores, sic enim capite decimo nono loquitur. Francis. Hernand. lib. 8.

Theometl, seu Maguei Divinum, species Maguei inter numerosas alias quæ reperiuntur, eadem penè facultate, & formâ, longâ radice, fibrataque, & exilibus spinis. Duas spithamas longa sunt tantum folia. Succus verò epotus, aut illitus, febres extinguit. Nascitur in frigidis, & calidis locis, editis, atque campestribus. Hæc prodidit ille.

ALOË

Aloë Americana minor.

Aloë Serrata major umbellifera.
fol. 13.

ALOË SERRATA MAJOR UMBELLIFERA.

Hujus Nobilissimæ PLANTÆ Radix Naturâ brevis est, crassa tamen, coloreque subfusco obducta, nec non fibris frequentissimis ex eâ undique surgentibus donata. Præcedente omnibus suis partibus major; *Mucronato tamen Folio* Minor, eique effigie ac Foliorum dispositione persimilis est, nisi quod FOLIA paulo sint latiora, ac magis canaliculata, attamen breviora, viridiora, atque ab utraque marginum parte spinulis crassioribus, horridioribus, & modicè longis, ac Serræ in modum bellè admodum, non tamen adeò arctè dispositis, nec non in apice suo horrido ac crasso quodam mucrone è purpuræ colore obscuro prædita, quatuor pedes plus minus longa, tegularum etiam, vel pedis unius Romani latitudinem vix continentia.

Radicis consideratio.

Foliorum ordo.

E quorum medio, jam senescente Plantâ, CAULIS brevi tempore ad duodecim, quatuordecim, & sedecim sæpius pedum proceritatem surgit unicus, ima sua parte humanæ coxendicis crassitiem comprehendens, atque paulatim inde in Pyramidalem angustiam CUPRESSI instar desinens, & numerosioribus, quam in præcedente *Mucronato Folio Majore*, foliolis, caulem arctius complectentibus præditus. E quorum basi in parte superiore CAULES undique nascuntur diversi, Umbellæ in modum venuste dispositi, numero tamen non multi, quorum FLORES supremo apici insidentes, suisque cauliculis brevibus & tenellis nitentes visuntur, vix plures conjunctim, sed separatim dispositi omnes, ultra articulum longi, minimum digitum crassi, in imo juxta pediculum viridi quâdam ac detenta coronula externe cincti, in supremo verò in sex foliola divisi cernuntur, quorum interiora tria luteo colore grato donata, exteriora verò è pallido lutescentia sunt, stramenti latitudinem continentia, inque mucronem finientia, atque digiti latitudinem plus minus longa, nec non radiantem stellam pulchre efformantia, atque sex in medio, circa eminentem albidam in meditullio columnulam, luteis staminulis plane & speciose sæpiùs explicatis, sese etiam contorquentibus interdum, suisque proëminentibus appendicibus onustis præditi,

Caulis altitudo.

Florum forma & color.

 qui

qui Temporis progressu languescunt, in se marcescunt, nec non in hisce FRISIÆ locis nullo SEMINE in Terram defluunt.

Quo anno floruit. Exacto triennio, quo hortensis meus illam accepit fundus, florere visa est ingens certe Planta, scilicet millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto. Verum me ægrotante, Hortulani incuria pessime BRUMALI irruente gelu neglecta sensim misere periit.

Francisc. Gomar. sub Mex. hist. finem. Hujus sine imagine descriptionem apud FRANCISCUM GOMARAM, ut credo, CLUSIO teste, hoc modo reperies.

METL, *nonnulli* MAGUEY, *aliis* CARDON, *arbor est duorum hominum altitudine, aut majore assurgens, humanæ coxæ crassitudinem æquans, inferiore parte crassior & densior, deinde paulatim in pyramidalem formam desinens instar* CUPRESSI; *Quadragena illi Folia, tegularum amplitudine propemodum, & eodem modo carinata, sed inferiore crassa, deinde in mucronem desinentia, lateribus tenuiora, crassa autem spina mucronem occupante.*

Tanta istic (videlicet circa Mexico) *copia nascitur, quanta apud nos Vites: Facit Spicam, Florem & Semen. Ex eâ ignem struunt, ejus cineres parando lixivio idonei: Truncus ligni vicem præbet, Folia tegularum aut imbricum.* Hæc ille.

Rectius tamen hanc, me judice, FRANCISCUS HERNANDEZ, & NARDUS ANTONIUS RECCHUS loco supra citato hunc in modum scripsisse videntur.

METL *Plantæ, quam MEXICENSES Maguei appellant, plures sunt differentiæ, de quibus seorsim agemus, incipientes ab eâ, quæ folia* ALOËS *fert, sed longè majora, & crassiora (arboris enim mediocris interdum æquant longitudinem) utrinque spinifera, ac in rigidum, acutumque desinentia mucronem. Caulem duplo majorem, & in ejus parte summa Flores luteos, oblongos, juxta cacumen stellatos, ac precedente tempore, Semen Asphodelino persimile. Radicem verò crassam, brevem, & fibris scatentem.*

Seritur ex germinibus qui circumcirca matrem oriuntur, quovis solo, sed præcipuè fertili, atque frigido. Non enim tempestatum, aut inclementioris cœli patet injuriis, aut per siccitatem statim marcescit. E nulla re proventus est amplior.

Planta hæc unica, quidquid vitæ esse potest necessarium, præstare facilè potest, si esset rebus humanis modus. Hæc ille.

Aloë Purpurea lævis.

ALOË PURPUREA LÆVIUS.

RAra hæc, longæva, atque viſu digna PLANTA, Anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo ex calidis AMERICÆ partibus per Naucleros noſtrates in FRISIAM advecta, radice nititur copioſâ, ſtramenti inſtar craſſâ, longa, colore pallido externe fuſco, interne verò candeſcente obducta, nec non fibris permultis tenuioribus ex ea hinc inde provenientibus prædita. E qua FOLIA ad duum, vel pro annoſitate Plantæ, trium pedum longitudinem, aut ulterius aſſurgunt, digitorum verò trium, quatuorque transverſorum latitudinem, aut minus, obtinentia, juxte imum nihilominus paulò anguſtiora, in medio parumper latiora, ibidemque latiſſima, atque inde in anguſtiorem ac modice longum mucronem ſpinula quadam è fuſco nigricante vel purpuraſcente potius colore exornatum finientia, marginibus tenuibus, lævibus ac planis, nulliſque omninò ſpinulis obſitis donata, HYUCÆ GLORIOSÆ in modum carinatè vel Lunæ falcatæ inſtar diſpoſita, externe maxima ex parte é viridi purpuraſcentia, aut purpureis quibuſdam maculis hinc inde contaminata, interne verò ad albedinem quandam vergentia, Natura ſolida, ſemper recta ſurſum tendentia, nec non permultis filis interne albicantibus, cæteriſque ALOËS ſpeciebus omnibus tenuioribus, ac pretioſioribus repleta.

Radicis qualitas.

Foliorum forma.

E quorum meditullio CAULIS ad octo, decem, vel duodecim nonnunquam pedum altitudinem in Lucem protruditur unicus, raro plures, frequenti Foliorum minorum carinatorum CAULEM ab utraque parte artificioſe amplectentium, neque late à ſe invicem diſtantium ſerie undique venuſte ſeptus, atque in ſupremo apice varios in ramos umbellatim diſpoſitis, ſuiſque FLORIBUS, ex Nauclerorum relatu, è purpure pallido-rubeſcentibus, cum ſuis luteis in medio Cæterorum more appendicibus, ac quinque foliis conſtantibus onuſtos diviſus. Quos tamen hactenus, neque illorum Semen videre mihi contigit.

Caulis conſtitutio

Nihilominus tamen abnatis circa radicem recentibus Plantulis, ipſis ſe ulterius augendi copia & facultas conceditur.

Bel-

Franc. Hernand. lib. 8. rer. radic. nov. Hisp. c. 20.

Belliſſima hæc PLANTA, ſi mihi conjectandi licentia concedatur, à FRANCISCO HERNANDEZ *Pati*, ſive *Metl leniſſimo folio* vocitatur, cujus deſcriptionis verba hæc leguntur ſequentia.

Pati, ſeu Metl, ex quo fiunt leniſſimá fila, ſimilis eſt METL, *ſed foliis anguſtioribus, minoribus, & tenuioribus, magnaque ex parte purpuraſcentibus, è radice fibratâ, craſſaque. Species eſt vocata Pita. Parantur ex ea, fila tenuiſſima, in magno habita pretio, pannisque texendis aptiſſima.*

ALOË FEROX.

Viſu rarum atque admiratione ſummâ dignum eſt hoc præſens ALOËS genus, Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo tertio in Septentrionali Pelago ad Inſulæ vulgò *Schiermonkoog* vocitatæ littus, cum tribus aliis ejuſdem generis marinorum fluctuum, procellarumque vi abreptis, à Piſcatoribus inter alia fluctuantia ſubmerſæ navis, atque ex India HOLLANDIAM petentis mercimonia, radice etiamnum panno convolutâ in ſicco, Foliiſque omnibus, uno duntaxat excepto, illæſis, & ad externam ſpeciem etiamnum vividis, inventum. Quapropter vitæ ſuperſtitis ſpe non exiguâ ductus, TERRÆ Plantam alacriter demandari curavi. Verum poſt duorum menſium decurſum, appropinquante jam Hyeme, ob attractam undarum marinarum ſalſedinem non ſine dolore tandem putreſcendo in vivis eſſe deſiit.

Aloë Lanuginoſa.

Fuit autem *Species* ex tribus corruptis *una* foliis molli lanugine obductis, nec non rubris ſpinis & radicibus; *Altera* verò radiculis omninò purpuraſcentibus exornata: *Tertia* demum Folia marginibus luteis, ac parvis ſpinulis frequentioribus ſpecioſè condecorata: Quæ tamen ob putreſcentem flacciditatem neque manibus tractari, neque depingi ullo modo potuerunt, quare illarum luctuoſo admodum damno etiamnum ingemiſco.

Radicis examinatio.

Sunt autem hujus Radiculæ cujus figuram hic exhibeo, cinereo colore obſcuro circumdatæ, teneræ, modicè longæ, planè fibroſæ, nec non è baſi craſſâ, rotundâ, retuſa, nonnihil ſtriatâ atque ex parte tuberculoſâ pullulantes.

FOLIA

Aloë ferox.

Folia verò maxima duorum pedum altitudinem cum dimidio attingunt, circa basim autem latiora, ac crassiora, indeque CUPRESSI modo in Pyramidalem angustiam, atque tenuitatem se finientia conspiciuntur, semipedem plus minus lata, ab utroque gracili latere spinis digiti unius transversi longitudinem aut circiter possidentibus, admodum crassis ac ferocissimis, colore è nigro purpurescentibus horridè consita, Natura omninò atrovirentia, inque mucronem, longitudine suâ, latitudine, atque crassitie terribilem desinentia, ore commansa palato non ingrata, nec non filis quibusdam albescentibus internè donata. Foliorum dispositio.

Huic congenerem si non sit eadem inter alias species à FRANCISCO HERNANDEZ capite decimo quarto MEXCAL METL vocata figurâ convenientiori, ut existimo, rudi licet penicillo adumbrata est, quam speciem hisce verbis notatam invenies. Francisc. Hernand. cap. 14.

MEXCAL METL, *seu Maguei aptum ut assum comedatur, species est* METL *parva, valdè spinosa, & virore admodum exaturato tincta, cujus folia eduntur assa, & sunt præ cæteris grata gustui. Offenditur ea in montibus Tepotzlanensibus.* Hæc ille.

ALOË VERA VULGARIS.

PLANTA hæc; quam GRÆCI VETERES universi ἀλόην, à voce procul dubio ἁλοσυνη, quod salum sonat, cujus afflatu summoperè delectatur, ut credidere multi, & quoniam foris, reliquarum ad mare nascentium modo albedinis non nihil, salis instar in externis foliorum partibus continet, nomen olim obtinuisse credidere. Quamvis in desertis quibusdam INDIÆ locis, teste GARCIA, à mari longè remotis etiamnum virescit. Nominis origo. Garcias ab Horto lib. Aroma. 1. cap. 2.

LATINI AUTORES Christiani, ut & NEOTERICI omnes, BELGÆ item & ANGLI ALOE. ARABES *Cavar*. Chaldæi *Alluavan*. Africani *Saber* & *Subar*. Hispani *Cavilla*, *yerva di Acibar*, & *Terra Babosa*, quoniam glutinosum, nulliusque pretii succum sæpiùs exstillat, ut scribit Ruellius, Amatus Lusitanus, & Garcias ab Horto. GERMANI *Aloë-patick*, Nomina Linguarum. Ruell. l. 3. cap. 19. Am. Lusit.

Com. in Diosc. l. 3. enarr. 23. Garc. loco modo citato. Columella lib. 10.

patick, & *Bitter-würtz*. ITALI *Herba di Aloë*. GALLI *Aloës*, & *Perroquet*, psittacum quoniam viridem colore ac habitu bellè æmulari videatur. COLUMELLA verò in Carminibus Succi ejus amari causâ, *Sedum Amarum*. RECENTIORES quoque non pauci, *Sempervivum*, aut *Sempervivum Marinum*, maritimis quoniam gaudet, ac virore æterno, quem è conclavium laquearibus etiam crustulatis suspensum diutissimè retinet, passim nuncupant; ASIÆ Naturâ, AFRICÆ, nec non EUROPÆ quarundam ferventiori Soli subjacentium regionum alumna est.

Groningæ Frisiorum ter meo in viridario floruit.

In Frisiæ loco paterno frigido FLORES etiamnum Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo secundo, sexagesimo nono, & septuagesimo sexto à nostratibus non sine gaudio produxisse visa est. Etsi illa VETERUM & NEOTERICORUM scriptis ubique Terrarum est celebrata, ejus tamen exactam Historiam partiumque omnium, nec non elegantem speciei varietatem nemo mortalium hactenus satis feliciter orbi tradidit.

Radicis qualitas.

RADICE itaque nititur longævâ, firmâ, duos, tresve pollices juxta TERRÆ superficiem crassâ, colore externè obsoleto, vel hepatico potius cinctâ, internè autem è luteo albescente præditâ, ore masticatâ hisce in BELGII plagis minimè amarâ, sed palato grata, succosa, & linguam ac fauces acriter pungente, inferiùs verò fibrosis quibusdam radicibus non adeò crassis, sed tenuibus, brevibus, numero paucis, nec non ex albido flavescentibus donata, supra TERRAM nihilominus truncosa, atque annositate præteritorum, vel vitio corruptorum Foliorum vestigia diu retinente.

Foliorum ordo.

Equa FOLIA in LUCEM producuntur vicesimum numerum neutiquam vel rarò saltem excedentia, maxima, pedes duos & sesquipedem, reliqua verso minus longa, inferius tres digitos transversos plus minus lata, indeque Pyramidis modo in obtusum mucronem, gemmulis quibusdam exiguis nonnihil rubescentibus, coronidis loco juxta se positis exornatum desinentia, Naturâ supina, vel retrorsum tendentia, superiori parte plana, inferiori verò semirotunda, crassa, parumper fulgentia, ab utraque marginum parte spinulis frequentioribus digiti vel pollicis latitudinem nonnunquam à se invicem distantibus,

Aloë vera vulgaris. *fol. 19.*

bus, pusillis, brevibus, crassiusculis, mollibus, ac minime pungent bus, coloreque lucescente albido aspersis condecorata, grato quoque virore herbaceo, nec non candescente quodam vel cinerarceo pulvere sæpiùs contaminata, atque tàm inferius quam superius maculis quibusdam candidis hinc inde speciose prædita, ad flavedinem etiam TEMPORIS progressu leviter vergentia, atque internè nervis etiamnum paucissimis, rarò distantibus, colore albescentibus, & filamentorum instar vel venularum potius, succulentam foliorum carnem per longum secantibus, ac succo gravem odorem spirante, copiosissimo, è viridi lutescente, tàm HYEME quàm ÆSTATE amarissimo, dilucidissimo, pingui, crassa, & tenacissimo ditata, nec non manu paulisper flexa, vel brachio ex improviso leniter tacta facillimè rumpi se patiuntur.

E quorum meditullio CAULIS assurgit unicus, ultra duos pedes cum dimidio, vel circiter longus, digiti minimi crassiciem suum juxta fundamentum, non verò in superficie obtinens, colore è viridi nonnihil flavescente ac nitescente, nec non striis quibusdam paruis, & maculis ex obscuro albescentibus donatus, rotundis, solidus, planus, atque apice supremo in duas, tresve partes, mediocris manus longitudinem possidentes, divisus; in quibus FLORES oculis exhibentur deorsum dependentes caulem undique spicæ in modum cingentes, successivè apertioni sese accingentes, rotundi, articulum & ulterius longi, digiti minimi crassitiem nondum adæquantes, breuissimis etiamnum cauliculis affixi non verò latè sese expandentes, verum CORONÆ IMPERIALIS, vel FRITILLARIÆ in modum tantummodò dehiscentes, ibidemque in quinque particulas obtusè mucronatas non profundè crenati, atque colore obscuro luteo & gilvo intermixto ad gratiosi spectaculi commendationem condecorati; odore planè nullo, verum duabus internè tribusque guttulis, ut in CORONIS IMPERIALIBUS, limpidissimis, ac melle dulcioribus, deorsumque vergentibus; nunquam tamen decidentibus præditi, quatuor pusillis internis ex obscuro lutescentibus appendicibus, ut in LILIIS, atque in eorum medio unico tenuissimo proëminente fusco staminulo deorsum etiamnum tendentibus onusti. Qui post quartum diem in se marcescentes, nullo se-

Caulis altitudo, & crassities.

Florum color, & dispositio.

ſemine in hiſce BELGII relicto in Terram decidunt.

ALOË VERA MINOR.

Foliorum conſideratio.

DIgna viſu PLANTA è radice, præcedenti colòre ac formâ non diſſimili, Foliis veſtitur tenuibus prædicto modo diſpoſitis, at rectà magis ſurſum vergentibus, unius pedis Romani longitudinem hiſce in BELGII oris vix ſuperantibus, modicè craſſis, inferius ſeſquidigitum, aut pollicem latis, indeque in anguſtum mucronem finientibus, ac ideo non ultra digitum in medio latis, in ſupremo verò anguſtioribus, colore non cinereo vel albeſcente ut præſcriptæ ſe exhibuerunt Plantæ, verum viridi planè ſaturo undique exornatis, neque tot, tantiſque maculis albidis ab utraque parte circumdatis, ſed paucis duntaxat minoribus, iiſque iu extremo mucrone tantummodò juxta ſe poſitis condecoratis, non fulgentibus, ſpinulis verò à parte utraque frequentiſſimis, exiguis, craſſiuſculis, latâ baſi nitentibus, colore dilutè albeſcentibus vel è luteo candidis, parum aut nihil pugentibus, ſed molliuſculis, atque in priori PLANTA multò arctiùs diſpoſitis, ruptu quoque eundem in modum facilibus, nec non ejuſdem ſucci genere repletis, ac lineis per medium introrſum ductis.

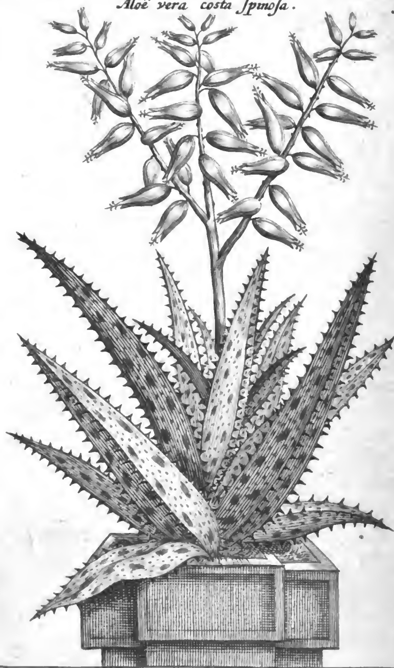
Flores nondum apparuere, quos tamen Deo favente biennii ſpatio expectamus.

ALOË VERA COSTA SPINOSA.

Folia quæ.

ADmodum præcedentis ALOËS VERÆ VULGARIS Folia oſtendit hæc PLANTA, quæ colorum varietate, latitudinis nec non longitudinis menſurâ, imo & totâ effigie parum inter ſe differunt, craſſiora tamen ſunt, neque in mucronem adeò acutum, ſed paulò latiorem deſinentia, ſuperiori quidem parte, quâ Solem reſpiciunt, plana, verum inferiori quaſi ex obtuſo triquetra, ibidemque in eminente ſcilicet dorſo, ut & ab utraque illorum parte inuſitato Naturæ miraculo

fol. 21.
Aloë vera minor.

Aloë vera costa ſpinoſa.

culo ſpinulis ejuſdem coloris, at magnitudine atque craſſitudine eadem ſuperantibus prædita, nec non variis latioribus ſimul & anguſtioribus albidis maculis undique conſpicua, quibusdam etiamnum lineis internè ex albido luteſcentibus ac rarò diſpoſitis repleta, ruptuque facilia.

Flores Anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quinto meo in Viridario Groninga-Friſico mirando Naturæ inſtinctu edidit mirabiles, thyrſo rotundo, tres circiter pedes alto, digitum in imo, in ſuperficie verò haud craſſo, recto, ſolido, colore ex obſcuro luteo quaſi hepatico obſoleto fulgente, atque ſuperius in tres æquales partes ſemipedes longitudinem ſuperantes diviſo inhærentes, nec non VULGARIS in modum deorſum tendentes, paulo tamen rotundiores ſeſe oſtendentes, eandemque figuram nihilominus atque longitudinem obtinentes: At verò colore omninò diſſimiles: Hi enim albeſcentem non ingratum: Illi vero ex obſcuro luteſcentem: Alii verò variegatum colorem, luteum ſcilicet ſtriis diverſis gratioſè albicantibus diſtinctùm omnium oculis venuſtè ſubjicientes. Quapropter miror *Pedacium Dioſcoridem*, *Ioannem Ruellium*, *Adamum Lonicerum*, *Hieronymum Tragum*, *Remb. Dodonæum*, cæterosque ALOÆ VERÆ Florem adſcripiſſe album. *Mathiolum* verò non tantum album, verum & purpuraſcentem. *Conradum Geſnerum* autem, *Tabernæmontanum*, *Ioachimum Camerarium*, aliosque omninò luteum. Flores.

Credibile enim eſt haſce ſpecies illis in locis album, in his verò luteum, in aliis denuo ad purpureum vergentem Florem, Climatis proculdubio Cœlique mutatione varium producere, ut in hac noſtra præſenti Planta ad vivum delineatâ, aliiſque manifeſtè obſervavimus, quæ in natali Æthiopiæ ſolo, unde ad nos delata, Florem fortè exhibet omninò album, qui hiſce in Friſiæ locis Aëris alteratione in luteum convertitur.

Nec dubito, quin elegans hæc ALOËS VERÆ ſpecies Flores aliquando in medium adductura ſit planè luteos, ſi nobis diutius (ut ſperamus) ſuperſtitem deflore ſcentemque videre contingit.

Præter hoc, alium portentoſum in hac Naturæ luſum deprehendimus: Ejus enim Folia biennii ſpatio, poſtquam Planta in Hortum meum tranſlata fuit, maculis multò copioſioribus

Dioſc. l. 3. cap. 25. Ruell. l. 3. cap. 19. Lonicer. Herb. part. 2. cap. 47. Trag. l. 2. cap. 149. Dodon. lib hiſt. Pl. 12. cap. 2. Matth. l. 3. in Dioſc. cap. 22. Geſner. de ſtirp. hort. German. Tabernm. lib. 2. c. 25. ſect. 10. Camer. in Matth. lib. 3. cap. 22. German.

nec non latoribus, atque spinulis in marginibus ac dorso solitò majoribus, pergratam Plantæ venustatem adferentibus, exornata conspiciebantur. Quod Cœli solius solique mutatione nec non præparatione accidisse statuo.

Quapropter stupendam hujus iconem ad vivum delineatam huic loco inserere non erubui.

ALOË VERA MAJOR.

Visu hæc pergrata Planta, cujus magnitudinem simul & formæ elegantiam cum primo intuerer, obstupui, ejus tamen partim detestanda sculptoris negligentia, partim corporis imbecillitate figuram graphicè delineatam justo ejus loco exhibere non potui: FOLIA edit VULGARIS ALOËS in modum disposita, eodemque ordine, similique formæ aspectu ac colore donata, sed longè majora, maxima enim ultra quatuor pedes Romanos longa sunt, ut ex Planta Navarchi ex India reducis dono omnibus spectatoribus liquidò constat: Cætera tamen pro illorum serie paulò minora, atque magis ordinatè disposita; in imo, ubi latissima, septem & octo digitos transversos lata, tres verò plus minusve crassa. Ita ut verum esse hic palam fateri cogar, Gentem Belgii Nauticam in Æthiopia Regione *Aguada Sambrae* Hispanicè vocitata, à Bonæ Spei Promontorio ultra centum milliaria & quod excurrit dissita, copiosas admodum tantæque altitudinis è longinquo ALOËS vidisse Plantas, ut homines, vel loci istius incolas esse opinarentur: Quemadmodum in Diariis quibusdam nec non observationibus nostratium nauticis studiosè notatum legitur. Imo asseruit mihi Jacobus Henrici Plathoek epibata, qui hanc mihi ultrò obtulit, se prope Gammaron Persiæ Urbem in monticulis hanc ALOES speciem Corporis sui longitudinem excedentem deprehendisse. Ac postea in Insula Soccotora ad Sinum Arabicum sitâ, hisce Plantis fœcundâ, nec longè à prædicta Urbe dissita, ubi laudatissima ab indigenis ALOE, omnibusque Medicis notissima conficitur, plurimàs ejusdem altitudinis ALOES, quas SEMPERVIVUM vocant, oculis lustrasse.

Foliorum dispositio.

Hujus

Hujus præterea FOLIA tantæ amaritudinis ſucco referta oſtendebantur, ut amaritiem ore proprio deguſtatam ferre non potuerim.

Harum Nobiliſſimarum Plantarum ſuccus in aluta, utribus, vel veſicis concretus, SOLISQUE calore induratus, hodie etamnum revera, ut olim, ALOE Antiquorum VERA vocitatur; quam à tot VETERIBUS ac NEOTERICIS laudibus innumeris decantatam videmus: Quùm uſus illius per totam Terrarum Orbem ad alvum, aliaque corporis vitia deturbanda frequentiſſimus ſit.

A GRÆCIS primò *Ἀλόη*, à LATINIS verò, ut ipſa Herba, ALOË dicta fuit. A TURCIS, ARABIBUS, ac PERSIS *Cebar*. INDIS in Guzaratte, & Decan *Areaa*. CANARINIS *Catecomer*. HISPANIS *Acibar*, atque *Azevar*, LUSITANIS verò *Azaure*. Succi concreti nominis varietas.

Hujus autem concreti liquoris in Officinis præſenti hoc Seculo genera reperiuntur tria, ex India, Arabia, Syria, Ægypto, plurimiſque calidis Terræ regionibus pellibus ſæpenumero involuta, in ORBEM EUROPEUM noſtrum delata. Ejus tria genera.

Quorum in SOCOTORA, Indiæ inſula, ultra centum & viginti octo milliaria à Maris Erythræi freto diſtante parandi rationem ex unâ eademque Plantâ, vel coadunatis earum ſpeciebus talem eſſe percipio. Quemadmodum Doctiſſimus JOHANNES BAUHINUS ſcriptis quoque prodidiſſe creditur. Garcias ab Horto l. 1. Arom. c. 2. Joh. Bauh. hiſt. Plant. p. 3 lib. 35. cap. 11.

FOLIA ad unum omnia, radice in TERRA permanente, abſcindunt, in fruſta ſecant, atque planè contundunt, nec non per triginta horarum ſpatium in vaſe quodam fictili vitreato reponunt: Quo facto, ſupremam ſucci partem, ut pinguiſſimam, ad ejuſdem uſque evidentem omninò differentiam demunt, quam in alutam, vel veſicam, SOLISQUE calore exiccandam deponunt, eamque ALOËN SUCCOTORINAM, ejuſdem Inſulæ, ut & Indiarum indigenæ omnes vocant. Præparandi modus.

Deinde in medio conſiſtentem ſuccum, uterculis exiccandi cauſâ concredendum, tollunt; quem HEPATICAM dicunt, quoniam colorem hepatis repræſentare videtur.

Tan-

Tandem verò ex solâ remanente illorum fece, CABALLINA vocitata omnium scilicet impurissima eodem modo perficitur.

Plin. l. 27. cap. 4. Verum PLINIUM alium planè ALOËN conficiendi modum omnibus præscripsisse liquido constat; Sic enim libro suo vigesimo septimo loquitur.

Quidam & caulem ante seminis maturitatem incidunt succi gratiâ; aliqui & folia: Invenitur & per se lachryma adhærens (quod GARCIAS, ut testis oculatus, loco sæpiùs citato falsùm scribit) *ergo pavimentandum ubi sata sit, censent, ut lachryma non absorbeatur.* Sed pavimentum substerni laterculis, ad succum excipiendum, negat AUTOR: idem: *Tota quoniam in Insula tanta non exstat polities,* ut latiùs ex eodem AUTORE inferius docebitur.

Verum hoc etiam loco audiendus erit Nobilissimus FABIUS COLUMNA, qui ante septuaginta, & quod excurrit, annos ALOES Succum Neapoli præparavit, atque ipsâ edoctus experientiâ, in ITALIA laudibilem æquè, quàm ipsâ in INDIA existere, hisce verbis ingenuè docet.

Fab. Colum. lib. rarior. & min. cogn. stirp. c. 11. *Succi,* inquit, *eliciendi occasionem atque modum, à nobis inventum, ac experientia comprobatum, nunc in medium adferemus, ut* ALOËN *vulgò cognitam veram esse testificetur: Atque etiam ex eâ, Socoterâ illâ vulgari Officinarum* ALOË *præstantiorem succum elici posse nostro cœlo* (scilicet Neapolitano) *magisque respondentem suæ historiæ facie, viribusque. Dum, ut cæteri dubitaremus, an hæc Planta, quam omnes* ALOËN *facimus, succum emitteret, qui externo Aloës dicto medicamento, sive concreto succo similis concrescere posset (quod omnes nostro cœlo minimè fieri posse censuerunt atque affirmarunt) dissecto quidem Plantæ folio, atque radice concisâ, nihil succi neque amari, sed muccosum quid, ac potius insipidum gustu inveniebatur. Domi igitur nostra cum plures adessent hujus Plantæ in ædis summo, Soli, imbribusque aperto loco, ut moris est Neapolitanis ædibus: Extirpatis aliquibus foliis ac experimentum tentantes, in mentem venit, idem nobis in vera* ATTRACTYLIDIS *observatione accidisse, sanguineumque succum non ex carne, sed ex venis exire.*

Quapropter per obliquum folii venas invenire ausi sumus. Sic abrupti recenter ab radice folii succi parum lutei, ex singulis venarum oris exire animadvertimus, atque deinde simul concurrere; guttasque decidere vidimus.

Dein

Dein alia atque alia datâ operâ folia è radice extirpavimus, atque certissimum ex nervulis veluti filamentis, sivè venis intra folii carnem per longum ductis, detentum luteum succum elici debere comperimus.

Supposito deinde lato figulino vase vitriato, multa supra illud sic ab radice statim avulsa folia appendimus, atque ex illis, spontaneùm succum descendere sinebamus, manibus postremo etiam deorsum versus comprimendo folia: Atque quod imis foliorum oris concreverat radendo.

Excepto itaque ex pluribus foliis copioso succo, vas illud tribus diebus Soli exposuimus, & circumferentia vasis quotidie quod hærebat durius (statim enim quod paucum est concrescit) cum liquidiore commixto: Idque pluries in die fecimus, noctuque reposito vase, concretum postridie succum omnem, atque friabilem effectum habuimus.

Color ex citrino cum concrescere incipit, ruffescit, atque concretus magis nigricat, & obscurè, parum rubentem acquirit colorem, concreti sanguinis modo, vel potius hepati simillimus, translucidus, levis, odore gravi aromatico, sapore amaro admodum ac abhorrendo, & mirum quod manu tantum attrectanti odore, atque illius vapore, ut ita dicamus, inficiatur aër, atque guttur amarum reddatur: In pulverem, ut DIOSCORIDES *notat, digitis confricatus succus, qui probè fuerit arefactus, ad minimum usque ramentum facilè reducitur: Et aquâ infusâ statim liquescit, dissolvitur, atque citrino evadit colore, eo quo ante concretionem modo fuit.*

Hâc itaque ratione in Italiâ paravit ALOËN Doctissimus FABIUS COLUMNA.

Porro, trium prædictorum optima, ac purissima, omniumque laudatissima SUCCOTORINA, ab Insula *Soccotora* denominata existit, ut ipsa docet infallibilis autopsia, quæ dum frigefacta percutitur, in nitida ac splendescentia fragmenta dissilit facilè: Sapore valdè amaro, aromatico, adstringente, ex parte tenui, nec non oris halitum commendante prædita est: Colore verò aut fusca, vel ruffa, SOLISQUE radiis objecta vitri instar pellucida aspicitur, atque tractando mollescens, in SOLE vel calore diffluens, & nitido foris, intus verò fusco, aut colore nigro suam latentem probitatem abscondens. Succotorina.

HEPATICA vocitata, impurior creditur, aridior, densior, atque jecinoris in modum coacta: Colore è citrino rufescens, ac præcedente minus pellucida cernitur: Odore quidem & sapore *Succotorinam* æmulari videtur, graviorem nihilominus Hepatica.

ſpirat odorem, amarior quoque magiſque adſtringens ſentitur.

Caballina. Tertia, CABALLINA, ſordibus plurimis conſpurcata, atque ſtramentis, paleâ, terrâ, arenâ, aliiſque immunditiis frequentioribus repleta eſt omnium aridiſſima, ponderoſiſſima, minimè tranſlucida, peſſimè olens, nec non nigro colore donata reſpicitur: Guſtu autem intenſæ amaritudinis, & ſtomacho, ac palato ingratiſſima. Equis idcirco cæteriſque jumentis, non verò hominibus exhibenda: Quare & mulo-medicis relinquenda.

Electio. Ergo pinguiſſimam, puriſſimam, colore è fuſco flaveſcentem, ÆSTATE molliuſculam, HYEME friabilem, in manu lenteſcentem, calculis, ſtramentis, cæteriſque fæcibus deſtitutam, aromiticam quandam amaritudinem guſtu æquè olfactu referentem, diſſolutu facilem, ſomnum odore conciliantem aliis ſemper præferendam; nec non MACI interdum, CINNAMOMO, vel NUCE MYRISTICA correctam, omnique præparatione ulreriori neglectâ in medicum uſum recipiendam puto.

VIRES.

Eſt autem ALOE omnium medicamentorum purgantium celeberrimum, omnibuſque convenientiſſimum, & tutiſſimè ac benigniſſimè operatur, præcipuè ſi aliis purgantibus hoc modo admixtum exhibeatur.

EXTRACTUM DE TRIBUS MAGISTRALE.

℞ Aloës lucidæ ſive Succotorinæ.
Clocynthidis.
Scammonei. ana ℥ſ.
Olei Aniſi diſtillati guttas xij.
Cum ſufficiente quantitate
Syrupi è Cichorio cum Rhabarbaro.
Miſce fiat Maſſa. Cujus doſis eſto ℈j. vel ʒſ.

Cæterum, calidam ſecundo gradu & ſiccam eſſe exiſtimo. Doſis eſt ʒſ. ℈ij. aut ʒj.

Ob-

Obstructiones aperit, meatus reserat, ventriculo grata est, eundemque corroborat; ab impuritate verò lota eundem à bile liberat, ejusque cruditates, dolores, ac inflammationes sedat & consumit, alvum subducit, humores biliosos & pituitosos purgat, ventris tineas ac lumbricos enecat & expellit, cum aceto & felle bovino mixta atque umbilico imposita, idem efficit; infarctus tollit, eâ cum aliis qui continuo utitur, in corpore, nec sensuum suorum instrumentis ægritudinem sentiet ullam, ictericiam quoque flavam depellit, omnem putredinem arcet, nec non diu cadavera corruptionis vel putrefactionis immunia cum MYRRHA præsertim, aliisque mista conservat: Quare nonnulli Mumiæ efficaciam omninò possidere contendunt, eamque præter ALOËN humanâ pinguedine mistam nihil aliud esse asseverantes. Temperamentum;

Pulvis Hæmorrhoidibus inspersus sistit: In vino dissoluta alòpeciam curat: Collyriis indita visum acuit, cum melle mista pudendorum ulceribus, nec non fistulis, orisque putredinibus omnibus medetur. Ejus verò pilulæ tres per aliquot dies exhibitæ, mensium abundantiam excitant. Externè admota ora venarum claudit, & sanguinem sistit, densat enim NATURA, stringit, exiccat, & pulveris modo aspersa vulnera recentia, & quæ ad cicatricem ægrè perduci queunt, mirificè conglutinat.

Viridia folia idem efficiunt, ambustis quoque partibus imposita iis celeriter præbent auxilium.

Cum vero de hoc medicamento fusius DIOSCORIDES, PLINIUS, GALENUS, PAULUS ÆGINETA, MESUES, SERAPIO, AVERRHOES, MATTHIOLUS, DODONÆUS, plurimique ex NEOTERICIS tractarunt; plura hic in medium protrahere lubens supersedeo.

Verum enim verò quoniam in hujus tractatione præ reliquis omnibus nobis satisfecisse visus est Celeberrimus GARCIAS ab HORTO, qui in INDIA pro invictissimo Imperatore & Hispaniarum Rege CAROLO QUINTO per triginta annos, & quod excurrit, Medicum egit, ejus verba hoc loco subjungere non verebor. Sic enim loquitur.

„ Nec verò succus hic extrahitur in quadam duntaxat Urbe, Garc. ab Horto lib.
„ ut ait, ANDREAS LACUNA, sed per totam insulam, Aromat 1.

D 2 quæ cap. 2.

Lac. com. in Diosc. l. 3. c. 23. ,, quæ nullis Urbibus exculta est, sed pagos duntaxat cum multis gregibus habet: Neque laterculis ad succum excipiendum pavimentum substernitur, ut idem Autor est, quandoquidem in totâ insulâ tanta polities non est.

,, Nec hi audiendi, qui succum ex superiori Plantæ parte profluentem, eo qui mediâ aut infimâ parte profluat, præstantiorem faciunt: Si quidem omnis succus bonus est, & arenâ caret, si adhibitâ diligentiâ extrahatur,

,, Præterea, non adulteratur, nimia enim ejus est quantitas, sed quod incolæ negligentiores sint in auferendis sordibus quas hic succus secum trahit, alius alio pejor videtur. Hanc ob causam DIOSCORIDI minus adhibenda fides est, & PLINIO, qui eam gummi & Acaciâ adulterari scribunt, cum exigua sit iis in regionibus gummi & Acaciæ copia: Imo, ut verum dicam, nulla, quemadmodum à Viris fide dignis accepi. Illud verò non negaverim, quin, translatum, aliis in regionibus adulterari possit.

Diosc. l. 3. cap. 25. Plin. l. 27. cap. 4.

,, Porrò, quod laudatissima sit quæ in Soccotora nascitur, non solum vulgari famâ, sed à Celebribus Viris accepi, qui compertum se habere ajebant, ALOEN quidem plerisque aliis Indiæ locis nasci, quæ cum Socotorina deferretur Aden, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Juda vocant) & inde terrestri itinere Cairum, postea in Alexandriam ad ostia Nili; vel Ormus, deinde Bacora, postea Caifum & Alexandriam: Facile tamen dignosci eam quæ in Socotora nascitur, ab eâ quæ à Cambaya, Bengala, aliisque locis advehitur; Socotorinæque prætium quadrupla majus esse, ejus quæ aliunde adfertur pretio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & benè compacta: Alterius verò partes non possunt perfectè coire, quòd succus ex diversis Plantis collectus sit.

,, Nec ejus plura sunt genera, ut volunt Arabes, sed unicum duntaxat tametsi varia illi indant nomina.

,, Quod verò DIOSCORIDES & PLINIUS laudatissimam ex India adferri scribunt. Alii verò ex Alexandria aut Arabia, non simpliciter id intelligendum est, sed de eâ quæ ex Socotora primum in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala Ormus, Aden, & Gida defertur. Itaque

„ quæ minus malè MESUES, qui unum ALOES genus ex
„ Socotora adferri ſcribit, aliud è Perſia, tertium ex Armenia,
„ quartum ex Arabia. Nam quæ in Luſitaniam adfertur (uti
„ his oculis vidi) ea ex Socotora allata eſt. Alexandrinam au-
„ tem è quibuſdam præferri hinc factum eſt, quòd ſuperioribus
„ annis pleraque Aromata Ormus deferrentur, deinde Baſota,
„ Aden, Gida, inde Camelis Suez, quæ in extremo maris Ery-
„ thræi ſita eſt, & Alexandriam ad Nili oſtium, unde Veneti
„ petentes ea reliquæ Europæ communicabant: Non autem
„ quod in Alexandria fiat ALOE.

„ Naſcitur verò non modò in maritimis, ſed etiam deſertis
„ Indiæ locis, cum eam ubique viderim ducentis leucis itinere
„ terreſtri per eas ſolitudines confecto. Nullum ejus inveniri
„ gummi certum eſt, ſed interdum aqua quædam viſcida è fo-
„ liis ſtillat, at neglecta & nullius uſus.

„ Hujus uſus eſt non modò apud Arabes, Turcoſque Me-
„ dicos (qui Avicennam Abohali apud eos dictum, & ejus libros
„ quinque Canum edidicerunt, legeruntque Razen quem
„ Benzacaria vocant, item Hali Radoam & MESUEN illis
„ Menxus appellatum, tametſi non is ſit qui apud nos in uſu eſt,
„ HIPPOCRATIS præterea, GALENI, ARISTOTELIS
„ & PLATONIS omnia opera, minus tamen integra, quàm
„ Græco ſermone conſcripta) ſed etiam apud Indos, in purgan-
„ tibus medicamentis & Collyriis, tum etiam in vulneribus car-
„ ne explendis: In quem uſum plerumque in ſuis officinis me-
„ dicamentum habent, cui nomen MOCEBAR ex ALOE
„ & MYRRHA paratum, quo etiam plurimum in equis cu-
„ randis, & vulnerum lumbricis enecandis utuntur.

„ Medicum vidi magni Sultani Badur Regis Cambayæ, ipſâ
„ Herba ALOË utentem pro medicamento familiari, in hunc
„ modum. Folia ALOËS conciſa cum ſale coquebat, ejus
„ decocti octo uncias propinabat, quæ alvum ſine moleſtia &
„ nocumento ſubducebant quater aut quinquies. In hâc Urbe
„ GOA ALOËN probè tuſam & cum lacte mixtam iis pro-
„ munt, qui ulcere renum aut veſicæ laborant, vel qui purulen-
„ tas excernunt urinas, non ſine magno ſucceſſu & ægrorum
„ commodo: Nam illico curantur. Ejus uſus etiam Aucupi-
„ bus notus eſt, qui confracta avium crura eâ conglutinant.

„ Hic similiter in INDIA maturandis phlegmonibus idonea.

Matth. in Diosc. l. 3. cap. 22. „ Quamobrem hallucinari mihi videtur MATTHIOLUS, „ qui ALOEN ad spectaculum potius foveri asserit, quàm ad „ medicum usum. Quod verò ANTONIUS MUSA in „ Simplicium examine ALOEN Herbam amaram esse ne- „ get, magis mirum: Nam sæpè degustatum admodum ama- „ ram inveni; quoque vicinior pars erat radici, eò amarior mi- „ hi visa est: Extrema autem folia amarore carere mihi visa „ sunt. Tota Planta viroso odore prædita est.

„ Cæterum, quoniam controversia est inter nonnullos AU- „ TORES, debeantne ea medicamenta, quæ ALOEN acci- „ piunt, ante cibum sumi, an verò secundum cibum, & an illi- „ co à cibo, pauca visum est hîc adjicere, tametsi à doctoribus

Quo tempore exhibenda Aloë. „ Medicis potiùs hæc erant petenda. GALENUS ejus quin- „ que catapotia exhibet, & benè quidem, quoniam hâc ratione „ capitis dolores sedat.

Plin. l. 27. cap. 4. „ PLINIUS autem efficaciorem esse, si potâ eâ sumatur ci- „ bus, modicus videlicet & boni succi: Quæ ratio multum „ mihi probatur, eamque sequuntur hujus regionis Medici. „ Cum enim ALOE medicamentum sit debile, non evacua- „ bit, nisi statim vires confirmentur modici cibus ejusque boni „ succi sumptione, ut eo digesto melius evacuare possit: PAU-

Paul. Ægin. lib. 7. cap. 3. „ LUS ÆGINETA contra, mane sumendam præcipit, eos- „ que reprehendit qui eam à cibo exhibent: Corrumpit enim, „ inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Au- „ toribus, sed conciliari facilè possunt. Cum verò controversia „ sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum me- „ dicamento misceatur, supervacaneum esse judico de his plura „ agere.

„ Sed præter institutum facere mihi non videbor, si hic pau- „ cula quædam inseram de vulgari ratione quam Indi Medici „ in exhibendis medicamentis observant. Catapotia & liqui- „ diora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostratium „ more, abstinendo deinde quinque horarum spacio à cibo, po- „ tu, & somno. Quod si infra hoc tempus non purgentur, ro- „ borando stomacho student ex AVICENNÆ præcepto, „ quod fit sumptis duabus Mastiches drachmis in stillatitio „ Rosarum liquore dissolutis, alvum bubulo felle inungentes,

pan-

" pannumque lineum felle madentem umbilico imponentes,
" ad medicamenti operationem juvandam, expultricemque fa-
" cultatem excitandam, ſi opus ſit. Sin poſt has quinque horas
" benè ſolvetur alvus, propinantur illis tres unciæ juſculi galli-
" linæ, aliud præterea nihil: Deinde hauſto roſaceæ aquæ pau-
" xillo, parumper ſomno indulgent. Hæc medicandi ratio ſuis
" rationibus & ſcriptorum teſtimoniis niti videtur.*

" Tametſi RUELLIUS magnopere commendet potio- Ruell. lib. 3. cap. 19.
" nem illam RUFI quæ Aloën, Ammoniacum, Myrrham &
" Vinum recipit, ibique occaſionem nactus, acrius in Arabes
" invehatur, qui rejecto Ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë,
" Croco, & Myrrha concinnent, eamque compoſitionem ac-
" ceptam RUFO referant: Facit pro ſuo Recentiorumque
" Scriptorum more, qui in Arabes plerumque invehi ſolent,
" ut Græcos tanto magis extollant. Non negaverim certè RU-
" FI medicamentum ſingulari remedio pollere adverſus peſtis
" contagia: Illud tamen certum eſt, Catapotia RASIS qui-
" bus utimur, efficax eſſe medicamentum & à multis magno
" ſucceſſu expertum. Additur verò Crocum, quoniam cor ro-
" borat & aperit, tum ob alias facultates quibus præditum eſt.

" MANARDUS, aliique nonnulli Recentiores acerrimè in Man. l. 1. epiſt. 1.
" MESUEM, SERAPIONEM, & AVICENNAM inve-
" huntur, quod affirmaverint ALOEN venarum oſcula adeò
" reſerare, ut inde poſtea ſanguis facilè fluat, eamque ob cau-
" ſam hæmorrhoidibus non convenire: Deinde quòd ſcripſe-
" rint melli admixtam minus purgare, minuſque ſtomacho no-
" xiam eſſe, quam reliqua purgantia medicamenta. Dicunt
" enim MANARDUS & huic ſimiles, ALOEN non modò
" non aperire hæmorrhoides, ſed eas potius obſtruere, neque
" rectè ſcribere MESUEM, qui illam ſtomacho minus no-
" xiam faciat, quandoquidem huic ſit admodum utilis, nec no-
" cumentum aliquod adferat, mellique admiſta magis evacuet
" reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant GA-
" LENI auctoritate: Poſtremum verò, quòd mel, cum ſit pur-
" gantis facultatis, alteri purganti adjunctum neceſſario magis
" purgare debeat.

" Rectius ANTONIUS MUSA Examine Simplicium,
" qui in nullius magiſtri verba jurans MESUES opinionem
con-

"confirmat, sæpius expertum se esse affirmans, ALOEN "Hæmorrhoidas aperire. Sic & sæpenumerò expertus sum "summos dolore, cum Hæmorrhoidum fluxu excitasse, quod "facilè præstare potest ALOE ob amaritudinem, venarum "oscula reserando, & expultricem fucultatem irritandò..

" Hâc ratione purgat fel animantium, umbilico illitum, teste "SERAPIONE.

Serap. lib. simp. cap. 201.

" Quod verò oscula venarum obturare asserant, cum JACOBO de partibus respondeo, foris quidem adhibitam ad-"stringere, intro autem sumptam aperire. Quam facultа-"tem obtinent pleraque medicamenta, quæ intro sumpta, di-"versas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibean-"tur, veluti SCILLA, quæ comesta enecat, foris illita ex-"ulcerat. Ad ea quæ objiciunt de melle, MESUEN videli-"cet asserere, ALÒEN cum melle mixtam minus purgare, "sic responsum volo. Quandoquidem utrumque medica-"mentum purgatoriâ facultate præditum est, validioris facul-"tatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam "stomachum roborat & firmat accidentaliter, evacuando vide-"licet sine nocumento, àut eo certè perexiguo, humores qui "ventriculum infestant.

Plin. l. 27. cap. 4.

" PLINIUM mirari subit, qui ALOEN metallicam supra "HIEROSOLYMAM inveniri tradit.

" Ego non modo Medicos Judæos, sed etiam Pharmacopo-"las qui Hierosolymorum incolas se asserebant, diligenter de "hoc PLINII loco interrogavi. Sed illa in totâ Palæstina "hujusmodi ALOEN unquam fuisse repertam constanter "negabant.

Plinius à Garcia malè reprehensus.

Hactenus GARCIAS. Sed pace hujus Viri Clarissimi dictum volo, PLINIUM non propriâ autoritate, sed aliorum duntaxat relatu eo in loco metallicam ALOEN inveniri, scriptis prodidisse.

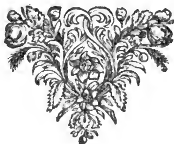
CUL-

CULTURA.

GAudent hæ ALOES VERÆ (ut & præcedentes omnes) solo, aëre, & loco eodem, quemadmodum de priori *Americana mucronato folio* exactè retulimus.

Inveniuntur nihilominus qui hasce BRUMALI TEMPORE ob gelu Solo eximunt, atque radice panno involutâ in Hypocaustis totâ HYEME suspendunt, quò quidem sæpenumero ab omni corruptione non tantum immunes servantur, verum etiam non modicum capiunt incrementum: Terræ tamen Vernis diebus rursus commissas, radiisque Solaribus, Aëre pluvio & nubilo expositas, naturalem tandem virorem deposuisse, nec non quasi in ipso interitus procinctu ingratum atque obsoleto-hepaticum induisse, posteaque virescentem rursus, atque nativum suum colorem omnino recuperasse asterisco notamus: Nunquam tamen thyrsum florescentem eo produxisse modo; Quod sane si in Terrâ omni humiditate destitutâ permanent, in his inclementioribus FRISIÆ plagis fervidis præcipuè anni temporibus nonnunquam fieri videmus.

FINIS.

INDEX VERBORUM,
QUÆ HOC IN OPERE
DE
HERBA BRITANNICA.
Nec non ALOIDARIO continentur.

Bri-

C.

Cani-

D.

H.

M.

Ovi-

Sas.

ERRATA MINIMI MOMENTI

Hoc modo emendanda.

Folio 2. linea 13. ingremio, lege, in gremio. lin. eâdem crescit, lege, crescite. lin. 31. rarum, lege, rerum. fol. 5. lin. 9. triumphovit, lege, triumphavit. lin. 31. testa, lege, teste. lin. 38. usurpaevrunt, lege, usurpaverunt. fol. 6. lin. 5. 6. in in finem, lege, in finem. fol. 7. lin. 4. Triumpsum, lege, Triumphum. lin. 8. nomina, lege, nomine. lin. 22. commoda, lege, commodè. fol. 8. lin. 22. Armal, lege, Armel. lin. 31. congeleantes, lege, congelantes. fol. 9. ERASIUS: Ad eundam, l. ERESIUS: Ad eundem. fol. 10. lin. 3. ceremsniis, l. ceremoniis. lin. 15. specias, l. species. lin. 34. prodiderunt, l prodiderunt. fol. 11. in margine, diané, l. planè. fol. 12. lin. 5. ostentare, l. ostentare. fol. 14. lin. 34. janctantiæ, l. jactantiæ. fol. 17. lin. 2. Batavis, l. Batavi. fol. 18. lin. 21. hodie Germanicum, l. hodie Mare Germanicum. fol. 19. lin. 30. Frisiaco expressa, l Frisiaco adversus expressa. fol. 23. lin. 1. Borhornius, l. Boxhornius. fol. 24. lin. 27. ex capturâ, l. ex piscium capturâ. fol. 32. lin. 7. Lapathis, l. Lapathi. lin. 18. candidisque, l. candidiusque. fol. 34. lin. 38. laboriosos, l. laboriosis. fol. 38. lin 6. ERASIUS, l. ERESIUS. lin. 7. ALTHEA, l. ALTHÆA. fol. 48. lin 12. radics, l. radices. lin. 14. VENEDICO, l. VENETICO. lin. 26. Rhenum l. Rheum. fol. 51. lin. 14. astringit, l. astringit. lin. 18. tomi primo, l. tomi primi primo. fol. 52. lin. 15. Berlanibi, l. Berlaniki. fol. 55. lin. 11. evicendam, l. evincendam. fol. 56. lin. 23. Medici, l. Medicæ. fol. 57. lin. 24. DIODONÆI, l. DODONÆI. fol. 58. lin 7. suppositium, l. supposititium. lin. 22. & in marg. Ofedo, l. Oscedo. Fol. 59. in marg. sentenia, l. sententia. fol. 61. lin. 2. Zuiccaniensi, l. Zuiccaviensis. lin. 6. Chorographica, l. Chorographicâ. l. 7. differentiam, l. differentem. lin. 27. STRABONE, l. STRABONI. fol. 62. lin. 14. qsioquè l. quoquè. fol. 64. lin. 7. eundem, l. eadem. fol. 66. lin. 1. Cepæam, l. Cœpæam. lin. 8. AROMATORIOS, l. AROMATARIOS. lin. 9. simplium, l. simplicium. lin ult. Jatralipiæ, l. Jatraleptæ. fol. 67. præclare, l. præclaræ. fol. 69. lin. 29. inutelerint, l. intulerint. Fol. 70. lin. 10. cominis, l. cominus. fol. 72. lin. 32. quùm, l. quàm. lin. 37. magnibus, l. magnis. fol. 73. lin. 33. Vitos, l. Viros. fol. 74. lin. 4. Bacharim, l. Baccharim. lin. 10. Pharmacopærum, l. Pharmacopæorum. lin. 16. patribus, l. partibus. fol. 75. lin. 8. capite, l. capitis. fol. 77. lin. 1. morborum addidisse, l. morborum remedium addidisse. lin. 17. non alia, l. an alia. lin ead. inquerire, l. inquirere. lin. 38. ANAGALIDDI, l. ANAGALLIDI. fol. 78. lin. 32. absit prorsus, l. absit prorsus. fol. 80. lin. 3. ingenui, l. ingenuè. lin. 19. flosculus, l. flosculis. lin. 20. naviculum, l. naviculam. lin. ead. appellare, l. appellere. lin. 23. egregiè, l. egregiè. fol. 82. lin. 11, 12. Efuunt, l. Effluunt. lin. 22. Bera, l. Beræ, in mare Groninganı kiiifii, l. Groninganis kilisys. fol. 83. lin. 24. Britannasque, l. Britannicasque. fol. 84. lin. 6. minorem, l. minorum. lin. 27. similitudinem, l. similitudinis. fol. 85. lin. 11. tarâ, l. rara. lin. 16. frigidores, l. frigidiores. fol. 86. lin. 26. alies, l. alios. fol. 87. lin. 10. qaalitate, l. qualitate. fol. 88. lin. 11. cespetis, l. cespitis. lin. 25. ædificorum, l. ædificiorum. lin. 27. tempora, l. rempore. fol. 89. lin. 12. Ac, l. Ad. fol. 90. lin. 27. progressi, l. progressu. lin. 30.

oibis

E R R A T A.

orbis Europâ,l.orbis in Europâ. lin.36. indigenas docet, l. indigenas esse docet. fol.91. lin.4. osttalos, l. oostfalos, lin.16. Frisiâ. l. Frisicâ lin. 17. falsem, l. falcem. lin. 23. linguarii, l. lignarii. fol.92. lin.10. AMNE, l. ANNONE. l. 34. hoc, l. hos. fol. 94. lin. 26. incolæ Burgers, l. incolæ Burgenses, Burgers. fol. 95. lin. 14. adhæc, l. ad hæc. lin.15. Pranecer, l. Francer. fol. 96. lin. 25. αξενες, l. αἴξονες. fol.97. lin. 20. Talaque, l. Telaque. lin.29. instrumentam, l. instrumentum. fol. 98. lin. 2. Francia, l. Francica. fol. 99. lin. 1. prœter, l. præter. lin. 28. temporibus, l. temporis. fol. 100. lin.35. ruptas, l. raptas. fol. 101. lin 31 farebat, l. ferebat. lin. 37. 8. FOECIALUM, l. FOECIALIUM. fol. 102. lin. 8. cum Gramen, sive citra Gramine, l. cum Gramine sive citra Gramen. lin.24. Venæ, l. Veneæ. fol. 104. lin. 14. a colore, l. ac colore. lin. 29. Pœnibus, l. Pœonibus. fol. 105. lin. 22. CBSPITES, l. CESPITES. fol. 106. lin. 22. at multi, l. ut multi. lin.35. siccio. l. siccior. fol. 107. Veneâ, l. Veneæ. fol. 108. lin. 6. magnaminâ, l. magnanimâ. lin. 12. Frisii, l. Frisiæ. lin. 16. OMLANDIA etiamnum, l. OMLANDIA) etiamnum. fol. 109. lin. 2. 3. & Brabantiâ, l. & in Brabantiâ. lin.24. significationes, l. significationis. lin. 29. Runc, l. Nunc. lin.35. nomini, l. nominis. fol. 111. lin. 11. mox &, l. mox ex. lin. 13. & om-, l. ex om-. lin. 32. sylvsteribus, l. sylvestribus. fol. 119. lin.24. oppidum, Monte, l. oppidum Montis. fol.120. lin.13. atqui, l. atque. fol. 122. lin. 25 plurimus, l. plurimis. fol. 124. lin. 25. ae. l. ac. fol. 125. lin.21. cossando, l. coassando. fol. 128. lin.17. Christvallus, l. Christovallus. fol. 130. lin. 1. dic, l. dici. fol. 131. lin. 2. Prytanei. l. Prytanæi. fol. 132. lin. 8. ginguivis, l. gingivis. lin. 14. moribus, l. morbus. lin.21. Herba, l. Herbæ. fol. 133. lin.23. MAGISTRATUM, l. MAGISTRATUUM. fol. 135. lin. 4. exitit, l. extitit. lin. 11. icet, l. scilicet. lin. 15. planam. l. plenam. lin. 18. unam, l. unum. fol. 136. lin. 24. sequitur, l. sequetur. fol.137. lin.6. IMPERIORIORUM, l. IMPERIORUM. lin. 17. ad, l. ac. lin. 35. Frivilingo, l. Fivilingo. fol. 38. lin.26. Pritannicæ, l. Britannicæ. lin.28. perstringedus, l. perstringendus. fol. 139. in marg. Strabo l 5. l. Strabo l. XVI. fol. 140. lin. 12. libri, l. libro. lin. 29. xocant, l. vocant. fol. 142. lin. 20. uleribus, l. ulceribus. fol. 143. lin. 19. BRITANNCÆ, l. BRITANNICÆ. fol. 144. lin 24. lavoraverat, l. laboraverat. in marg. experitum, l. experimentum. fol. 145 lin. 7. refrigratus, l. refrigeratus. lin. 13. usfis, l. usu. lin. 31. pharmacoporum. l. pharmacorum. fol. 146. lin. 2. maiâ, l. morâ. fol. 147. lin. 12. curatâ, l. curata. fol. 149. lin. 8. usurpatâ, l. usurpata. lin. 10. experimentur, l. experienrur. lin.35. Rhabarb. ʒß. l. Rhabarb. ℥ß. fol. 150. lin. 26. morbos præ, l. morbos, ac præ. fol. 151. lin. 15. 16. Chalcicitis, l. Chalcitis. fol. 158. lin. 23. dulcissjmi, l. dulcissimi. fol. 165. lin. 26. salis prunellæ ℥ij. l. salis prunellæ. lin. 27. Croci ʒj. l. Croci ana ʒj. fol. 168. lin. 19. fisislet, l. fistisset. fol. 171. lin. 17. haustis, l. haustus. fol. 172. lin. 22. hoo, l. hoc. in marg. 2. l. secund. fol. 173. lin. 16. ana ʒiij. l. ana ʒij. fol. 174. lin. 13. vici, l. visci. fol. 177. lin. 7. inflammationem, l. inflammationibus. lin. 27. ana ʒj. l. ana ℥j. fol. 178. lin. 6. ana manip. l. ana manip. & ß. fol. 179. lin. 9, 10. ALIUD. ℞. &c. l. ALIUD. Ad Capitis vulnera efficacissimum. ℞. &c. fol. 180. lin. 13. Britannicæ, ℥viij. l. Britannicæ ℥vij. lin. 27. Mucis, l. Nucis. lin. 28. Spica, ℥ß. l. Spicæ ℥ß fol. 187. lin. 18. Stomacci, l. Stomacacci. fol. 188. lin. 17.

G 2 tepi-

E R R A T A.

tepidum, l. tepidam. fol. 190. lin. 6. negotiationes, l. negotiationes. fol. 192. lin. 33. CENTAURI, l. CENTAURII. fol. 194. lin. 1. insistens, l. insistentes. lin. 3. FLORES, l. FLORUM. fol. 196. lin. marescentes, l. marcescentes. lin. 21. naturæ, l. Naturâ. lin. 24. LANGINOSUM, l. LANUGINOSUM. fol. 197. lin. 11. transversorum, l. transversorum. lin. 25. annutim, l. annuatim. lin. 28. 29. purpurescente, l. purpurascente. fol. 199. lin. 1. profiliunt. Caul: &c. le. prosiliunt, donata. Caul: &c. lin. 12. 13. atque auctiora, modò ex illa, l. atque auctiora, modò ex hâc, modò ex illâ, pauco, l. pauca. lin. 27. marescunt, l. marcescunt. lin. 29. 30. gammulâ, l. gemmulâ. pulchra, l. pulchrè. fol. 200. lin. 33. fimbriatis exornata, unica &c. l. fimbriatis, atque unicâ &c. fol. 201. lin. 2. conspicitur; ore, l. conspicitur; exornata: ore. lin. 19. inferioribus, l. inferioris. fol. 203. lin. 8. Annus, l. Annuæ. lin. 17. sesquipedes, l. sesquipedis. fol. 206. lin. 11. multa, l. multo. fol. 207. lin. 31. simirotundis, l. semirotundis. fol. 208. lin. 8. semicirculari, l. semicircularia. lin. 33. interni, l. internè. fol. 212. lin. 33. cirumdatus. l. circumdatus. fol. 213. lin. 16. 17. menbus, l. mensibus. fol. 214. lin. 3. statura, l. Naturâ. fol. 215. lin. 26. 27. sesquidem, l. sesquipedem. fol. 218. lin. 29. recondatur, l. recondantur. fol. 219. lin. 12. refuscentia, l. rufescentia. fol. 223. lin. 17. aullisque, l. nullisque. fol. 224. lin. 7. Teræque, l. Terræque. fol. 227. lin. 17. inna ptorosiliunt, l. innatæ prosiliunt. fol. 228. lin. 33. exoriuntur, l. exoriuntur, donata. fol. 229. lin. 17. planum, l. plenum.

IN ALOIDARIO.

FOl. 4. lin. 31. dictâ, lege, ditatâ. Fol. 5. lin. 36. pedum, fabri &c. l. pedum, quibus fabri. fol. 8. lin. 11. condecorato, l. condecoratos. fol. 9. li. 3. corrupti, l. corruptis. lin. extinguuntur, l. extinguitur. fol. 11. lin. 3. foliolosque, l. foliolisque. lin. 13. fuues, l. funes. fol. 12. lin. 9. protrduit, l. protrudit. lin. 16 idem, l. ibidem. fol. 15. lin. 35. abnatis, l. adnatis. fol. 18. lin. 25. ctassis, l. crassis. fol. 19. lin. 1. 2. pungentbus, l. pungentibus. lin. 4. cinerarceo, l. cineraceo. lin. 12. crassa, l. crasso. lin. 20. rotundis, l. rotundus. fol. 20. lin. 1. BELGII relicto, l. BELGII oris relicto. fol. 24. lin. 29. 30. nostra, l. nostræ. fol. 25. lin. 27. doeet, l. docet. fol. 26. lin. 14. 15. æquè olfactu, l. æquè ac olfactu. fol. 28. lin. 27. quadrupla, l. quadruplo. fol. 29. lin. 5. è quibusdam, l. à quibusdam. lin. 6. Basota, l. Basora. fol. 30. lin. 21. confirmentur modici cibus, l. confirmentur modici cibi.

F I N I S.

3)

JOHANNIS NICOLAI PECHLINI,

Med. D. P.

Serenissimi Cimbriæ Principis Reg. Archiatri,

THEOPHILUS BIBACULUS

Sive

De

POTU THEÆ

DIALOGUS.

KILONII & FRANCOFURTI,
Impensis Johannis Sebastiani Riechelii, Bibliopolæ Kiloniensis, Anno M DC LXXXIV.

Perillustribus & Generosissimis
DOMINIS
D. JOACHIMO ab ALEFELD,
Hæreditario in Bockhagen,
Præfecto in
TRITTAUW & REINBECK.
D. FRIDERICO WILHELMO de GÖRTZ,
L. B. de SLITZ.
Reverendissimi ac Serenissimi Cimbriæ Principis Regentis Consiliariis intimis.

Dominis ac Patronis meis pl. observandis.

THEAM Excell.tiu V.ri propino, sed sobriam illam & modicâ elogiorum

 pom-

pompâ triumphantem, quam cum alii præpropere nimis laudassent, vituperassent alii, libratis partium studiis mediam tenere viam satius duxi. Nempe est hic Mortalium, imo & Medicorum, error, nova quæque & subita & peregrina, velut de cælo lapsa, extollere, & cum in uno alteroque remedium feliciter cesserit, universæ statim morborum familiæ velut Panacæam quandam destinare, mox iterum, ubi præcipiti famæ eventus non respondet, elogia in crimen vertere, & quod in uno alteroque casu fidem non servarit, in totum, velut damnosum, proscribere. Atque illud quidem, ut vul-

vulgo & Idiotarum sectæ condonari potest, ita in Medicis ineptum valde & culpæ affine. Adeo res esset memoriâ digna, si quis in purgandis istis Causarum atque Universalium fallaciis, quibus Medicina tota oppleta est, operam collocaret suam; at cum tantæ errorum moli extergendæ vix Hercules sufficiat Averruncus, in paucis quibusdam notisque casibus experiundum fuit, quid exactior trutina valeret. Certè, cum THEAM quoque eadem fortuna exceperit, & invidendæ pridem laudes apud nonnullos in calumniam transierint, quas habui æstatis horas subsecivas, examini herbulæ impendere, & quid in elo-

 giis

giis istis esset solidi, quidque inanis, deliberatâ ratione perpendere æquum censui; ubi si, quid in utramque partem nimis dicitur, detraxero, & suum per me constiterit Herbæ pretium, aliquem operis mei fructum percepisse me putabo. Itaque, cum potus causa agitur, non ad nudam tantum Herbam, sed & aquam eamque calidam, sed & utendi formulam aliasque bene multas circumstantias & individui rationem attendendum fuit, quod cum omnes non ex æquo fecerint, utique mirum non est, illos in causæ fallaciam impegisse. Vos autem, Mæcenates optimi, in re quidem leviculâ, sed ad sanitatem spectante, judicium,

cium, quo valetis maximo, interponite, & , si tanti sum, conatus meos nihil immodici spirantes auctoritate vestrâ atq; præsidio tuemini, quin ostendite, esse inter sonantes lituos tristeque belli choragium, qui honesti & studiosi ocii habeant rationem, interque cultores suos admittant, quibus affectata quæque & turbida sordere solent. Valete & Serenissimi Principis ac Domini nostri bono feliciter rem gerite.

Excell.arum V.rum

Slesvici
4to Eid. Februarias
clↄ Iↄc LXXXIV.

Devotissimus Servus

Joannes Nicolaus Pechlin.

Monitum
ad
Lectorem.

Absentiæ meæ culpâ factum est, B. L. ut minus accuratè omnia expressa sint typis, & aliqua irrepserint vitia typographica; alibi enim demtæ syllabæ, alibi adjectæ, jam transpositæ malèque distinctæ sensum orationis & legentis aviditatem morantur. Reperio autem semel atque iterum *est* pro *&*, *&* pro *at*. Conspectiora autem in illis paginis, quarum mihi ante absolutas operas copia facta, Pag. 3. Vers. 5. *alis* pro *aliis*. p. 13. v. 17. *huic* pro *hinc*. p. 15. v. 11. *libi* pro *libidi*. p. 23. v. ult. *Chamædriis* pro *Chamædrys*. p. 24. v. 20. *fervet* pro *fervat*. p. 25. v. 14. *strictio* pro *adstrictio*. p. 26. v. 10. *comprobet* pro *comprobat*. v. 25. *ab* pro *à*. p. 29. v. penult. *potenti* pro *petenti*. p. 32. v. 13. *juvent* pro *juvant*. p. 33. v. 5. *rupicolarum* pro *ruricolarum* v. 9. *Natua* pro *Natura*. p. 34. v. 19. *intelligat* pro *intelligas*. p. 35. v. 26. *Hordio* pro *hordeo*. p. 37. v. 9. *lege* pro *leve*. p. 38. v. ult. *designebat* pro *designabas*. p. 40. v. 18. *innoxia* pro *innoxiæ*. p. 41. *Thea* pro *Theâ*. p. 42. v. 22. *Natio* pro *Ratio*. p. 46. v. ult. *antium* pro *rantium*. p. 48. v. 4. *expromunt* pro *expromant*. v. 9. *efficacius* pro *efficaciorem*. p. 49. v. [illegible] *retio* pro *in pretio*. p. 54. v. 21. *meriri* pro *metiri*. p. 56. [illegible] *dum* pro *dandum*. v. 16. *videndum* pro *vivendum*. v. [illegible] *stum* pro *infectum*. v. 27. *invidendos* pro *invidendas*, [illegible] è æquitati legentis committuntur, cum ea ante non viderim, quam perfecto jam opere. Vale.

JO-

JOANNIS NICOLAI PECHLINI

THEOPHILUS BIBACULUS.

ſive

DE POTU THEÆ

DIALOGUS.

COnvenerant in Triclinium diverſiſſimæ vitæ hoſpites, &, ut fieri ſolet, ubi invicẽ ſibi ſunt ignoti, diuturnius inceſſerat ſilentium. At non amplius ſui potens unus ex turbâ, tuberoſæ frontis Senex, neſcio quid promittens, & de moribus, quod videbatur, ſollicitus, eorum exhibere ſchema tantùm non laborabat. Animadverterat hoc, qui aderat, Juvenis nitidus & calamiſtratus, & qui affectatâ morum mollicie præſentis ſeculi ingenium adſerere velle videbatur, adeo ille in omnem partem inconſtans peregrinæ levitatis plurimum oſtendebat, jamque minis ad vindictam compoſitis, in illâ fortunarum a●natâ mole, objurgaturus Senem erat, cum Moderatus, qui & ipſe intraverat, noli, inquit, Capito, hoc nomen Seni impoſitum, de ſeculi moribus decernere, quando & vindices adſunt improbitatis & manifeſti laudatores. Continuit ergo ſe Capito, & Moderati verbis obſecutus, non ſinam, inquit, per me cuiquam hic fa-

ſtum fieri; video enim temporum illam inſaniam nimis eſſe inveteratam altiusque radices egiſſe, quàm ut proletario ſermone expugnari poſſit, adeo inutilem eſſe laborem, qui in rem conclamatam impendatur. Quid autem, ubi nec Principum Reſponſis, nec S. Conſultis, nec Plebiſcitis legum tum veſtiariarum tũ victuariarum auctoritas defendi poteſt, an verbis ego meis remedium huic malo adferri poſſe ſperem? O factum bene! inquit Moderatus, quamvis enim de levitate temporum moribusque èxulceratis colloquendi pia ſit & unica voluptas, tamen, ubi alii adſunt iique novi homines, fortè etiam, qui perditam vivendi conſuetudinem vultu inceſſuque fateantur, ponendum eſt illud ſupercilium, nec temere periculoſæ cenſuræ exſpectandus eventus. Vides autem, ut nunc ſeculum eſt, non ratione primùm, quod ſapientis eſſe Comicus ducebat, ſed armis, non legibus, ſed ferro ancipiti, ſed auro argentoq; experiundum eſſe; dominari nunc viros fortes & Nimrodicæ fortunæ æmulos, adeo niſi in nervum erumpere velis religioſum impetum, comprimendam eſſe oris licentiam. In hoc ſermonis æſtu dum Moderatus incedit, juvenis ille volubili membrorum motu triclinium pererrat, omnes rimatus angulos, & adeo hic, inquit, ſunt hoſpites, ut nemo ſit, qui veram vivendi formulam Gallicanasque elegantias vel exemplo cõprobet? Quin ergo tu Dama, & ad ſervum converſus, explica, inquit, ſarcinulas, apparatumque illum crateresque fictiles & quidquid eſt inſtrumentorum, profer. Facit imperata Damas, vaſculaque omnia ritè diſponit: dum interim calidam adferri Herus jubet, eàmque Herbæ cuidam exoletæ & neſcio quid referenti ſuperfundit. At vix momenti requies, cum vaſculo

lon-

longioris promuſcidis, in hoc enim infuſa herba fervebat, aquam exſtillaret, non puram amplius ſed foliorum viriditate ſaturam. Hanc, ut ab aheno calebat, ori Juvenis admovet & ſorbillando haurit totam, nec mora, quin alia ex aliis vaſcula, numero trecenta, eâdem aviditate biberet. Mirati omnes juvenis in bibendo conſtantiam, unus etiam Capito inelegantem ſorbillandi morem pertæſus: etiam hoc, inquit, peregrinam urbanitatem commendat, non bibere amplius, ſed ligurire, ſed ſorbillare, credo, quò gulam diutius falleret tranſitoria voluptas. Ibi Juvenis, & tu quidem, inquit, oppidò inexercitatus es, qui neſcis pridem ex Aſiâ ad nos migraſſe ſalutarem bibendi modum. Potus hic eſt, Indorum, Chinenſium Japonenſiumque unicum delicium, quo vitam ſuam non tantùm uſq; tueantur incolumem, ſed &, ubi de rebus ſeriis decernere volunt, ingenium acuant, ſemper & in orbem ſobrii. Cui Capito, eſt hoc fortè, inquit, *ἀθανασίας* poculum, quo tantopere exſultant Chinenſes, & cujus nobis copiam fieri impensè hactenus deſideravimus. Felices ergo tam utili commercio Europæos; qui cum pridem omnes ſollicitaverunt potionum formas, nunctandem reperiſſe viſi ſunt, quod ætatem ferret, & cum quo ipſi conſeneſcerent potantes. Hìc non malè conjectas, inquit Juvenis, eſt enim THE Herba planè divinitus data, quâ jam inde à multis ſeculis vitam ſuam produxere Sinenſes etiamnumq; degunt incolumes, non Podagra, non Calculo, non Scorbuto non aliis infeſtati diuturnis morbis. Ad hanc vocem conſternatus Capito, The, inquit, nominas, feralem literam, non vivorum amplius, ſed infelicium & damnatorum propriam? Quid autem aliud hoc eſt, quam ad Theæ conditu-

ram, mortem in ollam aut conjicere aut conjectam deprehendere? nisi fortè Rhetores hoc imposuisse nomen videntur Antiphrasi usi. Ad hæc alter, difficiles, exclamat, nugas, quasque jam pridem cum nucibus reliquisse satius erat, quàm in criminis argumentum rapere. Nempe hæc putida grammaticorum subtilitas plerasque scientias infamavit redditque hodie suspectas; quod si Gallicâ me humanitate exciperes, sermoneque minimè quæsito, ut nunc sunt mores, ecce paratum, qui tecum in arenam descendat & paria faciat. Ad quod Capito, nolo, inquit, à me grammaticæ repetas scientiam, qui illam, postquam ad severiora animum applicui, minimè cognovi; quid quod satius sit & ἀγράμματον & ἀναλφάβητον esse; quam grammaticum, & cum sis, ostendere te esse; adeo nunc frigent studia illa, olim nec Imperatoribus nec viris fortibus detestata. Habet certè Grammatistica quoq; suos flosculos, quos nemo doctus temerè adspernetur, sed quibus condiri tantùm sermones debent, non farciri. Habet suum Philosophia acumen, suos morum disciplina sales, à quibus nec viri graves in loco abhorreant; verùm & illis moderatè & sobriè utendum, ne consuetudine vilescant, aut cum captanda est gratia, periculum capiti arcessant. Tu ergo, qui levia recusas, alia accipe & digna moribus tuis. Theam nobis propinas, ignotam prioribus seculis herbam, & quod magis est, alieni & remotissimi orbis hospitam, quasi & hic metueres, ne vernacularum indigenarumque rerum æstimatione animi quædam simplicitas proderetur. An ergo Europa, illa cæteris partibus & cultior & ditior, alienum orbem invadet, ut universi hujus bonis sola fruatur. Quid autem est, si

hoc

hoc non eſt, Naturæ inquilinæ ſterilitatem aut ſuam ipſius levitatem accuſare. Enimveto, niſi ſeria recuſas, ſic cenſeo, Naturam, ut eſt ſui cuſtos, cuique terræ ſufficere, uti certa alimenta, ita & remedia, &, ut ſunt hominum mores & valitudo, ita eſſe eam copioſam, mediocrem, inopem, omnibus tamen præbere, quod tum ad alendum, tum ſanandum ſit ſatis; & eſſe hanc mirificam Naturæ vim, quam ſcriptis aſſerere viri prudentes non dubitarunt. Inde enim Bartholini Medicina Danorum domeſtica; inde Beverovicii Bataviæ Αὐταρκεία; inde Philiberti Guiberti Galli Medicus Domeſticus, inde & Guferi cujusdam Memmingenſis & Beckeri Regiomontani & Rulandi & Prævotii & Culpeperi Angli, operæ profluxere; qui omnes hoc agunt, ut oſtendant ineſſe domi natis indigenisque rebus, etiam viliſſimis, vim longè copioſiſſimam & penè incredibilem. Quid quod exemplo ſint ipſi Barbari, conſulere ſibi Naturam & habere paſſim, quod morbis reſpondeat vernaculis, cum ſua nobis indulgeant, noſtra non tantum negligant, ſed & oblata reſpuant. Jam, ne longè excurramus, annon noſtro ipſorum documento conſtat, ſuffeciſſe olim patriam Naturam morbis, quos fecerat, ſanandis: annon ſerò & ſubeunte luxu adoleverunt peregrina quæque, & quemadmodum ingluvies diverſiſſimos cibos & potus ita & ægrotantium libido alia atque alia provocavit? Agnoſcunt Medici morbum aliquem, non ſequiori duntaxat ſexui, ſed & viris puerisque infeſtum, Picam nominant; hæc mirifici planè fermenti culpâ evenit, & aliena & quantumvis abſurda, dura atq; indigeſta poſcit, levia quæque recuſat, ut quæ importuni acidi ſpiculis retundendis non æquè ſufficiant. Adeo-

que

que non immerito hisce eam notis Vindicianus, ille quem hic præsentem vides, designavit.

Mira animi pestis, suspectaque semina morbi,
In Medicis dudum cognita Pica scholis.
Virgineos fertur lentè bacchata per artus
Pallida defædans ora colore fames.
Nunc tamen & Matrum gravidâ prorumpit ab alvo,
Et coquit immani mascula membra lue.
Non assueta placent, non vulgò nota voluptas,
Nec qua aliàs tenera deliciosa gula.
Sed, furor! insolitas rabies spaciata per escas
Mille sibi poscit fercula, pauca probat.
Jam pretiosa gulam juvat indigestaq; moles
Et jam quisquiliis haret inemta dapes.
Utq; avidum satient ventrem placeantque furori,
Esca tamen nervis commoda nulla venit.

Vix hæc audierat Vindicianus, cum ille, agnosco, inquit, & carmen meum & infelicis morbi notas, quem pudor est nunc quoque ad viros transiisse, & cum aliàs ad cibos duntaxat hoc vitium spectaret, tandem etiam in potum recidisse; sed hòc deteriores hodie nostrorum mores, quod non fermento peregrino improvideque contracto quod Picæ proprium est, sed voluptariæ libidini & exemplo morbum debeant appetitumque etiam cunctantem provocent. Quod autem singulis olim terris sua suffecerint remedia, nec alter orbis fatigandus fuerit, à temperato eoque domestico victu repetendum est: Certè enim Populus Romanus, quamvis sexcentis annis sine Medicis vixerit, non tamen vixit sine Medicinâ, vernaculâ illâ & domi natâ. Serò demum cum illâ vorandi po-

potandique libidine extendit se remediorum materies, & postquam peregrina tum alimenta tum condimenta placere cœperunt, etiam remedia foris repetenda erant: nam, cum externorum copia, quæ orbem nostrum inundasse videtur, habitum morborum in plurimis mutaverit, & qui nunc exsurgunt morbi, plerique monstrum alant, intelligi facilè poteft, nova etiam requiri & congrua ex æquo remedia. Accedit, aëris stationes in illo vitæ ordine nunc quoque esse tam variabiles, ut nemo, quantumvis perspicax, agnoscere possit eosdem esse morbos, qui fuere olim. Jam verò, ut domestica sint & hìc nata quibus indulgemus, eâ tamen varietate & copiâ ingeruntur, ut & ipsa morborum mutent ingenium contumaciamque augeant. Quare nec vulgata magis prodesse videas, sed nova usque sollicitari & violenta remedia, quædam etiam invisa & olim veneni suspecta, quæ si quis repudiare vellet & contemnere, frigerent sanandi formulæ steriliorque esset Medicina quam pridem. Herbæ quondam sufficiebant curandis morbis, & nunc nec Metallis parcimus, duris & in Vulcani officinâ natis remediis, nempe ut darent, quod exstirpandæ infixæ altius malignitati valeret. Ultimum olim erat in Veratro solatium, & qui domesticis sanari non poterat morbus, Anticyris expiabatur. Nunc autem, non in Insulas, tolerabilem certè pœnam, sed ad Metalla damnantur ægri mortales, quo conceptum visceribns malum felicius evellatur. Ille Mercurius, Chemicorum Proteus, atque instar Martis Homerici ἀλλοπρόσαλλος; illud Antimonium semimetallum, ut cætera taceam, annon unica hodie & rarissima Medicorum pignora, absque quibus esset, jaceret Medi-
ci-

cina sine succo & sanguine. Quid, annon universa Purgantium familia, Rhabarbarum, Jalapium, Scammonium aliaque peregrina nobis? Et vero nihil esse apud nos, quod hisce æquari possit, ut puto, manifestum est. Ad hæc Capito, qui & ipse Medicinæ gustnm habebat, fateor, inquit, ut nunc sunt corpora causaria atque obnoxia, etiam alienis opus esse & durissimis remediis, at sine quibus vivere potuissemus, nisi gulæ libido novi orbis medicinas velut spolia quædam sibi vindicasset. E quidem ab asotiâ originem traxisse hunc morbum perque externa vagandi libidinem planè [illegible] persuasus; nam cum olim modico contentis mortalibus pauci evenirent morbi, & qui evenirent domesticis facilè & parabilibus cederent remediis, auctâ tandem ingluvie & externorum appetitu, ægritudines quoque in immensum crevêre, &, quæ erant, ingenium mutavêre. Habent id Jura, ut crescentibus delictis crescant pœnæ, ergo & valitudini vel auctæ aut mutatæ æquari ex proportione remedia debuerunt. Sed neque una hæc causa est, cur externa sint in pretio, quando, si operam dare vellemus, etiamnum inveniri domi posset, quod tot malis sufficeret. Avaritia autem, ut coquinariam & pleraque omnia, ita & Pharmaciam corrupit. Seplasiarii, aut qui sunt fricti ciceris emtores, dum lucro inhiant, etiam in ultimis orbis partibus per emissarios quæsivere, quod ingeneratam gulæ novitatem solaretur. Adeò verò etiam ipsos rerum sapores amisimus, ut nihil ferè palato accidat gratum, quàm quod malè emtum, externum, Barbaræque nomenclaturæ titulo commendatum. Sordent domestica quæque & parabilia, quamvis elementorum affinitate Naturæ nostræ magis con-

congrua, & ut lingua quotidianis usibus attrita novo semper deliniri sapore gaudeat, gulæ est hoc vitium, non Naturæ, etiam paucis contentæ. Stabat hic paulum Capito, & carmine exprimere conabatur, quod solute dixerat; sed adverterat hoc juvenis calamistratus, & parum abfuit, quin & ipse & alii Poëtam solũ in Triclinio relinquerent: unus autem Vindicianus, nec ipse à carmine abhorrens, verbo omnes retinuit rogavitque, ut veterem desuetamque auribus Musam audire non dedignarentur. Itaque Capito ad juvenem conversus, qui peregrina imprimis sectabatur sic ludebat

Dic mihi, Plance, cui splendenti vivere quadrâ,
Et cui lauticiis vivere sæpe lubet.
Cur adeo diversa placent, peregrinaque tantum
Laudas, & sapor est semper & usque novus?
Non ergo, patrias olim quæ trusit in auras,
Hæc eadem nato vivere Terra dabit?
Non ita. Quæ generat Mater pia, semper & illa
Conservat genitos sollicitèque fovet.
Frustra est alterius conquirere pabula mundi,
Singula se tellus, quò tueatur, habet.
Et mihi crede, domi quæ sunt, securius illis
Vivitur, externis est malè tuta fides.
Vexat adulterium, quæ nobis mittitis Indi,
Omnia, mendaci falsa colore micant.
Est pretio, rebus non est, honor, illa probantur,
Quæ pluris constant, sint modò nata foris.
Non hæc indigenas infamat noxa medelas,
Custodes oculi fallere namque vetant.

Adde quod & nostris mage sint affinia succis
Gramina; vicino quæ tulit aura solo.
His eadem, nobis quæ sunt, Elementa favere
Conspicio, cunctis una ministrat humus.
Idem Aër, soles iidem, vernacula passim
Temperies, lympha consimilisque tenor.
Atque ita, cum parili succrescant omnia succo,
Altera in alterius gramina nata bonum.
Sit THEA, *sit Sinicis spes una & fida Colonis:*
Nascitur & nostro certa medela solo.
Inter mille alias herbas fortassis erit, quæ
Laudibus exsurgat, surgit ut illa, suis.

Ad hæc Juvenis, parcere, inquit, poterat huic furori, qui graves viros dedecere videtur juvenilibus relictus. Certè ego nullâ re ocium literati hominis magis perdi duco, quàm phaleratâ illâ jamque ad senium vergente eloquentiâ. Hoc autem erat, quod vel nuda oratio, aut venustula illa Gallorum Lingua, quæ nunc passim dominatur, exprimere multò etiam meliùs potuisset. Et verò, quæ utilitas esse potest laboriosi nec omnibus penitus intellecti sermonis; adeo nisi posthac te contineas, malum non effugies. Ubi Capito, miseram, exclamat, seculi conditionem, si unius juvenis turpiter ociosi arbitrio literati hominis vita æstimabitur! Carminis olim majestas plurimos in admirationem rapuit; & nemo temere Musarum sacris initiabatur, nisi qui interiore sermonis elegantiâ tinctus esset. Mihi certè Poëtæ, illi veteris ævi, summum attigisse videntur tum in omni scientiâ tum maximè utraque linguâ, adeo ad unum omnes Poëtas & doctos fuisse constat, & vario apparatu viam sibi ad Musarum Li-

mina, quæ nunc plerisque frigent, stravit. Quod si hodie alia sit rerum facies & contemtissimè habeant, quos aut vitæ ratio aut Natura huc deduxit, puta seculi hunc morbum esse, non ingeniorum. Indignandum verò est, non Poësin tantùm sed ipsum quoque Latinum sermonem tacitè nobis elabi de manibus, & cujus pridem auctoritas summa erat, hodie nullam esse. Quò minus miror Te quoque Gallici sermonis vernilitate ita esse fascinatum, ut, & vernaculè eam & Latinæ, tot jam seculorum præscriptione regnantis, &, quod magis est, omnium Nationum arbitræ, præferre non erubescas. Equidem nisi consuetudine & turbâ errantium aut juvenili impulsus licentiâ hoc faceres, veniam ægrè impetrares. Perturbatior ad hæc juvenis, quid, inquit, annon meritò Gallicam, illam adeo tersam, & à tot jam annis ad elegantiores usus excultam linguam, Latinæ, Barbaræ, mortuæ nullisque amplius gentibus agnitæ, præponam? Cui alter, Gallicæ, inquit, Linguæ suas dotes non detraho, sed nec in Latinæ fraudem quidquam fieri non temere patiar. Sit Gallica, & habeat plurimum muliebris gratiæ, ad oris volubilitatem atque ad lusus magis comparata; attamen est, cur in certo genere masculam illam & articulatam Latinæ linguæ dignitatem venerer. Sed ut taceam, certas ob causas suam cuique linguam debere esse carissimam, si aliena eligenda est in re gravi & seriâ, illi optionem deberi puto, quæ & numeris & sono auribus sit propitia, nec tamen linguæ facilitatem offendat; quod cum Latinæ ferè proprium est, & quæ legi volumus, pleraque omnia aliarum quoque gentium curiositati destinemus, externa quædam, communis, &, ne unius gentis assentatione omni-

um invidia concilietur, mortua præferenda est. In populari autem usu, si vernaculam quis anteponat, cum hoc omnium nationum exemplo fiat, invidere nemo potest. Quod si quis ab ingenio aut venustate Linguam suam commendet, in eo omnes certant & pari invidiâ concurrunt: quare Linguâ utendum est sequestrâ, tum imprimis eâ, quæ gentium consensu monumentorumque copiâ nitorem suum probavit. Quod cum in Latinâ illâ factum esse hodieque adhuc fieri constet, unam illam non interire tamdiu conveniet, donec Victor aliquis universi, suam quoque cum imperii jugo linguam imponat, deletisq; variarum gentium commerciis studiorum ambitum circumscribat. Jam, cum vel propter vulgatam sacrorum versionem, cujus auctoritas apud Pontificios tantùm non summa est, magnopere intersit, esse aliquam & manere Latinæ linguæ gloriam, mirari oportet tam segnes esse monachos tamq; supinos, ut linguæ jamjam conculcandæ auctoritatem non revocent, & quanto maximo studio tueantur. Hic Vindicianus, noli nos, inquit, invidiosâ & planè alienâ oratione morari; quinpotius ad propositum revertere & ad Theam propera. Cui Capito, feceram id jam tum, ait, nisi animum offensâ gravem ad juvenis hujusce & seculi, non ingenii amplius dotes, sed lucrosa quæque & nummariæ æstimationi obnoxia laudantis, immodestiam exonerare debuissem. Ergo, ut pergam, hoc dico, opinionem Dominam plerisque externis gratiam conciliasse & plurimà non alio titulo probari, quàm quod peregrina sint. Nimirum, ut est genus humanum curiosum novarumque rerum avidum, ita quod subitum est quodque externum, hoc ad medendum efficacius creditur,

tur, stolidâ delicatulorum Phantasiâ vires vel augente aut moderante. In quo id tamen detestandum est, quod nulla Natio majorem sibi in his mutandi licentiam sumserit, quàm hæc ipsa, quæ pridem in possessionem Artium scientiarumque & virtutum missam se gloriari solet: Europæos puto, & qui inter hos cultiores sunt, Germanos, Gallos; quibus tamen, pudet dicere, adhucdum Barbaris major fuit constantia & erga Naturam matrem fides, quàm est hodie in tam cultâ morum elegantiâ. Fuit equidem seculum hoc in proferendis scientiarum finibus felix, sed quasi crescentibus animi viribus corpus fraudari iniquum esset, magna etiam facta est gulæ accessio. Inventæ sunt tot alimentorum condimentorumque imo & potuum species, pleræq; etiam sanitatis titulô, ut vix nomenclaturæ suppetant & ipse pridem in partes vocatus Apicius semibarbaris lacerisq; & contortuplicatis nominibus farraginem illam notandã censuerit. Huic enim desueta pridem nomina, Cicilendrum, Sipolindrum, Happalopsis, cataractria, &c. Quibus adde Chocolaten, Coävam, & triste The nomẽ Ad hanc verborum tempestatem cohorruit Moderatus & ad Vindicianum se applicans, nec Dii, inquit, sinent, ut tam fædis & vel ipso sono inconditis jusculis corporum nostrorum habitus turbetur. At tolerandum hoc esset, inquit Vindicianus, si, ut quisque gustum habet ita modum teneret, nec temere omnibus & ad satietatem frueretur. Æquandæ sunt deliciæ rerum Naturæ, & cum illa vasta sit quotidieque alia ex aliis ostendat, pudor esset in uno subsistere, cujus gratia plerumque solstitialis est & consuetudine tædiosa. In Remediis vero, quæ Natura quoque infinita alit, non spernenda varietas, quod affe-

ctuum saporumq; mirifici lusus diversa poscant & nascenti in dies novitati facilè occurrant. Munificentia illa, quâ Naturâ se exserit, laudabilis est & beneficii loco habenda, in quam peccare videntur, qui natalis loci finibus vim illam circumscribunt. Adeo non est solius gulæ judicio probanda utilitas, si quid fortuna peregrini objecerit, quod nepotuli nostri faciunt idem & sanum arbitrantes, quod gratum est. Necessitatis est, Moderate, suis esse contentum; at, cum Europæorum industria totius fere orbis arcana expilârit, ignavum sit inter domestica torpescere. Hoc verò etiam observatu dignum, non temere, quòd sanitatis titulo commendari cæpit, vi quâdam & copiâ ingerendum esse, quasi nec copiâ nocere posset, cujus usus in exili sit salutaris. In quod nuperi Potores, & hic ipse, juvenis impegisse mihi videntur. Ad hanc Crisin circumactus Capito, quinam, inquit, hi Potores. Isti, ait alter, qui à triginta jam annis, & quod excurrit, *Chocolaten*, *Coffi*, *Theam* & quid non pitissando sorbendoque Tabernas ædesque fatigarunt. Hic Vindicianus, miror, inquit, adeo Capitonem esse hospitem, ut potus illos tam notos totq; elogiis, quibus inscriptæ tabernæ prætereuntes invitant, testatos, nec viderit nec gustaverit. Cui Capito, ut sum, ait, naturâ morosior & animo à novitate alieno, ita nihil unquam pensi habui, quid bibulorum ergastula aut tabernæ promitterent. Dum tamen Theæ mihi vires explicare contendis, obiter, quæ illorum quoque potuum aut sorbitionum sit facultas, si tanti sum, attinge. Ad quod Vindicianus, *Chocolate*, ait, quam delicatulorum curiositas aut mercantium avaritia ex Americâ evocavit, dum ex *Cacao* fructu, Amygdalæ aut Pistaciæ instar, tanquam

basi,

basi, inde & *Maiz*, frumento indico, *Vanillas* Cinnamomi aut Cassiæ æmulo ligno, Seminibus Anisi, Pipere Americano, Nuce Moschatâ, Cinnamomo, aliisque invicem mutatis, cum saccaro conficitur, potus est nutricius ut qui maximè; designant enim hoc ingredientia & *Cacao* & quidquid est farinæ, unde unde sumtæ. Quid quod Lusitani, & ipsi Judæi, quorum hic quæstus est uberrimus, cū Americanæ species non semper ad manus illorum perveniant, adjiciant *Cacao*, hæc enim una velut præcipua & necessaria ejus pars salutari debet, & Amygdalas & Avellanas Nuces & Pistacias, variatis etiam pro ingenio & libine aromatis, velut condimentis, imò nec Moschi nec Ambræ odoribus fastiditis. Ex hisce autem apparet geminas esse Chocolatæ vires, alibiles unas, alteras aut medicas, aut libidini servientes. Certè Stubbius Anglus Uni *Cacao* tantum nutriciæ substantiæ inesse experimento demonstravit, ut nec caro nec quod maximè nutrit, conferri cum eâ possit; cui si cætera illa accedant pinguioris alibilisque succi, jam in immensum augeri vires nutritias necessum est, ut ferè ridiculum sit potum appellare, cujus alitura solidis quibusque carnibus & jusculis sit potentior. Vicit tamen luxus & ostendit potum quoque sic præparari, ut dentium usu ad alituram carere possimus. Jam verò propter Aromatum misturam pinguibus sociatam quis non videt Veneri excitandæ idoneum esse hunc potum, atque eo maximè nomine ab Asotis & voluptariis laudari? nempe, inflant sanguinem humoresque corporis nostri & pinguia quæque & calida, adeo & in aquæ illo calore ad venerei æstus rivos deducta libidinosum aliàs corpus inflammant; in ventre autem retenta flatuum molitione non parum

cum incommodant obnoxiumque corpus gravant, quod Hypochondriacis imprimis, & quibus in flatus attollitur pituita, damno suo expertos scio. Calida equidem, ut assumitur, statim per emissitios poros ad Renes propellitur; sed illa elementa crassa ex parte & viscosa ab aquæ vehiculo deserta villis se implicant ventriculi atque intestinorum, ibique tum ab aromatum misturâ, tum corporis calore in flatus rediguntur; quod eum in finem dico, ne quis putet ejusmodi potus gulonum rumoribus notos omnibus statim promiscuè servire, & quod certâ lege nonnullis utilitatem præstat, ejus nec nimium damnosum esse. Ad hæc Moderatus, cur ergo, inquit, tot elogiis differuntur potus isti, adeo etiam, ut nec tempore jejunii ab illis abstinendum existiment Viri muneris sanctitate conspicui: alii verò, & ipsi Medici, certis casibus, velut salutare remedium, adhibeant. Ubi Vindicianus, de his quidem, ait, jam sententiam dixi; de istis verò viderint cæremoniarum cultores. Ego autem, ut sciam Antonium de Leon Hispanum suâ lingua quæstionem hanc ventilasse & Cardinalem Brancaccium certâ diatriba usum Chocolates, modò ne nimius sit, etiam jejunii tempore, quæ fuit viri facilitas, indulsisse, tamen in hoc Medicis suffragari malim, quam sacerdotibus, nescio quomodo in suspicionem affectati patrocinii adductis. Caldera, Medicus Hispanus, usum quidem Chocolatæ initio traduxit, quod videret Gentem suam libidinibus deditam, communi mortalium vitio, usum plerumque abusu mutare; sed postea, credo, Cardinaliciæ Purpuræ reverentia permotus, Brancaccio accessit & in jejuniis quoque retinendam censuit. At si quis bene calculum ponat, reperiet aut alienæ

aut

aut propriæ libidinis esse Patronos, qui potionem, si fas est nominare, tot succis alimentisq; & aromatis delibutam vel jejunio vel alio quovis tempore non sanitatis causâ, quæ una prægravare potest, sed vel consuetudinis aut novitatis aucupio, aut ingeniosæ gulæ venerisq; illecebris, aut, si placet, famis placandæ causâ, quam ipsam tunc quoque tolerare ex voto oportet, indulgendam esse auctoritate suâ voluerunt. Hic Capito, ergo, inquit, damnas in totum Chocolatæ usum? Minime omnium, inquit alter, sed tamen cum ratione exhibendam eam puto; potest usus ejus modicus macris strigosisque corporibus, modò ne calore torreantur intestino, potest cacostomachis, modò ne flatibus sint obnoxii, potest est sanis, quibus ut pleraque omnia, ita & hæc innoxia, propinari. Multum tamen interest scire, quænam ejus sit conditura; ut enim illa variat, sic his aut illis Naturis affinior est. Si *Cacao* alibiliumque farinarum copia maxima est detractis aromatibus, nec stomachus recusat, jam nec Phthisicis Hecticisve inutilis esse potest; Sin aromata maximam partem faciunt, medicinæ acrioris induit naturam, frigidis & in Venerem lentis apprimè convenit, misturâ ubique effectum variante. Ad ista Capito, video, inquit, Chocolaten illam gulæ potius esse blandimentum, quam efficax remedium suppeditante alia Naturâ. Nunc autem quid Thea, est alter ille Arabum Persarumque *Caove* aut *Coffi*, qui & ipse tot nuper amasios reperit, agant, desideranti explica. Cui Vindicianus, de *Coffi* quidem, ait, uno verbo dicam, minus esse illum potum alibilem, magis autem medicatum, &, nisi abusus corrumpat, ad plurima utilem; cujus rei experimentum cum libri & publicata elo-

gia teftentur, de Coffi nihil aliud moneq, quam utilitatem iftam colore turbido faporisque peregrinitate nonnihil infamari. Thea autem, tot gentium, Japonenfium Chinenfium Indorumq; potu celebrata, quamque nunc noftri quoque inter defultorias delicias cæteris præferre folent, longè majora promittit, quam ulla externa. Ibi Capito, nunc tandem, inquit, quæ illa fit herba, cujus necdum videndi copiam mihi factam effe fcias, expone. Ibi tum Juvenis, Capitoni de Herbæ figurâ follicito, En, inquit, folia, quæ ficcitate conglobata calida rurfum explicabit, nervorumque & circumferentiæ ductum pulchrè oftendet. Arripit folium Capito, & admotis oculis curiofis modò huic modò illi herbæ adfimilat, nusquam reperiens, quod abundè fatisfaciat. Itaque ad Vindicianum Medicum converfus, Et tu, inquit, qui tuorum fcrinia perreptafti, quæ fit illa herbæ fpecies, quæ forma, actutum profer. Itaque Vindicianus, Commentaria, inquit, Medicorum planè hic frigent, Chinenfibus totam hanc Plantam, velut facrum quoddam depofitum, fibi fervantibus. Ferè autem omnes, qui Plantæ hujus fpeciem nobis defignarunt, conjecturam adhibuere, adeo mirum non eft in tot difcerpi partes, quot funt capita. Primus fortè Jacobus Bontius, poft Sacerdotum folertiam, Indicarum maximè gentium confuetudine notus, Confolidæ eam fimilem credidit, alii Bellidis, nifi quod ferrati foliorum ambitus diverfum fuaderent. Ego autem ex lignoforum ftipitum, quos fæpe admixtos vidi, ingenio olim conjeceram Fruticis illa effe folia, non Herbæ, & vel Paliurum aut ejus inftar, Strabonis imprimis Lectione permotus; ille autem libro XVI, Ubi de Tro-

glo-

glodytis, Potus, inquit, ipsis ἀπόβρεγμα παλιούρου, Paliuri decoctum. Sed neq; huic conjecturæ ad exactam trutinam constitit fides, postquam accuratus Herbarum censor comparatione mutuò institutâ esse hanc Theam, Chamælea-gnum Dodonæi aut Myrtum Brabanticam, cæli duntaxat ingenio paulum mutatam, tantùm non adjuraret. Sed formam utriusque penitius conferentibus facilè apparuit aliam esse, &, ob foliorum pinguem firmioremq; texturã, Oleæ viciniorem, quàm Theæ: ut taceam amaritudinem illam non ingratam eique mistam adstrictionem in Chamæleagno non offendi, &, si virium ratio habeatur, cum Thea vapores à cerebro unicè avertat defæcâtis spiritibus, hanc fumoso sulfureoque halitu tantùm non totum invádere, mentisque usum contraria viâ evertere. At neq; cæteri Botanographi, qui eâ de re consulti, neque Capito, elegans aliàs formarum spectator & in minutulis rebus etiam ad fastidium curiosus, induci potuere, ut non satis firmæ conjecturæ assentirentur; Visumque omnibus difficillimum, de Plantæ referre formâ, quæ in conspectum nondum venisset, imprimis, postquam exercitatissimus Anglus & ratione & exemplis aliam viam cognoscendi Plantarum formas, ostendit; neque adeo à foliis, rejiculis & accidentalibus partibus, quam flore & semine, essentialibus magis, repetendam esse specierum distinctionem. At neque in Umbellatis aut Fæniculatis Plantis quidquam esse, quod huic nostræ responderet, foliorum texturam aliaque examinanti constitit. Adeo mirabantur omnes, quo indicio Chinensium Theam inter Fænicula numerasset laboriosus nomenclator Bauhinus. Igitur Vindicianus, cum cæterorum curiositatem in explicandâ peregri-

næ Plantæ formâ notaſſet; ſi, inquit, Guilielmi Piſonis externarum rerum ſolertiſſimi cuſtodis, aliquod apud vos eſt pretium, faciam; ſpero, ut contenti abeatis, quotquot hic adeſtis moroſi exploratores. Is ergo notis in Jacobum Bontium, illum, quem paulò ante nominavi, non figuram duntaxat ſed & narrationem, oculorum fide probatam, exhibet, auctoritate potiſſimum D. Caronii, qui plures in Japoniâ annos cum imperio præfuerat, uſus. Juſſus ad hæc ire famulus, qui Piſonis Bontiique hiſtoriam Indiarum ex Bibliothecâ repeteret; nec mora, quin inhiantium facilè curioſitas recitatis Piſonis verbis ſatiaretur, erant autem in hunc modum concepta. *Omnis The ſive Tſia, nullibi terrarum, quantum quidem conſtat, niſi in Japonia, Chinæ & Chiam campis colitur; exſurgitque ad Ribeſiorum vel Roſæ Europeæ molem & altitudinem. Caules & ramunculi totius fruticis à pede usque ad verticem, perpetuis & infinitis floribus & foliis tenuibus, acuminatis, in ambitu crenatis, ornatè veſtiuntur. Quæ ejusdem licet formæ, diverſæ adeò ſunt magnitudinis, ut quinque foliorum differentiæ uni eidemque frutici adnata appareant. Prima & maxima in inferioribus ramuſculis, Balſami hortenſis foliis ſimilia exiſtunt. His ſuccedunt ea, quæ ſecundæ magnitudinis & prioribus multò minora ſunt, ut ſic gradatim adſcendentia quinquies manifeſtè differant. Verum quantum hæc folia ſurſum magnitudine decreſcunt, tantum pretio accreſcunt: quippe primæ magnitudinis exſiccatorum & præparatorum libra valet quinque aſſes; ſecundæ quinquaginta, tertia verò quinque florenos; quarta quindecim, quinta & ultimæ magnitudinis quinquaginta, imò ſubinde centum & quinquaginta florenos valet, ſi ritè præparata fuerit. Japonenſes folia*

hæc in pulverem, quò viridiorem hoc præstantiorem, redacta ferventis aquæ cyatho immiscent, quantum duobus cochlearibus continetur eamque potionem ita permixtam potant. Sinæ verò in aquæ ferventis vasculum aliquot ejusmodi folia injiciunt, inde calida, postquam eorum vim combibit, epotatur, ipsa verò folia relinquuntur, Flores porrò fert The albicantes, magnitudine, figurâ, colore Rosæ sylvestri Europeæ, excepto odore simillimos, quorum foliolis decidentibus umbilicus manet, ubi semen horum Fruticum rotundum & nigrum continetur Rosarum instar, quod terræ commissum novas producit Plantas triennii spatio, ex quarum foliis messis luculenta illis annuatim redit, etiam iis Japoniæ locis, ubi gelu ac nix vigent æquè ac in Hollandiâ. Ita ut sperandum sit, si semen capsulis inclusum & contra aëris injurias munitum huc deferatur, ibidemque umbrosis & fertilioribus terræ locis commendetur, feliciter quoque educari posse. Radices sunt fibrosæ & in minimas particulas dispersæ circa terræ superficiem, nullius hactenus usus habitæ. Ita ut sola hujus decantati fruticis præstantia in frondibus existat, quæ vere Iaponensi lecta atque in umbra exsiccata ad quotidianas decoctiones reservantur. Mirabantur omnes post tam exactam descriptionem repertos esse, qui Theam modò Betonicæ, modò Myrto Brabanticæ, modò aliis aliisq; assimilarent. Sanè vel ipsi flores, ut essentiales Plantarum partes, argumento sint, ineptam esse & vanam comparationem, quando pleraque illa spicam referant, in summo, adeoque aliam longè speciem participent, uti Dodonæi quoq; quam in imagine repræsentat, Chamæleagnus sive Brabantorum Gagel aut nostrorum *Porst*; luculentè commonstrat. Theæ fruticis flores sparsim & soli prode-

 unt

unt, Chamæleagni isti junctim & spicatim; ne dicam coloris aliorumque accidentium immanem esse differentiam. Quod ne novum videretur audientibus, comparatæ invicem & Pisonis & Dodonei figuræ omnem scrupulum exemerunt; quid quod adportata ex viciniâ chamæleagnus nutantem adhuc juvenem planè convicit. Contentis hactenus plerisque unus Capito naturâ superciliosior, quid, inquit, juvat ingenium nosse Plantæ omnino admirabilis, si ob inopiam utendi desit facultas; quin potius, missâ illâ externorum curâ, quæ avaritia ut plurimum extulit, domestica nostra & vulgata exploremus, an non in iis quoque resideat, quod viribus vel superet aut paria faciat cum Theâ. Placuit omnibus consilium, & conducti seplasiarii pyxides omnis generis herbis repletas in Triclinium detulere. Mira statim herbarum varietas & figurarum ludentium species curiosos detinebant, sed de ipsâ illâ æmulâ Theæ specie necdum conveniebat, aliis hanc, aliis istam laudantibus. Objiciebatur etiam quærentibus Betonica, quam & ipsam pro Thea venditare aliqui laborabant, non tam foliorum quàm virtutis similitudine inducti. Accedebat etiam auctoritas sive Antonii Musæ, seu Apuleji Madaurensis, vetustissimi scriptoris, qui certo indice inter alias Betonicæ dotes hanc quoque deprædicaverat, *Ebrietatis esse averruncam*: quo elogio aliqui animati vicem Theæ sustinere posse omnino existimabant; rerum formam explorantibus saporemque alia visa est herba, quàm ut subjici Theæ deberet. At quo melius de ingenio herbarum, quas pyxides abscondebant, constaret, exemplo Theæ calidâ solutionem tentandam duximus, sed ad quam minor quo-

que

que affinitas deprehensa; namque & obscurior multò color, & ad vitrioli soluti misturam nulla nigredo. Tum Capito, quæ nova hæc, inquit, & inepta curiositas, ut vitriolo rimari solutionem non dubites. Id verò factum oportuit, ait Vindicianus, quò melius affinitatis ille gradus deprehendi posset; nosti enim, certè debebas nosse, Theæ solutionem ad misturam vitrioli statim in atramentum facessere scriptorio simile; &, ut decoctio illa rubra sit, aut, quæ optimæ Theæ unica nota est, viridis, protinus tamen ad vitriolum nigrescere. Hic juvenis, ergo, inquit, certæ sunt herbæ hujus species aut cocturæ? illa tamen, quâ hactenus usus sum, uno & rutilo colore se mihi probavit. Cui Vindicianus, atque hoc, inquit, argumentum est Theæ vilioris aut minus bene præparatæ; certe enim artificio quodam & siccatur & conservatur ea, quæ optima est, hoc est, etiam post annorum aliquot lapsus viridis. Fateor discrimen, quod foliorum magnitudini lentè deficienti imputat Piso, dignum esse notatu; at ego siccandi modo plurimum quoque tribuerim, & hinc esse, quod viridis Theæ major sit gratia, & facultas, quam rutilæ, ut quæ exoleta jam sit virtutisque remissioris. Utut tamen sit, omnes Theæ solutiones ad vitriolum nigrescere videas, quo scire possis esse hoc adstrictionis, quâ pollet, non leve documentum. Jam verò ut de aliis quoque constaret, producta experimenta; & inter illa cum Agrimonia, quamvis foliorum formâ dissimilis, calidâ solveretur, in obscurum ferè & atramentosum colorem ad vitrioli misturam degeneravit, sed tamen, quod adstrictionis nihil aut perparum haberet, Theæ elogium non meruit. Chamædriis utcunque amari erat saporis,

ſed adſtrictio deficiebat; vitriolo adjecto vireſcebat magis quàm nigrabatur. Cardiaca, Marrubium & alia ſaturatè quidem tingebant liquorem, ſed admiſto Vitriolo nulla nigredo. Sanguiſorba æmulabatur utcunque colorem Theæ, ſed ſapor invalidus erat, nec ullo ſalis ſpiculo comitatus. Jam verò Myrti Brabanticæ folia calidæ injecta inficiebant tandem liquorem rutilante flavedine, ſed ad vitriolum aut nullam aut exiguam recipiebant mutationem; quo vel uno experimento conſtare poterat nullam eſſe illi cum Theâ affinitatem. Unica ſupererat in ſcriniis Veronica, cui plurimum aliàs tribui vulgo ſolet. Itaque cum plauſu in calidam injecta mediocri eam infecit tincturâ, & ſapor, quamvis non perinde amarus, mirificè tamen adſtringens deprehenſus. Adeo ut ad vitrioli quoque ſolutionem obſcurè nigreſceret Theamque æmularetur. Hic Capito exſurgens, ergo, inquit, Veronicam, illam aliàs quoque fæminarum elogiis notam & facultatibus ſimilem, peregrinæ rariſſimæque Theæ ſubjiciamus, & ſi quid ſiccatio confert & virtutem vel conſervet aut auget in majus, ſollicitè eam curemus, negligentius enim, ut apparet, in exſiccandis Plantarum foliis occupantur Pharmacopæorum filii. Accipiebat omen Vindicianus, & ſi domeſticorum, inquit, uſum non detrectas, Veronicam hanc ſubjici alibi Theæ poſſe ſum perſuaſus; certè enim inter primas ejus dotes has quoq; numerari video, & Renes extergere & Caput firmare & Stomachum, blanda amaritudine à neminè facilè recuſata; quæ cum geminæ ſint Theæ virtutes, utique inſtar eſſe ejus, ubi meliora non ſuppeditant, nihil, ut puto, prohibet. At hic ad prius de Atramento experimentum

tum regreſſus Capito, num, inquit, nigredo illa & atramenti ſpecies virium affinitatem demonſtrare poſſit, impensè dubito; ſi enim de eo agitur, & hoc uno efficacia conſtet, ecce tot ad nigredinem inclinantes miſturas, quibus tamen alia eſt & planè contraria virtus. Gallarum, Quercuum, Sumach & eorum, quæ validè adſtringunt, ſolutiones, ubi vitriolo ſociantur, ſtatim in atramentum abeunt; tantum tamen abeſt, ut Theæ æmulentur vires, ut contra potentiſſimè adſtringant. Itaque in hiſce, ait Vindicianus, non eſt acquieſcendum. Quamvis enim nigredo illa adſtrictionem probet ſale ſociatam, non tamen perinde genus ſalis demonſtrat, qui ut fixus eſt vel volatilis, Alcalinus aut miſtus, ita efficaciam cum adſtrictione variat. Plurimæ herbæ, quas ſtrictio comitatur, ſale volatili ſunt fætæ, atque illæ, præterquam quòd tonum viſcerum adſtrictione corroborent, etiam reſerandi poros fluidaque agitandi vires indeptæ ſunt. Eſt ergo nigredo argumentum latentis inibi adſtrictivi ſalis, ſed quod Theæ ſimul & volatile contigit & blandâ temperaturâ ſuave. Atque hoc eſt, quod in Myrto Brabanticâ temere quæras; redolet enim non tantum ſed & ſapit ſal fumoſum & planè ſulfureum, capiti etiam, quò magis à Theâ abire credas, infeſtum. Nulla ibi adſtrictio, quippe quam nec guſtus, nec vitrioli experimentum oſtendat. Et ut in foliorum ſimilitudine aliquid reperiſſe ſe putent Hyperaſpiſtæ nonnulli, non paſſi tamen ſunt Cenſores noſtri, aliam pro aliâ ſubjici Myrtique Brabanticæ folia Theæ exoticæ titulis in tabernis Pharmacopolarum triumphare; eſſe enim, ſi ratio deducatur, effectuum potius, quàm formæ, rei inanis & ad contemplationem natæ,

ſimilitudinem attendendam; nec multum referre quid figuræ promittant foliorumque ambitus, modò virtutes invicem reſpondeant; Criticis illas minutias, & ſi quid ſignaturæ pollicentur, mathematicis relinquendum, idque unum quærendum ad Medicinam euntibus, ut ſuæ ſingulis herbis vires experimento conſtent. Quod ſi factum jam tum fuiſſet, non temere tot fallaciarum vaniſſimarumque promiſſionum copiâ inundata fuiſſet, quam nunc tenemus, Medicina. Inutile eſt illud accidentium ſtudium, videndumque magis, quid prudens comprobat experientia & num eventus accedat. Exiſtimo autem, ut ſunt hominum formæ numero individuæ, ita & Plantarum eſſe & virtutum, quæ proximè à formis dependent; adeò reperiri in ſingulis quid numerici, ut ſcholarum termino utar, quod cognatas ſpecies & à ſe invicem & ab aliis diſtinguat. Quare indulgendum puto, eſſe aliquid Theæ proprium, ſingulare & negatum cæteris omnibus; an verò id tale ſit, ut temperamento alterius herbæ, copiâ modoque diluti exprimi nequeat, ipſi videte, qui tot jam decoctis guſtum teſtem adhibuiſtis. Habent fortè aliquid in exſiccando gentes iſtæ ſingulare, quo volatile iſtud usque tueantur; neque enim, ſi vel calorem ſolis aut uſtulationem experta eſſet herba, volatile quid redoleret, quod in noſtris Plantis ferè omnibus ob incuriam avolare ſolet; adeo ego ab ſiccandi artificio tutelæque modo viriditatem iſtam oriri credo, quam niſi aëre admiſſo humido haud facilè deponat. Et fortè alia differentia Theæ non eſt, quàm quæ vel à foliorum quantitate aut ſiccatione dependet, ſive Japonica illa ſit, ſive Chinenſis aut Tartarica. Hic juvenis, unde ergo, inquit, Thea una longè pluris venit quàm altera,

altera, cum æſtimatione originis creſcente pretio, namque Chinenſis minus eſt pretium quàm Japonicæ. Ad quod Vindicianus, aut arcanam iſtam præparationem, aut quod longioribus itineribus petatur, in causâ eſſe puto. Crediderim autem ſi eorum exemplo viriditatem unà cum ſale volatili cuſtodire conaremur, multò fore efficaciores quas officinæ promittunt, herbas. Nunc autem obiter & ſine ſtudio ſiccantur in ſole, umbrâ, foco; & cum ſiccatæ ſunt, quæ maxima eſſe cura debebat, humidis exponuntur calidisve locis, ut, cum ad uſum à Medicis vocantur, in mucum aut inficetum pulverem ſe reſolvant. Hic rurſum Capito, de iſto, inquit, examine plus ſatis actum; alia nunc declara & digna expectatione noſtrâ, & vires iſtas tam mirificas, & ſi quid habes, quod palato ſatisfaciat curioſo. Cui Vindicianus, Enimvero, oſtendam, inquit, propter hoc ipſum quoque peregrinæ herbæ plurimum deberi, quòd calida & aquæ vehiculo propinetur. Quid quod, ſi judicio rem exploremus, aliquod etiam aquæ futurum ſit elogium, &, ſi in aliis quantumvis ſpretis herbis experimentum idem inſtitueretur, habituri quoque ſimus, quod exſpectationem impleat. Frequens eſt in Medicorum ſcholis cauſarum fallacia, & adeo quidem propria, ut neminem adhuc unum cognoverim eorum, qui ad Praxin ſe adjecerunt, qui cum vitio illo non uſque ſit conflictatus. Confundunt multas herbas, juſcula, aquas & quidquid Indices Seplaſiariorum promittunt, nec tamen uni alicui in illâ aliorum mole vim omnem & effectum tribuere erubeſcunt, quod quo ore fieri poſſit, ego ſanè non intelligo. Eſt quidem in nonnullis manifeſtior virtus, ſed tamen cum plura juxta

usurpantur alterius generis remedia, non temerè uni vis omnis imputanda. In oculorum inflammationibus, ut uno exemplo occurram, plerasque vires Topicis & Collyriis tribuere solent, & tamen, cum frustra diu laboratum, uno sæpe purgante totum morbum profligari vidimus. Hærent tamen & usque sua laudant collyria nihil profutura, si alvus defecisset. Ita sæpe dubitandum, utrum Herbæ soli an vehiculo quoque aliqua virtus debeatur. Non tulit hoc diu Capito, sed, ut sibi sapere videbatur. Et tu, inquit, aquæ nudæ & inanis vires esse aliquas existimas? Bonum ergo factum, ne posthac oræ tam longinquæ fatigentur, & quod domi nascitur, insano ferè pretio aliunde repetatur. Ad hæc Vindicianus, equidem id nolo, ait, ut solâ aquâ utamur quamvis efficaci, sed ne, ubi simplicibus domesticisque confici res potest, magnâ peregrinorum farragine misturam turbemus. Et verò ne de aquâ putes esse illam inanem viribusque cassam, repete, quæso, tot seculorum & gentium memoriam, ubi aqua in potum fuit delecta, non, ut nudum esset alimentorum vehiculum, sed, ut suam quoq; nutriendi vim, sive illa sit arcana quædam potestas, seu quem vocant Archeum, conferret. Miratus novam hanc Hypothesin Juvenis; etiam aquas, inquit, belluarum delicias laudare non dubitas, quasi esset in iis, quod non sitim tantum levare sed & partibus prospicere posset. Erras Vindiciane, erras: quid enim limpidus ille & ad minimum calorem in auras facessens Latex, utrum in partium iturus, est substantiam? Cui Vindicianus, si rectè, inquit, calculum ponis, non planè vacua est, quam vides, aqua; ex hac enim, utut insipidâ lucidâque, quemadmodum omnium

rerum, ita & corporum nostrorum stamina coäluere. Illa est vitæ nostræ sustentaculum motusque automati, ut est tota hæc machina pneumato-Hydraulica, principium: absque hac esset, jacerent partes gelu concretæ, nec ullis se auctibus proderent; neque enim solidis quidquam accederet, nisi vehiculo fluidi, sive ipsum in se totum transmutetur, seu abdita solidorum elementa paulatim educat, & è potentiâ materiæ explicet. Nempe ipsa genitalis aqua, unde concrevimus, etiam illa Purpura, quâ hodieque alimur, suavis est insipidaque, quò sic facilius aquam in Naturam nostram transire posse credas. Alii illi succis pigmentisque delibuti & ad oris gratiam extorti potus, quibus non ante tormentis subjiciuntur, quàm cum Naturâ in gratiam redeant & peregrinum palatoque servientem saporem deponant; certè enim deponere illum debent, priusquam sanguini se misceant affini fluido. Non diu se continuit Capito, quin Poëticæ levitatis plenus aquæ elogium carmine efferret, quamvis impetus ille pridem malè cesserat. Itaque Vindiciani advocatione tutus hunc in modum ludebat.

Nondum prima dies rerum lustraverat ortus,
Totaque materies non nisi lympha fuit.
Lympha ferax, in quâ veterum primordia rerum,
Et quâ Natura semina prima natant.
A quâ cuncta fluunt vitarum stamina, & unde
Primus homo jussit nomen haberet aqua.
Illa ego luminibus quamvis nunc pervia vestris
Fata tamen succis seminibusque fui.
Quid quod nunc etiam sim suffectura potenti,
Nec mea sit virtus, quàm fuit antè, minor.

Nam magis internis illa est intexta medullis,
Multaque visceribus forma sepulta meis.
Me segnem varios motus disponit ad usus,
Et nunc ire cito, qui modo stare jubet,
Me calor impositus fluidam discerpit in auras,
Mutatâque facit cum statione levem.
Sed nec in Aeriis mihi longum vivere campis
Juno dedit, soli quæ sibi regna tenet.
Vix ibi conceptam frigus distillat in imbrem,
Qui signet radio versicolore viam.
Nec mora, desertas rursum dilabor in auras,
Inque vices solet hic sæpe redire labor.
Hocque uno constat mihi vis vitalis, & Auræ
Et Jovis & Terræ conciliatur amor.
Et sic fœcundam tellus bibit ebria lympham,
Meque suam gaudet sicca levare sitim.
Huc ergo, ô miseri! veteres agnoscite fontes,
Unde olim potis plurima nata salus.
Huc vos, qui primi nuper liquistis amœna
Rivorum, matri perfida turba meæ.
Huc properate viam, spes est hæc una salutis,
Tutius ex ipso Fonte bibuntur aquæ.
Ille tuis Proavis & qui numerantur ab illis,
Et nondum natis potio prima fuit.
Ille hodiè terras sata læta boumque labores,
Ille animat genio gramina quæque suo.
Quin agite, insuetum linguæ revocate liquorem,
Membraque me solo fessa rigare juvet.
Aut si delicias sensus lubet ire per omnes,
Quidque oculis placeat noscere quidque gulæ,

Est

Est color hic vivus, puro qui certet Jacho,
Et qua Crystallo purior unda micet.
Hic sapor aut nullus; aut quos complector in uno
Omnes, quot docta est lingua referre modos.
Isacida Mannam, calestia dona, tot annos
Cænatam tandem spernere non metuunt.
At me semper honos idem nomenque manebant;
Nec temere assuetas respuit ullus aquas:
Murmure quin etiam calum malè sana petebat
Gens, cum non esset, qua biberetur, aqua.
Et cur non, dubiâ qua sum præstantior uvâ,
Sim quoque morosa gratior unda gula?
Non sum lata quidem, fateor, sed signa remissi
Si non sunt animi, nulla doloris erunt
Et teneo medium, medium tenuere Beati,
Noxa nec ingenio, nec venit ulla pedi.

Hoc aquæ elogio excitatior unus è turbâ rusticanus senex, sed, si fronti fides, veteris & patrii moris servantissimus, nec formâ Catoni Censorio, aut illi ab aratro Dictatori, Lucio Cincinnato, dissimilis; & oportunè, inquit, Capito laudare audes veterem avitamque mihique à multis jam annis probatam hydroposiam. Pudeat Mortales ex tam commodo facilique potu in tot numero species abiisse, & quasi Naturæ fastum facere vellent, artificio excogitatâque operâ unum illum communemque tot gentibus laticem depravasse. Caji Marii exercitus, cum peregrè agenti molliculi & assueti potus deficerent, lacunas puteosque recusabat: sed Imperator cunctanti, en aquam, inquit, si viri estis, molliciemque unâ exprobravit ostenditque, quod sitienti satis esset, aquam. Ego

certè

certè uno isto potu ætatem attigi firmus usque animique potens; neque enim unquam crassæ aut igneæ vinorum fæces ventrem mihi aut cerebrum inquinarunt, sed in tenui illo domesticoque liquore constans semper fuit valitudinis præsidium. Hic Capito lætatus se reperisse hominem non planè à genio suo alienum, & ipse hunc vitæ ordinem in personâ rusticantis Mopsi carmine prosequi gestiebat. Itaque infit.

Sint tenera mollesque offa, sint fercula mille,
Fercula supremo vel placitura Jovi.
Non ea pagano sunt commoda, crede, palato,
Nec sunt visceribus fercula digna meis.
Dura juvent alimenta, & quæ mea gleba ministrat
Sperno peregrinum, Troßule, ventris onus.
Carduus est Lactuca mihi, mihi Brassica sola
Sufficit, & cœna hac ambitiosa venit.
Est mihi inemta salus promptéque parabilis unda,
At procul à Sinicis unda petita focis.
Non quæ fictilibus rutilante nec ardet in auro
Nec quâ Adamas, nec quâ lave superbit Ebur.
Sed manus, ut nuda est nulloque emblemate sculpta,
Sed cava, quæ calicem flectere docta valet.
Quæ Gidionitas olim cava ritè probavit,
Quaque hodie fortes, quæ probat esse viros,
Illa decent crudos duroque sub aëre natos,
Non alio constat rustica vita modo.
Naturam sequor usque, est naturale quod opto,
Artifici damno pocula mista manu.
Sic, dum Naturæ vestigia sector eundo,
Dat mihi securo vivere datq; mori

Hic

Hic se extulit Juvenis imaginosus & non aliter ac Crassus ille ἀγέλαςος in risum solutus, & verò, inquit, ad glandes quoque redire te æquum est, qui tam ineptè sapis, ut & in aquâ reperias, quod saporem deliniat. Sit fueritque olim aqua rupicolarum, ut fuere primi omnium, delicium; at nunc post monstrata vina, post liquatam artificio Cererem, post tot alterius orbis vinnulos potus ad fontes redire velle & ingratum esset & corpori in illâ ingluvie damnosum. Quid quod hoc quoque in Natuæ semper mutabilis fraudem fieri videatur, iisdem usque esse contentum. Est varia Natura & ipsa in se revolvitur, & ut materia semper sit eadem, mirificâ tamen ludentium qualitatum varietate hanc scenam instruit. Hic Vindicianus, qui aurem & carmini & Juveni præbuerat, non de nihilo est, inquit, quod & hic & alter, quisque ex ingenio, dixere. Et ut Juveni nostro in hoc occurram, est, pergit, lingua jam pridem aquæ desueta, & nisi acido, dulci amarove sapore sollicitetur, non frustra vappam esse, quæ gulam transit, arbitratur. Habet nunc lingua ingenium, habet figuratos cylindricosque, ut hoc intuenti patet, canales, acutissimi planè & exercitati sensus, quos nisi inundantis potus gratia demulceat, jacet libido gustusque friget. Voluptarius quisque, ut est ventri deditus, alit desides in nervis spiritus, qui cibi potusque gratiam explorent, quæ nisi gustui quisque suo propitia offendat, atque congrua, velut inimica recusat. Est hæc linguæ fortuna à multis jam seculis excultæ perque tot sapores versatæ, ut quæ grata sint, facilè discernat. Et sanè Naturæ hoc quoque militat, non aversari ea, quæ linguæ probantur, modò ne corpus damnum accipiat.

Adeo ego qualitate potus artificio variatá multiplicem & ingenii & Naturæ vim ostendi arbitror. Sed in hoc plurimum peccamus mortales quòd quæsitæ oris gratiæ & repertæ nimium indulgeamus, atque ita appetitu sollicitati vitia in corpus, non perinde suffecturum insatiabili gulæ, transmittamus. Offendere quidem gulam non debet, quod corpori est profuturum, sed nec blandiri nimium, quod nociturum. Ubique est tenendus modus, & sanctissima nostri pars, anima, gulæ indulgentiâ non temere profananda. Et ut ad rem veniam, non possunt aquæ, ut sunt frigidæ atque impuræ in illâ gulæ corruptelâ sufficere. Quid, quod nec ibi, ubi olim frigidam potarunt, solæ hodie prosint, mutato post tot seculorum lapsum vitæ ordine. Hinc in Italiâ quoque & Galliis usitatum crama aliter aliterque pro valitudinis natura temperandum. Rustici, cum diætam illorum inclementia Herorum contraxerit, aquâ etiamnum contenti vivunt, & si fortè κακοστομαχίαν aliunde conceperunt, vino, tanquam remedio, sibi medentur; quò intelligat certâ ratione aliquid esse potulentum & medicatum. Ad hæc Capito, vellem autem, inquit, naturam potus paulò altius repeteres, quò sic de Theæ ingenio melius constare posset, neque enim in Medicorum commentariis, quod mihi videtur, natura eorum satis deducta, omnibus diversum sentientibus. Cui Vindicianus, illa, inquit, disputatio huc transferri non debuit, quod plures hic sint præsentes, quos terminorum divisionumque illa moles offendere possit: quantum tamen per conventum hunc licet; breviter designabo, quæ mea sit ea de re sententia. Potus ergo est vel artificialis vel naturalis, & quamvis utriusque ma-

ma-

materia à Naturâ sit, plurimum tamen isti ab Arte manusque elegantiâ accedit. Artificialis rursum ex fine æstimari potest, ut sit vel nutricius, vel medicatus, aut inebrians; hic iterum, distinctis gradibus, vel lætificans, vel insaniam aut soporem animo inducens, omnes modum naturalis potus prætergressi, ut qui nihil istorum habeat, & neque alat, neque ullo modo corpus immutet, cujus exemplum aqua tantum præbet, illa plerisque jam gentibus neglecta. Usus etiam effecit, ut potus quamvis nutricii spiritu perfunderentur volatili inebriante, quò idem & alere corpus & accendere animum videretur. De istis autem eruditum legimus criticumque H. Meibomii commentarium. In universum autem mirari soleo, vix gentem esse tam immanitate barbaram, quæ non aliquem instaurandis erigendisque animis potum invenerit. Equidem, ut sint Nationes, quibus in potum aquæ cedant, crudæ illæ & incoctæ, nec temere alibili utantur potu, habent tamen condituram quandam, quâ se inebrient segnemq; animum aut labantem provocent. Habent ex Oryza *Arac* suum Indi, Africani Vinum de Palmâ; Ex *Mandiocâ, Batatas*, *Aipii*, *Acaju* Saccaro aliisque Americani, adspersa lustrali anicularum salivâ, inebriamen quoddam ad invidiam jucundum. Tartaros ex lacte quoque Siceram conficere necessitas impulit. Lithuani Mulso Medoneque exsultant. Germanorum deliciæ vinum hordeatum sive Cerevisia ex Hordio, Siligine aliisque confecta. Galli habent suum *Cidre*, si vina excipias, non tam ad potum quam inebriamen repertum; unde non immerito Stuckius in antiquitatibus convivalibus arbitratur à Veterum Sicera nomenclaturam hanc derivatam esse. Jam verò

 Vi-

Vinum, illud Naturæ depositum, cujus vim jam tum expertus erat Noachus, non aliter atque aqua, inundasse terrarum orbem videtur, adeo etiam, ubi vitis non est, virum tamen bibitur, commercio rerum humanarum. Soli Turcæ, sive æmulatione Nazaræorum, seu studio Legis Muhammedanæ, vinum declinant. Sed tamen, ne quid simile ejus deesset, mirificè sollicitarunt Naturam, &, quod in vino non poterant, in aliis, in *Maslach*, *Bangue*, *Datyrâ* quæsiverunt. Tanto verò conatu inebriamina ista laudantur, ut maxime in hoc gentes certent, quæ inebriamen aliud alio validius conficiant: & ne Populariun nostrorum hic ingenium, quos ebriæ Cereris amor pridem suspectos reddidit, prætercam, tot ibi sunt *Birarum*, unde unde nomen hoc natum, condituræ, ut singulæ ferè in Germaniâ Septentrionali urbes peculiarem sibi vindicent, statim cum aquæ alveo & misturæ ingredientiumque varietate mutato elogio. Et primum quidem alituræ modum, quod imprimis in *Bîris* quoque â nostris quæritur frumenta variant, Hordeum, Triticum, Spelta, Avena & alia; inebriamen verò & ipsum â condituris mirificaque specierum aut Herbarum misturâ modum accipit. Ut autem ferè hoc unum in Inebriamine aut Sicera quæratur, ut animum nonnihil mutet & tristitiâ affectum vel gaudio excitet, aut blandâ soporis nocte obducat; his tamen vix etiam contenti flagitiosi mangones alia subjecere, quæ sulfureis salinisque vaporibus ad furorem atque insaniam, simultates & odia impellerent hominemque sibi eriperent; quando & hoc apud Asotos invaluerit, ut non ante humanitatem excipientis laudandam putent, quàm rationis usus sit interceptus. Atque in eum finem

tot adscitæ herbæ, etiam veneni damnatæ. Amaras verò illas & medicatas tam ego necessarias in Birarum confecturâ existimo, ut absque his esset, valitudo bibentium periclitaretur: quid enim aliud à visco illo & extortâ frumentorum sanie exspectandum, quàm ut limosâ fæce venarum minima occupando potus simplicis & nudi naturam in pejus inclinet. Hoc vitium necesse amara corrigant, non tantum, ut à situ immunis constet, quod & ipsum beneficium est non lege, verum etiam, ut lentum farinaceumque gluten, quod biras reddit alibiles, spiculato amarorum sale attenuetur, perque venarum minima & ipsos Renes adigatur. Latet tamen etiam tum in frumentis omnibus, tum fructibus, pomis, pyris, ex quibus siceras suas plurimæ nationes conficiunt, spiritus aliquis centralis, inebrians, qui, ubi fermentatione prodiit, caput spiritusque instaurat, si modicè bibatur, si plusculum, inebriat; poteratque adeo bibula natio hoc uno contenta esse, nisi insaniendi cupiditas alia quoque advocasset, ex parte tristia turbidaque. Unus lupulus, optimus Cerevisiarum custos & acescentis vappæ averruncus, meritò cæteris præfertur condimentis; ut mirari debeam, quo nomine salutarem herbam condiendisque cerevisiis natam veluti infamem & veneni suspectam, toto regno proscripserint olim Angli, sed quem, monstratâ utilitate, non diu post revocarunt. Nescio tamen, quomodo, etsi ad servandas cerevisias lupulus necessarius, & ori placere cæperit, &, sine hoc sit, earum passim commendatio frigeat. Alia autem illa condimenta, quibus cerevisiæ variantur, à bibaculorum temeritate laudem acceperunt. Hinc excogitata pessima nomina, Fuligo, Hyoscyamus,

Conyza, Myrtus Brabantica, Serpillum quoddam ſylveſtre, quo Medones ſuos Lituani corrumpunt & inflammant, & alia bene multa, quæ quæſtuoſa privatorum utilitas ſelegit. Ut taceam Indos, Ægyptiosque potibus ſuis & Datyram & Aſſis ſeu Cannabin herbam adſpergere, quæ phantaſiam excitent nutantem ſomniisque levibus & inanibus quietem interpolent. Extenderat paulùm hunc ſermonem Vindicianus, cum juvenis, credo, terminorum inſolentiâ & tædio non intellecti ſermonis, clanculum aufugeret, & Capitonem aliosque, qui aderant, invicem committeret. Igitur Capito, non leviter, inquit, afficior ſermone tuo & id imprimis miror, ſolos Muhammedanos & Siceram & inebriamen refugere, non minimo noſtrorum opprobrio, ut qui, cum eadem Chriſto auctore profiteantur, tamen gulæ magis ingenio & ventri, quàm piis Servatoris ſui monitis, obediant. Cui Vindicianus, id verò, inquit, jam attigi, eſſe illis medicatos tantum aut alibiles potus, ut in Sarbet atque Coäva, nutriciæ pariter & medicatæ fabæ, quam Bon nominant, progenie oſtendunt; monui tamen etiam eſſe illis inebriaminum inſtar, & Maslach & Amfiam & Aſſis & Bangue & alia; ſed non temere, & ex voluptate quæſitâ occaſione, illa potari, verum ubi vel ad claſſicum incendendus eſt animus aut amoribus levitatique aut deſperationi tradendus: Neque enim, quod noſtri faciunt, convenire illos in hoc videas, ut ſe inebrient, ut rationem convellant, ſed ut ſobriâ & ſponte natâ urbanitate ocium eximant. Hic iterum Capito, ne longius, inquit, à propoſito deturbemur, agè Vindiciane, oſtende, qui ſint medicati illi potus, quos paulò antè deſignabat. Cui alter,

ferè,

ferè, inquit, omnes quos Mortalium levitas gulæ destinavit: nullum enim planè est factitiorum genus, quod non delinimento aliquo vel ad gulæ gratiam aut ad valitudinem compositum deprehendas. Propinant, fateor, Medici quoque vina sua, suas Cerevisias, aquas, medicaminum passim nidore delibutos potus, sed quos, veluti minus ad palatum factos ex facili adspernari bibaculi solent. Externi verò potus ad unum omnes, quamvis gulæ ingenium iis quoque gratiam adsciverit, medicatum quid sapiunt. Quod in Chocolate in Coffi & Theâ nostrâ facilè apparet, ut qui potus ad sanitatem tum tuendam, tum percurandam utiles laudantur. Adeo mirum non est Metropolin Anglorum, Londinum, elogiis Coffi & The totam esse repletam, nec ullum ibi ἀσωτίας genus esse frequentius, quàm inter Coffi Theæque manantes rivos, adeo & à sobriâ illa Thermopoliâ in cœtibus periculum esse majus, quam à vinosâ ebrietate; quippe quòd liberior & constans inter aquas dicacitas seditionis in Remp. discordiarumq; ministret materiam. Quare novum esse nemini debet, tot edictis Regiis fibulam tabernis istis modumque imponi, quamvis eo successu, quo de Mathematicis olim Romæ, de quibus Tacitus; *Genus hominum sperantibus fallax, petentibus infidum, quod semper in hac urbe & vetabitur & retinebitur.* Thea autem cum minus nutriat, quam cæteri potus, tota medicata censenda est, etsi temperamentum quoque à diluto accipiat. Vix intonuerat auribus nomen Theæ, cum Capito, ad illam ergo, inquit, velim viam remetiaris, tot enim diverticulis à vero ejus elogio remotus aviditatem nostram adhucdum moraris. Hic, Vindicianus, istis inquit, ambagibus fuit

opus,

opus, tum, ut comparatione similium institutâ unius natura melius innotesceret, tum, ut certæ materiæ tædio facilè succumbentes varietas detineret. Adeo tui etiam honoris causâ, quod non temerè aliàs fecissem, argumentum orationis paulò latius deduxi. Et in hoc, inquit, Capito, nisi devotionem meam fastidias, gratias tibi ago maximas, fateorque me non parum affectum novo & pridem desueto colloquii genere, optare eam temporum conditionem, quæ studiis illis si non faveat, certè non obsistat. At tu Vindiciane, quâ es generositate, contemne seculi injuriam, & mihi de Theæ viribus usuque sollicito, quæ sentis, aperire ne graveris. Ergo ut tibi morem geram, sentio, inquit, esse illum potum non naturalem, nisi quâ aquam participat, sed medicatum sed salubrem, ut qui maxime, nisi nimia ejus Thermoposia effectum frustretur. Nam & hoc est quàm familiare, abusus vitia in usum transferre, & quod mortalium errori debebatur, innoxia rei imputare. Audio, inquit Capito, salubrem esse Potum, adeo promiscuè eum omnibus & sine exceptione servire. Enimvero neque hoc volo, inquit Vindicianus, esse eum omnibus perinde corporibus idoneum, sed plerisque, maxime autem iis, quibus populare aliquod contagium valitudinem infirmavit; quod ut nullis non gentibus evenit, ita Septentrionalibus commune est & domesticum malum, Scorbutus, qui tantum non omnibus singulisque aliquam sui corruptelam adspersit. Est ille morbus coàguli acetosi species & quidam corrupti sanguinis mucor, cujus flosculos, si ita placet, calor solitò major in superficiem extrudit, & variegantium pustularum specie velut decretorii infixique mor-

morbi notis mirificè defædat. Habet quidem & jactat ſpecifica ſua vulgus, Raphanum, Naſturtium, Becabungam, Cochleariam, Trifolium, & ſi quæ ſalis acrimoniâ linguam vehementius ſollicitant; ſed & illa bilem contagii ſociam ſæpius exaſperant, & diuturno tandem uſu faſtidium inducunt. Adeo ego in morbo tam obſtinato, tam omnibus fibris nervisq; inſito nihil magis profuturum exiſtimo, quàm quod lento blandoque nec poſt moras faſtidito uſu ſolvere coagulum ſanguinique reddere juſtam tenuitatem poſſit; ſolent autem, quæ lentis gradibus operantur, Naturam minus infringere & ſecurius præſtare auxilium: Quod cum in Theæ quoque experientia oſtendat, non eſt, cur illi prærogativam hanc negem, quam plerarumque gentium elogio accepit. Beatam ergo regionem! exclamat Capito, quæ tam ſalutarem herbam & oſtendit prima & exemplo probavit. Imo verò, inquit alter, beatiſſimam! in illâ enim nutantis valitudinis neceſſitate non puto meliorem potum reperiri poſſe, quàm eſt hic ipſe, ut qui maximam partem ſit aqua, adeoq; naturalis, inde & Balſamicâ medicatâque virtute, quâ omnes ferè gentes indigent, perfuſus. Eſt verò hoc quoque inter alia bonitatis argumentum, quod non facilè ſitum contrahat, quantumvis diu ſervatus, non aceſcat, neque in mucum aut gluten farinaceum tartareumve reſolvatur, quod potibus plerisque factitiis eſt proprium, non igneo ſpiritu caput ſanguinemque inflammet, quo vitio vina laborant; ſale volatili eoque molliter ſpiculato & ipsâ calidâ fluorem ſuccorum naturalem uſque tuetur, blandulâque adſtrictione tonum viſcerum Stomachiq; nutantis commodè firmat. Cui Capito, itaque eſt, inquit, po-

tus ille planè medicatus, adeo & in illâ frequentiâ fastidium subrepere bibentibus omnino debet. Ad quæ Vindicianus, est, inquit, potus ille aliorum instar, qui in hoc facti sunt, ut, præterquam quod gulæ serviant, etiam populare contagium, quod plerique omnes trahimus, lento quotidianoque usu si non exstirpent, certè emendent. Jam ne de fastidio queraris, ipsa illa consuetudo tædiosos quantumvis potus tandem ori conciliat. Maxima pars Germaniæ, amaris nunc assuevit & lupulatis potibus, quos etsi morosius palatum initiò facile fastidiat, cum tempore tamen acceptissimos habet. Ita autem velim cum Theâ quoque comparatum esse ipse tibi in animum indncas, quando amarâ illa adstrictio calidæ diluto pulchrè temperetur. Hic iterum Capito, libenter, inquit, à te rescifcam, quâ ratione gens illa tam Barbara & à morum, corporisque cultu aliena hunc potum invenerit. Ubi Vindicianus, inepta, inquit, curiositas, & cui in illa commentariorum gentilium obscuritate ægrè satisfiat. Nosti autem pleraque istius nationis artificia in arcanis haberi, & peregrinum quemque, veluti profanum, à sacris illis arceri. Ut ne verò in eo gentis aliquam prudentiam sitam esse putes, respice quæso, ut pulcherrima quæque non natio aliqua aut arbiter spiritus, sed fortunæ casus primùm ostenderit. In eo tamen laudare illorum prudentiam oportet, quod cognitum jam à tot annis potum tamdiu servaverint, nec temere alio permutaverint, quæ levitas est nostri orbis. De ingenio tamen cum Chinensium tum Japonensium non est quod dubites; quid enim illa in Mechanicis mirifica ἐγχείρησις, illa colorum Laccæ inimitabilis temperies, illa telarum textura, illæ operum moles

&

& ædificiorum commodæ atque ad amussim factæ stationes, quid aliud, quàm singularem animi vim arguunt? In Medicinâ autem, nescio quo Spiritu ductore, subtilitates affectant ingenio nostro majores, & in Pulsuum quidem Urinarumque qualitatibus stupenda est gentis curiositas, quam nisi ex autographo nobis exhibuisset Cleyerus omnẽ fidem superaret. Adeo tu hallucinari illos putas, qui pridem Europæ fastum faciunt, qui de linguæ prærogativâ, de elegantissimarum rerum inventione, in quo & exteros & nostri orbis colonos habuere suffragatores, nobis cum certant. Conticuit ad hæc Capito & ad Theam reversus, an ergo, inquit, omne emolumentum, quod Herbæ imputatur vili & abjectæ, eidem tu quoque imputandum censes non etiam Calidæ? nisi enim fallor, ejus quoque vires aliquas agnoscere visus es. Ubi Vindicianus, id quidem, ait, oportunè mones; nam si quæ sunt in Theâ vires, quas puto esse maximas, multum tamen illæ à Calida & invalescunt & numeris augentur. Est autem aqua etiam calida fuitque olim, medicatus stomachoque utilis potus, quamvis cum temporum Asotorum quoque gulæ, tanta vis est libidinis in contraria euntis, in deliciis esse cœperit, mox tamen iterum, ut sunt rerum vices, desierit. Hodie tamen maxima pars orbis, Asiani fere omnes, Chinenses, Japones, Persæ, Turcæ, inde & Ægyptus, copiosissimæ sanè neque illæ ineptæ gentes, Americani quin etiam, calidæ usum tum ad servandam valitudinem tum ad curandam familiarissimum habent, solâ Europâ tanti beneficii, ante peregrinorum commercia, ignarâ. Adeo si nulla pro Thermopotantibus militaret ratio, tot gentium auctoritate atque exemplo probari facilè calidæ utilitas posset,

ſet. Juſtus Lipſius, ὁ πάνυ, poſtquam in Electorum libro Calidam non Romanis tantum ſed & Græcis in uſu frequentiſſimo fuiſſe & Plauti & aliorum auctoritate demonſtraverat, tandem & ipſe fugitivum morem revocari impensè optat. Et ut Freinshemius in eodem argumento doctè verſatus fuerit, Antonius tamen Perſius, Italus, ſuâ linguâ, Romanis tum voluptatis tum medelæ, causâ probatam fuiſſe Thermopotationem pluribus oſtendit. Hic Capito, ex Plauti, inquit, aliquot indiciis collegerim tabernas extitiſſe in publico, ubi calidam petentibus abunde ſufficeret, tempore imprimis Tiberii Neronis, quem & ipſum ob propenſionem in Calidam, cum Claudium deberent, affinitate cognominum inducti Caldium Biberium Meronem appellare conſueverant urbani ſcurræ. Ad quæ rurſum Vindicianus, Calidæ olim uſum fuiſſe, quàm vulgarem, opinor, conſtat, ſed adeo illum apud noſtros intercidiſſe in tantâ aliarum gentium thermopotantium copiâ, ut nec veſtigia amplius ſuperſint, magnopere miror: gratulor autem illis, qui pridem cum amplificatis commerciis rei elegantis ſimul & quæſtuoſæ, uſum retulerint. Cui Capito; dubito tamen, inquit, an implere exſpectationem noſtram calida poſſit, illa adeo gulæ contraria, ut Plinius ſcripſerit, *nullum animal calidos ſequi potus præter hominem.* Itaque ego, ait Vindicianus, non ex ingenio gulæ in horas mutabilis, ſed uſu æſtimari Calidæ naturam velim. Sit aliquid, non ſtatim recipi illam æquo appetitu; & vincit hoc conſuetudo, vincunt imperata ad ſanitatem euntia. Quin & hoc largior, ad unguem ſanis integriſque corporibus non facilè Calidam nec conducere nec placere poſſe; ſed cum plerique

vi-

vitium circumferant populare, & nemo ferè sit, cui non subinde peregrinum vivendi genus incommodum stomacho adferat, illorum maximè habenda est ratio, non sanorum, quorum vix numerus est. Equidem vel propter Endemii morbi maculam, à quâ non facilè quis immunem præstare se potest, tractandum est hoc corpus ut causarium & obnoxium, prospiciendumque, ut lentò & quotidianis potionibus, qui in erigendâ valitudine plurimum possunt, vitium clandestinum vel deleatur aut minuatur. Ubi Capito, hoc ergo est, inquit, quod à Calidâ exspectas? Imo, inquit alter, est cur in Septentrione humorumque coâgulo, quæ fere una morborum origo, Calidæ multum tribuam, sed sale aliquo volatili animatæ longè plurimum; quem etsi aliæ quoque herbæ suppeditare & refundere in aquam soleant, dubito tamen, an sit, quod æquare commoda utilitatesq; Theæ peregrinæ possit. Neque tamen ita sum Calidæ addictus, ut semper & ubique eam sectandam putem, sed tum maximè, cum ea est aquarum natura, ut crassitudine sua & fæce officiant, quam nisi coctura ejusq; comes fermentatio correxerint, omnino in usum vocari non debent. Aliæ leves à calore hoc quoque habent, ut ventris venarumque aditus citius perferrent, nec facilè, quod frigidæ est vitium, alibi moras nectant. Jam cum ipsa illa aqua nuda sit nullarumque admodum qualitatum, nec acidi nec salsi particeps, bibit in se, ut est vacua, salium toto sanguine errantium spicula, unâque vel ad emunctoria deducit aut paulatim detondet; facit autem hoc potentius, quò est calidior, ita enim ad minimas fugientium venarum latebras propellitur. Est ergo non leve hoc beneficium, quod omnibus promiscuè

temperamentis adhiberi possit, modò ventriculus, qui & ipse nonnunquam initio ad aquarum molliciem fatiscit, respondeat. Certè, si qualitatem spectas aquæ puræ, sed calidæ atque excoctæ, nihil reperias succis corporis nostri adfinius, qui sunt ipsi & dulces & calidi; si copiam, nihil in eâ infesti, dum exitum reperiat; si vias & ductus, una illa Naturæ obsequitur, omnibus perinde excretionibus idonea, nam & alvum, si in eam fæces propendent, ducit, & ad urinæ vias & ad sudores pari impetu & se & morbidi fermenti reliquias magno laborantium commodo convertit; nam illæ salium tincturæ, quibus plerique morbi innituntur, sæpissime illo diluvio vel eluuntur aut, ut solent acria quæque lotionibus mitescere, temperantur, ut mirum non sit medicos peritiores tam salutarem Calidæ usum expertos esse, ut etiam febrium plurimas illa solâ feliciter superarint. Certè hoc indicio novi ego Archiatrum clarissimum, non in Calculo tantum aut Podagrâ sed & variis febribus, etiam ardentibus, plurimum profecisse. Propinabat ille Calidam, postquam constaret de Naturæ proclivitate, & cunctantem copiâ & calore usque eò provocabat, donec in Excretoria erumperet; neque tum mora, quin liberalissimos, in illâ imprimis ardentium siccitate, indulgeret haustus, magnâ ad sanitatem compendiariâ. Quid quod Calidæ usum in Arthritide & calculo, & lacti & aliis jusculis prætulerim, quando nulla ibi acidi semina, quæ sæpissime ibi è lacte emergere solent. Peregrinam rem narras, inquit Capito; si enim illa est animi tui sententia, auctor sim, ut morem illum repetas viamq; adeo compendiosam exemplo tuearis, ita enim & Laborantium crumenæ & valitudini consulere te certum est.

Hic

Hic Vindicianus, neque illud, ait, intempestivè mones; quamvis autem res sit imitatione digna, tot tamen ibi reperias obstacula, ut non facilè in usum deduci possit laudata alioquin methodus. Primum enim nova affectanti Medico auctoritas sæpe deest & ad commendandum dignatio, sæpe etiam corruptus venter Calidam recusat aut diutius, quàm par est, moratur; aliquando & ipsi ægri tam vilem diobolaremque potum aversantur atque diffidentiâ successum eludunt. Jam aquæ etiam non ubique satis volatiles & defæcatæ, ut adhiberi tutò possint. Ego autem, si necessaria adsunt & circumstantiæ respondent, illam medendi viam cum magnâ utilitate & gratiâ conjunctam esse omnino sum persuasus; quamvis, ut nunc res sunt, dedecere Medicum tam vulgaris atque nota methodus videatur, ægrotantibus semper ad arcana quædam & specifica animum advertentibus. Nosti Capito ex diætâ & vitæ ordine plurimum ægris accidere boni, imo & ægros percurari posse, quando in plerisque convalescendi potentiam ipsa sibi Natura vindicat. Attamen, si quis hodie diætâ ejusque regulis artem suam probare ægris vellet, quod olim factum novimus; à diætariorum sectâ, pro inepto habeatur atque rerum ignaro. Insistendum ergo est in illo communi Mortalium errore, quâ itur, non quâ eundum est. Steterat hic aliquandiu Capito, & si ita, inquit, sentis, & illæ Calidæ tuæ sunt dotes, non video utique, an in Potu isto Theæ herbæ, an aquæ vires sint potiores. Enimvero, ait alter, in Calido potu omni, tum maxime Theæ illo, Coffi & Chocolatâ, non mediocres esse aquæ vires existimo, multò tamen auctiores, si tarditas illa & aquæ inertia spiculis quibusdam salutaris herbæ acuatur.

Ubi

Ubi Capito, si in eo, inquit, res vertitur, ut aqua sale quodam animetur, esse ipsum salem volatilem statim in dissolutionem pronum, ecce tot numero herbas, quæ identidem ad Calidæ adfusum salem expromunt; ne jam putes in alterum orbem tot tædiis sumtibusque propterea enavigandum esse. Hic pausùm subridens alter, salva res est, inquit, si sale aliquo vim augeri aquarum existimas: arbitror autem jam ex anteactis constare, unum alio ad usus istos esse efficacius. Et ut concedam salem volatilem, ut est purus atque a cæteris elementis secretus, aliquot granis calidæ intermistum vires ejus mirificè augere, quod æmulatione quâdam in exprimendâ Essentia Bezoàrticâ nonnullos fecisse scio, nihil tamen est, quod Theæ, herbæ planè singularis, vires gratiamque adæquet. Sint Herbæ quædam ei adfines, sed neque amaritudine illâ & junctâ ei adstrictione tam idoneæ offenduntur uti Thea illa. In delectu nuper Herbarum Veronicam deprehendimus utcunque viribus similem; sed ut sale volatili naturam Theæ æmuletur, est tamen, quod in adstrictione illâ desiderem. Sanè, quemadmodum colorum lineamentorumque, aut, si placet, fibrarum ideæ in unius speciei plantis sunt variæ, ita & virium particularis est atque numerica differentia, quod cum in omnibus Medici agnoscant, nescio cur in unâ Theâ hoc præterire velint. Ne ergo iniquè tecum agi existimes, considera, quæso, certas dari & sic proprias singulis herbis temperies, ut nullis aliis sint communes; quod nisi ultro fatearis in tantâ specierum individuorumque varietate, illæ tot numero qualitates accidentiaque facilè rem evincent. Est in Theâ aliquid negatum cæteris, sed quod, necessitate

tate

tate ferente, suppleri melius à Veronicâ quàm Myrto Brabanticâ, nudâ planè & agresti plantâ, possit. Habet cætera Veronica quoque virtutes Theæ persimiles, si aliorum elogiis credendum; adeo, quibus domestica sunt pretio, possent experiri, num virium quoque eadem esset fortuna, quæ Theæ, in quo fere non ambigo, si eadem viâ atque modo periculum fieret. Ad hæc Capito, dum Theæ inquit, laudas potionem, age Vindiciane, & ostende, cum unius tantum aquæ in præparatione illâ memineris, an non aliæ etiam conditturæ probandæ sint; nam & hic curiosuli nescio quid præferre videntur & lac & juscula. Ubi Vindicianus, ut non facilè, inquit, uno acquiescere solet varium & mutabile genus, ita reperit Asotia, quod libidini faveret; namque, hic quibus aqua fordet, juscula placuere carnea, ut quæ popularis pridem consuetudo stomacho accommodarat moroso; nonnullis etiam, quibus Lactis usus frequentabatur, in eo experiundam cocturam censuere. De jusculis autem hoc moneo, dum illa jam plus satis particulis nutriciis sunt occupata, non satis idonea esse ad hanc condituram; ut taceam particularum alias aliis obsistere ne effectum sortiantur; & cum præterea lenis sit plerumque Theæ mistura, tum à pinguedine, quæ comes est, tum à nutriciis elementis vires istas penitus obduci; quod idem de Lacte sentiendum puto. Accedit, quod nec illâ copia tum assumi Thea possit, quæ ad propulsandum aut eluendum morbosas atomos sufficiat. Id quidem non inficior, etiam Lactis acidum spirantis malignitatem, quæ sæpe in Podagricis adeo metuitur, Theæ misturâ corrigi, sed pinguis ille fibrosusque lactis cremor leviculam amaritudinem facilè obliteret, adeo

& vires obtundit. Cui Capito, credibile tamen est, inquit, lactis & jusculorum lentore siccitatem illam Theæ adeo suspectam expugnari posse. Hic Vindicianus, etsi, ait, Theam illam siccitatis damnaverat vir non inglorius, dubito tamen, an, si rectè rationem ponimus, ejusmodi illa sit, ut Europæos, tum imprimis Septentrionales, & ipsos sero vappâque inutili gravatos, abstinere ab usu ejus debeat; cum sicca pleraque experientia nobis utilia ostendat, & si quid esset ibi supra modum exsiccans, utique copiâ illâ humidi pensari facile posset, imprimis, si tenuis sit & dilutior potus, uti esse eum debere novi censores & Theæ Panegyristæ non sine causâ voluere. Certè illorum mihi methodus semper suspecta est visa, qui non crassam tantum facere misturam, sed & pulverem inspergere aquæ non dubitant, adeo, dum humido minus temperatur, corpora naturâ sicciora lentè exsiccat innoxia alioquin herba. Atque istorum hic errorem notare habeo, qui non comparativè, uti factum oportet, sed absolutè & nullo habito respectu, de remediorum viribus decernunt, & unius regionis noxas commodaque universo applicant. Est semper qualitatum temperamentorumque & regionis & corporum habendus respectus, nec temere vitia unius alteri imputanda. Remedia sicca aliam necesse est experiantur sortem in siccis calidisque corporibus, quàm humidis, adeo aliter in Septentrione, aliter in meridie considerandа est illorum virtus. Sit Camphora in siccis calidisq; regionibus justo siccior & corpora eviret, at tantum abest, ut in septentrionalibus serosisque corporibus idem præstet, ut etiam attritâ humiditate potentiam augeat. Mensl[illegible] facultatem militantes olim suspectam habuere,

ut quæ crederetur ob odoris virulentiam viros effæminare, sed & hæc humidioribus in solatium cedit, detractoque sero in Venerem impellit. Adeo ab hâc quidem parte, si quid metuendum periculi, Thea apud nos quidem noxæ erit immunis, utpote quæ siccitate suâ septentrionalium illam aquositatem pulchrè temperet. Habeant quòd timeant sicciores gentes, Indi, & qui eis sunt vicini, attamen & illi modico Theæ usu & tenuiore diluto hoc efficient, ut à serosis influxibus, quibus & ipsi sunt obnoxii, facilius liberentur. Ad quæ Capito, nunc demum, inquit, audio, esse illam Theam veluti Panacæam, & quæ omnibus perinde gentibus inserviat. At verò virorum clarissimorum suffragia me penè induxerant, ut crederem sicciorem esse herbam, ut quæ vel illorum confessione sale volatili oleoque tenuiore perfunderetur. At hic Vindicianus sit hoc, inquit, & gaudeat sale volatili oleoso; verum si illâ notâ censeri siccitas debet, jam totàm Aromaticorum familiam exsulare necesse est, quibus tamen plerique etiam calidorum climatum habitatores nimium quàm indulgent. Est quidem hoc nomine siccior herbæ temperies, quòd sale perfundatur volatili eoque oleoso; sed cæterorum quoque elementorum habenda est ratio, iis enim commodè efficitur, ut in aliam aliamque speciem, etiam numericam atque individualem communis illa qualitas determinetur. Est in Theâ sal aliquod, sed volatile & fugitivum, adeo sollicitè servari debet, est olei quiddam, sed tenuis admodum, nunc etiam peculiaris quædam & aliis negata adstrictio, quæ communem illam & aromatum æmulam qualitatem temperet. Atque ex istis sanè notis agnoscere facultates Theæ

non vulgares liceat. Sanè enim, ut quid corpori nostro succisque fiat adfine, sale gaudere debet volatili, quippe cujus motu copiâque vitalitatis robur & fluidorum illa agitatio nitatur. Frigent spirituum influxus, & sanguis ipse concrescit, si sale destituitur volatili; adeo hujus mobilitate omnia animantur novamque vitam recipiunt: at hoc pluribus quoque commune est. Nunc verò adstrictio Theæ tam propria; illa olei vires sic temperat, ut non facilè accendat, jam etiam complexu suo volatile istud fovet, ut non facilè evaporet, sed in sanguinem succosq; delatum lentis progressibus fermenta corrigat, & quod singulare est adstrictivi salis beneficium, viscerum solidorumque tonum; qui plurimum in Chronicis, tum maximè scorbuto, labefactatur, firmet. Ibi Capito & hoc, inquit, solâ Theâ consequi te posse putas. Id verò, ait alter, puto, non ut nuda est & sicca, ita enim nimium constringat, sed ut calidâ temperatur; ut enim una nimium adstringit, altera nimium laxat, ita ex utriusque misturâ pulchra oritur & idonea corpori temperies. Adeo mihi quoque committere fallaciam divisionis videntur, qui, cum de Theâ censuram ferunt, de illâ, ut in se est, arbitrantur, non ut humido & calido permistâ; id quod fieri debuit tum in hoc tum in alio omni remediorum genere. Quid quod credam ex misturæ modo totum hoc artificium pendere, quamvis difficile sit illud ipsum verbis definire, cujusque temperamento modum illum satis indicante. Interpellabat hic Capito, & si ita, inquit, res habet, cur singuli Medici, & illi Theæ proxenetæ, suo fruuntur genio, & qui semel uni alterique placere modus cæpit, promiscuè omnibus commendatur? Faciunt hoc,

inquit Vindicianus, populari quodam errore inducti; nam Medici fere omnes, nescio autem, qua sui fiduciâ, quos in se paucisque aliis experti sunt remediorum successus sine discrimine statim laudare invitisque tantum non obtrudere consuevere, nullo jam temperamentorum corporumque habito respectu. Atque eam ob causam parum abest, quin in risum solvar, quando in Theæ tabernis aut Thermopoliis diversissimæ naturæ hospites coire video, & eâdem passim formulâ, eodem diluto uti, jamq; etiam consuetudine errantium securos singulos sibi suam promittere salutem, eventu, si penitius inspicias, minimè respondente. Ego autem, cum post maturam consultationem deprehendam aliud aliis esse opus, nec temere diversissima corpora unâ eâdemque formula sanari, existimo, uti in aquarum-Thermalium, ita in Theæ quoque usu delectum esse habendum temperamentorum, & cum nemo sibi in hoc facilè consulere possit, medicos esse compellandos ejus rei peritos, qui modum tempus copiamque cum ratione definiant. Ibi Capito, rem, inquit, seriò agere videris, qui adeo circumspectè disputas. Verum, si ad illorum corpora animum advertas, quos quotidie in Tabernis ociosos videmus Theæque rivis perfusos, utique neminem facilè reperias, qui potum illum non laudet, & sibi bene ab eo esse nòn putet. Ibi Vindicianus, non inficior, inquit, Capito, bibaculam illam gentem, quæ in hoc tantùm in Tabernas irrepit, ut ocium fallat, confabulandique habeat copiam, parum esse sollicitam, quantum ad sanitatem potus ille conferat; & ut sit sollicita, tamen propter potandi consuetudinem & stomachi valentis robur omnino nullam tum ab illo, tum alio quo-

vis potu, ſentire corporis mutationem nisi illam, quod urinas humoresque celerius in isto calore propulſet, circumgyretque. Quare eorum judicio acquieſcere quemquam nolim, ſed cauſariorum imprimis, & quibus in humoribus aut ventriculo Renibusque vitium eſt; illorum enim paucos reperies, qui non ad commodum oportunumque uſum bibendiq; ordinem in melius convaleſcant. At ſi qui, quorum ego plures vidi, ut ſodalitati placerent, ſine lege & ordine fictilia una ex aliis evacuarent, plerisque illorum malè ceſſiſſe hunc uſum teſtari poſſum; quid quod Sempronio nuper, homini valitudinario & Scorbuticâ ſaburrâ pleno, cum amici cujusdam invitatione ad hoc genus potus eſſet delatus, poſt frequentatos aliquot Theæ immodicos hauſtus, nec facilè vel ab alvo aut urinis prodeuntes, & Palpitatio cordis & pulſus intermittens & alia obtigerint infeſta ſymptomata. Hic Capito, ô deteſtandum, inquit, potum, qui valitudinem inclinet in pejus; unde ergo, pergit, illa tua fiducia & de potu tam periculoſo exiſtimatio? Id, inquit Vindicianus, nolim te perturbet; ſi enim triſtium caſuum exemplo meriri vires remedii non dubitas, nulla planè erunt immunia, pleraque etiam ob abuſum infamia. Quotus quisque enim eſt, qui non Vini, ſaluberrimi alioquin ſucci, abuſum peſtiferum deprehenderit. Novi ego Hypochondriacos, quibus à paulo liberaliore vini Rhenani potu, venæ ſtatim omnes intumeſcant, pulſent, palpitationes ſubeant cordis, Lipothymiæ, ſudores frigidi, & alia valde triſtia. Iniquus tamen ſis, mi Capito, ſi propterea Vinum velut noxium damnes. Ubi alter, etſi, inquit, à vino accidere ejusmodi mala poſſint, non tamen eſt, cur hoc à Theæ potu,

quem

quem pridem tanquam Panacæam laudare visus es, exspectes. Imo verò, inquit Vindicianus, cum optimorum quoque usus intempestivus plurima creet mala, non est cur Theam eximam; namque, ni copiosâ & subitâ sorbillatione ingeritur, in pituitosis sæpe corporibus moras nectit multâque molitione ventrem atque viscera perturbat. Et in adnotato quidem casu duo offendi; primùm, à calido illo potu lentam pituitam commotam quidem & inflatus redactam, sed non penitus solutam fuisse, flatus verò ipsos unà cum calidâ in sanguinem delatos hydraulicum illum sanguinis motum non parum labefactasse: deinde ob viscosi phlegmatis copiam aquas plus justò in intestinis detentas, tandem nec ab alvô neque urinis rejectas, sanguinem misturâ suâ depravâsse. Adeo, quod passim observari voluit Hippocrates ante pharmaci usum corporum ὑγρασίαν procurandam esse, quodque hodie Thermarum potatores sollicitè curant, id hic etiam tentandum esse omnino sum persuasus. Itaque Theæ potores corpus antè suum explorent, necesse est, utrum saburrâ laboret pituitosâ, an verò vacuum sit & utcunque liberum. Quòd si plenum sit, ante detrahenda est pars pituitæ, ne aquas diutius, quàm par est, moretur; deinde fortiore tincturâ Theæ calidâ imbuenda, ut quæ tum quoque aptior sit attenuandæ pituitæ atque everrendæ: quod si corpus aquæ copiam tolerare possit, quod nonnullis evenit, & bilis vitium est, liberalius etiam ingurgitanda, sed non nimium saturata. At si seri copia corpus inundat, plenior infusio crassiorque hoc minus officiet, quò validius exsiccat. In omnibus tamen spectanda corporis fluiditas, & num pori excipiendo humido emittendoque sint i-

do-

donei;nam nobis ab aquæ usu desuetis id imprimis operam dum, ut à corpore quàm citissimè ejiciatur; uti id quoque Thermarum custodes in suis potoribus desiderant. Novi ego, ubi calore potus in ventre propter moram remittente lentius in sanguinem prorepat aquæ flumen, atque ibi tandem calore destitutum motum fluidorum aut sufflaminet aut retardet. Adeo, quod Theæ aliàs proprium non est, cum vigiliæ deberent, contrariâ ratione, somnos vidi succedere & frigusculum febrile. Atque hinc natæ in Theam contumeliæ alios quoque absterruere, quibus potus ille repertus esset longè utilissimus. Auctor ergo sim, ne, qui Theæ volunt esse Vindices ac propugnatores, non temerè nec promiscuè quemvis, ut libido impellit, ad sacra illa admittant; ita enim futurum est ut uni alterique obortæ noxæ salutarem quoque & tempestivum ejus usum infament. Chinensium hic exemplo videndum est, qui ordine quodam Theæ potum sectantur & valitudini magis quàm voluptati litant. Quid autem hic nostri, nempe ut alio omni, ita & hoc potu, abutuntur multumque extra ordinem indulgent, bene sibi consuluisse rati, modò damnum non sentiant pravâ consuetudine durati. Plurimos autem ego video jam saturos vinosæ libidinis ad Theam properare, quo citius desæviat conceptus ex vino calor & ad novam ingluviem festum pridem corpus præparetur. Hic Capito, pestilentem, inquit, errorem, sed hoc excusatiorem, quo plures eum errant. Fateor equidem insignes esse illas potus tui dotes & penè invidendos, quod oneratum vino corpus facilè reficiat, quod aciditatem vinosi laticis sale suo infringat, quod potum in ventre morantem propellat, quod vapores capiti infe-

stos

ftos coërcëat, quod ventriculum ad copiam humidi vinosi fluctuantem blandâ adstrictione corroboret; sed illud oportet necessitati serviat, non libidini, ne fiduciâ remedii peccandi immunitatem probemus. Sed tamen ignosces mihi, spero, si hic quoq;, uti alias monui, dubitem, utrum Theæ an Calidæ vires sint majores; Ubi Vindicianus, id, inquit, jam dudum confectum existimavi, esse nimirum utriusque hic vires, aquam tamen per se invalidiorem spiculis Theæ animari, Theam rursum in se acerbiorem aquæ corrigi diluvio. Equidem, si Calida, ut fervet, temulento ingeratur, nec facilè subsistat, credo illam eodem diluvio & Phlegma Vini abripere & igneum spiritum frænare, adeo & incommoda vinum subeuntia ex facili dispellere. Sed evidentiorem illum effectum esse non dubitandum, si Calida sale aliquo armetur; atque hinc video nonnullos & spiritum C. Cervi essentificatum & salis ammoniaci ad arcendam ebrietatem vino utiliter miscuisse, quo nempe acidum sulfureumque Vini Phlegma, quod morâ suâ capiti infestum, aut infringeretur aut ad urinarias vias citius transiret. At quia salis puri subtilitas calidam vix sustinet, herbæ delectæ sunt, quæ sale quidem volatili sed adstrictivis aliisque particulis intexto aquæ vires augerent. Atque hinc nata mirifica Theæ commendatio, quæ, præterquam, quod acidum vini contemperet, etiam viscerum consolidat tonum & calidâ adjuta ad vias urinarias adfectat viam, eodemque perpluvio, quidquid inest noxii phlegmatis, præcipitat. In universum tamen necesse est, ut calida bibatur, imo ferventissima; quo sic calore impulsa minima quæque ventriculi & interaneorum pererret, peregrinumque acidum toto corpore pro-

H pul-

pulset. Hinc pitissatio inventa, quâ distinctis oris flatibus ferventis potus intemperies linguæ concilietur, nec tamen refrigeretur, quod vel ideo necessarium puto, ne ad longiores halitus remissus calor tardius in ventrem, tardius in sanguinem prorepat. Sanè & hinc noxas oriri vidi, quod nonnulli, cum inter pocula tempus fabulando extraxissent, refrigerari passi sint potum, & adeo moræ in intestinis venisque occasionem præbuerint. Nam ideo quoque Calidâ est opus in Theæ misturâ, ne adstrictiva illa vis, diutius quàm par est, in ventre maneat ipsaque aquas moretur. Hic Capito, de Tincturâ, inquit, illâ, an saturatior an levior esse debeat, nunc velim decernas. Ibi alter, quo hoc, inquit, commodius fiat, attendendum quàm maximè est, utrum multis an paucis cutullis impleri desiderent bibaculi, namque inde quoque tincturæ bibendiq; modum pendere facilè quis judicare potest. Certè unius fictilis profundâ tincturâ aut accessione pulveris, qui Japonensium est mos, multorum & levium dilutorum pensari potiones posse, manifestum est; adeo etiam illi, qui pulverem bibunt admistum, haud facilè copiosam sumere Theam possunt, gratiâ oris nimium quantum à pulveris inæqualitate labefactatâ. Quare & Indi & Japones ob formidatam in ventre moram, quod vitium est pulveris, Arac suum aquæ vitæ instar, superbibunt atque ita præ adstrictione tardiores justo aquas propulsant. Ita verò definiendum esse usum existimo, ut, quibus ventriculus multâ & viscosâ pituitâ est oblitus, illi, ut jam tum monui, saturatius bibant, dilutius contrà, qui & bile, nec admodum magnâ humorum copiâ, sunt perfusi, unoquoque tamen Theæ usum suo ipsius sensu & commodo metien-

 dus;

te; naturâ enim cujusque suâ explorari hoc demensum debet. Ad quæ Capito, rem, ait, intelligo, neque aliter fieri oportet: Sed quia nonnullis minus gratus accidit hic potus, vidi qui saccaro dilutum temperarent, in quo tamen nescio an sibi consulant bibaculi, saccaratâ dulcedine Theæ commoda evertentes. Ubi Vindicianus, in tam exili, inquit, saccari momento non vertitur Theæ salubritas, neque enim aliter, quàm ad acerbitatem herbæ domandam adhibetur; sed & in illo Calidæ fervore dulcedo nocitura facilè etiam eluitur, perque venas adacta & Renibus & Pulmonibus emolumentum adfert non leve. Nimirum credo esse gentem, quæ saccari magis quàm Theæ adfectet saporem dulcedini dedita, adeo oris potius gratiam temporisque lusum, quam sanandi quærat beneficia. Existimo autem Anglis vel ob hoc ipsum quoq; Theæ dotes debere esse commendatissimas, quòd in cætero vitæ ordine saccari sequantur dulcedinem, & nimiâ ejus conditurâ pleraque fercula corrumpant. Quemadmodum autem à saccaro fermenta omnia, quæ Natura acria esse voluit & volatilia, obtunduntur, venarum obstructionibus aditus paratur viscerumque tonus infringitur, ita contrariâ ratione à Theæ acrimoniâ excitantur illa venarumque repagula solvuntur. Itaque Tabi isti Anglicæ, ab ingluvie ortæ, si cætera vitæ ratio respondeat, solâ Theâ remedium adferri posse planè persuadeor. Hic Capito elogiorum impatiens, quousque, inquit, Theæ celebrabis præconium? an ergo domesticorum, quorum pridem susceptsse videbaris patrocinium, adeo es oblitus, ut à Theæ, peregrinæ herbæ, laudibus temperare te non possis. Hanc injuriam paulum indignatus Vindicianus, ecquid ergo aliud

ud agere me putas, quàm ut experientiæ fidem deducam? Erras Capito, si me, quod Medici plerumque omnes facere solent, genio tantùm obsequi existimas; nulla in me partium studia, nulla quæstus aut subtilitatis affectatio; id tantùm dico quod verosimile mihi accidit, cujusq; experientiam testem habeo. Monui alias & puto te id intellexisse, esse inter vernaculas herbas, quæ æquari utcunque viribus istis possint, esse Veronicam, Linguam Cervinam, Marrubium, Hepaticam, Cichorium, Trifolium fibrinum; aliaque, quæ adstrictivâ amaritudine sint imbuta, sed quæ, ut est inter herbas gradualis quædam & numeri ea differentia, & à se & à Theâ intervallo quodam distent. Itaque non dissuadeam exprimenta in his fieri, modo concedas, esse Theæ aliquam prærogativam viresque experientiâ probatas. Arbitror autem, mi Capito, si tam sollicitè tamque rarâ & exili dosi, & vel in pulvere aut decocto Thea adhiberetur, uti adhiberi alia solent, minimè tantas ejus futuras esse laudes. Ad quæ alter, ò inconstantem, clamat, proxenetam, qui jam addere laudibus jam detrahere videris. Nuper omnem gloriam sola abstulerat Thea, nunc rursum, non aliis tantum herbis, sed ipsi etiam aquæ, ut est calida, tribuere aliquid laboras. Cui Vindicianus, sua, inquit, sit laus herbis, sua tamen & paulò, major erit Theæ, sua etiam Calidæ, sua modo utendi, atque hic imprimis, ne ignores, potissimum utilitatem illam determinat. Adeo, si in nonnullis herbis idem fieret experimentum dubitandum non erat, quin felici æmulatione Theæ vires successusque invidendi proximè exprimerentur. Id autem in lentis chronicis scorbuticisque morbis maxime desideratur, ut ad quotidianos & repeti-

tos

tos medicamentorum usus non fatiscamus, quod vitium aliàs est quotidianum. Quid quod, si Calidæ usus, quod olim factum esse novimus, hodieque apud plerosque orbis incolas obtinet, familiarior esset, multis quoque morbis pro naturâ & ingenio gentis succurri solâ illâ posset. At quia in septentrione ob ingluviem & scorbutum popularem, stomachi ut plurimum laborant, aquæ imbecillitas corrigi ibi debuit salutaris herbæ misturâ, quæ si domi nasceretur, uti nasci illam viribus utcunque similem probabile est, plurium sanitati & crumenæ consuleretur. Est tamen habetque hodie Thea aliquas domesticis herbis negatas dotes, individualem illam tum amaritudinem tum adstrictionem; quam adeò imitari tantùm alienarum herbarum cocturâ liceat. Audio Tartaros turbidas fæculentasque aquas injectâ Enulæ campanæ particulâ corrigere; quod si unâ incoqueretur, hoc defæcatiores illas utilioresque forè confido. Imo in Scorbuticis, designatis & specificis herbis, tentari idem posset, modò calidè & dilutè copioseque bibere non recusarent. Hic Capito, tandem ergo, inquit, tibi indulgeo esse aliquam peregrinorum gloriam. Nunc autem id quoque scire desidero, num in tempore modus sit tenendus, & an horæ aliæ aliis ad sorbillandum aptiores. Cui Vindicianus, enimverò, inquit, si rectè conjicio, temporis, ut in aliis medelis, ita in hâc quoque habenda est ratio. Arbitror autem, levia medicamenta, quæque ventriculum maximè respiciunt, vacuo ventriculo sumenda esse, quò melius pituitam conficere, aditumque sibi in venas renesque facere possint. Solent enim alimenta medicamentis, imprimis lenibus, moram imponere, viresque jam per se satis im-

 be-

becillas in totum infringere. Hic Capito, quæ ergo, inquit, Bibaculorum illa intemperies, ut non horis tantum omnibus, sed vel inter cænam, aut statim post ad satietatem sese potu isto impleant. Ubi alter, istorum, inquit, mores nunquam probavi, qui etsi alias pro libidine, in cænâ tamen quàm maximè, Thermopotare non desinunt, inde autem, nisi robur ventriculi omnia admittat, plurima incommoda nata scio; nam & ciborum coctio, quæ ipsa plurimum juvari debebat, mirâ illâ Theæ morantis adstrictione impediebatur, & ipsa aqua Chyloso recremento immixta Ventriculum gravabat tantùm, aut, si fervor eam propelleret, chyli particulæ, quæ moram aliquam sustinere debebant, justo citius abripiebantur in venas. Ad hæc Capito, non levis mihi, inquit, oboritur scrupulus, cum audiam Theæ adstrictionem Ventriculi munus impedire, quæ tamen nuper consilio tuo, ut sale volatili fœta, plurimum ei auxiliari videbatur. Ibi Vindicianus, id nolim, inquit, novum tibi accidat, quando geminæ sæpe sint & contrariæ unius herbæ virtutes & in quibus sal insitum est, volatile, in iis etiam terrestre quid & adstrictivum sese exserat. Plurima amara, quamvis sale gaudeant volatili, tamen adstrictione quâdam terrestri perfunduntur. De Theæ ergo facultatibus, sic sentio, leves & volatiles particulas calidâ comitatas, statim sibi viam in sanguinem parare, reseratis minimorum osteolis, fixas & terrestres, ita ut stomacho admissæ sunt, à Ventriculi poris fibrisque nerveis, imbibi, quin etiam, cum cibi innatant, eis sese adstrictione suâ infigere, ebullitionemque expansivam, qua ad justam fermentationem est opus, nonnihil compescere, idque eò magis, quò crassior est & ta-

ſuratior Theæ tinctura, atque adeo tum, cum Ventriculus cibo eſt repletus, ob adſtrictionem minus conducere Theæ miſturam. Et certè non temere alia utilitas adſtrictivi ſalis eſſe poteſt, quam ut aſſumtum vacuo ventriculo fibras tonumque conſolidet, dum ſal volatile calidæ usq; comes, partem pituitæ tranſeundo vel attenuet aut ſecum abripiat. Cui Capito, & hunc, inquit, mihi ſcrupulum exemtum putabo, ſi alterum adhuc ſolveris paradoxum, cur nempe, ſi pleno ventriculo Theæ uſus minus eſt ſalutaris, aſoti, poſtquam vino ad ſatietatem & ultra ſunt referti, eam tamen, & copioſam, thermopotare non vereantur. Ad quod Vindicianus, alia, inquit, res eſt cibo repleri, alia vino. Eſt fluidus plerumque potus nec digeſtionis moram exſpectat, ſed ſtatim ad urinæ vias, niſi vitio vel ſuo aut ventriculi retardetur, prorepit. Sæpe Ventriculi ea eſt conditio, ut ad acidum vini ſe conſtringat & ingeſta ſimul alimenta in diem uſque alterum vomitioni reſervet; dum interea ſulfurei acidique morantis halitus eodem impetu cerebrum invadunt, & rationem, illam noſtri dominam, non mediocriter labefactant. Hiſce incommodis oportunè Thea ſuccurrit, ut calida diluitur; quippe quæ per ſe ſola quoque propulſando phlegmati vinoſo & diluendo ſufficeret, etſi Thea animata id efficacius præſtet, nec ſanguinis tantum arceat coagulum, ſed & infirmatum viſcerum tonum conſolidet. Opinor autem, quæ poſt aſotiam ſumitur Theã, dilutam eſſe debere, non craſſam ſaturamque; ut ne diutius, quàm oportet, phlegma vinoſum ciborumque reliquias detineat. Adeo nunc mirum non eſt, elutis ejectisve particulis vini ſulfureis redire ſanguini ſpiritibusque

ſuum

ſuum robur, neque ebrietatem tantum aut narcôſin inde conceptam ſed & alia profligari incommoda. An verò etiam, quæ aliàs obrepit ſomnolentia, ſuperari eodem modo poſſit, illi videant, qui hoc elogio Theam toto orbe proſecuti ſunt. Nempe hoc video, mi Capito, ſi quis vacuo eam à cibis ſtomacho bibat, calore illo ebullitionem augeri ſanguinis & ſpirituum adeoque ſomni impendentis ſegnitiem averti. Si quis autem jam plenus & cænatus eam pitiſſet, ſtomacho quidem ſubinde ex hoc melius eſſe, verum chyli illo in ſanguinem tranſeuntis viſco effectum nonnihil imminui: hoc enim quoque obſervatu dignum reor, Theæ vim vel poſt vinoſam aſotiam aut planè poſt concoctos cibos deprehendi aliquam, aliàs non facilè. Atque inde eſt, quod tam diverſæ Theam cenſuræ exerceant, aliis, qui tempeſtivè potu illo utuntur, laudantibus, aliis, quibus ex libidine & omnibus horis ingluvies placet, traducentibus. Hic intervenit Capito, & ſi illa, inquit, eſt Theæ virtus, ut ſomnos avertat, mihi quidem cum eâ commercium intercedere nolim; nam, cum naturâ ſim ad vigilias compoſitus, ſomnusque etiam invitum deſerat, ineptus ſim, ſi, quem reficiendis viribus ſomnum natum eſſe ſcio, eum remedio amoliar. Adeo ne mireris, ſi indignatio hoc mihi carminis exemplum excuſſerit, quod, ſi placet, audire potes.

Hoc eſt, inſipido ſapore linguam,
Hoc eſt, viſcera turbido liquore,
Et vappâ calidâ perambulare.
Non eſt hoc, rabidam ſitim fluento,
Non æſtum nive temperare blandâ.
Eſt hoc, in numerum ſitire Plancet

Nam.

Namque est hoc bibere, ut sitire possis;
Est hoc, est bibulas amare noctes,
Et noctes vigilare dormiendas,
Noctes, quas sibi destinat laborum
Jucundus domitor, dator soporis;
Quo nil dulcius est amaniusque;
Qui bellè reficit, quod inquieti
Soles depopulantur, artubusque
Motu diripiunt suo labores.
Sic Thee vivere, sic valere malo;
Quàm fesso placidam rapi quietem,
Quàm noctes vigilare dormiendas.
Noctes, quas sibi vindicant diurnæ
Alternas operæ gravesque curæ.
Non sic vivere vel valere, vita est:
Si somnos adimas, & inter illos
Vita dememinisse non licebit
Tristis, Jupiter! & laboriosæ.
Est hoc se miserum videre semper,
Ærumnaque suæ malique testem.
Est hoc luminibus perire vivis,
Est pasci propriis, puto, medullis.
Ergo vive vigil valeque Thea,
Et nataliciam revise terram, &
Si mavis, adi iter tenebricosum
Illuc, unde negant redire quenquam.
At tu, seu cupis ire rusticatum;
Seu tu mœnia quæris impotentum;
Seu doctæ pluteos adire turbæ,
Et viles operas gregemque tentas;

Ad nostros propera, alme somne, Lectos,
Nos Te sub Jove frigido calentes,
Nos Te sub lare contuberniοque,
Inflexis humiles prememus ulnis.
Et te strata manent, manent tapetes,
Et quò tædiferi solent amores
Deduci, tua sunt beata regna.
His mecum placidus quiesce tectis,
Et nos Elysiis subinde campis.
Et nos per cava vallium reducta,
Umbris siste piis silentibusq;
Et sic vivere, sic valere nobis
Sit tecum, nec id antè desinamus,
Quàm nox ultima dormienda nobis
Alternam redimat jugi quietem;
Et me perpetuum valere donet.
Et sic, hercule! si licet fateri,
Nil me lætius est beatiusque.

Vindicianus audito carminis genere, & ne veterem, inquit, impetum apud me refrixisse putes, ecce in Phaleuco quoque meam animi de Theâ sententiam.

Non hæ, somne Pater, mea querela,
Non lites, neque criminatione
Te infamare lubet, lubet vereri,
Et casto thalamum invocare cultu:
Totum nam te oculis meis videre,
Sed clausis, cupio, nihil secundum
Est cui, nilque prius nihilque majus.
Quid quod nil sine te, Sopor, beatum,

Nil constans solidum integrumque durat
Atque uni cui, nam decet fateri,
Vitam quidquid habet, natatque Ponto,
Et vires animosque debet omnes.
Sic ergo Tibi nuncium remittam,
Nec supplex venerer tuum tribunal?
Non sic! somne, meis amate tantùm,
Quantùm ullis oculis amatus unquam;
Devotum tibi ne gravare lumen,
Benigno radiare, Somne, tractu.
Adsis, & subeas cubile nostrum,
Nec me deficias labore fessum.
At saltem modus, oro, sit; mihi nam
Nec dormire lubet, nec ociari
Connivis oculis, ubi terendi
Sunt soles vadibus, viaque passim
Calcanda pedibus, manuque vivâ
Aut doctus nitido labor cerebro
Exantlandus erit. Vices tua sunt
Illa, o somne! meis amate tantum,
Quantùm ullis oculis amatus unquam.
Sed rebus modus omnibus, datique
Fines, Somne, tibi, diesque noctem
Propulsat, vigilesque semper horæ
Succedunt vacuis & ociosis.
At justò tamen esse plus quietis
Nonnullis video, diem tenebris
Qui mutant malè, quique vix videntes
Aut poti vetitos repente somnos
Arcessunt, solitasque lucis horas

 Lethæo

Lethæo saturi sopore perdunt.
Hos Tu vivere, an occidisse vivos,
An vita placido frui labore,
Et lucis meliore credis aurâ?
Nequaquam. Ratione nam putatâ
Si tu dicere vera non recusas,
Non hos esse homines, sed esse truncos,
Et consanguineos soporis atri,
Et lethi lacrymabilis sodales,
Debes, quisquis, ô improbe es, fateri:
Namque his pleraque pars negata lucis
Divinæ, tenebrisque tota vita
Destinata fluit; periisse quò sic,
Non vixisse, putes cadaverosos
Et vix semihomines suiq; gnaros.
His ergo, his medicam manum necesse est
Manantesq; adhibere ritè lymphas;
Et fumos cerebri levesque nimbos,
Atque adscititios seri vapores,
Et Ventris teneri gravem saburram
Herbis tollere Pæonisque succis:
Quas inter caput extulit Chinensis
Et multis Thea surgit illecebris,
Jam dudum Thea nota curiosis
Sed nunc usque novo recocta more;
Et raris Thea viribus probata:
At nullo magè certa, quàm quod unum
Et somnum nimium solet domare;
Dum purgat cerebrum fugatq; noctes,
Et quæ nubila mittit inquietus

Venter, quaque gravis ciet Lyaus.
Salve ô ergo meis amata tantùm,
Quantum ullis aliis amata labris:
Tu nutu Thea, ferto opem labanti,
Cum Bacchi nimium dolosa virtus
Deprendit miserum, caputque multū
Infirmat dubium rotatque larvis.
Aut quando nimium vorax lubido
Bacchatur mediâ furens in alvo,
Conceptique cibi tumultuantur,
Et flatu sonituque se rebelles
Ostendunt Domino, tuum est domare
Hos æstusque volubilesque fumos.
Salve Thea meis recepta tectis,
Nec muta dominum, diuque vive,
Sed nec sæpe tuos sitire succos,
Nec Te, quod faciunt meribibaces,
Totos, Thea, dies frui juvabit;
Sed castè modicèque, nec nisi alvi
Aut urgente gula dolore summo
Vel, cum me vigiles habere curas
Fas est, & Clariis vacare Musis.
Hac solum mihi tu necessitate,
Ne desis, rogo, Te carere namq;,
Absque hoc sit, facilè & valere possum.

Ultus jam satis pari invidiâ Capitonem videbatur, cum, si serio, inquit, res agitur, id unum adhuc veritate compulsus dicere habeam, non esse quidem in hoc terrarum angulo vires Theæ tam manifestas, quam apud Chinenses, qui in universum moderatius vivunt atque adstrictius, qui

qui etiam recentiore fruuntur herbâ & majore curâ bibunt, quàm hodie nostri, qui vix pensi habent quando & quomodo bibant, dum bibant. Id quod illo experimento constare puto, quod corpora nonnulla causaria, imprimis ista, quæ potionibus Theæ nondum assueta, aut non satis purgata, diversâ sæpe ratione ad somnos deducantur, vaporibus à phlegmate acido in caput elatis. Quod ne tibi novum appareat, ecce Tabaci, Narcoticæ aliàs & somniferæ herbæ, usum, quem ille in assuetis effectum habeat. Non ad somnos ille ducit, sed ad vigilias; & cum aliàs narcotica spirituum missiones vividasque expansiones coërceant, victo illo per consuetudinem sulfure crasso; quod reliquum est salis volatilis & acris, incendit magis fermentatque spiritus, &, quod prodigio proximum est, purificat, adeo, ut in multam noctem congerrones aut qui Palladi litant, sufficere usque possint. Rem, inquit Capito, narras portentosam, sed tamen notam, quippe qui & ipse sciam viros clarissimos, cæterà frigidos, tabaci fumo excitari ad ingenii aciem explicandam Poëtarumque imprimis impetus mirificè augeri; adeo & te jam Tabaco ebrium credidi, qui in tam multos nec inficetos hendecasyllabos effusus naturalem influxum superasti. Hic Vindicianus, ultionis, inquit, acrioris esse quoque ingenium illius disce exemplo, cui indignatio versum fecerat; verum, ut ne propositum deseram, velim scias notos mihi esse Viros quosdam, qui inter pædorem Tabaci salivantesque palati rivos defæcatissima reliquerint monumenta: cujus rei causam esse puto, quòd, cum auctis in vitâ illâ sedentariâ humoribus cerebrum quoque sero irrigatum spirituum expansiones agilesque motus inhibeat,

ad Tabaci fumantis ficcitatem ferum non tantum evaporet, fed & ipfi fpiritus acrimoniâ falis Tabacini novo elatere expanfioneque ad obeunda munera fua difponantur. Ubi ergo, inquit Capito, narcôfis illa, uti Hyofcyamo omni, fic Tabaco, propria. Nempe hoc erat, inquit alter, cui refponfum debebam: Eft nimirum duplex in Tabaco fulfur, craffum & volatile falinum; illi natura lentè affuefcit, uti Opio, quò fit ferendo. Quid quod Tabacibibuli craffum fumum ferè omnem ore rejiciant, tenue tantum & volatile quid retinentes, quod ipfum felentè in Cerebri, humorum fpirituumque immifceat confortium, ingeniique acuat functiones. Sacerdotes Virginiani, ubi religionem fimulant & colloquia cum Diis, fumo Tabaci, credo, in ventrem caputque admiffo, extra fe rapiuntur, cum ad fe redierint, refponfa dant rogantibus & de valitudine, de futuris deque aliis impudenter decernunt. Noftri autem, quamvis peregrini, in re Barbarâ atque externa tam acutè fapiunt, & tam tenero providoque ore fumi volitantis ufum temperant, ut modicè utentibus ad plurima utilis fit; Famem pro corporis naturâ aliis leniat, aliis acuat, membra reddat agilia, cerebrum purget, vividoque inflet motu. Hic Capito, mirandum tamen eft, inquit, in re tam fœdâ olidâque, quin etiam fapore planè impudico reperiffe afotos, quod gulam blandiretur, tandem etiam in corporis animique tranfiret medelam. Ubi Vindicianus, hoc te, inquit, movere non debet, plerisque enim externis opinio & varietatis ftudium gratiam adfcivit; ita in Opio, Aloë, Myrrhâ, Arefa, Betele, Piperatis calcariisque oris condimentis, quibus Turcæ, Arabes atque Indi quotidie utuntur, nihil fanè eft,

quod

quod palatum deliniat, & non potius opinione aliquâ, quàm naturali gratiâ se commendet. Quo exemplo velim discas etiam potibus plerisque, quamvis non perinde gratis, ingenio gulæ gratiam conciliari. Ipsa illa Germanorum Cerevisia, quot non illa locis, pessimo & colore & sapore prædita? Et tamen tot reperit amasios, ut non antè desinant, quàm usu rationis exciderint. Equidem, si cum Biris illis, quæ Lupulo, Myrto Brabanticâ, ustulato Malto aliisque inficiuntur, Theæ potus conferatur, utique palmam ei deberi etiam bibuli potores agnoscent. Hic Capito ad Theam reversus, quid ergo, inquit, & quot sunt illæ Theæ virtutes, quarum nec dum finem factum esse video? Cui alter, sunt certè, inquit, plurimæ, quamvis non totidem, quot importuni Encomiastæ voluerunt. Ipse autem judicio velim discernas, quid Calida, spiculis salis volatilis animata, in Septentrione, & in morbis Chronicis, possit. An non utique lento illo diluvio atteri acrimoniam, ubique noxiam necesse est? quod quantum sit beneficium, facilè intelligent, qui omnem morborum molem à salibus proficisci chemicorum experimentis didicerunt. Accedit, quod, cum aliorum remediorum, quæ officinas aut medicam manum olent, tandem aliquando fastidium subrepat, adeo incepta plerumque cura ob ingratiam medicaminum destituatur, sola hæc medela, ubi semel placere cæpit, tam parum fastidiatur, ut etiam temperanda libido sit, ne inconsiderata copia usum evertat. Hic Capito, laudatas, inquit, remedii vires, ad quas nec ipse naturâ morosior fatiscam; & cum Scorbutus, communis ille Patriæ nostræ hostis, cum ventriculi vitium jam inde à multis annis malè me

ha-

habeat etiam ad Theæ potum, si tuis auspiciis licet, convaliturum me confido. Hic Vindicianus, age ergo, inquit, & experire quid potus ille possit, qui mucum omnem & situm ventriculo venisque inductum lentè deterget & detersum oportunè eluit; qui omnis generis salia eodem diluvio temperat, dulcedinemque illam, aut, si mavis, χυμότητα sanguinis reducit. Quare cum pleraque medicamina nonnihil alant acrimoniæ eamque humoribus impertiant, hac una suavitate se probat. At nunc, inquit, Capito, velim commonstres, num aliis etiam morbis adhiberi utiliter potus ille possit. Imo, inquit alter, sunt morbi diuturni, qui à pituitâ, à bile lentâ & fermento quodam habituali ortum habent, uti sunt Calculus & Podagra. Ubi Capito, id verò, inquit, penè inauditum, etiam Theæ ad desperatos morbos usum esse aliquem. Cui Vindicianus, id verò, inquit, nolim te torqueat, cum sæpe vilissima quæque & protrita maximâ valeant virtute. Quid quod non immeritò in Medicinâ quoque Pindaricum aquæ elogium magni æstimandum, & una illa remediorum omnium velut quædam anima censeri possit. In Calculo sanè Calidæ usus quid non promittit, cum naturâ viam ad Renes adfectet, & latebras illas angulosque cribrorum diluvio suo emungat. Nempe cum Calculus peregrino eique salino fermento, ut causæ, Tartaro, ut materiæ debeatur, est hic, quod salem mitiget, est hic, quòd Tartarum lentumque viscum calore suo continuoque diluvio deturbet, & elimatis viis concrescendi detrahat causas. Adeo etiam solius Calidæ quotidie usurpatæ beneficio purgari Renes posse mihi quidem persuadeo; at si Thea adjiciatur, hòc efficaciores fore vires, quò ipsa sale-

plenior volatili & ad corroborandum viſcerum tonum magis idonea. Hic Capito, ſpecioſa, inquit, oratio, jamque nimium trita; ſed cujus pudere debebat, quod toties revocatæ nondum finem imponas. Novum rurſus audio Calidæ præconium, & in Calculo; ubi eodem jure vappam quandam commendare potuiſſes. Ad quæ Vindicianus paulò commotior, nec hoc, inquit, volo, ut aquæ nudæ, ſed, ut calet, & ut ſæpiuſculè & magnis hauſtibus ingurgitatur, vires iſtæ imputentur. Eſt, fateor aliorum remediorum proprium, ut, cum valida ſint, unâ vice viſcera corpusque excutiant, ſed aquæ hoc quoque habent, ut, quò lentius ſecuriusque præſtant auxilium, hòc profundius ſe viſcerum venarumque inſinuent poris fermentorumque facilè rurſum emergentium vires cum tempore enervent. Quemadmodum autem nemo dubitat, quin Calidæ vires in propulſando calculo futuræ ſint majores, ſi glycyrrhizæ paulum, ſi Apium, ſi Veronica, quæ ipſa hic ſpecifica eſt, ut quæ maximè, incoquatur, ita Theæ acceſſione, quod fermentum ipſum quoque reſpiciat & tono reducendo ſit idonea, multo etiam luculentiores fore iſtos vires probabile eſt. Ubique tamen hoc notandum, ut Natura ad excretionem ſit proña, quam ut promoveas, ſumenda ſemper eſt maximè calida; illa enim tarditatem Excretricis mirum quantum expugnat. Hic Capito, tam commodè, inquit, dicis, ut me fere in ſententiam tuam perducas. At ſi Podagræ quoque & Calculo, ut connatis morbis, applicari Theam poſſe cum ratione ſuſtines, utique erit, cur Natio illa, hactenus deſerta, Gallum Tibi debeat & Theæ Aram. Et in illo quidem, ait Vindicianus, aqua nobis hæſit hærebitque

que ſemper; neque enim remedia dari ulla, aut ea rariſſima, puto, quæ morbos inſitos penitus evellant, & ita, ut nunquam revertantur: Credo autem optimorum quoque uſu attritos cauſarios tandem Naturæ ad ſe redeundi occaſionem præbere. Sed tamen oſtendere poſſe videor, ſi ullo remedii genere, certè hoc ipſo ad coërcendos hereditarii mali impetus multum effici: cum enim vis mali naturalis in hoc vertatur, ut ſemper in potentiâ abditum lateat ſuo tempore erupturum, potentia autem illa in certâ viſcerum ſuccorumque diſpoſitione conſiſtat, non facilè alio id genus fermenti opprimi poſſe exiſtimo, quam lento quodam, Naturæ affini & quotidiano remedii genere, uti ſunt Potus illi. Hâc ergo viâ etſi morbi hereditarii ſemina tolli in totum nequeant, multum tamen imminui atq; infringi certum eſt. Cum Calculi veſicarii fermento conjunctus plerumque eſt tardus ſuccorum motus, at cum Renum illis ſiccitas ſanguinis & anguſtia cribrorum renalium; iisque mutandis ſufficit Calida, magis tamen, ſi Theâ, Veronica, glycyrrhizâ aliisve animetur, nam, præterquam quòd vitioſam ſanguinis texturam immutat, etiam ſalia illa, quæ fermentis præſunt & unde maxima corruptionis materia, eluunt, ſæpiusque agitando maſſam dulcem inducunt atque naturalem ſanguinis temperiem. Divinam ergo Theam, exclamat Capito, & quæ meritò ſuperbum iſtud elogium referat, quod Aëtius aliique græculi, neſcio cui ſpecifico contra Calculum, tribuere, θεῦ χεῖρα appellantes, Cui alter, & verò, inquit, meliore jure hoc Theæ noſtræ potuique Calidæ conveniat, quam putidæ iſti & defloratæ ex ſanguine hircino Antidoto. In hoc, ait Capito, facilè me habeas conſentientem

tem, dummodo aquæ etiam, ut calet atque volatilis eſt, nam in hoc quoque differentia quærenda, ſuas laudes non detrahas. Ubi Vindicianus, nec dum, inquit, muto ſententiam, & Calidæ vires, ſi alibi, certè in Calculo agnoſco maximas. Nihil enim eſt Thea, ſine ſucco & ſanguine, ſi aqua eam deſtituat, ſi aliquando tantum, nec ſæpe, hoc eſt, quotidie, certo tempore & quantitate, bibatur: Quod cum in aquarum Thermalium uſu exactè noſtri obſervent, in Theâ præteriri non debuit. Hic Capito, nimiam, ait, monſtras ſollicitudinem, qui certo vivendi ordini adſtringi Thermopotantes velis. Cui alter, at verò, inquit, tolerabiles ſunt hæ leges & ex parte voluptariæ, cum etiam ſine neceſſitate totos ſeſe eis dedere aſótos videamus; adeo multum eſt, diuturnitate & copiâ non offendere, quod vitium alias eſt medelarum proprium; majus verò etiam beneficium, ad Theæ rivos calentes ſpe ſaltem domandi calculi, tanti tortoris, excitari. Hic Capito, cedat, inquit, perpetuo & quotidiano Theæ diluvio calculi fermentum, & iſt hæc cauſa, cur morbi iſtius vix etiam nomen apud ſeres ſit cognitum, attamen Podagram quoque hoc remedio debellari poſſe ægrè perſuadeas. Cui Vindicianus, in hoc tamen, inquit, morbo vires ejus deprehenſæ ſunt non leves, id quod jam antè attigiſſe me puto. Nimirum, cum hic quoque chemicorum confeſſione Tartarus quidam regnet aut ſalina aciditas, quæ ſanguinis texturâ evolutâ peculiari determinatione ad articulos tendineſque prorepat, mirificique ſenſus nerveas fibrillas ſpiculis rigidioribus fermentationeq; igneâ tantum non dilaniet, remedio opus fuit, quod ſanguinis potiſſimum texturam, fermentique latentis virus

lentis iteratisq; potionibus everteret; quod cum in solo la-
cte & Theâ repertum esse constet, in aliis tamen etiam re-
periri possit, ambigendũ non est, quin laborantium quere-
lis ocurri faciliùs securiusque, quàm pridem, possit. Quid
autem aliud continuatus ille vel lactis, vel Theæ, aut ju-
sculorum pingium insulsorum, tum maximè carnis vitu-
linæ, usus promittit, quàm dulce quoddam & naturale
sanguinis fermentum & detritis post tot alluviones acidi
spiculis balsamicam nervis temperiem. Verùm, ut la-
ctis usus jam olim fuerit famosus & nuper Monachi elogio
commendatissimus, attamen potus Theæ majorem fore
utilitatem credibile est, tum quod stomacho firmando
magis sit idonea, tum quòd ad urinarias vias salium, ple-
rumque receptacula, facilius descendat, Accedit Theam
minime acescere, cujus vitii suspicione lactis plerique u-
sum damnaverant. Ubi Capito, incomparabilem, in-
quit, potum & auro contra carum, qui ad ægrorum di-
vitumque salutem unicè sit comparatus. Conabatur hic
alter versu exprimere mirificas hasce dotes, verum à Ca-
pitone, cui jam satis temporis impensum remedio videba-
tur, repressus, quin ergo, inquit, ad finem spectet col-
loquium, ut ad domum quisque suam reversis experiri in
futurum tam salutaris potus naturam liceat. Audierat hoc
Vindicianus, & Epilogi, inquit, loco necessariam moni-
tionem adjicere debui, non ubique terrarum, nisi ubi a-
quarum bonitas naturalis est aut coctione emendata, non
promiscuè omnibus, non imparatis corporibus, non aso-
tis, qui tamen vulgò ei sunt dediti, non iis, quorum ven-
triculus naturâ aquas recusat aut inde offenditur, non e-
tiam, quibus certas ob causas excretio vel tarda est aut

nulla, imperandum esse hunc potum; supervacuum verò videri vel ad ficciorem hìc corporis habitum aut humidiorem crassioremque respicere: certè enim in ficciore cachexiâ, ubi plerumque etiam salsedo dominatur, perinde atque in crasso pinguique aut humido aqualiculo, ubi aqua aquam ducit, conducere posse verosimile est; hoc tamen discrimine, ut quæ hic lautior est crassiorque tinctura, ibi tenuior sit dilutiorque, potissimaque vis calidæ diluvio debeatur. Et verò unde Acidularum & Thermalium sæpe aquarum tam infelix exitus, nisi quòd communi famâ exciti omnes velut panacæam adorent, quæ etsi plurimis, non tamem promiscuè cunctis, servire potest: quid quod & medici lucrum aucupantes non facilè quenquam ab usu illarum repellant. Hic animos resumens Capito, ergo Thermarum, inquit, & Acidularum elogia, potui illi æquiparare non erubescis. Cui Vindicianus, quin imo est, inquit, cur in aliquibus Theam illis præponam; nam cum hanc quotidie & domi inter negotia bibere liceat, cùm ipsa etiam calore suo nostrum calorem corroboret, cum sale quoque volatili peregrinam aciditatem, quam consueti potus suppeditant, expugnet, cum ventriculo imprimis prosit capitique minimè officiat, equidem usum ejus vel propter Calidæ misturam hic in septentrione potiorem esse debere manifestè evincere posse videor. Ut autem compendio agnoscas, quæ quantæque sint Theæ nostræ virtutes, quæ fata, ecce Aram non vanis inscriptam elogiis. Hic autem Capito admotis oculis curiosis recitantis vocem pressius sequebatur & totam, ut illita erat crassis pinguioribusque literis, perlegebat. Solliciti cæteri, qui aderant, quid mon-

monſtri aleret nova & pridem nata inſcriptio, urgebant Capitonem elatâ voce deduceret, quæ hactenus muſſitaverat, verba. Ubi ille paratus ſic infit.

DIVÆ. THEÆ. SACRUM.

Viator.
Huc. Te.
Huc. Ora. Converte.
Et.
THE. Saluta.
Tam. Amabilem. Herbam.
Quam. Es. Ipſe. Tibi.
Qui. Te. Amas.
Ex. THE. Cognoſces.
Et. Disces.
Non. Eſſe. Te. Quod. Putabas.
Sanum.
Omnibusque. Beatum. Numeris.
Sine. Quo. Nihil. Eſt. Beatum.

*

Ignotum. Terræ. Beneficium.
Jacuit. Diu.
Barbaris. Tantum. Ultimisque.
Gentibus.
Et. Ipſis. Antichtonibus.
Notum.
Nunc. Ne. Et. Te. prætereat.
Eſſe. In. Peregrino. Orbe.
Quod. Et. Gulam. Curet.

Et

Et. Te. Invalidum.
Sanitati. Redonet.
Lusus. Inter. Jocosque.
Libidinantium.
Non. Logos. Esse. Velim. Scire.
Te.
Sed. Elogium.
Quod. Aræ. Huic. Inscriptum.
Vides.

**

THEA.
Est.
De. Cœlo. Missa.
Terræ. Progenies.
Divini. Nominis. Æmula.
Herba.
Quod. Ea. Præstet. Mortalibus.
Et. Plura.
Quam. Vel. Bacchi. aut. Cereris.
Latex.
Si. Qua. Enim. Medicata. Est.
Et.
Salutaris. Potio.
Hæc. Ipsa. Est.
Felici. Nestes Vulcanique Connubio.
THEA.
Nullâ. Sua. Culpa. Mala.
Nulla. Nocens.
Nisi Quam. Asôti.

Et

Et
Commissatores
Olli Imputant
Sibi Debent.
***
Sale. Feta. Est. Volatili.
Et.
Molliter. Spiculato.
Adeo. Et.
Languescentis. Stomachi.
Revocat. Tenorem.
Et. Dum. Lymphæ. Calenti.
Solvit. Vecturam.
In. Venas. Didita.
Fermentorum. Actionumque Nutantium
Firmat. Robur.
Et. Sic.
Vitam. Sanguini.
Vitam. Reddit. Spiritibus.
Unicis Nostri. Custodibus.
Quibus. Salvis.
Et. Corporis.
Et. Animi.
Salva. Est Temperies.
****
At. cum. Potissima. Vitæ Pars. Sit.
Vigilare.
Non. Noctes. Suburranas.
Non Pervigilium. Veneris.
Sed. Palladis.

Hoc. Eſt.
Ingenio. Frui.
Dotibusque. A. Naturâ. Conceſſis.
Quid. Non. Cordati.
Acceptum. Refertis.
Divæ. THEÆ.
Quæ.
Animam. Semper. Sobriam.
Suique. Servat. Capacem.
Quæ. Triſtes. Erebi. Tenebras.
Mortisque. Imaginem.
Somnum.
Pellit.
Quæ. Hominem. Sui. Neſcium.
Eſſe. Non. Sinit.
Et. Adeo. Sola. Hoc Efficit.
Ut.
Homo. Sit. Homo.
Fortunæque. Suæ.
Etiam. Inter. Pocula.
Memor.
*****
Pudeat. Lyæum. Patrem.
Inventi. Laticis.
Et.
Revocet. Nutriciûm. Nectar.
Ceres.
Nam. Et. Gulam. Fallunt.
Et. Capiti. Imponunt.

Et.

Et.
Dum. Rationem.
Illam. Morum. Magiſtram.
Illam. Boni. &. Honeſti. Parentem.
Evertunt.
Multis. Et. Infamibus. Noxis.
Aperiunt. Viam.
Quò. Conſtet.
Aliud eſſe Animæ. Imperium.
Aliud. Vinoſi. Potus.
******
Hic. Namque.
Cum. Optime. Agit.
Et. quod. Poteſt.
In. Nervum. Deſpumat.
In. Illam. Partem.
Quam. Jupiter. Saturno. Patri.
Demeſſuiſſe. Falce. Dicitur.
Et.
Sanctus. Numa.
Mentulam.
Vocabat.
Nepotum. Delicias.
****
THEA. Autem.
Blandula. Olim. Herba.
Nunc. Diva.
Ut. Cœlo. Adfinior.
Ad. Summa. Adfectat. Viam.

Et. Caput.
Illud. Animæ. Domicilium.
Cogitationumque.
In. Quibus. Vita. Sapientis.
Seminarium.
Mirificè. Illuſtrat.
Vexat. Ibi. Provocatque.
Sepultas. Pridem. Ideas.
Suisque. Exornat. Pigmentis.
Et. Si. Quid. Molitur. Feſcennini.
Molitur. Autem. Sæpe.
In. Pudenda. Involat.
Non. Ventris.
Sed. Cerebri.
Et.
Quod. Pace. Veneris. Liceat. Dixiſſe.
In. Priapum.
Non. Poëtarum. Illum.
Aſſere. Conciliandum.
Sed. Anatomicorum.
Quem. Teſtibus. Armatum. Suis.
Sed. Pudicis.
Joculari. Ratione.
Glandulam. Vocant. Pinealem.
Illam. Tot. Litigiorum. Nutriculam.
Omniumque. Speculationum.
Promam-Condam.

****

Hanc.

Si.

Si. Vera. Narrant.
Philosophi. Non. Degeneres.
Regit. THEA. Redditque.
Non. Chordâ. Citharâque. Tensiorem.
Quod. In. Hellespontiaco.
Quærere. Priapo.
Lesbia. Solebat.
Sed. Spiritibus. Turgidam. Pudicis.
Et.
Cogitationibus. Beatam. multis.
Hanc.
In Quoscunque. Libet. Recessus.
Et, Cerebri. Signatas. Vias.
In.
Volatilis. Fluidi.
Spirituum. Officinam.
Ventriculos.
Primum. Secundum. Tertium.
Et Quartum.
Inclinat. Velut. Docta.
Totumque. Animæ Moderatur.
Opus.

****

Huc Ergo.
Huc. Ora. Convertite.
Qui.
Noctes. Amatis. Lucubrandas.
Sapientiæ. Studiosi.

 Huc.

****

Huc.
Potores. Bibuli.
Qui. Nihil. Pensi. habetis.
Quid. Bibatis.
Dum. Bibatis.
En. Aquam.
Si Viri. Estis.
Sed. Salutarem.
Sed. Medicatam.
Adeo. nec. male. Emtam.
Hanc. Potare. Semper.
Hanc. Sitire. Semper.
Si. Lubet.
Potestis.

*

Huc.
Delicatulæ. &. Morosæ. Gulæ.
Totum. Hoc. Ingenio.
Quod. Sapit.
Debetis.
Quod. Salutare.
Naturæ. Matri.

**

Huc.
Adeste.
Turba. Causaria.
Et Ventriculum.

Hi-

Hirasque Omnes.
Viſceraque. Venulasque.
Quà. Patent.
Omnes.
Hoc. Eluite. THEÆ. Liquore.
Fumanti. Calidoque.
Sequetur. Scio. Facilis. Pituità.
Et Aſpera. Frænum. Admittet. Bilis.
Et Partibus. Solidis.
Collapſus. Pridem. Redibit. Tonus.

***

Sed. Ut. Nihil. Perpetuò. eſt.
Bonum.
Et. Uſu. Tam. Commendabile.
Quod. Abuſus. Non. Corrumpat.
Video. Jam. Paratos.
Mellitula. Mea.
Qui. Repudium. Tibi. Mittant.
Valere. Dicant. Et. Vivere.
Ineptos. Quosdam. Nepotulos.
Qui. Amore. Pridem. Tui. Tabeſcere.
Sine. THE. nec. Momentum.
Horæ. Vivere.
Qui. THE. Matutini.
Qui Nocturni.
Non. Valitudinis.
Sed. Ocii. fallendi. Cauſâ.
Non. Congiis. aut. Amphoris.
Sed. Totis. Pene. doliis.

Ther-

Thermopotare
Gloriam. Ducebant.
Non. Satiati. Unquam.
Nec. Laſſati:
Sed. Usque. In. Orbem. Sobrii.
Quaſi. Bibendi. Meta. Non.
Eſſet.
Niſi. quam. Ebrietas. aut.
Nauſea. Deſignat.

****

Video. Et. Alios.
Diva. Mea.
Non. Minus. Tibi Infeſtos:
Caperatæ. Frontis. Homines.
Qui. Vitæ. Ordinem. Vel. Ob. Hoc.
Ipſum. Mutare. Nefas. putant.
Quod. Bacchi. Conſuetudine.
Et. Veneris. Contubernio.
Totos. Se. Jam. Inde. à Teneris.
Occupaverint.
Et. Trium. Literarum. Tyrannus.
MOS.
Inoleverit.
Quaſi. Bonitatem. Rerum.
Illo. Teſte.
Approbare. Neceſſum. Eſſet.
Quo. Plurima. Alia.
Longe. Etiam. Peſſima.
Hodieque Obtinent.

At.

*****

At. Solare. Te.
THEA. MEA.
Paucorum. Suffragiis.
Nosti. Enim.
Argumentum. Pessimi.
Turbam. Esse.
Et.
Ut. Te. Calumnientur Mali.
Et. In. Nigrum. atque. ominale.
THE.
Vertere non Erubescant.
Erit. Tibi. Tamen. apud. Bonos.
Præsidium.
Ut. Te. Vulgus. Traducat.
Erunt. Tamen. Ex. Sapientibus.
qui. THE. vindicent.
Castam. Sobriamque. Herbam.
Et. Illos. Tui. Osores.
Vel. ad. Græcum. π.
Aut.
Si Mitior. Placet. Sententia.
In. Morboniam.
Ire. Jubeant.

******

Veniant. Ergo.
Et.
Dicant. Diem.
Tu.

M Thea

Thea. Mea.
Si. Judicem. Nacta. fueris.
Non. Auri. Non. Bacchi.
Sed. Veri. &. Boni.
Hoc. Eſt. Tui.
Et.
THE.
Sitientem.
Sola. Illius. Advocatione. Tuta.
Stabis.
Vinces.
Triumphabis.
Nec Temere. Illa. Tui. Apotheoſis.
Fiet.
Apocolocynthoſis.
Et. Hoc. Crede. Vatem. Dixiſſe.
Tu. Interim.
Quod. facis.
Have. Viator.
Et.
THE.
Ama.

Finierat inſcriptionem Capito, cum uno alteroque elogio offenſus; ergo, inquit, Vindiciane, Te enim uti in cæteris, ita hic etiam auctorem agnoſco, funus vaticinari audes potui nuper demum in has terras evocato? An ergo remedio ſemel deſerto totque annorum inducias patienti, nunc iterum medicorum elogiis famigeratisſimo, denuo occaſum minabitur hominum levitas? Cui Vindicianus, imo verò, inquit, uti omnium rerum, ita & medicaminum

num quædam ſunt vices; nam & illa, quæ pridem magnis & invidendis elogiis inclaruerant, tandem quoque occidunt ſubinde revictura. Forte natura, ut aliorum proventui faciat locum, nova ſemper iterumque nova oſtendit ſuamque hâc varietate indicat uberrimam progeniem. Ego autem, inquit Capito, magis in hominum incuriam novitatisque ſtudium, quàm in Naturæ bonitatem culpam rejiciam. Ibi Vindicianus, eſt, inquit, hoc aliquid; verum, ſi rectè calculum ponimus, temporum victusque non minor habenda eſt ratio, ut quæ morborum popularium ingenium ſic ſæpe mutant, ut poſt aliquot annorum conſtantiam aliis opus ſit magisque pro illa vitæ conditione idoneis remediis. In medicamentorum verò cenſu hoc video, odio ſæpè partium & novitatis, ſæpe imperitiâ, ſæpè fatali præjudicio factum eſſe à medicis, ut idem medicamentum modò in honore eſſet, modo diris devotum jaceret. Hic Capito, cum, inquit, grata quædam, quamvis non ex æquo argumenti hujus propria, promulſidis loco mihi obtuleris, age Vindiciane, & ſermonem hunc, quem hactenus inſtituiſſe non pœnitet, problemate hoc, abſolve; *Cur nempe aliquot medicamentorum tam mirabile ſit fatum, ut vel modò nata, aut poſtquam famam diu ſuſtinuerunt, tandem iterum pereant, aut poſt aliquot annorũ intercalarem moram poſtliminiò revocentur;* Ubi Vindicianus, quando ita placet, ait, nec injuriam tibi fieri putas, excutiamus primùm, quid nonnullis acciderit probatis jam dudum & plurimorum annorum præſcriptione regnantibus medelis. Videamus, quis in Antimonio cognitiſſimo hodie remedio, fortunæ fuerit luſus. Olim apud ſeculũ prius, cum rara adhuc eſſent experimenta, Antimonii uſus ad externa
 tan-

tantum serviit, & ad fucum labantisque pulcritudinis mangonium; adeo & hoc nomine una filiarum Hiobi, si Rabbinis fides, KerenHapuc, id est, cornu stibii, appellata fuit. Longam ita ætatem steterat Antimonium καλλιβλεφάρα elogio notum, donec seculo duodecimo monachi, manum Chemiæ admoventes, inter alia metalla Antimonium quoque exigerent, & præparationem ejus longè saluberrimam experirentur. Erat autem inter illos Frater quidam, Basilius Valentinus, curiosissimis Artis operibus tum imprimis, Antimonii examine, cognitus. Defæcavit ille ita hanc mineram & à sordibus nocentique & incondito sulfure purgavit, ut velut universale quoddam Artis & Naturæ depositum, certo conscripto libro, cui titulus *Currus Antimonii triumphalis*, ad omnes promiscuè corporis adfectus, etiam internos, invidendis planè elogiis efferre non dubitaverit. Ille ferociam antimoniati Sulfuris compescere primus docuit, ille etiam subtilem centralemque spiritum tam commodè temperavit, ut etiam lapidis Philosophici Arcanum exinde eruere conatus fuerit. Et verò, si rectè operam adhibeamus, in infinitum se vis illa spargit, & omnium medicamentorum numeros ferè sola explet. Lapsi tamen fere sunt trecenti anni, cum nec post tot elogia usumque in Cænobiis frequentem ejus ratio à Medicis, tum temporis vel cum ignorantiâ aut infecetis Arabum dictatis conflictantibus, haberetur. Ineunte demum seculo præterito, ex monachorum scriptis, Isaaco Hollando, Basilio Valentino, Rogerio, Raimundo Lullio aliique Paracelsus plurimum profecit, Antimoniumq; tot jam secula collapsum vindicavit. Ex illo & Angelus Sala & Agricola, quique Chemicorum nomen professi

sunt,

ſunt, Antimonium magis magisque in lucem extulere, conditúris ejus pro valitudinis ratione pulchrè variatis. Maximæ tamen invidiæ & tum & nuper admodum fuit obnoxium, imprimis, poſtquam levi & exili præparatione eſſent contenti; quæ ipſa, mirum dictu, quantum calumniam auxerit. Hinc Emetica ex Stibio vel ſolo nomine horrenda & effectu triſtia, magis imprudentiâ applicantium, quàm naturâ ſuâ. Illæ enim de Pulvere diabolico, de Tartaro Emetico Mynſichti, &, qui eo correctior eſt, Ludovici, de Mercurio vitæ & Aqua benedictâ, ſi antiphraſi credendum, ſparſæ querelæ, totam hanc ſcenam infamarunt, Antimoniique etiam rectas temperatasque condituras in criminis ſuſpicionem adduxerunt. Certè, tot ob uſurpantium inſcitiam ſuſtinuit viciſſitudines, ut mirer alibi perrumpere potuiſſe. Hic Capito, niſi, inquit, vitio aliquo laboraret, nequaquam publica illud cenſura damnaſſet. Cui Vindicianus, non unæ, ait, ſunt cauſæ, quæ iniquius judicium provocarint, præcipua autem, invidia & obtrectatio Galenicorum, ut ſe vocant, qui Vatiniano ſemper odio chemica quæque proſecuti ſunt, tum maximè antimonium, quippe in quo Chemicorum imprimis artes ſe exercuerant. Hi quod viderent periclitari ſectam ſuam, ſi Chemici emergerent, certis conceptisque legum tabulis ſe obſtrinxere, ne quem unquam Chemiæ titulo in Praxin & famam, multò minus in Facultatem, ingredi paterentur. Ad quæ Capito, ineptè, inquit, & planè contra eruditiorum, ſemper nova adfectantium, ingenium. Adeo miror Facultatem Pariſienſem, illam olim toto orbe primam, illud Venetorum Collegium, interdictis hodieque cavere, ne quis aliam,

 quàm

quàm veterem illam calcatamque Galeni methodum, insistat, omnem enim, quæ ab eâ discedat, hoc solo titulo periculosam esse, quod nova sit. At hic Vindicianus, fuit, inquit, illa olim gentium persuasio vetera tantum, quod ætate se tueantur, certa esse & probata, nova quæque, ut nullis experimentis firma, suspecta & detestanda. Quod ut in religione, quæ immutabili Dei præscripto nititur, verum est, ita in illis rerum humanarum corporaliumque mutationibus falsum est atque ineptum. Fateor autem, & ipse vidi, regnare illam in Italiâ, tum maximè Venetiis, pestem, ut non alia remedia accipiant comprobentq; quã quæ olim placuere, omnia alia vel probatissima adspernati. Quo ipso factum est ut nonnulli, Empirici, etiã contra Facultatis aut Collegii Medici auspicia emergerent, & ipse Tacchenius Chemiæ illis invisæ ductu famam opesque acquireret planè invidendas. Fateor, accidit persæpe, ut, qui primi experimenta capiunt aut morborum ægrorumque naturas haud bene discernunt, in valitudinem impingant, atque adeo remedii non satis probati vires infament: verum uti hoc in Galenicis quoque evenire potest, sæpe minus ad Praxin morborumque ideas compositis, ita vitium hoc solis Chemicis inconsideratè imputes. Neque etiam Empirici Chemica non bene tractantis culpam vel in remedium aut in Medicos omnes, imprimis exercitatos, rejicere oportet, cum eum in modum nec Galenici immunes sint futuri, quando æque tristes casus & Scammonium & Elleborus, ipsorum deliciæ ultimaque manus excitaverint. Ad hæc Capito, audio ergo, inquit, Galenicorum parem esse fortunam ac Chemicorum, & perinde omnia certis periodis obnoxia. Sed nunc in Antimonio,

nio, quod oſtendere cæperas, quæſo perage. Cui Vindicianus, ſi temporum, inquit, rationem ſubducis, non ſemper, etiam poſt Paracelſi tempora, in eodem pretio habitum Antimonium; nam quando Empirici illo non ſatis correcto promiscuè uti cæperunt, Galenici obtrectatores ſtatim cum abuſu uſum quoque ſuſtulere. Adeo præterito ſeculo Baccianellus Italus, cum tot Empiricos graſſari per Antimoniata videret, ſuâ linguâ librum de Antimonii abuſu conſcripſit. In Galliis autem robur jam tum per experimenta ſumſerat ſtatim poſt Paracelſum, ſed Galenici vix patientes rerum novarum paulò poſt jamjam victuri antimonii triumphum libellis confundere auſi ſunt; quo ipſo animata ſuprema Curia Pariſienſis præteriti ſeculi anno cIↃ IↃ LXVI publico decreto Antimonii uſum in totum prohibuit. Vix tamen, quibus comperta erat mirifica Antimonii vis, abſtinere ab uſu ejus potuerunt; adeo etiam ſeculi hujus Anno IX, nam huc usque decreti ſteterat auctoritas, Beſnerius quidam, quòd contra ſupremæ Curiæ decretum, quamvis feliciter, Antimonio uſus eſſet, Facultate fuit ejectus. Ex illo autem multæ habitæ in Academiis conſultationes, & prodiere Percaldi cujusdam & Renati Moræi, maximi aliàs Viri, in Antimonium Invectivæ. Cum tempore tamen paulum iterum ſe exſerere cæpit, & demum Seculi hujus Anno XXXVII publicâ auctoritate, velut Purgans, in Antidotaria receptum fuit. Nec dum omnia tamen in tuto, ſubrepentibus aliis atque aliis, qui rurſum illud obelis configerent malèque multatum ad metalla relegarent. Atque tum, ſi unquam aliàs, fervere cæpit Academicorum ſtudium, nec litium videbatur futurus finis, donec rurſum Curia Pariſienſis ſeculi

ver-

vertentis Anno I auctoritatem interponeret, & damnatum olim Antimonium postliminiò revocaret, facto decreto, Vinum Emeticum, hoc enim solo exsultant Galli, remedium esse Medicorum usibus permissum. Ubi Capito, an ergo, inquit, omnia nunc pacata & Antimonii seu Vini Emetici usus per Gallias concessus? Est, inquit, alter, legibus permissus; sed tamen adeo infeliciter eo hodieque plurimi in Galliis utuntur, ut quotidie ferè isti remedio mortes imputentur Medicorumque existimatio laboret. Cui Capito, mira, inquit, res eandem medelam alibi salutiferam, alibi noxiam haberi, & pro temporum conditione profuturum judicari, quod olim deleterium erat. Hic Vindicianus, id nolim, inquit, te torqueat, quando non Medicamen, sed error utentium, hanc varietatem induxerit. Quid enim, ut intelligas Gallos medicinæ hujus usum minimè perspectum habere, aliud agunt, qui tum demum ad vinum Emeticum, velut ad sacram anchoram confugiunt, quando morbus in summo est aut vires vitæ alia omnia spernere videntur, quàm ut fracti corpori, quod reliquum est virium, detrahant, mortemque, quæ sæpe initio averti potuerat, violentâ concussione accelerent. Adeo propediem exspectandum, ut permissus pridem usus publicâ lege denuò inhibeatur communiaque tantum & Galenica omnem paginam faciant. Interpellabat hic Capito, & vides, inquit, cum periculo conjunctum esse Antimonii usum. Ubi velut indignam alter, si hoc, inquit, nomine rea erit medicina, quòd intempestivè adhibeatur, sanè innoxia quæque abutendo nocentissima fient & Artis ingenium peribit. Nunc autem, ut ad blandiora transeam eaque vegetabilia, annon perversus usus effecit, ut

famo-

famoſus ille Cortex Peruvianus, China China dictus, nunc inclareſceret, nunc jaceret criminibus obrutus, quaſi eſſet in eo, quod clandeſtinum febrium ignem foveret, oppreſſo duntaxat in ſpeciem Paroxyſmi fermento. Cum ergo primum ante hos xxxiv annos ex novo orbe mitteretur, tot illud remedium elogiis ornatum fuit tum à Gaudentio Brunacio, tum Chifletio, ut ad propulſandas febres unum hoc natum videretur: ſed tamen cum tempore, uti omnium bonorum, ita hujus quoque medicinæ tædium inceſſit. Vix ſuſtinuerat famam aliquot annorum, cum in deterius cedere inciperet medicaminis pridem adeo laudati uſus, fortè, ut fieri cum annis ſolet, mutato febrium ingenio. Obſervatum tamen eſt, in quibus bilis erat tenuior ſanguinisque major inflammatio, in illis Chinam Chinam inchoativum quidem aut παροξυσμῶδες ſanguinis fermentum correxiſſe, non tamen in totum ſemina febris extinxiſſe, redeunte ex occaſione calore aut in continuum mutato; adeo plurimis ſuſpecta viſa eſt intercalaris valitudo, aliquando iterum tabifico calore expianda. Accedebat etiam Veteranorum auctoritas ex illo paſſim novi remedii criminationem aucupantium. Quare nolim mireris per quindecim, & quod excurrit, annos, ferè inglorium jacuiſſe medicamen emptoremque non inveniſſe. Hic Capito, atqui hoc, ait, levitatis argumentum eſſe puto Naturæque probrum, probatam pridem medicinam tam ſubitò deſerere. Ad quæ Vindicianus, ut maximæ, inquit, & repentinæ laudationes ſæpe in nugas abeunt, ita cum remediorum elogiis eſt comparatum. Medicamentum enim, ſi quod in uno feliciter ceſſit, mirificâ quâdam adulatione ſtatim omnibus promiſcuè commendatur, &

Panaceæ universalisque medicinæ nomine effertur, sed, cum invitâ experientiâ hoc nomen meruerit, faciè iterum in cineres obviaque vertitur. Est hoc vitium mortalium, ut præpropere nimis de viribus medicamentorum decernant. China China cum initio laudatorem reperisset, quamvis hoc quoque ad laudem sufficeret, externum ille, ab omnibus statim velut salutare & omnium febrium & nationum pignus evehebatur, adeo non ex Medicorum tantum arbitrio sed & laudantium fortunâ commendatio ejus pendebat. Ergo, cum multi non habitâ corporis humorumque & privatæ temperiei ratione insanitatem impingerent, ad certos duntaxat febrium casus aërisque qualitates utilis febrifugi nomen in ignominiam versum est. Accessit fortè etiam ad invidiam innoxiæ aliàs medelæ Seplasiariorum fallacia, in illo petentium numero & Corticis raritate ad hoc impulsorum, ut bonam per se medicinam adulterio fædarent, & Cortice Caryophyllato, & Cerasino, & Acaciæ, quo adstrictionem felicius æmularentur, & Galanga, & Gentianâ & Cinnamomo, aliisque minus cognitis. Ostendit tamen etiam multiplex eventus, mutato morbi locique ingenio, usum modumque propinationis variandum & ex hoc potissimum felicitatem sanationis æstimandam esse. Certè enim Angli, cum diu satis frustra laborassent in exercendâ hac febri, repertâ aliâ utendi formula jacentis pridem famam erexerunt. Hic Capito sollicitus, quænam, inquit, illa formula à nostrâ illa diversa? Est, inquit alter, propinandi tempus & modus; namque non statim ante Paroxysmum, qui nostrorum erat mos, sed pridie & totâ intermissione dosin, non semel sed per partes, eamque satis magnam, ad

ad drachmas tres, quatuor & plures, propinabant, sicque ut plurimum febrile fermentum ante formidatam accessionem jugulabant. At neque huic semper formulæ constitit fides, nam mutato morbi locique ingenio ad alia quoque transeundum erat. Igitur extulit se ante quatuor annos ex eâdem Angliâ homo novus, repentinus planè medicus, qui, cum ad alia obeunda munera vel animus deesset aut fortuna, magnum operæ pretium facturus videbatur, si certum aliquod & profuturum Quartanæ Tertianæque remedium vel reperire vel venditare posset, facilè proclivi ad credenda accipiendave quævis vulgo. Erat autem ille successus, ut sive suo seu alterius ductu, quemadmodum est in illis arcana quædam fatorum conditio, in præparationem inciderit aut condituram Corticis Peruviani, quæ cæteris omnibus facilè fastum faceret, certè speciosius promitteret auxilium. Itaque uno alteroque experimento in Anglia animatus, Lutetiam se contulit Parisiorum, quod urbs illa in tantâ copiâ & varietate hominum ad quæstum occipiendum imprimis idonea videretur. Vix ingressus erat urbem, quin rarissimæ medicinæ elogium per Præcones indicaret. Nec mora, quin ad auditum novi Æsculapii miseri desertique quartanarii confugerent, periculum in se fieri tantum non exoptantes, & jam si precibus relictus esset locus, exoraturi. Ecce autem felicem initio successum, &, sive quod anni illud tempus esset aut favor cæli influentis, aut jactatæ medelæ prærogativa, omnes ex ordine percuratos. Hinc statim totâ urbe rumor & commendatio hominis novi. Protrahitur ergo in Lucem & ad sanationem Principum Virorum, imo & Serenissimi Delphini, admovetur eâ felicitate, ut medicus o-

sim diobolaris aut recoctus Pharmacopola magnâ auri vi, annuis reditibus, equestri ordine, miror, quod non & statuâ in foro, quæ Antonii Musæ fortuna fuit, donaretur. Hic periculum erat, ne Capitoni ilia solverentur, adeo effusè ridebat; paulum deinde ad se rediens, quid, inquit, de veris fiet dogmaticisque Practicis, si tanta Empiricis sunt constituta præmia. At nunc quale id fuerit remedium, scire discupio. Ubi Vindicianus, si de remedio, inquit, laboras, ipse ille est cortex, China China, sed vini adfusione commodè temperatus, uti certis hoc libris Galli designârunt. Hic ergò Empiricus collapsum jam pridem corticem totâ non tantum urbe sed omnibus ex Emporiis coëmit, effecitque, ut vile pridem abjectumque remedium magno addiceretur, & libra, quæ ante sedecim scutatis vendi poterat, nunc non nisi numeratis centum redimi posset. Atque ex illo Parisiis Chinæ Chinæ nova commendatio lautiorque successus, imprimis, postquam alia propinandi methodus sumendi facilitatem auxisset. Ad quæ Capito, miror, inquit, cur non hic in Septentrione quoque & alibi terrarum eodem rumore inclaruerit, cum non minus Quartanæ febres tum Medicos tum ægros exerceant. Cui Vindicianus, at multum interest, inquit, quo quid loco & tempore exhibeatur; id enim experimentis didici, ineunte æstate facilem esse in plerisque Quartanæ curam, cæli calore medicaminum vim adjuvante, atque eam ob causam in Italiâ Galliisque & securiorem esse & faciliorem tam lentæ febris sanationem: adeo famæ suæ bené consuluit notus Empiricus, qui & Galliam & vernum anni tempus experimentis suis destinaverit: magis verò etiam veterem & intercidentem pridem de viribus

ribus

viribus hujus Corticis opinionem confirmavit, quæ tamen metus est, ne mutato febrium temporumque, ut est in illis periodus quædam, ingenio denuo collabascat. Quod ipsum exemplo quoque aliorum ostendere possem, nisi ad finem spectaret oratio; Unum tamen alterumque necesse est in memoriam tibi revoces eorum quæ nostris pridem temporibus, & ortum habuere & occasum; cum hoc tamen discrimine, ut quo quid subitius emersit, hòc plerumque citius defecerit. Moxa illa, Chinensium quoq; soboles, laudatorem repererat Pastorem Bataviensem in Indiâ, ut qui usum in se expertus erat salutarem; statim ergo, quotidianâ causæ fallaciâ, velut universale quoddam remedium, facto in eam rem libro, orbi nostro commendat, & ne experiundi deesset occasio, plurima simul Moxæ exempla cum omni apparatu in Hollandiam transmittit. Advolant statim ad tot præconia avidi Podagrici, & magno redemtum peregrinum remedium adhibent. Jamque spondere initio unis alterisque solatium videbatur. At vix aliquot septimanarum mora, cum intelligerent, quam tam malè emerant Moxam, non morbi, sed Paroxysmi neq; id semper, esse levamentum; nunc etiam Lini cujusvis ardentis, quin & Cotonis vulgaris, eandem esse fortunam, ut ne in alium orbem propterea navigandum fuerit. Quid quod Alexandriæ in Ægypto notissima sit illa urendi methodus, designantibus eam accuratè & P. Alpino & Veslingio, utrisque testibus oculatis. Adeo fieri non poterat, quin cum tempore in contemtum adduceretur pretiosa pridem lanugo, & si conjectantibus fides Artemisiæ comosiori decerpta, prælatis jam & Lino & Cottone, partim domi natis, partim vilibus materi-

teriis. Verùm jam & alia, quæ ratio invenit utiliaque ostendit, nescio quo fato & quâ causâ, lentè iterum nos deserunt, & manibus eripiuntur. Aqua illa Styptica inventum Colonelli Gallici Dni. Vivient, quæ ipsum ubere argenti proventu ditavit, ante hos decem annos sola famam abstulerat. Postea quoque in Septentrione Boudetus quidam, & ipse Gallus, eandem Essentiæ stypticæ nomine, sparsis in vulgus elogiis, venditabat, non sine insigni quæstu. Sit autem valeatq; plurimum in subitâ adstrictione; at certè plurima etiam alia reperias non minoris compendii; quid quod Florentinorum experimentis & album ovi tantundem valere deprehensum sit. Jam autem, si tanta ejus est prærogativa, cur hodiênum elogia frigent? cur non utilitas illa, quam Serenissimus Rex in usum classis 5000 imperialibus redemit, in vulgum emanavit perstatque hodie? Jam & Rabelesii liquor Vulnerarius, tot etiam nummis elogiisque nuper probatus quàm non etiam tacitè elabitur de manibus? Olim Ceratum Cæcilii Folii instar miraculi Venetiis celebrabatur, ut cujus applicatione profundissima vulnera coire exemplis didicissent. At nunc clanculum gloria ejus intercidit, non minus ac Balsami Cæsaris Magati. Quantæ nuper in scholis de Transfusione Sanguinis rixæ, & quo non plausu exceptæ? Sed quæ initio tam vehementer nonnullis placebant, commissis de inventi gloriâ ingeniis, ab experientiâ, quam pridem habuerant faventem, deserta tandem in oblivia abiêre. Burrus, famosus ille Eques, jactabat olim secretum oculos collapsos & humoribus exutos restituendi; nec mora, quin statim testes inveniret laudatoresque omni exceptione majores; at postquam diligentiorum o-

perâ

perà constitit idem & aquam posse,& album Ovi,&,sine iis, solam Naturam, spes secreti eviluit, & ex illo vix nomen ejus auditum. Atq; hæc quidem pleraq; externa; idem tamen in internis probatisq; remediis ostendi possèt,si tantum nobis esset ocii. Nunc id tantùm dicam vicissitudinis illius in plurimis causam videri,quòd,cum nimiis intempestivis efferantur elogiis,neq; experientia perinde respondeat,in totum deinde despiciantur. Cui accedit, non statim, quod in Italiâ utile atq; commodum repertum est, idem esse in Galliâ, & quod in utrâque, non statim æque in Septentrione conducere,mutatis pro cæli ingenio Naturis. Ratione temporis id quoq; notandum, in eâdem gente ut victus variat, ut cæli non usq; constantis sunt motus, ut animi adfectus, quos temporum regit calamitas,ut morbi mutantur,ita nihil etiam esse constans in remediorum formulis, poscente identidem aliud temporum varietate De libidine Mortalium hoc quoq; jam ante monui,illis usitata vilescere,& novitatis studio alia semper peti atq; alia. Adeo non miror Capito,quin postliminiò revocatam Theam sua quoq; maneant fata,& periodus hæc, invalescente novo aliquo cumque magnis elogiis venditato remedio, tandem aliquando abrumpatur. Ibi Capito, quæ hactenus, inquit, de illâ fatorum serie remediorumq; successione disseruisti Vindiciane, ea talia sunt, quæ quotidiana monstrat experientia, quæq; humana levitas perpetua esse sinet,donec universalis cujusdam Elixiris potentia unà & palati morosioris fastidia & morborum ludentium species expiabit.. Dixerat Capito, cum Vindicianus parato discessu,quin agè,inquit, in alium diem rejiciamus,quod reliquum est sermonis. Accepto omine uterq; invicem valere dixerat & vivere.

FINIS.

